2160

ՀԱՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՐԳՈՍ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ, ԳԱՀԻՐԷ
SOCIÉTÉ DE PUBLICITÉ ARGUS, Rue Emad-el-Dine, Le Caire (Egypte)
Հիմնեալ 1924ին — Fondée en 1924

25րդ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՊԷԱԴՐԻՍ

ԽԻՍՏ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԺ ԵՒ ԶԳԱՅԱՑՈՒՆՑ ՎԷՊ ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Հեղինակ՝ ԳԼՕՏ ԷՆՐԻՕ
Ակադեմական

Թարգմանիչ՝ Տ'ԱՐԳՈՍ

Printed in Egypt
Տպարան Արգոս, Գահիրէ

ՊԷԱՏՐԻՍ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Արեւը իր առօրեայ գերեզմանը իջնելէ առաջ՝ ոսկիէ սլաքներով կը ծածկէր երկար պատուհաններու գունաւոր ապակիները։ Ան, հեռանալէ առաջ, վերջին անգամ մը կուգար փայփայել իր կորածայր սլաքներովը գեղեցիկ գլուխը սեւ մազերով մանկամարդ աղջկան մը, որ, հռչակաւոր նկարիչ Կիտօ Ռէնիի դէմն անցած, իր նկարը գծել կուտար։

Արուեստագէտը, կենդանի օրինակէն առանց աչքը հեռացնելու, առջեւի կտաւը այլազան երանգներով կը գունաւորէր և վրձինի ամէն մէկ հարուած նոր կենդանութիւն մը կուտար նկարին։

Վրձինի քանի մը հարուած եւս և ահա նկարը պիտի լրանար։

Կիտօ Ռէնիի պրկուած դէմքը յանկարծ պայծառանալ սկսաւ. աչքերուն մէջէն յաղթանակի փայլակ մը անցաւ։

Արուեստագէտը երանգապնակը և վրձինը մէկ կողմ նետելով և դէպի ետ քայլ մը առնելով գոչեց.

—Օրիորդ Պէատրիս, եկէ՛ք ձեռակերտս անգամ մը տեսէք։

Շնորհալի տիպարը քանդակուած բարձր աթոռէն վար իջնելով եկաւ նկարիչին քով կեցաւ և նկարին վրայ հիացած, ուրախութեամբ գոչեց.

—Ո՛հ, որքա՜ն գեղեցիկ է, պարոն Ռէնի։ Ինէ՛ ալ գեղեցիկ է։

Ո՛չ, օրիորդ, ճիշդ ձեզի նմանելուն համար այդքան գեղեցիկ է, պատասխանեց Ռէնի քրքիջ մը արձակելով։

Ապա, անդին դառնալով և խօսքը անկիւնը քաշուած ծերուկի մը ուղղելով հարցուց.

—Հէ՞, դո՛ւն ի՞նչ կ՚ըսես, Սալիքանթի։

Այն ծերունին զոր նկարիչը Սալիքանթի կոչած էր, արհեստով ներկ ճզմող էր։ Ան, երկար տարիներ հանրածանօթ նկարիչներու քով ներկ ճզմած ըլլալով՝ շատ մը նկարչական գլուխ գործոցներ տեսած էր։ Սալիքանթի երեք տարիէ ի վեր Կիտօ Ռէնիի քով կը ծառայէր։

—Վարպետ, ասիկա ձեր գլուխ գործոցն է, մինչեւ հիմա ասանկ յաջող իւղաներկ բնաւ չէիք շինած, պատասխանեց ծերունի ներկ ճզմողը յարգալիր հիացումով մը։ Եթէ ձեր բարձրաշնորհ խնամակալը՝ Նորին սրբազնական օծութիւն Գլէման քահանայապետը այս իւղաներկը տեսնելու ըլլայ, կ՚երդնում որ զայն ձեռքերնուդ առնելով Վատիկանի մայր տաճարին պատէն կախել կուտայ։

Խնամակալս՝ որքան ալ քահանայապետ ըլլայ, դարձեալ իրաւունք չունի օրիորդ Պէադրիսի նկարին տիրանալու, որովհետեւ այս նկարը, որուն մէջ ես իմ հոգիս դրած եմ և զոր ամբողջ սրտովս գծած եմ, գեղեցիկն օրիորդ Պէադրիս Չէնչիի սեփականութիւնն է։

Պէադրիս այս հրավառ բառերը լսելով կէս մը կարմրեցաւ, բայց առանց դժգոհ երեւալու, ժպտեցաւ և ձեռքը նկարիչին երկարելով ըսաւ.

—Վարպետ Ռէնի, ձեր տաղանդը ոչ մէկ հարստութեամբ կրնայ վարձատրուիլ։ Դեռ չեմ գիտեր թէ կոմս Չէնչին այսպիսի հիանալի գլուխ-գործոցի մը ինչ պիտի վճարէ. բայց ի՛նչ որ ալ վճարելու ըլլայ, դարձեալ ես յաւիտենապէս պարտական պիտի մնամ ձեզ, պարտական և հպարտ, այսպիսի գլուխ գործոց մը ներշնչած ըլլալուս համար։

—Ընդհակառակը ե՛ս ձեզի պարտական եմ, օրիորդ Պէադրիս, պատասխանեց նկարիչը։ Ձեր գեղեցիկ դէմքը հաւատարմօրէն պատկերացնելս միթէ անըստգիւտ արժանի՞ք մըն է։ Ձեզի պէս տիպար մը ունեցող նկարիչը եթէ նոյն իսկ սկսնակ մըն ալ ըլլայ, դարձեալ գլուխ-գործոց մը կրնայ արտադրել։ Այս իւղաներկը գծելը ինծի համար հաճոյք մը եղաւ... անմոռանալի հաճոյք մը ։

Նկարիչը այս խօսքերը արտասանած միջոցին նըշմարելով որ Սալիքանթի գաղտագողի զինքը մտիկ կ'ընէր, խօսքը անոր ուղղելով ըսաւ.

—Սալիքանթի, մութը կոխեց, բարեկամս. գործդ լմնցած է, կրնաս երթալ...։ Վրձիններս ձգէ՛, ես ինքս կը շարեմ..։

Ներկ ճզմողը օրիորդ Պէադրիսի առջեւ մինչեւ գետին խոնարհութիւն մը ընելով, քիչ մը յուսախաբ եղած, դուրս ելաւ։

Պէադրիս, Թրանչէսքօ Ձէնչի կոմսին աղջիկն էր։

Ձէնչի կոմսը այնքան հարուստ էր և իր վարքը այնքան այլանդակ որ, Հռոմի բնակչութիւնը ամէն տեղ իր մասին կը խօսէր։

Պէադրիս՝ կոմսին առաջին կնոջմէն էր։ Թրանչէսքօ կոմսին կինը՝ Պէադրիսի մայրը, կանուխէն մեռած էր։ Կոմս Ձէնչի երկրորդ անգամ ամուսնացած էր և երկրորդ կնոջմէն երկու մանչ զաւակ ունեցած էր։

Պէադրիս այնքան գեղեցիկ էր որ, ժամանակակից հռչակաւոր նկարիչները խնդրած էին կոմսէն անոր պատկերը գծել։

Պէադրիս այդ նկարիչներէն Կիտօ Ռէնին ընտրած էր։

Կիտօ Ռէնի թէպէտ իր արհեստակիցներուն չափ մեծ համբաւ մը չունէր, բայց նորին սրբազնական օծութիւն քահանայապետին պաշտօնական պաշտպանեալն էր։

Քահանայապետին պաշտպանեալը երիտասարդ էր, երիտասարդ, բարեկիրթ, վայելուչ և համակրելի. ահա ատոր համար էր որ կոմսին աղջիկը զայն ընտրած էր։

Ասկէ զատ, Կիտօ բանաստեղծ ալ էր։

Պէատրիս, դեռատի ու գեղեցիկ, հարուստ և զարպասուած, դեռ ոչ ոք սիրած էր, բայց իր նկարիչին քովը գտնուելէն շատ հաճոյք կը զգար։

Նոյն հաճոյքը կը զգար նաեւ Կիտօ իր տիպարին ներկայութեանը, բայց մինչեւ այն օրը դեռ համարձակած չէր բերանը բանալու։

Հպարտ ու գոռոզ Ջէնչի կոմսին աղջիկը սիրելու ոեւէ յոյս կրնա՞ր ունենալ ան։ Չէ՞ մի որ Ջէնչի կոմսը կը յաւակնէր թէ ինք Հռովմը հիմնող ազնուականներուն շառաւիղներէն էր, խեղճուկ նկարիչ մը ի՞նչպէս պիտի յանդգնէր աչքերը այդքան վերերը բարձրացնել։

Ահա ատոր համար, Կիտօ գաղտնիէն կը սիրէր Պէատրիսը։

Յայտնի չէր թէ Պէատրիս նշմարա՞ծ էր այդ զգացումը։

Ո՞ր մանկամարդ աղջիկը և կամ ո՞ր կինը չի գուշակեր իր ներշնչած սէրը։

Պէատրիս Կիտօյի սէրը գուշակած էր, բայց բնաւ բան մը յայտնի ըրած չէր ։

—Օրիորդ, խօսք առաւ մէկէն ի մէկ նկարիչը։ Օրիորդ, ձեր նկարը յաջողցուցած ըլլալուս համար շատ ուրախ եմ, բայց զայն լրացուցած ըլլալուս համար՝ շատ տխուր։

—Ինչո՞ւ, պարոն Ռէնի, անոր համար որ այլեւս զիս չի՞ պիտի տեսնէք, հարցուց Պէատրիս չարաճճիօրէն աչքերը բանալով։ Ա՞տ ըսել կ'ուզէք։

—Այո՛, օրիորդ, միտքէս և սրտէս անցածը հասկըցաք Կտաւին վրայ քանի մը աննշան սրբագրութիւն եւս, և ահա ձեր սպասաւորները պիտի գան առնեն զայն և պիտի տանին զետեղեն Զէնչիներու պալատին սրահներէն մէկուն մէջ։

—Եւ բոլոր հիւրերն ու այցելուները պիտի հիանան անոր վրայ և պիտի ներբողեն ձեր տաղանդը, վարպետ։

—Օրիորդ, արտօնութիւն կուտա՞ք որ այս կտաւէն ուրիշ օրինակ մըն ալ հանեմ, հարցուց Կիտօ առանց մանկամարդ աղջկան երեսը նայելու համարձակութիւնն ունենալու։

—Զարմանալի՜ բան, պատասխանեց Պէատրիս յօնքերը պռստելով, Իմ նկարս իր զոյգը ունենալու չէ... Ի՞նչ պիտի ընէք այդ օրինակը։

—Երջանիկ և անմոռանալի ժամերու իբր յիշատակ պիտի պահեմ զայն, պատասխանեց նկարիչը ամօթխածութեամբ։ Դուք, օրիորդ, ձեր շնորհալի ժպիտին լոյսովն ու յոյսովը և ձեր անձէն հոսող հմայքին թովքովը պարուրեցիք այս անշուք արհեստանոցը. կրնա՞մ այդ երանելի ժամերը մոռնալ։

—Սինեօր Ռէնի, այդ խօսքերը սիրոյ յայտարարութեան մը շատ կը նմանին, դիտել տուաւ Պէատրիս բռնազբօսիկ կերպով ժպտելով։

—Թող նմանին, օրիորդ...

Նկարիչին խօսքը բերանը մնաց...։ Դուռը յանկարծ բացուեցաւ...։

Շքեղօրէն հագուած երկու պատանիներ մտան ներս։

—Եղբայրնե՛րս եկան, գոչեց Պէատրիս։

Կիտօ Ռէնի իր պաղարիւնութիւնը գտնել ջանալով նորեկներուն երեսին ժպտեցաւ։

Այս երկու պատանիները Պէադրիսի խորթ եղբայրներն էին, ինչպէս որ ըսինք։ Չէնչի կոմսը Պէադրիսի մօրը մեռնելէն յետոյ անգամ մը եւս ամուսնացած էր և երկրորդ կնոջմէն երկու մանչ զաւակներ ունեցած էր, Ճագոմօն և Պէրնարտինօն։

Երկու եղբայրները ամէն օր նկարիչին աշխատանոցը գալով իրենց քոյրը տուն կ'առաջնորդէին։

Այս պատճառաւ, անոնք բարեկամացած էին Կիտօ Ռէնիի հետ։

—Պէադրիս, սիրելի քոյրիկս, անշուշտ ներողամիտ կը գտնուիս քեզ ասանկ անհանգիստ ընելնուս համար, խօսք առաւ Ճագոմօ։ Գիտե՞ս թէ ինչու եկանք, մայրիկս շատ ծանր է և քեզ կը կանչէ...։ Հայրիկն ալ..

—Ո՛հ, Պէադրիս որքա՛ն գեղեցիկ է, գոչեց կրտսերը՝ Պէրնարտինօ՝ նկարը նշմարելով։ Նայէ՛, Ճագոմօ, նայէ՛։

Եւ երկու եղբայրները մոռնալով իրենց յանձնուած պաշտօնը, Կիտօ Ռէնիի գլուխ-գործոցին դէմ անցնելով, բերաննին բաց, սկսան հիանալ անոր վրայ։

Ճագոմօ հազիւ տասնը ութը տարեկան կար, իսկ Պէրնարտինօ՝ տասնը հինգ։

—Գիտե՞ս, սիրելի Ռէնի, գիտե՞ս թէ ձեռակերտդ գլուխ-գործոց մըն է, գոչեց Ճագոմօ։ Կարծես թէ քոյրս այս կտաւին վրայ խօսիլ պիտի սկսի, կենդանի է, կ'ապրի կոր, բնակա՛ն, բնակա՛ն..։ Տե՛ս, իր գեղեցիկ սեւ աչքերը որքա՛ն կենդանի են, իր քնքոյշ բերանը, իր ջնաշխարհիկ մազերը, իր դէմքին գոյնը։

—Կիտօ, դուն մեծ արուեստագէտ մըն ես և ես հպարտ եմ քեզի պէս բարեկամ մը ունենալուս համար, գոչեց Պէրնարտինօ նկարիչին վիզը փաթթուելով.

Նկարիչը երկու պատանիներուն շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ, սիրային յուսախաբութիւնը մոռնալով շարունակեց.

—Շատ ազնիւ էք, գովասանքնիդ ալ քիչ մը չափազանցուած է, բարեկամներս։ Ես ոեւէ արժանիք չունիմ։ Օրիորդ Պէատրիսը այնքան գեղեցիկ է և իր դիմագիծները այնքան անմեղ են որ, իմ տեղս ո՛ր նկարիչն ալ որ ըլլար, չի պիտի կրնար անոր պէս օրինակ մը ունենալով միջակ գործ մը արտադրել։

—Շողոքորթութիւն է ըրածնիդ, վարպետ, ըսաւ Պէատրիս անոր խօսքը կտրելով։ Իրաւունք ունիք..., այս նկարը դեռ քանի մը սրբագրուելիք տեղեր ունի, մինչեւ սրբագրութեանց աւարտիլը դարձեալ պիտի գամ։

Կիտօ Ռէնիի գոյնը նետեց. Ուրախ էր։ Օրիորդ Պէատրիս կը հաւանէր դարձեալ գալ, կը հաւանէր գալ մանաւանդ իր արտասանած անխոհեմ խօսքերէն յետոյ։ Ըսել է իր սէրը մերժուած չէր։ Բանաստեղծ նկարիչը այնքան յուզուեցաւ որ, մազ մնաց վար պիտի իյնար։

Ոչ ոք նշմարեց անոր յուզումը, ոչ իսկ Պէատրիս, որ, մտատանջութեան մատնուած, երկու եղբայրները կը հարցափորձէր մօրը՝ տիկին Լուքրէցիայի հիւանդութեան մասին։

Լուքրէցիա Չէնչի կոմսին երկրորդ կինն էր։

—Քոյրիկ, ինչպէս որ գիտես, մայրիկը քանի մը օրէ ի վեր անկողին ինկած է, ըսաւ Ճագօմօ պատասխանելով քրոջը հարցումներուն։ Այսօր նոր տագնապ մը ունեցաւ և վերջն ալ վրան տա.

քութիւն եկաւ։ Միջոց մը հայրիկին հետ առանձնացած, երկար բարակ վիճաբանեցաւ. երբ հայրիկը դուրս ելաւ, մայրիկին վրայ մարելիք եկաւ։ Մայրիկին և հայրիկին միջև ինչ պատահած ըլլալը չենք գիտեր, բայց երբ զինքը հարցափորձեցինք, խնդրեց մենէ որ քեզ անմիջապէս իր քովը տանինք։

Ես գիտեմ, ես գիտեմ ինչ ըլլալը, միջամտեց Պէրնարտօ եղբօրը խօսքը կտրելով։ Տօնօրան է ասոնց պատճառը. Տօնօրան... այդ վտանգաւոր կինը հայրիկս գլխէ հանեց ։

—Լռէ՛, Պէրնարտինօ, քեզի չի վայելեր որ ատանկ խօսքեր խօսիս, ըսաւ Պէադրիս աշխուժիւ։

Եւ խօսքը նկարիչին ուղղելով աւելցուց.

—Ցտեսութիւն, վարպետ Ռէնի։ Կարծեմ թէ վաղը չի պիտի կրնամ գալ. եթէ չի գամ, Պէրնարտինօն պիտի ղրկեմ ։

Այս ըսելով, շնորհալի շարժումով մը ձեռքը երկարեց ու Կիտօ յարգանօք խոնարհելով համբուրեց զայն։

Պէադրիս կարմրելով ետ քաշեց ձեռքը և երկու եղբայրներուն առջևէն անցնելով դրան կողմը ուղղուեցաւ։

Դրան առջև կանգ առաւ, ետին դարձաւ, ժպտեցաւ և ապա դուրս ելաւ։

Արեւը մայր մտած էր։

Արհեստանոցը մթնցաւ ։

Կիտօ Ռէնի գնաց իր հրատոչոր ճակատը պատուհանին ապակիներուն փակցուց և հոնկէ վերջին անգամ մըն ալ դիտեց Պէադրիսի հեռանալը։

ԿԵՐՈՒԽՈՒՄԸ

Պղինձէ ջահակալները և արծաթէ աշտանակները

հանդիսասրահին մէջ ակնախտիղ լոյս մը կը սփռէին ։ Բիւրեղէ ապակիները, արծաթէ սպասները և նրբակերտ շիշերն ու գաւաթները հայելիի պէս կը փայլէին ։ Վենետիկեան հսկայ հայելիները, իրենց ոսկիէ շրջանակներուն մէջ բանտարկելով գինարբուքի այդ անլուր տեսարանը, լոյսերը կը բազմապատկէին ։

Կիսամերկ կիներ իրենց բումբերն ու ստինքները

Պէատրիսի Նկարը

ցցած, սեղմ ու պիրկ, սպասարկելու համար հանդիսականներուն. վաւաշըմբեր քալուածքով մը հոս ու հոն կը թռչտէին:

Գլուխնին տաքցած հանդիսականներ, իրենց ուսերուն վրայէն կերակուրի պնակները սեղանին վրայ զետեղող կիսամերկ սպասուհիներուն սրունքներն ու բումբերը ագմռտելով կը զուարճանային:

Գինիի շիշերը անդադար կը շրջէին. գեղեցիկ սպասուհիները տեսած պարապ գաւաթնին հապճեպով կը լեցնէին: Գաւաթները վեր կը բարձրանային և մէկ ումպով կը պարպուէին...:

Թաւիշէ հաստ վարագոյրի մը ետեւէն անտեսանելի նուագախումբ մը ներդաշնակ ձայներու հեղեղով մը կ'ողողէր Չէնչիներու պալատին պատուոյ դահլիճը:

Դահլիճին պատերը զարդարուած էին Վենետիկեան կապերտներով, որոնց վրայ կախուած էին գերդաստանին նախահայրերուն պատկերները, որոնք կարծես թէ այս անսովոր գինարբուքի տեսարանին առջեւ անակնկալի եկած մարդոց դէմքը առած էին:

Նուագախումբին պաղատական շեշտերը և լալկան մռլտուքը խօսակցութեանց աղմուկէն կը խափանուէին:

Քրքիջներն ու ճիչերը իրար կը խաչաձեւէին և կ'երթային խառնուիլ այն բացագանչութիւններուն որոնք սպասուհիէ մը համբոյր մը խլուած միջոցին կ'արձակուէին: Պերճազիճները հառաչանքներ արձակելով կը մարմրէին զիրենք գրկող ու համբուրող հանդիսականներուն գիրկին մէջ:

Ներոն անուանով հսկայ շուն մը, տեսակ մը հովիւի գամփռ, օդին մէջէն խլելու համար իրեն նետուած միսի կամ փասիանի կտոր մը, հոսկէ հոն կը վազէր:

Ներոն իր տիրոջը՝ կոմս Չէնչիի սիրական շունն էր:

Փախուկ Սթրաթօն, որ միանգամայն գաճաճ ալ էր, անօթի կը մնար երբ այս կարգի զինարբուքներու հրաւիրուէր իբրև չքաւոր ու խեղանդամ քաղաքացի. անօթի կը մնար անոր համար որ, Ներոն, կայսին սիրական շունը, Սթրաթօի նետուած աւելցուք պատառները ինքը կը խլէր գաճաճէն առաջ :

Սթրաթօ և Ներոն անհաւասար ուժերով երկու ախոյեաններ էին այդ խնջոյքին մէջ. հանդիսականները պատառ մը ուտելիքի համար անոնց իրարու հետ կռուիլը տեսնելով շատ կը զուարճանային:

Հռովմայեցի համբաւաւոր պերճաղիճը՝ Տիոնօրա Աբօլինի, որ կը պարծենար կարտինալներու, իշխաններու և թագաւորներու անկողինը կիսած և այժմ ալ Ֆրանչեսքօ Չենչի կոմսին համանուէին եղած ըլլալուն համար, սեղանին առջև տանտիրոջ քովը նստած, երբեմն հրավառ նայուածքներ կ'ուղղէր անոր և երբեմն ալ, ի խնդիր համբոյրի մը, իր հրապոյր շրթունքները անոր բերնին կը մօտեցնէր:

Ամէն անգամ որ Տիոնօրա կոմսին համբոյր մը կը պարգևէր, համբոյրներու արտագին շառաչիւնով մը կը լենար հանդիսարանը. Էգ և արու բոլոր շըրթունքները պագշոտ մրմունջով մը իրարու կը փակէին և բոլոր սեղանակիցները իրարու ետևէ գեղանի սպասուհիները իրենց գիրկը առնելով կը սկսէին համարձակօրէն սեղմել անոնց զիստերն ու բումբերը:

Գլուխները տաքցած էին և աչքերը դարձած. գինին կը հոսէր հեշտանքին հետ... ու կը գրգռէր երևակայութիւնը. յայրատ անառակութիւնը շըղթայազերծ եղած էր...:

Յանկարծ Ֆրանչեսքօ Չենչի ոտքի ելլելով ձեռքի նշանով մը լռութիւն ազդարարեց և հեգնական շեշտով մը սապէս ըսաւ.

—Սիրելի բարեկամներս և գինարբուքի զուարճապաշտ ընկերներս, չէի ուզեր այս գէշ լուրը ձեզի հաղորդել այսօր, բայց ամէն լուր քիչ թէ շատ իր զուարճալի կողմը ունի։

Այս ըսելով, Նայուածքը հանդիսականներուն վրայ պտըտցուց և գրպանէն լայն մագաղաթ մը քաշելով շարունակեց.

— Ահաւասիկ, մեծատուններս և պատուական տիկիններս, ահաւասիկ այս խնջոյքէն քանի մը վայրկեան առաջ ինծի յանձնուած ամբաստանագիրը։ Ձեզ հրաւիրելէ առաջ, չուզելով խանգարել ձեր ուրախութիւնը, այդ մասին խօսք չի բացի ձեզի։

Ապա ձեռքի մագաղաթը բանալով աւելցուց.

— Այս տէրպատպայական ցափռտուքներն ու բար բանջանքները ծայրէ ի ծայր ձեզի կարդալու չի պիտի տամ որպէսզի քնանալ չսկսիք. ով գիտէ որ բրածոյ ուղեղով տիրացու աղբարիկը շարադրած է զայն. ատանկ ամբաստանական ընթերցանութիւններով կորսնցնելիք ժամանակ չունինք. ձեզի պիտի ըսեմ միայն եզրակացութիւնը. մտիկ ըրէք ուրեմն թէ ինչ տողերով կը վերջանայ սա կաշիէ կտորին պարունակած նզովքը։

Այս ըսելով, կոմս Զէնչի մագաղաթին վերջին տողերը սկսաւ կարդալ.

«Ի վերև յիշուած պատճառներով և տրուած վկայութիւններն ու փաստերը հիմ բռնելով, մենք, կը հրաւիրենք կոմս Փրանչէսքօ Զէնչին ներկայանալ մեր Սրբազան-Դատարանը, հոն հաշիւ տալու համար իր գործած գայթակղութեանց մասին և ի պահանջել հարկի պաշտպանելու համար ինքզինքը։»

Գինարբուքի դահլիճին մէջ մտատանջութեան լռութիւն մը տիրեց։

Հանդիսականներէն մէկ քանին անդին հրեցին իրենց ծունկերուն վրայ նստող կիսամերկ սպասուհիները, ֆսկ ուրիշները քակեցին այն պիրկ ու գիրկ բազուկները որոնք իրենց վիզին շուրջը ոլորուած էին օձակերպ։

1596ի շնորհաց տարիին, Նորին սրբազնական օծութեան Գլէման ութերորդի քահանայապետութեան օրով. եկեղեցական սրբազան դատարանին հրաւէրին չի պատասխանելը քրէական յանցանք էր։ Ո՞վ կը համարձակէր հակառակիլ եկեղեցիին կամքին. ո՞վ կը յանդգնէր ոտնակոխ ընել եկեղեցական իշխանութեան հրաւէրը։ Հաւատաքննիչ դատաւորները անողոք էին և ոչ մէկ իշխանութիւն կար որ կրնար դէմ դնել անոնց։ Ամէն աւագանի, ամէն ազնուական, ամէն աւատապետ գլուխ կը ծռէր հաւատաքննական դատարանին առջեւ...։

Հաւատաքննական դատարանին վճիռները առանց ոևէ դիտողութեան կը գործադրուէին ամենէն անողոք պայմաններու մէջ և տրուած պատիժները խիստ ու անողոք էին։

Գլէման ութերորդ կը պարծենար յայտարարելով թէ ինքը հաւատքի ու բարոյականի միակ պաշտպանն էր։

Այն ըմբոստը որ չէր խոնարհեր մեծ քահանայապետին տուած վճռին առջեւ, անողոքօրէն կը խորտակուէր. բնաջինջ կ'ըլլար։

Դահիճին տապարին յանձնուողներու, կախուողներու և Սուրբ Հրեշտակ բանտին մէջ իրենց վերջին շունչը փչող յանցաւորներու թիւը ուրիշ շրջաններէ շատ աւելի ստուար էր։

Սրբազան Դատարանը քահանայապետին պարզ կամակատարն էր։ Ի՛նչ վճիռ որ արձակէր քահանայապետը, դատարանը մեքենայաբար կը գործադրէր զայն։

Գինարբուքի հանդէսին ներկայ գտնուողները, այլ թէ կին. այսպէս ըլլալը գիտէին։

Կ'երեւի թէ Ֆրանչէսքօ Ջէնչի համար մեծ յանցանքներ գործած էր որ նորին սրբազնութեան բարկութիւնը իրեն պէս ազդեցիկ մարդու մը վրայ կը կեդրոնանար։

Եւ իրաւ ալ, կոմս Ջէնչի, տարիներէ ի վեր. Հռոմի մէջ գայթակղութեանց խարիսխ մը եղած էր։

Ֆրանչէսքօ Ջէնչի իր երիտասարդութեան օրերուն քաջարի կռուող մը եղած էր, ճարպիկ ու ռազմագէտ զօրավար մը, անվեհեր զինուոր մը որուն քաջութիւնը առակի կարգ անցած է, բայց իբրեւ մարդ, ան շատ խիստ նկարագիր մը ունէր, մէկ ըսածը երկու չէր ըլլար, անխիղճ էր, անխիղճ և բռնակալ։

Երբ պատերազմները վերջ գտան և Հռոմ յաղթական դուրս եկաւ, Ջէնչի, որ այլեւս վարժուած էր խուժդուժութիւններու և ծայրայեղ զգայնականութեան, չի կարենալով քաշուած մեծատունի մը հանդարտաբարոյ կեանքը ապրիլ, իր հողերն ու կալուածները ձգելով, Լուքրէս Պօրճիայի հողերուն վրայ հոյակապ պալատ մը շինել տուած էր։

Այդ նորակերտ պալատը արդեօք տա սոսկալի արարածին, Լուքրէս Պօրճիայի ազգապիղծ ազդեցութեան տա՞կ կը գտնուէր որ այդպէս յաւերժավայրը եղաւ իր ապօրինի կենցաղին ու իր ցոփակեցութեան։ Ջէ՞ մի որ Լուքրէս Պօրճիան էր իր հօրը՝ քահանայապետ Ալեքսանդր Պօրճիայի հետ կենակցելու ազգապղծութեան ոճիրը գործողը։

Եւ թերեւս ատոր համար էր որ կոմս Ջէնչի, Պօրճիաներու հողին վրայ կառուցած պալատը հաստատուած օրէն սկսեալ, Պօրճիաներու գայթակղալից կեանքը վարել սկսաւ։

Իր երկրորդ կինը և զաւակները ընդարձակ պալատին վերնայարկը փակելով, ինք գրաւեց գետնայարկը, ուր համախմբեց սպասաւորներու և գեղեցիկ այլ թեթեւաբարոյ ու դիւրամատոյց սպասուհիներու ջոկեր մը, և սկսաւ սարքել իր գինարբուքի խնջոյքները, որոնց ներկայ կը գտնուէին անշնորհ պերճազգիճներ, ցոփակեաց երիտասարդներ, պոռնիկներ, խաղամոլներ և անբարոյ աւազակներ։

Այն օրէն սկսեալ այլեւս կինն ու զաւակները գոյութիւն ունենալէ դադրեցան իրեն համար։ Ամէնքն ալ մոռցաւ՝ ինքզինքը յանձնելու համար ցոփութեան։

Ամիսը մէյ մը հազիւ հայրը իր զաւակներուն երեսը կը տեսնէր, և ան ալ այն պարագային երբ անոնք իրենց վերնայարկէն վար իջնելով փողոց կ'ելլային։

Զէնչիներու պալատին ճշմարիտ տիրուհին Տրօնօրա Աբոլինին էր, կոմսին հոմանուհին, որ հետը պոռնիկներու, դերասանուհիներու և իր վրայ հիացող դատարկապորտ երիտասարդներու բանակ մը բերելով հաստատուած էր պալատին մէջ։

Գինարբուքներուն ու կերուխումներուն կը յաջորդէին գիշերային պաշտօն համախմբումները, զուգաւորման ժողովները և կրքոտման նիւթերը։

Գիշեր ցերեկ պալատը կը թնդար քրքիջներու և ճիչերու որոտին տակ, և վերը, Լուքրէցիա Զէնչի, Պէատրիս և իր երկու եղբայրները շրջապատուած իրենց վաղեմի սպասաւորներէն, ինքզինքնին կ'ուտէին այս անպատուաբեր տեսարանին առջեւ,

Դժբաղդ կոմսուհին բերանը բանալու համարձակութիւն իսկ չէր ունեցած ամուսնոյն, բայց ազգականներուն բողոքած էր. սակայն այս վերջինները կոմսէն վախնալով չէին ուզած միջամտել,

Լուքրէցիա Զէնչի, սրտաբեկ, իր յարկաբաժինը քաշուած, տխուր ու հիւանդկախ կեանք մը սկսաւ ապրիլ։

Իր ազգականներէն մէկ քանին տեսնելով անոր անտանելի կեանքը և մեղքնալով անոր վրայ, քահանայապետին քով բողոք բարձրացուցին։ Երբ Գլէման ութերորդ եղելութիւնը լսեց, զայրանալով, հրաման տուաւ սրբազան-դատարանին որ ցոփակեաց Չէնչին դատավարութեան կանչէ և խստօրէն դատէ զայն։

Այդ դատական ամբաստանագիրը, որուն վերջին տողերը միայն կարդացած էր իր հիւրերուն, կատղեցուց Փրանչէսքօն։

Այդ հրաւէրը իրեն դէմ առնուած անարգական քայլ մըն էր։

Ինքը, հռովմայեցիներուն ամենէն ազնուականը, ինքը, որ քահանայապետին բանակներուն հրամանատարը եղած և մեծ ճակատամարտներ շահած էր, ինքը, որ քանի քանի անգամներ իր արիւնը թափած էր պատերազմի դաշտին վրայ, ինքը, որ բազում վէրքեր ստացած էր, Չէնչի կոմսը, այժմ քանի մը տէրպապայի, քանի մը վանականի առջև հաշիւ տալու կը կանչուէր, չոչորդներու, գիւղացիներու զաւակներուն առջև հաշիւ տալու, հաշիւ տալու այնպիսի օինկքորներու առջև որոնց եթէ հանդիպելու ըլլար իր հողերուն վրայ, սուրի հարուածով մը միայն պիտի պատասխանէր։

Ի՞նչ հաշիւ պիտի տար։

Իր նախնիքներուն սովորութեան հետեւելով խնջոյքներ սարքած էր որոնց մասնակցած էին կիսամերկ կիներ։ Ասոր մէջ ի՞նչ անպատեհութիւն կար։

Աղջիկներ բռնաբարուած էին, մանկամարդ կիներ առևանգուած և Չէնչի պալատը առաջնորդուած էին. հոն անպատուուած և լալով ու ողբալով դուրս եղած էին։ Ասիկա ալ մատի փաթթոց ընելիք բա՞ն էր։ Եթէ կոմս Ջէնչին այդ կինները առեւանգած կամ պղծած չըլլար, օր մը անշուշտ անոնք ուրիշ մէկու մը ձեռքը պիտի իյնային։ Անկումը միշտ անկում էր այդպիսիներուն համար և ինքը քանի մը ժամ առաջ փրթած ըլլալուն համար միթէ յանցաւո՞ր էր։

Քանի մը քաղաքացիներ իրենց քրոջ կամ կնոջ պատիւը պաշտպանել ուզելնուն համար վիրաւորուած էին. ասոր խօ՞սքը կ՚ըլլար։

Երբ կոմս Ջէնչիի պէս ազնուական մը կը բարեհաճէր աչքը կնոջ մը տնկել, ինչո՞ւ այդ կնոջ ընտանիքը այդ արարքը իրեն համար պարծանք չէր սեպէր։ Շնորհ մըն էր ատիկա և այդ շնորհը ինչո՞ւ ծուռ աչքով կը դիտուէր։

Ասոնցմէ զատ, կար նաեւ լքուած կոմսուհիին խնդիրը։ Կոմսուհին, նկատելով որ Տիօնօրա և ուրիշ կարգ մը պերճաղիճներ իր տունը կը յաճախէին, ինքզինքին անարգանք մը համարելով այդ բանը, կը բողոքէր։

Կոմսուհի՞ն. կոմսուհին թող տեղը նստէր. ի՞նչ կը խառնուէր ան իր գործերուն. չէ՞ մի որ ինքը անոր հետ ամուսնանալով և անոր գիրկը երկու զաւակ տալով մեծ պատիւ մը ըրած էր. ատկէ աւելի ի՞նչ կուզէր ան։

Ալ իր ժամանակը անցած էր։ Հիմա իշխելու կարգը Տիօնօրայի եկած էր։ Ամէն մարդ իր կարգը ունէր։ Առանց փոփոխութեան միթէ սէրը կեանք կըրնա՞ր ունենալ։

Ֆրանչէսքօ, կատարեալ պաղարիւնութեամբ, իր հիւրերուն առջեւ այսպէս իր շնական պաշտպանողականը կը պատրաստէր, աւելցնելով որ մինչեւ այն օրը Պօրճիաներու երանելի շրջանէն գեղեցիկ շրջան չէր եկած, թէ Գլէման քահանայապետը վախկոտ ու տկար կղերական մըն էր, թէ ան ազնուական և բարձր դասուն պատկանող մարդոց նրբացած զգացումներէն ոչ մէկ բան կը հասկնար, թէ բնաւ գաղափար չունէր աշխարհիկ հաճոյքներու վրայ և թէ, վերջապէս, զառամած կղերականները պէտք չէր որ զբաղուէին իր ընտանեկան ներքին խնդիրներովը։ Եւ իբր եզրակացութիւն, սապէս վերջացուց.

—Բարեկամներս, ալ կը բաւէ որքան զբաղեցանք այս փուճ խնդիրներով..։ Այս լուրջ խնդիրը վաղուան կը ձգենք. վաղը եթէ յարմար դատեմ, դատարան կը ներկայանամ ։ Առայժմ մենք մեր զուարճութիւնն ու կերուխումը շարունակենք ։

Ապա խօսքը հոն գտնուող գեղուհիներուն ուղղելով աւելցուց.

—Հանուեցէ՛ք, հուրիներու պէս բոլորովին մեր կացէ՛ք և մեր գաւաթները լեցնելով խմցուցէք մեզ սիրոյ նեկտարը։ Իսկ դուն, Տիօնորա վերջին անգա՛մ ըլլալով Յաղթական Սիրոյ պարը պիտի պարես մեր առջեւ։

Գաւաթները գինիով լեցուեցան, կիները բոլորովին մերկացան ու կատղած վագրերու պէս այրերուն վրայ նետուեցան։

Տիօնորա զգեստները փոխելով պարազգեստ մը հագնելու համար դուրս ելաւ։

—Ռութիլիօ՛, գոչեց Ֆրանչէսքօ խօսքը կոնամբի այր մարդու մը ուղղելով՝ որ սեղանին միւս ծայրը նստած էր։ Ռութիլիօ, իւղագինդ վաստկելու համար Տիօնորայի ձօնուած բանաստեղծութիւն մը պիտի արտասանես։ Եթէ ոտանաւորդ գեղեցիկ ըլլայ, ոսկիով լեցուն քսակ մը քեզի, իսկ եթէ չի յաջողիս, սուրիս կոթովը ոսկորներդ պիտի կոտրեմ։ Շո՛ւտ, սկսէ՛ նայի՛մ, գիտես որ ես սպասել չեմ սիրեր։

Կոմսին սեփական բանաստեղծը Ռութիլիօ կիսովին *պարպուած գաւաթը մէկ կողմ հրեց և ոտքի ելլալով, ձեռքը ճակտին տարաւ, աչքերը կէս մը գոցեց, ճիգ մը ըրաւ և յանպատրաստից հետեւեալ քերթուածը արտասանեց.*

Մեր դիցուհին է Տիանա,
Որ մազերուն իր կը բանայ
Արշալոյս մը ոսկի-բեհեզ,
Վարդակարմիր ու բոցակեզ:

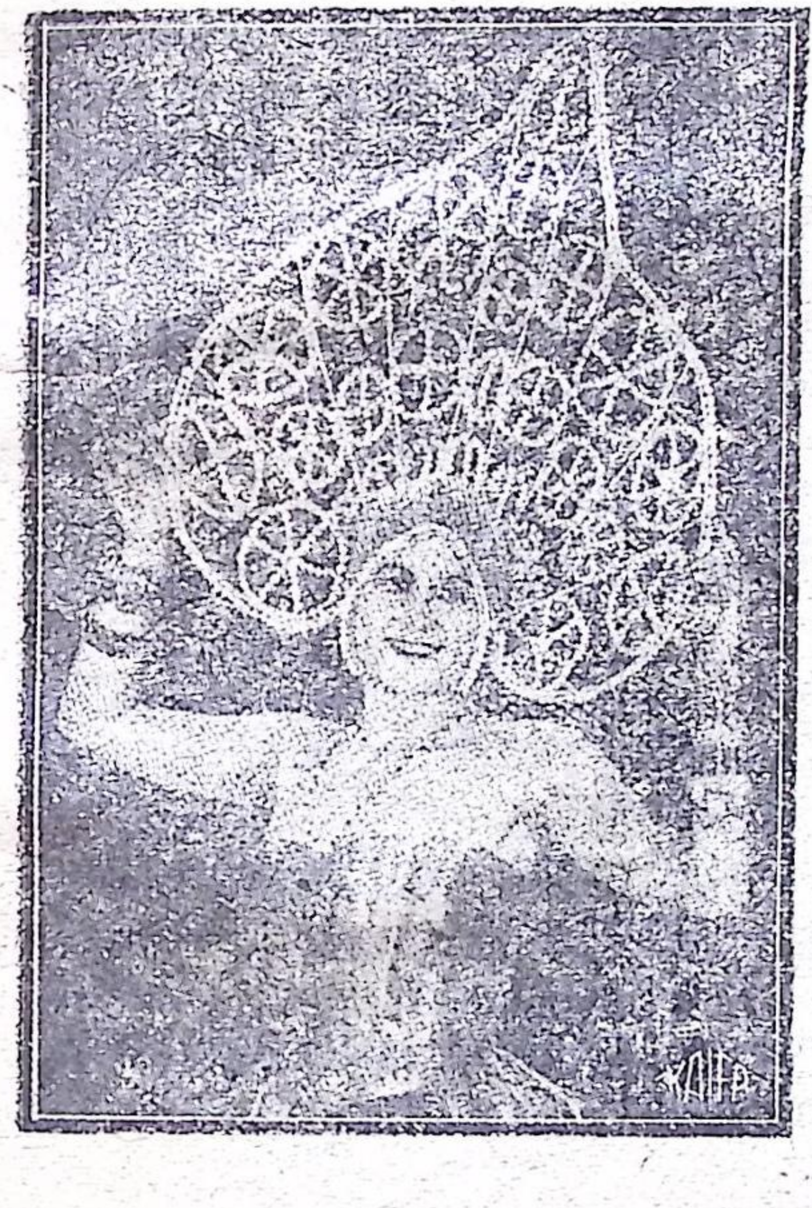

Տիծօրա Արօյինի կամ Չէնչիի հոմանուհին

Երիտասարդ, ծեր ու տղայ,
Թող ամենքին սիրտը խայտայ,
Պիտի մտնենք սիրոյ երկինք,
Հուրիներու հետ պիտ՚ պառկինք։

Բանաստեղծը սարսռաց։ Ամէն կողմէ ծաղրական քրքիջներ արձակուած էին։

Մեծ ազդեցութիւն ունեցող իշխան մը, իշխան Իսրայէլ Օրի, որ հինգ տարիէ ի վեր Հայաստանէն Հռոմ եկած էր քաղաքական առաքելութեամբ մը և դէպի Հայաստան զինուորական արշաւանք մը կատարելու կը պատրաստուէր, մեղքնալով խեղճ բանաստեղծին վրայ, ըսաւ.

—Գոլիստի արժանի է թափած ճիգը։ Կուշտ բանաստեղծ մը անկէ գեղեցիկ քերթուած չի կրնար արտադրել։

Եւ իր քսակը քաշելով սեղանին վրայ նետեց։

Թուլթիլիօ խլեց քսակը։

—Է՛. ժամուցդ առիր բաղձալին տիրացու, գոչեց Ֆրանչեսքօ քրքիջ մը արձակելով. Եթէ իշխան Օրին չըլլար, քեզ ողջ ողջ Ներոնին բերնը նետել կուտայի։ Բայց որպէս զի մէյ մըն ալ ատանկ անհամ ոտանաւորներ չարտասանես, քեզի աղուոր դաս մը պիտի տամ։

Ապա իր սիրական շունին դառնալով հրամայեց.

—Ներո՛ն, սա շատախօս սրիկային լաթերը պատառ պատառ ըրէ նայիմ։

Ներոն տատամսոտ նայուածք մը պտըտցուց չորս կողմը։

Դժբաղդաբար Թուլթիլլիօ, սարսափահար, սեղանէն բաժնուելով դրան կողմը վազեց. շունը զայն տեսնելով, անոր վրայ յարձակեցաւ և սկսաւ խածնել անոր սրունքները։

Բոլոր ներկաները զայս տեսնելով ծափահարութիւն մըն էր փրցուցին:

Բարեբաղդաբար այս միջոցին Տիմոթոս իր պարախումբովը ներս մտաւ դահլիճէն:

—Հո՛ս եկուր, Ներոն, հրամայեց Ֆրանչէսքօ:

Շունը իր որսին օձիքը ձգելով ետ վերադարձաւ, խեղճ Ռուսթիկօ մռնչելով, արիւնաթաթաւ, սրահէն դուրս նետուեցաւ:

Բոլոր հրաւիրեալները գլխերնին Տիմոթոսի կողմը դարձան: Չնաշխարհիկ պարուհին, չուրջը ունենալով տասներկու մօրէ մերկ պարուհիներ, սկսաւ [illegible] [illegible] այլանդակ պար մը պարել:

Ֆրանչէսքօ բոլորովին գինովցած կը դիտէր.

Ա՛, եկէ՛ք արագ, ու եկէ՛ք ուժով: Դուք ալ, բարեկամներս, ամէնքդ միաբերան նուագախումբին ձայնակցեցէ՛ք:

Հանդիսականները միաբերան սկսան ձայնակցիլ նուագախումբին:

Հազիւ հինգ վայրկեան անցած, երկու սեւազգեստ սպասաւորներ երեսնին կախած ներս մտան սրահէն և պարախումբին մէջէն ճամբայ բանալով, եկան կանգ առին սեղանին քով և յարգանօք խոնարհեցան Ֆրանչէսքօյի առջեւ:

Պարերը դադրեցան:

—Աս ի՞նչ է, գոռաց Ֆրանչէսքօ: Ի՞նչ կ'ուզեն աս երկու սրիկաները: Հո՛ս եկուր, Բիգօլօ, դո՛ւն ալ հոս եկուր, Ճօվանի: Ձեզի ո՞վ թոյլ տուաւ որ հոսկէ ներս մտնէք, թշուառականնե՛ր...:

—Տէ՛ր իմ, տիրուհինիս ծանր հիւանդ է և մեզ ձեր մօտ ղրկեց որ քիչ մը աս աղմուկը դադրեցնել տանք, պատասխանեց Բիգօլօ վճռական շեշտով մը:

—Հո՛ս եկուր, Գաթալա՛ն, հո՛ս եկուր, գոռաց

Ֆրանչեսքօ մէկէն ի մէկ տեղէն վեր ցատկելով։

Մինչեւ ակռաները զինուած հսկայ դաշունակիր մը. տեսնելով որ տէրը զինքը կը կանչէր, անոր քով վազեց։

Գամթալանը վարձկան զինուոր մըն էր. կամ աւելի ճիշդը՝ խմբապետ մը որ իր հրամանին տակ քանի չափ իրեն պէս զինուած սրիկաներ կը պահէր ի հաշիւ Ֆրանչեսքօյի։ Ասպատակներու և մաքսանենգներու խումբերէ ընտրուած մարդիկ էին անոնք որոնց ձեռքէն ամէն բան կու գար. անոնցմէ ամենէն պարկեշտը թերեւս քսան ոճիր գործած էր և՝ քառասուն անգամ բանտ մտած ու փախած։ Վտանգաւոր մարդիկ էին անոնք, քաղաքին մէջ տեսակ մը ասպատակախումբ, որ յաճախ կոմսին հաշուոյն նոր հարսեր ու աղջիկներ առեւանգելու գործով ալ կը զբաղէր։

—Ի՞նչ ըսիր, քու տիրուհի՞դ, քու տիրուհի՞դ, մռնչեց Ֆրանչեսքօ Բիզօլօյի երեսն ի վեր։ Այս տունին մէջ միայն մէկ տիրուհի կայ, Տիօնօրան, որուն պէտք է ամէնքդ ալ հնազանդիք։

Ապա խօսքը իր կամակատարին ուղղելով հրամայեց.

—Գամթալա՛ն, սա երկու անպիտանները մինչեւ մէջքերնին հանուեցուր, սա սիւներուն կապէ և մինչեւ արիւն փսխելնին խարազանէ՛, որ երթան հասկնան թէ ինչ ըսել է կոմս Ջէնչիին դէմ խօսելու համարձակութիւն ունենալը։

Կոմսուհիին երկու սպասաւորները սարսափահար ծունկի եկան իրենց տիրոջ առջեւ և սկսան պաղատիլ։

Գամթալանը երեք անգամ սուլեց։ Չորս թիկնեղ ստահակներ սրահէն ներս խոյացան և իրենց խմբապետին հրամանին վրայ, երկու սպասաւորները բռնելով արագօրէն հանուեցուցին և առանց ականջ կախելու անոնց սրտաճմլիկ աղաղակներուն, մարմարէ սիւներուն կապեցին։

Խրախճանութիւնը և խանդավառութիւնը իր գագաթնակէտին հասած էր։

Զէնչի կոմսը, ամէն գինարբուքի այս տեսակ անակընկալ խուժդուժութիւններ կը հրամցնէր իր հիւրերուն։ Բոլորն ալ գոհ էին և ուրախ, բացի իշխան Իսրայէլ Օրիէ, որ երեսները կախած, առիթի կը սպասէր միջամտելու համար։

Վերջապէս, արեւելքցի իշխանը չի կարենալով հանդուրժել այս անմարդաբարոյ արարքին, ըսաւ.

—Ի՞նչ կ'ընես, Ֆրանչէսքօ ասո՛նք քու կնոջդ և աղջկանդ՝ գեղեցիկն Պէատրիսի հաւատարիմ սպասաւորներն են։ Զանոնք ծեծել տալով կինդ ու աղջիկդ ծեծած կ'ըլլաս։

—Լռէ՛, Օրի, երբ ես խմած ըլլամ ո՛չ կինս աչքիս կ'երեւայ և ո՛չ ալ աղջիկս, գոչեց Ֆրանչէսքօ։

Եւ խօսքը Գաթալանին ուղղելով աւելցուց.

—Ծեծեցէ՛ք, ծեծեցէ՛ք, որ իրենց պոռչտուքին ձայնովը Տիօնօրան պարէ։

Տիօնօրա խնդալով սկսաւ պարել, իսկ Գաթալանին երկու մարդիկը սկսան իրենց մտրակները շառաչեցնել մերկ սպասաւորներուն կարմրած միսին վրայ։

—Ա՛լ կը բաւէ այս վատութիւնը, գոչեց յստակ ձայն մը։ Մարդ չի դպի իմ սպասաւորներուս և թող անմիջապէս քակեն անոնց կապերը։

Եւ այտերը բարկութենէն կաս կարմիր կտրած, Պէատրիս Զէնչի արագ քայլերով առաջ անցնելով գինարբուքի սրահին մէջտեղը վեհօրէն կանգ առաւ։

Արհամարհական նայուածքով մը Տիօնօրայի նայեցաւ։

Պարուհին իր պարը դադրեցնելով ետ ետ քաշուեցաւ և երթալով իր հոմանիին ետին ապաստանեցաւ։ Իսկ պարախումբին պարուհիները ուրուր տեսած ձնճղուկներու պէս ցիր ու ցան եղան։

Գաթալանի մարդիկը տատամսոտ նայուածքով մը կոմսին նայեցան։

Պէադրիս անոնց վրայ քալելով հրամայեց·

—Դո՛ւրս ելէք սըկէ։

Եւ առանց ոեւէ խուճապի, հանդարտ ու պաղարիւն, սկսաւ Բիզօլօյի և Ծօվանիի կապերը քակել։

Ֆրանչէսքօ Չէնչի, որ իր աղջկան ներս մտնելը տեսնելով անակնկալի եկած էր, կամաց կամաց ինքզինքը գտաւ։

Եւ իր թիկնաթոռը աշխուժիւ մէկ կողմ հրելով, Պէադրիսի կողմը սլացաւ և Գաթալանի մարդոց մէկուն ձեռքէն կովի կաշիէ մտրակը խլելով Պէադրիսի վրայ բարձրացուց։

Քաջ աղջիկը անվեհեր նայուածքով մը ուղղակի հօրը աչքերուն մէջ նայելով գոչեց·

—Զա՛րկ, հայր, զա՛րկ։ Գիտես թէ ես ալ մօրս պէս բերանս չի պիտի բանամ երբ զիս ծեծես...։

Բայց այս միջոցին հուժկու բազուկ մը վերէն վար իջնելով Ֆրանչէսքօյի ձեռքէն մտրակը խլեց։

—Կոմս Չէնչի, եթէ մեռնիլ չես ուզեր, աղջկանդ մազին անգամ չի դպիս, գոռաց Իսրայէլ Օրի իշխանը անվեհեր կեցուածքով մը կոմսին դէմը անցնելով։

Ֆրանչէսքօ Չէնչիի աչքերը կրակ արձակել սկսան. ձեռքը սուրին տարաւ, բայց երբ գլուխը վեր վերցուց Պէադրիսի երեսը նայելու համար, անոր անվեհեր կեցուածքը տեսնելով սարսռաց. սարսռաց այնպիսի սարսուռով մը որուն մէջ ոճրագործական ցանկութիւն մը կար։ Զարհուրելի՜ բան... Պէադրիս հօրը աչքին գեղեցիկ երեւցած էր և ազգապիղծ Պորճիաներու հողին վրայ պալատ կառուցանող անառակ ու խայտառակ Ջէնչին որդեպղծութեամբ պիտի յագեցնէր իր մծղնի կիրքերը։

Ոճրագործ հայրը ցանկութենէն կուրացած, սուրը ձեռքէն ձգեց և բազուկները բանալով, իր հարազատ աղջիկը գրկեց և զայն վաւաշոտաբար կուրծքին սեղմելով, խեղդուկ ձայնով մը մռլտած.

—Որքա՜ն գեղեցիկ ես, ո՛վ իմ Պէատրիսս։

Պէատրիս ձեռքը կոմսին սուրին տանելով զայն դուրս քաշել ուզեց իր պատեանէն։ Բայց աղջկան աչքերը հայրասպանութեան սարսափելի բոցով մը վառիլ սկսան։

Ֆրանչէսքօ որ ինքզինքը բոլորովին կորսնցուցած

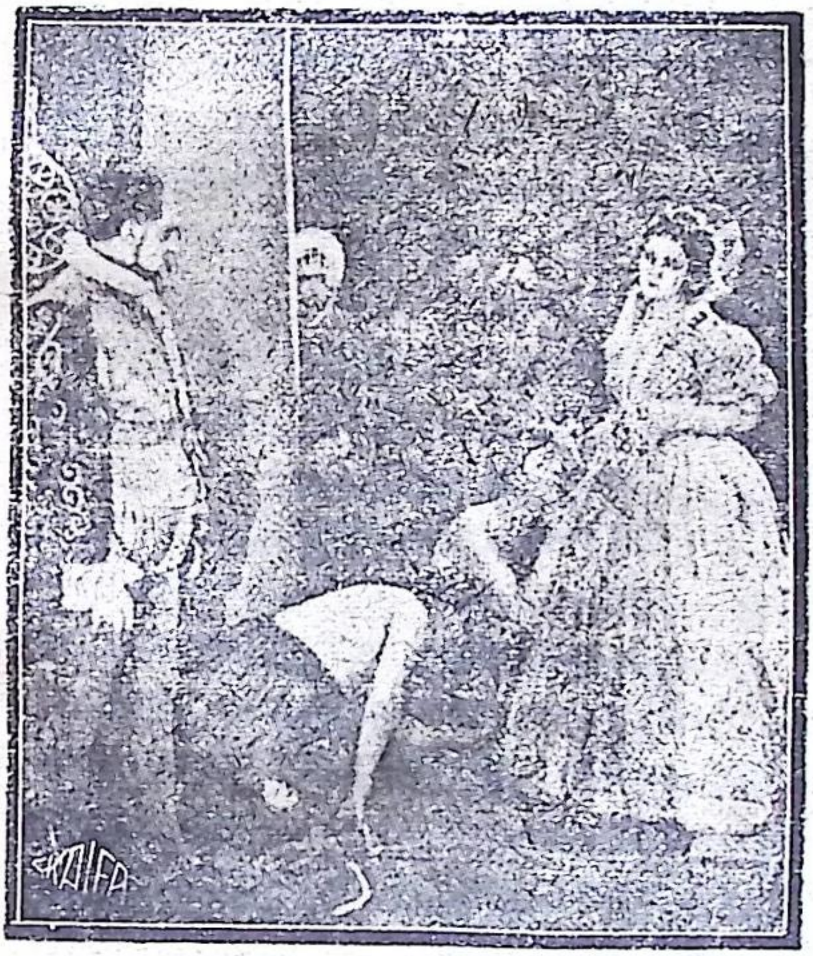

Բիգօլօ և Ճագօմօ Պէատրիսի ձեռքերը կը համբուրեն էր. գգուական շեշտով մը ըսաւ.

— Հօրդ աղջիկն ես եղեր, իմ մէկ հատիկ Պէադրիս. առանց վախնալու սուրիս հետ կը խաղաս։

Ապա, անամօթաբար Իսրայէլ Օրիի կողմը դարձաւ։

Հայազգի իշխանը ձեռքը սուրին տարած, միջամտելու համար Պէադրիսի մէկ նշանին կամ աղաղակին կը սպասէր։

— Օրի՛, ինծի այսպէս սպառնալէդ հասկցայ որ դուն իմ աղջիկս կը սիրես, խօսք առաւ Ֆրանչէսքօ արժանավայել եղանակով մը։ Այս անգամ քեզի պատիւ մը ըրած ըլլալու համար կը ներեմ այդ ամբարտաւան աղջկան և կ'արտօնեմ քեզ որ զայն իր մօրը քով առաջնորդես։

Պէադրիս դարձեալ իր պաղարիւնութիւնը գտաւ և Բիգօլօի ու Ծօվանիի քով դառնալով սկսաւ անոնց կապերը քակել։ Հաւատարիմ սպասաւորները սկսան իրենց մանկամարդ տիրուհիին ձեռքերն ու ոտքերը համբուրել որ այդպէս վրայ հասնելով զիրենք ստոյգ մահէ ազատած էր։

Պէադրիս խօսքը իր սպասաւորներուն ուղղելով հրամայեց.

— Մօրս քով դարձէք։

Իսկ յետոյ, իշխան Օրիի դառնալով աւելցուց.

— Թուրերնիդ ինծի կը շնորհէ՞ք, իշխան։

Բիգօլօ և Ծօվանի իրենց զգեստները գետնէն հաւաքելով ներկաներէն ծաղրուելով փախուստ տուին, բայց երբ Պէադրիս թեւը իշխան Օրիի տալով պատկառազդու քալուածքով մը դանդաղօրէն ճեղքեց անցաւ ներկաները, ոչ ոք բերանը կրցաւ բանալ և շատերը գլուխնին խոնարհեցուցին անոր առջեւ։

Ֆրանչէսքօ Չէնչի խռովութեան մատնուած, սրտաբեկօրէն անոր հեռանալը դիտեց։ Իր ամբողջ հարըստութիւնը տալ աչքը առած էր որդեպիղծ հայրը գոնէ քանի մը վայրկեան իր չքնաղագեղ աղջկանը հետ առանձին մնալու համար։

— Ի՞նչ է ան, Ֆրանչէսքօ, ի՞նչ կ'երազես կոր, ըսաւ Տիօնորա կծու շեշտով մը։ Վախնամ սա Թըռչնիկին սիրահարուեցար, հա՞...։

— Ե՞ս, բացագանչեց Ֆրանչէսքօ քրքիջ մը արձակելով։ Երբեմն անանկ խելքէ միտքէ դուրս ենթադրութիւններ ունիս որ, մարդս կը կատղի, Տիօնորա։ Յիմար աղջիկ, ես քենէ ուրիշ մէկը կրնա՞մ սիրել.։

Եւ այս անգամ աչքերը բոլորովին դարձած, բոլորովին ինքնիրմէն ելած, Տիօնորային վրայ խոյանալով քաշեց հանեց անոր զգեստները և զայն գրկելով, վայրի գազանի մը պէս մռնչելով դահլիճէն դուրս խոյացաւ։

Նշանը տրուած էր և անկէ յետոյ գինարբուքի սրահին մէջ տեղի ունեցած տեսարանը նկարագրել թոյլ տրուած չէ մեր գրիչին։

. . . .

Իշխան Իսրայէլ Օրի առանց բերանը բանալու Պէատրիսը մինչև մօրը յարկաբաժինը առաջնորդեց և երբ երկուքը մէկէն դրան առջև կանգ առին, իշխանը սա բառերը արտասանեց.

Օրիորդ, ձեր հօրը սարքած գինարբուքի հանդէսներէն ես պժգանք կը զգամ, եթէ դուք չըլլայիք, թէև այդ հանդէսներուն ներկայ գտնուիլ չի պիտի ուզէի, միայն ձեզի համար է որ եկած եմ, ձեզ տեսնելու և ի պահանջել հարկի պաշտպանելու համար։ Սիրելի Պէատրիս, հինգ տարի եղաւ հայրենիքէս հոս գալս և ձեզ տեսած օրէս ի վեր կը սիրեմ...։ Արդեօք..

— Իշխան, ձեր այդ խոստովանութիւնը պատիւ մըն է ինծի համար, փսփսաց մանկամարդ աղջիկը շփոթութեան մատնուելով։ Բայց ներեցէք որ չէ պիտի կրնամ պատասխան մը տալ ձեզ։ Ես հօրս հնազանդութիւն կը պարտիմ և պէտք չէ ականջ կախեմ այդ կարգի խօսքերուն մինչեւ որ հայրս հաւանութիւն չի յայտնէ։

—Ես ձեր հօրը հաւանութիւնը կ՚առնեմ, օրիորդ, բայց գոնէ կրնա՞ք այժմէն խոստանալ որ ձեր սիրտը ինծի պիտի պահէք, Թոթովեց հայազգի ազնուականը կատարեալ պաղարիւնութեամբ մը։

Պէտրոս, իբրեւ միակ պատասխան, ձեռքը իշխանին ձեռքէն քաշեց, յարգալիր խոնարհութիւն մը բրաւ և առջեւի դուռը բանալով աներեւոյթ եղաւ։

ՆԱՀԱՏԱԿՈՒՀԻՆ

Կոմսուհի Լուքրեցիա Զէնչի Պէտրոսը կանչել տալու համար իր երկու զաւակները Կուիտօ Ռէնիի աշխատանոցը ղրկած միջոցին այնքան յուզուած էր որ, գրեթէ ուշաթափ եղած ըլլալով, իր պատուոյ տիկինները զինքը անմիջապէս անկողին պառկեցնելով խնամել սկսած էին։

Երբ Պէտրոս տուն դարձաւ, հիւանդը տխուր ժպիտով մը եղելութիւնը պատմեց անոր։

—Աղջիկս, սարսափելի բաղխում մը ունեցանք հօրդ հետ, խօսք առաւ ան։ Վիճաբանած միջոցիս պահ մը անանկ կարծեցի որ հայրդ զիս դաշոյնով պիտի ըսպաննէր։ Կ՚երեւի թէ հայր Միւչէլայի նամակ մը ղրկած ըլլալը իմացած է։ Ամէն կողմերնուս լրտեսներով շրջապատուած ենք։ Հօրդ սպասաւորները գիշեր ցերեկ մեր վրայ կը հսկեն։ Գիտես արդէն թէ հօրեղբօրորդիս՝ Սֆորցա իշխանը ուզած է հետաքրքրուիլ մեր ճակատագրով։ Այդ մասին բանակցած էր հայր Ռիւշէլայի հետ և մեր տաներէցն ալ նամակ մը գրած էր ինծի։ Հազիւ թէ նամակին ընթերցանութիւնը աւարտած էի, ահա հայրդ երեսները կաս կարմիր կտրած, խելայեղօրէն սենեակէս ներս մտնելով գոչեց.

«—Սրբազան դատարանին կողմէ ինծի ուղղուած ամբաստանագրին պատճառը դո՞ւն ես, քու խարդաւանանքներուդ երեսէն է որ զիս այսպէս կամբաստանեն.։ Եթէ գլխուս ոեւէ փորձանք գայ, վա՜յ քու իշխան Սֆօրցայիդ և Ռիւշէլայ տաներէցիդ գըլխուն.։ Ահա՛, տե՛ս, ինչպէս որ սուրս աս սեղանը ծակելով միւս կողմը կանցնի, անոնց ալ փորը անանկ պիտի ծակեմ։»

—Ահա աղջիկս, հայրդ այս խօսքերը ըսելով սուրը այնպիսի զօրաւոր կերպով սեղանին երեսին մխեց որ. պէնքին ծայրը փայտին միւս կողմէն դուրս ելաւ։ Յետոյ հայր Ռիւշէլայի նամակը ձեռքէս խլելով և անլուր հայհոյանքներ տեղացնելով հասցէիս, դուրս ելաւ։ Չեմ գիտեր թէ հիմա կոմսը ինչ չարիք պիտի հասցնէ ինծի, բայց եթէ բան մըն ալ չընէ, դարձեալ չի պիտի կրնամ ապրիլ, աղջիկս, որովհետեւ կեանքիս բոլոր զուարճանքները աննշմարելիօրէն խորտակուած են։ Ան շատ ու շատ տառապեցուց զիս, չըրածը չի մնաց։ Մահուան հետ հաշտուած եմ ալ և բարի գալուստ պիտի մաղթեմ իրեն։ Պատրաստ եմ։ Քեզի, սիրելի աղջիկս, կանչել տուի որ վերջին պատգամս հաղորդեմ։ Գիտես որ ես քեզ հարազատ աղջկանս պէս կը սիրեմ, պիտի խնդրէի ուրեմն քենէ որ իմ մահէս վերջ պաշտպանես քու երկու եղբայրներդ, Ճագոմօն և Պէրնարտինօն։ Հայրդ զանոնք բնաւ չսիրեր, քեզ աւելի կը սիրէ և ատոր պատճառը պարզ է։ Երդում ըրէ ինծի, աղջիկս, սիրելի Պէադրիսա, երդում ըրէ որ եթէ հայրդ եղբայրներդ չարչարել կամ խոշտանգել ուզէ, ձեռքէդ եկածը պիտի ընես զանոնք պաշտպանելու համար։

Պէադրիս ճակատը խարթ մօրը ներկայացուց, իսկ կոմսուհի Լուքրէցիա մայրական խանդաղատանքով համբուրեց զայն։

- Մայր, այդ յանձնարարութիւնը բոլորովին աւելորդ է, խօսք առաւ Պէադրիս։ Դուք իբրեւ մայր որքան որ կը սիրէք Ճագոմօն և Պէրնարտինօն, ես ալ իբրեւ անոնց քոյրը նո՛յնքան կը սիրեմ զանոնք...։ Աստուած մի՛ արասցէ, եթէ օր մը մեռնելու ըլլաք, իրենց քոյրը մայրութիւն պիտի ընէ անոնց և պիտի պաշտպանէ զանոնք ամէն պատահականութեան առջեւ։ Կ'երդնում, մայր, հաւատացէք ձեր աղջկան խօսքերուն։

Այս խօսքերուն վրայ, հիւանդը արտասուաթոր աչքերով բազուկները վեր վերցուց և Պէադրիսը գրկելով իր երկու զաւակներուն ըսաւ.

Տեսա՞ք ձեր քոյրը որքան կը սիրէ ձեզ..., դուք ալ այնպէս սիրեցէք զինքը, և եթէ պէտք ըլլայ, ինքզինքնիդ իրեն համար զոհելու պատրաստ գտնուեցէք։

Ճագոմօ և Պէրնարտինօ Պէադրիսի վիզին փաթթըուելով սկսան զայն համբոյրներով օծել։

Պէադրիս ալ անոնց ճակատը համբուրելէ յետոյ կոմսուհի Լուքրէցիայի սնարին գլուխը նստելով հարցուց.

—Հայր Ռիւչէլայի նամակին մէջ ի՞նչ գրուած էր որ հայրս այդքան կատղեցաւ, մայր։

—Ի՞նչ գրուած պիտի ըլլար, աղջիկս, ճշմարտութիւնը։ Գրուած էր թէ ամբողջ Հռոմի բնակչութիւնը անարգանք կը զգար իմ այսպէս չարչարուիլս տեսնելով, թէ Բէթրօնի սերունդին զաւակը պէտք չէր որ այսքան անարգանքի ու նախատինքի ենթարկուէր։

Թէ կոմս Ջէնչին իր պալատը գինարբուքի և զուարճութեանց թատերավայրի մը վերածելով և մեզ վերնայարկին մէջ բանտարկելով ոտնակոխ ըրած է իր նախահայրերուն պատիւը, թէ հանրատուներէն հաւաքուած անբարոյ կիները և թատրոնի պերճագիններն ու պարուհիները այս յարկին մէջ համախըմբելով ան պատճառ կը դառնար Պէադրիս Ջէնչիի գլխէ ելլալուն, որուն առաքինութիւնը առակի կարգ անցած էր. Գրուած էր նաեւ թէ ինք գիտէր և լսած էր որ գինարբուքի միջոցին բարձրացած լպիրշ աղաղակներն ու կոչերը մինչեւ իմ յարկս կը հասնէին և քնատութեանս ու տառապանքիս պատճառ կը դառնային։ Գրուած էր թէ այսքա՛ն անբարշտութիւնն ու անառակութիւնը, այսքան անամօթութիւնն ու խայտառակութիւնը արժանի էին պատիժի մը և նորին սրբազնական օծութիւն քահանայապետը փափաքելով վերջ մը տալ իմ տանջանացս ու մարտիրոսացումիս, հրաման արձակած էր կոմս Ջէնչին հաւատաքննական ատեանին առջեւ հանել։ Հօրեղբօրորդիս, Սֆորցա իշխանն է մեզի պաշտպան կանգնողը։ Իմ առաջուան խոստովանահայրս, հայր Բիւչէլլայը եղաւ այս մասին իշխանին խօսողը և անոր միջամտութիւնը խնդրողը։ Անհարկի դիմումներ կատարած եղայ սակայն, սիրելի աղջիկս, որովհետեւ կը զգամ թէ մահուան շատ մօտեցած եմ. առջեւս քանի՞ օր մնաց որ ապրելիք։

—Շատ լաւ ըրեր ես, մայրիկ, ըսաւ Պէադրիս թրթռուն ձայնով մը։ Եթէ դուն հարազատ մայրս եղած ըլլայիր, ես շատոնց քեզ խորհուրդ տուած պիտի ըլլայի որ բողոքես հօրս անվայել և անմարդաբարոյ արարքներուն դէմ և մինչեւ իսկ իմ բողոքս ալ պիտի կցէի քուկինիդ։ Իրաւ է, թէպէտ ես կոմս Զէնչիի հարազատ աղջիկն եմ և յարգանք, սէր ու հնազանդութիւն կը պարտիմ իրեն, բայց չեմ կրնար հանդուրժել որ ան իր օրինաւոր կնոջ տեղը անպատիւ հանրակնոջ մը յատկացնէ: Սիրտս բանալու և իմ ցաւս յայտնելու համար սպասեցի որ նախ դուն խօսք բանաս: Շնորհակալ եմ որ վերջապէս սիրտդ ինծի բացիր, մայրիկ: Այլևս ասկէ ետքը մեր երկուքին բերնովը պիտի խօսիմ, թէ՛ քեզի, թէ ինծի համար: Հիմա իսկ պիտի երթամ զինքը գտնեմ...:

—Ո՞ւր, աղջիկս, ո՞ւր պիտի երթաս, ի՞նչ պիտի ընես, թոթովեց կոմսուհի Լուքրէցիա ահ ու դող մատնուելով:

—Պիտի երթամ ցոյց պիտի տամ ամէնուն թէ այս պալատին մէջ Զէնչիներու հարազատ արիւնը կրող կին մը կայ որուն մէկ խօսքը չի կրնար երկուք ըլլալ:

Եւ խօսքը սենեկապանուհիին ուղղելով աւելցուց.

—Ծօվանա, ներքնախուցին մէջ սպասաւոր կա՞յ:

—Այո՛, օրիորդ:

—Որո՞նք են:

—Բիգոլօն և Ծօվանին

—Գնա՛ երկուքն ալ հոս ղրկէ:

Երկու վայրկեան չանցած, Բիգոլօ և Ծօվանի ներս մտան:

Այս երկու քաջ տղաքը կոմսուհիին և Պէատրիսի ամենէն հաւատարիմ սպասաւորներն էին: Կոմսին միւս սպասաւորները ծուռ աչքով կը նայէին անոնց:

Պալատին սպասաւորները իրարու հակառակ երկու թշնամի խումբերու վերածուած էին. երկուքն ալ իրար կ'ատէին ու կը թշնամանէին և իւրաքանչիւր կողմ իր տէրը կը պաշտպանէր, կոմսուհիին և Պէատրիսի կողմնակիցները իրենց տէրերը և կոմսին կողմնակիցները՝ իրենցը։

Բիգոլօ և Ծօվանի իրարմէ անբաժան երկու ընկերներ էին, հակառակ անոր որ կազմով ու նկարագրով բնաւ իրարու չէին նմանիր։ Բիգոլօ գիրուկ ու կարճահասակ էր և միշտ ժպտուն դէմք մը ունէր, իսկ Ծօվանի՝ նիհար ու երկայն և միշտ տխուր դէմք մը ունէր։

—Բի՛գոլօ, Ծօվանի՛, վար իջէք և խնդրեցէ՛ք վսեմաշուք Ֆրանչէսքօ Չէնչի կոմսէն որ այլեւս ճամբէ իր հիւրերը, հրամայեց Պէադրիս անոնց։ Տիրուհինիդ ծանր հիւանդ է և աղմուկէն անհանգիստ կ'ըլլայ կոր։

Բիգոլօյի դէմքը մէկէն ի մէկ փոխուեցաւ, բայց Ծօվանի քիթը բերանը ծամածռելով ըսաւ.

—Գլխնուս վրայ, օրիորդ. հրամաննիդ անմիջապէս պիտի կատարենք։

Ապա խօսքը ընկերոջը ուղղելով աւելցուց.

—Եկո՛ւր ծօ Բիգոլօ։

Բայց տեսնելով որ Բիգոլօ քիթը բերանը կախած էր, ըսաւ.

—Ի՞նչ կը տնտնաս կոր, ի՞նչ եղար, պաղ ջո՞ւր թափեցին վրադ։

—Չէ՛, բայց... մեր կոմսին գլխնուս տեղացնելիք փորձանքը աչքիս առջեւը գալուն համար քիչ մը մտածել սկսայ, պատասխանեց Բիգոլօ ընկերոջը հետեւելով։ Մեզ ողջ ողջ այրել պիտի տայ, ուրիշ բան չէ...։ Վա՛խ Ծօվանի, վա՛խ վախ վախ, խե՛ղճ Բիգոլօ... վայրկեաններդ համրուած են.. խազդ հանէ ու ճամբայ ել նայինք...։

—Ի՞նչ կը վախնաս կոր, ծօ, մարդս կեանքին մէջ երկու անգամ կը մեռնի՞, չե՞ս գիտեր, «ամենայն տեղ մահը մի է, մարդ մի անգամ պիտի մեռնի» ըսած են մեր բանաստեղծները։

—Եւ մեր բարեսիրտ կոմսուհիին ու վեհանձն Պէատրիսի համար մեռնիլն ալ մեզի համար երջանկութիւն է ։

—Ըսածդ ճիշդ է, Բիգօլօ, բայց եթէ ապրելու ըլլանք, աւելի աղէկ կ՚ըլլայ…։

—Որպէս զի իրենց ծառայենք, այնպէս չէ՞։

—Մինչեւ մեռած ժամերնիս…։

Ահա այսպէս, երկու հաւատարիմ սպասաւորները իրարու հետ խօսուըռտելով վար կոմսին յարկաբաժինը իջան։

Գիտենք սակայն թէ ինչ ընդունելութեան արժանացան անոնք գինարբուքի դահլիճին մէջ։

Պէատրիս որ վերը անոնց վերադառնալուն կը սպասէր, տեսնելով անոնց ուշանալը և կռահելով որ գլխուն փորձանք մը եկած էր, վար կոմսին յարկաբաժինը իջաւ։

Ճիշդ ժամանակին հասած էր. եթէ քիչ մըն ալ ուշացած ըլլար, խեղճ մարդոց անկենդան մարմինը դուրս պիտի հանէր թերեւս խուժդուժութիւններու այդ զուարճավայրէն։

Բիգօլօ և Ծօվանի ամօթահար դուրս ելլելով դահլիճէն, վեր ելան և եղելութիւնը միւս սպասաւորներուն պատմեցին. երբ կոմսուհիին սպասաւորները եղելութիւնը իմացան, աւելի ոխ կապեցին կոմսին դէմ, մանաւանդ Գաթալանի և իր մարդոց դէմ։

—Ա՜խ սա Գաթալանը, սա կաւատը, եթէ օր մը ձեռքս իյնալու ըլլայ, ընելիքս ես գիտեմ, կ՚ըսէր Բիգօլօ սպառնականօրէն բռունցքները սեղմելով։

Մինչդեռ այսպէս սպասաւորները գաւիթին մէջ ձեռքով ոտքով իրարու հետ այս միջադէպին վրայ կը վիճէին, ներսը, տիկին Լուքրէցիա, որ եղելութիւնը Պէատրիսէ իմացած էր, ձեռքերը իրարու միացնելով և աչքերը երկինք բարձրացնելով պաղատական ձայձով մը կը մրմնջէր.

—Տէ՜ր իմ, երկնաւո՛ր տէր, ողորմէ՛ քու ծառայիդ: Վերցո՛ւր զիս սա չարչարանքի աշխարհէն և պաշտպանէ՛ զաւակներս ամուսինս կոչուած սա հրէշին դէմ:

—Մայրիկ, ձեզի խօսք տուի, խօսքս պիտի բռնեմ, յայտարարեց Պէատրիս խրոխտաբար: Անոնց վրայ ե՞ս պիտի հսկեմ...:

ՍՈՒՐԲ ԱԹՈՌԸ

Ամէն չափազանցութիւն վախճան մը ունի և այդ վախճանը յաճախ աննպաստ կ'ըլլայ չափազանցողին:

Մարդս ամէն բանէ կը յագենայ, մինչև իսկ մըշտատև զուարճութիւններէն: Ողջախոհութիւնը լաւագոյն միջոցն է երկարակեցութեան և երջանկութեան:

Երբ արշալոյսը ճերմակի ներկել սկսաւ Հռոմի բարձրագագաթ շէնքերուն գմբէթներն ու կատարները, Ջէնչիներու պալատը գինով ու կիսամերկ արարածներ փոխեց փողոց, որոնք վրանին գլուխնին տակն ու վրայ եղած, ասդին անդին գլորելով, գինովի ճաթած ձայնով մը լիրբ ու լպիրշ երգեր սկսան երգել:

Կամաց կամաց փողոցը իր սովորական հանդարտութիւնը ստացաւ և Ջէնչիներու պալատին դռները գոցուեցան:

Ֆրանչէսքօ Ջէնչի գիշերային յոգնութիւնը դարմանելու համար գաղջ ջուրով լոգանք մը պատրաստել տուաւ և լուացուելով, անուշահոտ օծանելիքներով մարմինը լաւ մը օծելէ յետոյ պաշտօնական զգեստները հագաւ:

Այսպէս, մեծ ազնուականի մը կերպարանքն առաւ ան։ Ազնիւ մետաքսէ՝ ոսկեճամուկ տարատակին և նեղ ու գունաւոր տափատին տակէն իր ըմբշանման կոշտ գնդերները երեւան կ'ելլային, բայց ականջէն կախուած ադամանդակիր խոշոր օղերը, որոնց գործածութիւնը Հանրի երրորդի օրով Ֆրանսայէն ներմուծուած էր, ճիշդ սեւամորթ Օթէլլոյի մը անճոռնի երեւոյթը կուտային իր ալեխառն մազերով շրջապատուած բիրտ ու դաժան դէմքին։

Կոմս Զէնչի քիչ մը կանացիանալ ուզած էր. պարապ ջանք. ան միեւնոյն խենէշը մնացած էր։ Ան ո՛չ Հանրի երրորդի կայտառութիւնն ունէր և ո՛չ ալ անոր շնորհը, բայց ամէն բան կ'ընէր ամօթալի արարքներով անոր նմանելու համար և թերեւս զայն գերազանցած ալ էր.

Այդ վաւաշոտ մարդը իր վրայ ինչ փոփոխութիւն ալ մտցնէր, դարձեալ միեւնոյն անասնական ճաշակով տափոտ ու զուգապաշտ բիրտ որձը կը մնար։ Առանց բնաւ գինովնալու, գիշեր ցերեկ կը խմէր և մինչեւ առտու չէր բաժնուէր մերկ կիներով լեցուն փակարաններէ, առանց բնաւ պզտիկ յոգնութիւն մը կամ անկարողութիւն մը զգալու։

Ոչ ոք կրնար բարեփոխել անոր բնախօսական յոռի հակումներն ու կազմախօսական վատթար ցանկասիրութիւնները։ Ան այդպէս ծնած էր և այդպէս պիտի մեռնէր։

Ահա ատոր համար, Ֆրանչէսքօ Զէնչի այն վայրկեանէն երբ կը պատրաստուէր սրբազան դատարանին ներկայանալ, ոչ միայն չէր զղջացած իր վարած գայթակղալից կենցաղին վրայ, այլ նաեւ միտքը դրած էր ատկէ աւելին ընել։

Աւելի՞ն. ի՞նչ կրնար ըլլալ ատկէ աւելին։

Պէադրիսի դէմքը աչքին առջեւէն չէր հեռանար։ Պէադրի՜ս...։ Հայր ու աղջիկ...։ Զարհուրելի՜ բան...։

Եւ Պէադրիսի տիրանալու համար չէ՞ր որ կոմս Տիծիօրան եւ իր ջոկերը երկու ժամ առաջ ճամբած էր ։

Սրբազան-դատարանը ներկայանալէ առաջ երբ մծղնի հայրը իր աղջկան վրայ կը մտածէր, տեսաւ որ Պէադրիս Պէռնարտինոյի հետ նրբանցքէն կ'անցնէր։

Պէադրիս վերէն վար սեւ թիկնոց մը հագած էր։

Ֆրանչէսքօ խիստ ձայնով մը կանչեց զայն։

Պէադրիս կանգ առաւ եւ դողդղալով ետին դարձաւ։

—Ասանկ առտուն կանուխ դուն եւ եղբայրդ ո՞ւր կ'երթաք կոր. հարցուց կոմսը աղջկանը։ Ի՞նչ է, կոմուհին հրաշքով աղէկցա՞ւ որ զայն երեսի վրայ ձգելով փողոց կ'ելլաք։

—Եկեղեցի կ'երթանք կոր. մայրիկին համար աղօթելու, պատասխանեց Պէադրիս։ Պատարագէն յետոյ նկարիչ Կիտօ Ռէնիին պիտի երթամ։ Գիտէք արդէն, նկարս կը շինէ կոր։

—Նկա՞րդ մի՛, գոչեց Ֆրանչէսքօ հեգնական եղանակով մը։ Աղէկ, աղէկ, բայց նկարդ տեսնել եւ քեզ շնորհաւորելէ առաջ անգամ մը այդ նկարին տիպարը գրկելու եւ կուրծքիս սեղմելու եմ ։

Որդեպիղծ հայրը այս խօսքերը արտասանած միջոցին աչքերը գետին խոնարհեցուց ծածկելու համար անոնց մէջի որդեպղծութեան հուրը։

Յետոյ, մէկէն ի մէկ խօսելու եղանակը փոխելով, սպառնական շեշտով մը ըսաւ.

—Երէկուան ըրած անկրթութիւնդ պատիժի արժանի էր, Պէադրիս... բայց...

—Ի՞նչ ըրի որ, հարցուց Պէադրիս թշնամական եղանակով մը։ Մօրս սպասաւորները պաշտպանեցի եւ թոյլ չի տուի որ անոր քնոյ [illegible] պատճառ դառնաք։ Հիւանդ է խեղճ կինը։

—Հապա՛ ձե՞ռքդ, ձեռքդ սուրխ տանիլդ մազայա՞ր։ մանչից Ֆրանչէսքօ։ Յանցաւո՛ր ես, Սենեակդ մտիր, սենեակդ մտիր և մինչև որ արտօնութիւն չտամ դուրս մի՛ ելլար։

—Բայց Կիտօ Թէնիի պիտի երթամ, խոստացած եմ։

—Ես խոստում մոստում չեմ գիտեր, այս կտաւմրոտողը առանց ոեւէ դժգոհութեան պատճառ և իրաւունք ունենալու կրնայ իմ հաւանութիւն տալուս սպասել..։ Թող Պէրնարտինօն երթայ իրեն իմացնէ..։ Ուրիշ խօսք չեմ ուզեր... ըսածս ըսած է..։

Ապա ետին դառնալով գոչեց.

—Գաթալա՛ն, Գաթալա՛ն, հո՛ս եկուր։

Գաթալան որ մինչ տիրոջը չուրջ կը դեգերէր, վազեց եկաւ։

—Աղջիկս իր սենեակը առաջնորդէ և դուռը վրայէն գոցելէ յետոյ բանալին առ, հրամայեց կոմսը։ Բանտարկուած է և դուն ալ պատասխանատու ես։

—Մտիկ ընել և հնազանդիլ, տէր իմ, ահա՛ իմ պաշտօնս, պատասխանեց Գաթալան խոնարհութիւն մը ընելով։ Բայց երբոր դուրս ելլաք, ո՞վ պիտի հետևի ձեզ, տէր իմ։

—Երկու մանկլաւիկ կը բաւէ, մեծ գործ մը չունիմ, այս սեւ լաթերով մարդոց պիտի երթամ։ Գնա՛։

Պէատրիս առանց բերանը բանալու Պէրնարտինոյի փաթթուելով մարմարէ սանդուխներէն վեր ելաւ, իսկ կոմսը հրէշային նայուածքով մը աղջկան ետևէն նայեցաւ։

Պէատրիս առանց հօրմէն ներողութիւն խնդրելու, իր յարկաբաժինը ելաւ։

Բայց երբ դրան առջև հասաւ, արագ շարժումով մը բանալին խլեց դրան վրայէն, ներս մտաւ և ինքը ներսէն կղպեց դուռը։ Կոմսին կամակատարը ափ ի բերան մնաց։

— Վայ խերը անիծածս, մեր օրիորդը մենէ խելացի փրթաւ, մեղաւոյ Գալթալան ակռաներուն տակէն։ Քիթիս խնդաց..։ Տունի պէս դուրը մնացինք..։

Ապա, մատը ճակտին տանելէ և պահ մը մտածելէ յետոյ աւելցուց.

- Երթամ երկու հոգի կանչեմ և սա դրան առջեւ կեցնել տամ, ես ալ երթամ պարտէզի պատուհանին առջեւ տեղաւորուիմ ։ Ինծի Գալթալան կ'ըսեն, իմ ձեռքէս թռչուն չի փախիր ։ Եթէ մեր օրիորդը իր սենեակին պատուհանէն փախչիլ փորձէ, երկինքէն իջած մանանայի պէս բերնիս մէջ կ'իյնայ ։

Պէրնարտինօ Կիտօ Ռէնիի գնաց, իսկ կոմսը դէպի Վատիկան ուղղուեցաւ։

Իսրայէլ Օրի իրմէ առաջ Վատիկան գացած էր։

Այս երիտասարդ իշխանը, որ իբրեւ ազգային պատգամաւոր Հայաստանէն մեծ ընծաներով Հռոմ եկած էր ի նպաստ այդ բազմաչարչար ժողովուրդին Բաբէն կոնդակ մը առնելով Եւրոպական պետութիւններու ուշադրութիւնը իր ազգին վրայ հրաւիրելու համար, այն օրերուն երբ իր քաղաքական առաքելութիւնը աւարտած համարելով մեկնելու կը պատրաստուէր, ահա ճակատագրականօրէն կը սիրահարուէր գեղեցիկն Պէատրիսի։ Հայասէր Բաբը՝ Գլէման ութերորդ, ի նշան բարեկամութեան, կոմսութեան աստիճան տուած էր Օրիի և Ապրուցի մէջ ընդարձակ կալուածներ շնորհած էր անոր, որոնց հսկողութիւնը, Օրի, իր կաթնեղբօր՝ Օլիմբիօ Գալվէթիի յանձնած էր։ Օլիմբիօյի մայրը՝ Գաթէրին Գալվէթի, Բաբական բանակին սպաներէն մէկուն կինն էր, որ իր ամուսնոյն հետ Կիլիկիա գաղթած էր. ուրկէ անցած էր դէպի Հայ և Պարսիկ սահմանները։ Հոն Օրի Իշխանին պալատը ընդունուած և փոքրիկն Իսրայէլը ինքը իր կամքովը մեծցուցած էր։ Իսրայէլ և Օլիմբիօ միասին մեծցած էին և հարազատ եղբօր պէս իրար կը սիրէին. այսպէս. Իսրայէլ ջուրի պէս իտալերէն սորված էր. իսկ Օլիմբիօ՝ հայերէն։

Երբ Օրի իբրև պատգամաւոր Հռոմ եկաւ, Օլիմբիօ Գալվէթին միասին բերաւ և երբ Պապական գնահատութեամբ Ապրուցի կոմս հռչակուեցաւ, կաթնեղբայրը Ապրուց զրկեց իր կալուածներուն վրայ հսկելու համար։

Օրի որոշած էր Պէատրիսի հետ ամուսնանալով զայն միասին իր հայրենիքը տանիլ, բայց ատոր համար նախ կոմսին հաւանութիւնը պէտք էր ստանալ և յետոյ՝ Պէատրիսի սիրտը գրաւել։

Օրի կոմսին բարեկամութիւնը շահած էր արդէն, բայց բնաւ միտքէն չէր կրնար անցընել որ հայրը իր հարազատ աղջիկը կը սիրէր։

Օրի, կոմսը սիրաշահելու և աղջկանը ձեռքը անկէ խնդրելու համար մտածեց մեծ բարիք մը ընել իր ապագայ աներոջը որպէսզի ան չի կարենայ իր խնդրանքը մերժել։

Վատիկանի մէջ հայազգի պատուիրակը մեծ ազդեցութիւն ունէր. բոլոր բարձրաստիճան կղերականները իր բարեկամներն էին և զինքը իբրև քրիստոնեայ և բարեպաշտ ազգի մը ներկայացուցիչը շատ կը յարգէին։

Օրի գնաց քահանայապետին առաջին սենեկապետը և երեք ծիրանակիրներ գտաւ։ Ի նպաստ կոմսին, շատ բան խօսեցաւ անոնց, մեծ ջանք թափեց, համոզել ջանաց, աղաչեց, պաղատեցաւ, բայց անօգուտ. անոնք բան մը չի կրցան ընել։ Քահանայապետին ըսածը ըսած էր, սրբազան դատարանին վըճռածր վճռած։

— Դուն հո՞ս ես եղեր, Օրի, բացագանչեց Ֆրանչեսքօ զայն մեծ դահլիճին մէջ տեսնելով։

— Քեզի ծառայելու համար եկած եմ, սիրելի բարեկամս, պատասխանեց գեղանի իշխանը։ Բայց կատարած դիմումներս ոեւէ օգուտ չունեցան։ Սխալ քայլ առի, սխալ։ Սրբազան դատարանին որոշումէն վերջ պէտք էր որ գործի սկսէի։ Եթէ կ'ուզես, մինչեւ դուրս ելլելդ հոս քեզի կը սպասեմ եւ անկէ վերջ կը մտածենք թէ ի՛նչ կրնանք ընել քեզ այս անելէն ազատելու համար։

— Շնորհակալ եմ, սիրելի բարեկամս, պատասխանեց Զէնչի կէս բերան։

Շատ ընկճուած էր, բայց կը ջանար դէմքէն բան մը յայտնի չընել։

Վատիկանի պալատէն ներս մտնելուն պէս քահանայապետական զօրաց թիկնապահ գունդէն քանի չափ նիզակակիրներ շրջապատեցին զինքը եւ կարծես թէ պատիւ ընել ուզէին, բնաւ իրմէ չի զատուեցան։ Ութը թիկնապահներ առջեւէն կը քալէին, ութը ետեւէն եւ չորսն ալ, երկերկուքական, աջ ու ձախ կողմերէն։

Կոմսին երկու մանկլաւիկները, ամօթահար իրարու քով եկած, առանց բերաննին բանալու առջեւի թիկնապահներուն քովէն կը քալէին։

Բարձրաձեղուն եւ ընդարձակ սրահնե[illegible] վրօնքին յետոյ, Ֆրանչեսքօ Զէնչի տեսակ մ[illegible] կը տեսնեմ թէ նող դահլիճի մը քովի սենեակ[illegible]րել եւ դուռն մեզա[illegible] Սրբազան դատարանը այդ մ[illegible] սուրբ հաս[illegible] ինծի, գումարէր իր նիստերը [illegible]րանչեսքօ Զէն[illegible]րա։ Երթալ

Միաբան մը նշ[illegible]նեցած սայթաքելէ ուրիշ մինչեւ հոն ե[illegible] սեւ լաթերով կանգ առ[illegible] մըն ալ չեմ գիշեր եւ մար գոնէ անոնց-

Թոյլ չէր տրուած իրեն ատկէ անդին երթալու։

Ուրիշ միաբան մը հրամայեց երկու մանկլաւիկներուն ներքնախուցին մէջ թիկնապահ զինուորներուն քով մնալ։

Ծռած ծամռտկած դէմքով դաժանաբարոյ տոմինիկեան կրօնաւոր մը դուռնէ մը դուրս ելլալով եկաւ բռունցքովը պղինձէ դուռի մը զարկաւ։

Դուռը անդնդային դղրդիւնով մը բացուեցաւ։

Ասոր վրայ, տոմինիկեան կրօնաւորը Ֆրանչեսքոյի դառնալով ըսաւ.

—Մտէ՛ք։

Ֆրանչեսքօ Չէնչի գլուխը ցցած, ձեռքը սուրին կոթին վրայ, վճռական քայլերով ներս մտաւ դատարանէն։

Իր և երեք կղերականներուն վրայէն դուռը գոցուեցաւ։

Չէնչի կոմսը ամբողջ Իտալիան սարսափի մատնող հաւատաքննական դատարանին առջեւ կը գտնուէր։

Սեւ թաւիշէ օթոցով մը ծածկուած երկար սեղանի մը առջեւ եօթը կղերականներ նստած էին։

Անոնց ետին, գեղարդակիր զինուորներ, անշարժ արձաններու պէս պատին առջեւ ցցուած կեցած էին։

Աւագ հաւատաքննիչը որ դատարանին նախագահն էր, տոմինիկեան դասէն պարզ միաբան մըն էր։ Իր աջ կողմը ծիրանակիր մը, եպիսկոպոս մը և յիսուսա-
ած էին, իսկ ձախ կողմը՝ երկու Ֆրան-
կը յարգէին։ սրխեցիի դէմքով ծածկամիտ ծե-

Օրի գնաց քահանա

տը և երեք ծիրանակիրն ն դիւանապետն էր։
սին, շատ բան խօսեցաւ ան եր գրիչնին ձեռքերնին
համոզել ջանաց, աղաչեց, պաղա սպասէին ատենա-
գուտ. անոնք բան մը չի կրցան ընել
պետին ըսածը ըսած էր, սրբազան դատարա ռատանի

աթոռ մը դրուած էր։

Նախագահը անունն ու տիտղոսները հարցնելէ յետոյ հրամայեց Ֆրանչէսքօյի այդ եռոտանի աթոռին վրայ նստիլ։

— Որդեակ իմ, ձեր վրայ ծանրացող ամբաստանութեան ինչ ըլլալը գիտէք անշուշտ, խօսք առաւ նախագահը։ Մեր հայրական սիրտը կը խոցուի ու կ'արիւնի տեսնելով որ ձեր արժանիքը ունեցող մարդ մը այդքան վարերը ինկած է. մեզի այնպէս կը թուի թէ՝ եթէ տէրը ձեր վրայ գթալով ձեզ ճամբու չի բերէ, դուք ոեւէ կերպով չի պիտի կրնաք ձեր արժանաւորութիւնը գտնել։ Ձեր քաղաքակիցները սկսած են բողոքել ձեզի դէմ և անարգանք կը զգան տեսնելով այն կենցաղավարութիւնը որուն կը հետեւի Չէնչի մը։ Ձեր վրայ ծանրացող յանցանքները ու մեղքերը կը ճանչնա՞ք, գիտէ՞ք թէ անոնք անքաւելի մեղքեր են։

— Մե՞ղք, յանցա՞նք, ասանկ աղայական վաղանցիկ յիմարութիւններուն դուք յանցանք անո՞ւնը կու տաք, գոչեց Ֆրանչէսքօ բարութեամբ։ Պօրճիաները դեռ ինչե՞ր…

— Լռէ՛, գոռաց միաբանը։ Այդ գարշելի անունը մի՛ տար հոս, թշուառակա՛ն մեղաւոր. չե՞ս ամչնար և դեռ ունայնամտութիւնը կ'ունենաս քալելու այն անիծեալ սերունդին թողած հետքերուն վրայէն որուն անունը արտասանելն իսկ մեր սուրբ կրօնքին երեսները ապտակել կը նշանակէ։ Կը տեսնեմ թէ քեզ չի պիտի կրնանք ճամբու բերել և դուն մեղաւոր պիտի մեռնիս, առանց սուրբ հաղորդ ինծի, արժանանալու։ Ըսէ՛, Ֆրանչէսքօ Չէնչիա։ Երթալ ծած սխալներուդ, ունեցած սայթաքումներէ ուրիշ ա՛լ չես զղջար։ սեւ լաթերով

— Բանէ՛ մըն ալ չեմ զղջար և մար գոնէ անոնցվարած կեանքէս ոչ մէկ բան պիտի փոխեմ..., գոչեց կոմսը յոխորտագին։ Ես Հռոմէի և Բարութեան կանգուն մնալուն համար շատ բան ըրի և իրաւունք շահած եմ այժմ ուզածս ընելու։ Այդ երկու հսկաները իրենց գոյութիւնը ինծի կը պարտին, և իրենց մատուցած ծառայութեանս փոխարէն իրաւունք ունիմ պահանջելու իմ անկախութիւնս։ Ըսէ՛ք տեսնեմ, գեղեցիկ աղջիկ մը սիրել կամ գրկելուն մէջ ի՞նչ ոճիր կը տեսնէք դուք։ Գաւաթ մը անուշ գինի խմելը միթէ մահացու մե՞ղք է։ Դուք որ այժմ սեւ լաթեր հագած գլխուս հաւաքուեր էք և գայլի աւետարան կը կարդաք ինծի, արդեօք ժամանակին ոեւէ աղջկան մը սիրահարուած չէ՞ք և կամ կրնա՞ք յաւակնիլ թէ սրբակրօն էք ու անպիղծ, Դուք որ թերեւս ինէ շատ աւելի մեղաւոր էք, ի՞նչպէս կ'ելլաք զիս կը դատէք բնական պարզ պահանջ մը գոհացուցած ըլլալուս համար։

Նախագահը, չափէն աւելի զայրացած, ոտքի ելաւ։ Բոլոր դատաւորները անոր նայելով ոտքի ելան։

—Այս մարդուն հետ վիճաբանիլը ոեւէ օգուտ չի պիտի ունենայ, յայտարարեց ծիրանակիրը։ Մեր ամենաներող ու անյիշաչար սրբազան Հօր բանադրական կոնդակը թող կարդացուի։ Արդէն այդ վճիռին մենք ալ համամիտ էինք։ Պարապ տեղը սուրբ հոգիին լոյսերը մեզի օգնութեան կանչեցինք արդար վճիռ մը արձակելու համար։ Խիղճերնիս հանդարտ է։

Բոլոր դատաւորները միաբանաբար դարձեալ նստան։ տը և Ֆրանչէսքօ Չէնչի ամբարտաւան կեցուածքով մը սին, շատ բան ; նստած, բարկութենէն պեխերը կրծեհամոզել ջանաց, .

գուտ. անոնք բանկու ամիս տունիս մէջ փակուիլ, պետին ըսածը ըսած չ-գանք վճարել և Տիմօրան ալ տունէն մեկնիլ պիտի պահանջէին իրմէ։

Բայց կը խաբուէր։

Դիւանապետին կարդացած դատավճիռը շատ աւելի ծանր պատիժ մը կը սահմանէր։

Ֆրանչեսքօ Ջէնչի Հռոմէն իսպառ կը վտարուէր և իր բոլոր կալուածներն ու ինչքերը կը գրաւուէին։

Ոչ զաւակներուն և ո՛չ ալ կնոջը ոեւէ բան կը ձգուէր։ Ջէնչիները թշուառութեան մատնուած էին և իրենց օրապահիկը հայթայթելու համար մուրալէ ուրիշ միջոց չունէին։

Ֆրանչեսքօ կատղելով ուզեց բողոքել։

Բայց Սրբազան դատարանին անդամները վճիռին կարդացուելէն անմիջապէս յետոյ դուրս ելան դատարանէն, իսկ գեղարդակիր զինուորները կամ Ջէնչին իրենց գեղարդներուն ծայրովը պղինձէ դրան կողմը քշեցին։

Այնքան հպարտ էր որ, երբէք միտքէն չանցուց որ այսպէս դատաւորներու և մեծ ոճրագործներու յատուկ պատիժով պիտի պատժէին զինքը։

Իսրայէլ Օրի մտահոգութեան մատնուած դուրսը իրեն կը սպասէր։

Երբ կոմսը առջեւը նայելով դուրս ելաւ, Օրի հարցուց անոր.

—Ի՞նչ վճռեցին։

—Ալ ասկէ ետքը մուրացկան մը եմ, Օրի, մուրացկան, պատասխանեց Ֆրանչեսքօ խեղդուկ ձայնով մը։ Թալլուելէ յետոյ Հռոմէն ալ վտարուեցայ... անկուտի աքսորեալ մըն եմ... գլուխս հանգչեցնելու տանիք մը անգամ չի ձգեցին ինծի, ո՛չ ալ հաց գնելու համար քանի մը փարա։ Երթալ գերմանական բանակին մէջ կամաւոր գրուելէ ուրիշ ճար չի մնաց։ Անիծեա՜լ ըլլան սա սեւ լաթերով դատաւորները։ Վրէժս առնելու համար գոնէ անոնցմէ մէկը հում հում ակռաներուս պիտի ուտեմ...

Իսրայէլ Օրի ձեռքովը անոր բերանը գոցելով ըսաւ։

—Լռէ՛, բարեկամս, ի՞նչ կ՚ընես. հոս պատերը ականջ ունին։ Ասանկ սպառնալիքները քու կացութիւնդ աւելի ծանրացնելէ ուրիշ ոեւէ բանի չեն ծառայեր։

Եւ անոր թեւը մտնելով, Վատիկանէ դուրս հանեց։

Երկու մանկլաւիկները դողդղալով անոնց կը հետեւէին։

Թիկնապահ զինուորները դրան առջեւ կանգ առնելով կռնակ դարձուցին։

—Մտիկ ըրէ, ըսաւ Իսրայէլ։

Ֆրանչէսքօ գլուխը ծռած և յօնքերը պռստած, վրէժ առնելու ծրագիր մը կը պատրաստէր։

—Մտիկ ըրէ որ ըսեմ, չարունակեց Օրի։ Ես քու կարծածէդ աւելի ազդեցութիւն ունիմ Վատիկանի մէջ։ Ասկէ առաջ սխալ քայլ առի ծիրանակիրներու դիմելով, պէտք էր որ Նորին Սրբազնական օծութեան դիմէի։ Իմ ծնողքս Հայաստանի մէջ մեծ ծառայութիւններ մատուցած է պապական մայր աթոռին. վստահ եմ որ եթէ ես ինքս անձամբ դիմեմ Նորին սրբազնութեան, քիչ ատենէն պիտի յաջողիմ քեզի համար ներում ձեռք անցընել։ Մինչեւ այդ օրը, թոյլ տուր որ իմ հարստութիւնս ու իմ Ռօքքայի դղեակս քու տրամադրութեանդ տակ դնեմ։ Գիտես արդէն որ դղեակս Ապրուցցի մէջ կը գտնուի, տխուր մենարան մըն է, բայց հոն քու ընտանիքդ ու դուն շատ հանգիստ պիտի ընէք և ապահով պիտի ըլլաք։ Երբոր ուզես, գաղտնիէն կուգաս և Հռովմի իմ բնակած պալատս կը բնակիս։ Ես Հռովմի կառավարիչին ալ կը խօսիմ որ քու Հռովմ գտնուիլդ չի տեսնելու զարնէ։ Ասկէ անդին իմ գործըս է։ Կ՚ընդունի՞ս, կոմս, այս առաջարկը։

Ֆրանչէսքօ Չէնչի այնքան յուզուեցաւ որ, աչքերը կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով արցունքներով թրջեցան։

Ձեռքերը Օրիի երկարեց և ըսաւ.

—Քու այս անկեղծ ու անշահախնդրական առաջարկդ մերժելը ապերախտութիւն պիտի ըլլայ Օրի։ Շնորհակալութեամբ կ՚ընդունիմ, բարեկամս, և երախտապարտ եմ. Կրնաս վստահ ըլլալ որ ըրած վեհանձնութիւնդ բնաւ չի պիտի մոռնամ։ Եթէ օր մը կեանքս ալ ուզես, կ՚երդնում որ պիտի տամ քեզի համար. եթէ պատի՛ւս ալ ուզես, չի պիտի մերժեմ։ Մենք կեանքի մէջ այլեւս երկու երկուորեակներու պէս կեանքի գինով իրարու միացած ենք....

Իսրայէլ Օրի ուրախութեան աննշմարելի ժպիտով մը ժպտեցաւ։

—Վստահ եղիր որ, սիրելի կոմս, առաջարկիս մէջ ոեւէ յետին միտք չեմ դրած, շարունակեց Իսրայէլ։ Գիտես որ քեզ մեծ եղբօր պէս կը սիրեմ։ Այժմ իրարմէ զատուինք որ երթամ պէտք եղած հրամանները տամ սենեկապետիս։ Քեզի նամակ մը պիտի ղրկեմ անոր հետ և պէտք եղածին չափ ալ դրամ, նամակը Ապրուցի իմ կալուածներուս կառավարիչին կը յանձնես։ Արդէն այս վերջինը անգամ մը տեսած ես, կաթնեղբայրս է, Օլիմբիօ Գուալքէթին։ Հիմա դուն ուղղակի պալատ գնա և մեկնումի պատրաստութիւն տեսիր, բնաւ կորսնցնելիք ժամանակ չունիս, որովհետեւ Սրբազան դատարանին վճիռները մինչեւ քսանը չորս ժամ գործադրութեան կը դրուին։ Ամենէն ուշը, վաղը դուն և քուկիններդ դուրս պիտի նետուիք Զէնչիներու պալատէն:

—Անէ՛ծք, ատանկ փորձանք բնաւ միտքէս չէր անցներ, մանչեց կոմսը.

—Գնա՛, բարեկամս, գնա՛ և մի՛ վհատիր, ես հոս եմ և ձեռքէս եկածը պիտի ընեմ:

Իսրայէլ քաշուեցաւ, իսկ կոմսը Իսրայէլի այս վեհանձնական ընթացքին վրայ մտածելով պալատին ճամբան բռնեց:

Յանկարծ կանգ առաւ, ձեռքը ճակտին զարկաւ և զժոխային ծամածռութեամբ մը քիթը բերանը ծռմռտկեց:

—Ֆրանչէ՛սքօ, Ֆրանչէ՛սքօ, միամիտ ու չոչո՛րդ Ֆրանչէսքօ, կմկմաց ան իւրովի մենախօսելով: Այս խաղի՞ն ալ եկար: Ապուշ արարած, Իսրայէլ Օրլին Պէադրիսը կը սիրէ և քու աղջիկդ ձեռքէդ խլելու համար է որ ատանկ վեհանձնաբար քու օգնութեանդ կը հասնի: Պէադրի՛ս, Պէադրի՛ս, աղջիկս ձեռքէ պիտի երթայ:

Գլուխը թոթվեց և բարկանալով, քայլերը մեծցուց:

Շատ չանցած, պալատին ընդարձակ պարտէզները մտաւ և արագօրէն պատուոյ սանդուխներէն վեր ելաւ:

Բակին մէջ Գաթալանի հանդիպեցաւ, որ Ներոնի շղթայէն քաշելով բռնի կերպով ներս մտցնել կ'ուզէր, բայց կենդանին կ'ընդդիմանար:

—Ներոնը ի՞նչ պիտի ընես որ այդպէս կը քաշես կը տանիս կոր, հարցուց Ֆրանչէսքօ երկու մանկլաւիկներուն ձեռքովը հեռանալու նշան մը ընելով:

—Տէր իմ, ինծի յանձնուած պաշտօնը լի ու լի կատարելու համար Ներոնին պէտք ունեցայ, պատասխանեց Գաթալան: Քիչ մը ետքը քօնթէսինօ (փոքր կոմս) Պէրնարտինօն սիրային նամակի մը պատասխանր պիտի տանի հոսկէ. Ներոնին հետ անոր ետեւէն պիտի իյնանք որ նամակը ձեռքէն առնենք։

— Սիրային նամա՞կ ըսիր, մռնչեց Ֆրանչէսքօ դեղ դեղին կտրելով։

— Այո՛, տէր իմ, ձեր աղջիկը հիմա այդ նամակը կարդալու վրայ է։

— Ո՞վ, Պէադրի՞սը։ Անիկա ինչէ՞ն գիտես։

— Քիչ մը առաջ օրիորդ Պէադրիսի սենեակին պատուհանին դափինիներուն տակ պահուըտած երբ զինքը կը լրտեսէի, տեսայ որ պարոն Պէրնարտինօն ձեռքը նամակ մը երերցնելով պարտէզէն ներս մտաւ և քոյրը պատուհանը տեսնելով պոռաց.

« — Բայրի՞կ, պարոն Վիտօ Ռէնիին քեզի նամակ մը ղրկեց, ահա քովս է. բայց դուռը գոց ըլլալուն այս պատուհանէն վեր պիտի ելլամ։

— Անիծեա՛լ լակոտ, մռնչեց կոմսը։

Ապա խօսքը Գաթալանի ուղղելով գոչեց.

— Եւ դուն ալ ձգեցի՞ր։

— Դուք ինծի ձեր որդւոյն համար բան մը չըսիք որ զայն չի ձգէի, պատասխանեց Գաթալան հանդարտութեամբ։ Ինծի տրուած հրամանը միայն օրիորդ Պէադրիսի համար էր։

— Ներս մտա՞ւ ատ լակոտը։

— Այո՛, տէր իմ, ծառէն վեր չուլլուելով պատուհանէն ներս մտաւ։

— Եւ նամակը Պէադրիսի՞ տուաւ։

— Անշուշտ։

— Հի՛մա եկուր ուրեմն, հրամայեց Ֆրանչէսքօ։

Եւ շուներին դառնալով աւելցուց.

— Մեզի հետեւէ, Ներոն։

Երեքը մէկէն պարտէզ ելան և թանձրախիտ ծառերուն տակ պահուըտելով նշմարեցին Պէադրիսը որ պատշգամին բազրիքին կռթնած, ժպտադէմ, նամակ մը կը կարդար, մինչդեռ Պէրնարտինօ բազրիքին վրայ նստած՝ քրոջը ուսերուն վրայէն գաղտագողի ինքն ալ նամակը կը կարդար։

Այս միջոցին հօրը Պէատրիսի ձեռքէն նամակը թըռցուց. Պէատրիս աղաղակ մը արձակելով գոչեց.

Ո՛հ, սիրելի Կիտօյին նամա՛կը, թռա՛ւ։ Վազէ՛, Պէրնարտինօ, վազէ՛, բե՛ր։

Պէրնարտինօ ծառի մը վրայ ցատկելով պարտէզ իջաւ և սկսաւ թռչող թերթին ետեւէն վազել։

Վերջապէս հասաւ և երբ վար պիտի ծռէր առնելու համար, յանկարծ քար կտրեցաւ։

Ծառերուն ետեւէն հօրը մօրուսաւոր դէմքը տեսած էր, Գաթալան անոր ետին կեցած իր քիթին կը խնդար։

—Այդ նամակը ինծի տուր նայիմ, հրամայեց Ֆըրանչէսքօ։

—Չեմ տար, Պէատրիսի պիտի տամ, պատասխանեց պատանին քաջաբար։

Եւ առանց ըրածին գիտակցութիւնն ունենալու, սկսաւ պալատին կողմը վազել։

—Ի՞նչ, չէ՞ պիտի տաս, գոռաց Ֆրանչէսքօ։

Ապա խօսքը իր շունին ուղղելով հրամայեց.

—Ցատկէ՛, Ներոն, քե՛զ տեսնեմ, փախչողին վրայ նետուէ, պատառ պատառ ըրէ, բզկտէ՛։

Ներոն նախ պահ մը վարանեցաւ. իր դեռատի տիրոջ վրայ խոյանալ չէր ուզած ուշիմ կենդանին. բայց երբ կոմսը դարձեալ հրաման տուաւ անոր, այլեւս այս անգամ չի վարանեցաւ։

Խոյացաւ։

Սակայն Պէրնարտինօ, որուն վախը թեւեր տուած էր, կրկնապատկեց իր վազքը, սանդուխին ոտքերը չորս չորս ցատկեց և առանց շունչ առնելու մինչեւ երկրորդ յարկը հասնելէ յետոյ պոռաց.

—Հասի՛ր, Պէտրոս հասիր, հայրիկս զիս Ներոնին բզկտել պիտի տայ ։

Պէտրոս, որ պատուհանէն անցած դարձածը տեսած էր արդէն, չի կարենալով հանդուրժել այս տեսակ վատութեան մը, դուռը բանալով եղբօրը օգնութեան վազեց։

Գաթալանին պահակները նշմարելով դուռին բացուիլը, տեղերնուն վեր ցատկելով թոյլ չի տուին որ Պէտրոս անկէ առաջ անցնի. բայց Պէրնարտինօ որ վազելով դրան կողմը կը խոյանար, անոնց զարնուած ըլլալով երկուքը մէկէն վար ձգեց և հեւալով սենեակէն ներս խոյացաւ։ Պէտրոս դարձեալ դուռը կղպեց։

Ծիւղ տանիքին հասած էր.

Ներոն դեռ նոր գոցուող դրան վրայ խոյացած միջոցին անանկ ուժգին կերպով դրան զարնուեցաւ որ, ցռուկը արիւնիլ սկսաւ և հաւատարիմ շունը սկսաւ կատաղօրէն հաջել։—

Պէրնարտինօ ներսը կռնակը դուռին կռթնցուցած դողդղալով կը հեւար.

—Քոյրի՛կ, քոյրի՛կ, զիս պիտի սպաննէ՛, պիտի սպաննէ՛, ազատէ՛ զիս, պաշտպանէ՛ զիս։

Դուռին սարսափելի հարուած մը տրուեցաւ։

—Աւելի ուժով, Գաթալան, աւելի՛ ուժով, մանչիկ Ֆրանչէսքօ...։ Կոտրէ՛, ջախջախէ՛, փշրէ՛։ Նամակը անպայման կ՚ուզեմ։ Անիծեալ կենդանի, ցնդե՞ր ես, ուժդ չէ՞ մնացեր...։

Տէրոջը սրակականներուն հակառակը ապացուցանելու համար, Գաթալան այնպիսի կատաղութեամբ մը դրան վրայ նետուեցաւ որ, կղպանքը և նիգերը տեղերնուն փրթան և դուռը խուցին վրայ վար գլտորեցաւ։

Ֆրանչէսքօ ներս մտաւ.

Հազիւ թէ ան դրան սեմին վրայ, Պէատրիս հօրը վրայ վազեց և սուրը անոր մէջքէն քաշելով ծայրը հօրը կուրծքին կռթնցուց ու սպառնական շեշտով մը գոռաց.

—Եթէ քայլ մը եւս առնելու ըլլաք, կը սպաննեմ ձեզ։

Պէրնարտինօ դողդղալով քրոջը գիրկը կծկտեցաւ։

Կոմսը իր աղջկան այս անվեհերութիւնն ու առ—

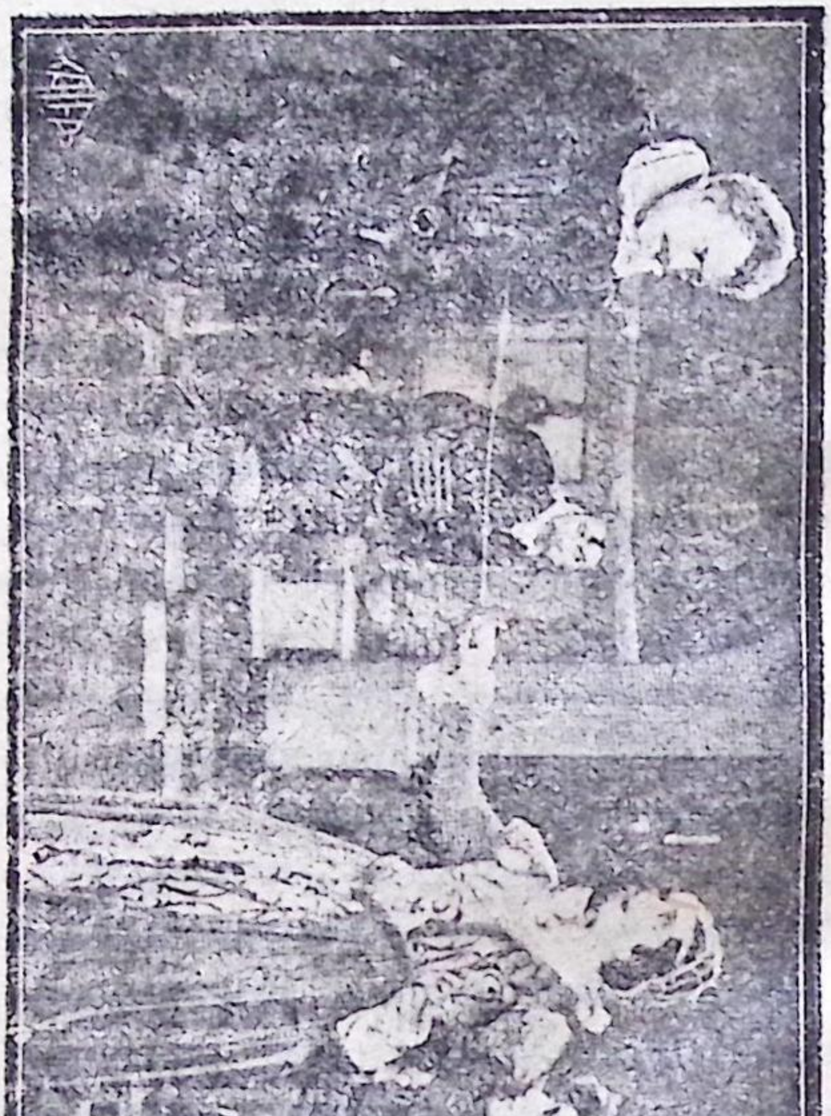

Պէատրիս հօրը սուրովը եղբայրը կը պաշտպանէ

Տաղան քաջութիւնը տեսնելով զմայլեցաւ։

—Հիմա հասկցայ որ դուն իմ հարազատ աղջիկս ես և իմ արիւնս կը կրես. Պէադրիս, ըսաւ ան հպարտութեամբ։ Ճշմարիտ Զէնչի մըն ես եղեր։ Եթէ ես ալ քու տեղդ ըլլայի, ասանկ պիտի ընէի...։

Այս խօսքը Գաթալանի նշանակած երկու պահապաններուն ուղղելով ըսաւ.

—Դո՛ւրս ելէք ասկէ...։ Աս Ներոնն ալ հետերնիդ տանելով՝ քանի մը ժամ ետեւի ոտքերէն կախեցէք որ ուրիշ անգամ ասանկ ձախաւերութիւն չընէ...։ Դուն հոս կեցիր, Գաթալան։

Անձկալից լռութիւն մը տիրեց։

Պէադրիս սուրը հօրը կուրծքին կոթնցուցած, ուղղակի անոր աչքերուն մէջ կը նայէր։ Պէրնարտինօ կը դողդղար և Պէաթրիս մէկ ձեռքովը զայն կը պաշտպանէր։

—Սուրս կրնաս վար իջեցնել, աղջիկս, ըսաւ Ֆրանչէսքօ հանդարտ ձայնով մը։ Նկարիչիդ ներեցի և քեզի ալ թոյլ տուի որ անոր դրած քաղցրիկ նամակը քովդ պահես։ Վերջը այդ մասին պէտք եղածը կը կարգադրեմ...։ Վաղուընէ անդին այս բանտէն պիտի մեկնիս, իմ գեղեցիկ Պէադրիսս, անանկ տեղ մը պիտի երթանք ուր հօրդ հանդէպ քու այս ընթացքդ փոխելու վրայ մտածելու ժամանակ պիտի ունենաս։

Պէադրիս սուրը վար իջեցուց։

—Պէադրի՛ս, քեզի շա՛տ, շա՛տ կը սիրեմ... բնաւ միտքէդ չես կրնար անցընել թէ որքա՜ն կը սիրեմ... ըսաւ Ֆրանչէսքօ։

Բայց այս անգամ Պէադրիս հօրը աչքերուն մէջ ուշադրութեամբ նայելով անոր պերճախօս նայուածքէն հասկցաւ թէ հայրը ինչ սիրով էր որ կը սիրէր զինքը... և սարսռաց ու տժգունեցաւ։

Կոմսը հանդարտօրէն բռնեց աղջկան ձեռքը և շրթունքներուն տարաւ, ապա, Գամալանի հետ դուրս ելաւ։

Երբ Պէադրիս Պէրնարտինոյի հետ առանձին մնաց, չի կարենալով այլեւս ինքզինքը զսպել, աթոռի մը վրայ իյնալով մարեցաւ։

Երբ պահ մը վերջը ուշքի եկաւ, ինքզինքը գտաւ իր երկու եղբայրներէն շրջապատուած, որոնք իր քովը ծունկի եկած, եղբայրական գորովալի սիրահատնումով մը կը խնամէին զինքը, իսկ Ջէնչի կոմսուհին անոնց ետեւը իր գլուխը բռնած կը փղձկար.

- Կոմսը կ'ըսէր թէ այլեւս բանտարկուած չես, թող տուաւ որ քեզ շրջապատենք և մայրական ու եղբայրական հոգածութեամբ գուրգուրանք քու վրադ... ահա այդ պատճառաւ բոլոր ցաւերս մէկէն ի մէկ անհետացան..., աղջիկս։

ՌՕՔՔԱ ԴՂԵԱԿԸ

Ռօքքա դղեակը Ապրուցի ճիշդ սրտին վրայ դէպի երկինք կը ցցէր իր կրանիթէ հաստաբեստ պատերն ու դերբուկ պարիսպները։

Դղեակը որ երկու հարիւր տարի առաջ կառուցուած էր, մինչեւ այն օրը յաղթականօրէն կուրծք տուած էր ամէն տեսակ յարձակումներու և պաշարումներու, և այժմ իր վեհափառ շուքը գիւղին վրայ տարածած, կարծես թէ իր հովանիին տակ կ'առնէր Օրի կոմսութեան ճորտերն ու վարձկանները։

Դղեակին հսկողութիւնը վստահելի ձեռքերու յանձնուած էր. իշխան Օրիի կաթնեղբայրը՝ Օլիմբիօ Գալվէթին էր անոր կառավարիչը։

Ինչպէս որ գիտենք, Օլիմբիոյի մայրը, տիկին ԳաթՀրին իշխան։ Օրին իր Գաթժափը մեծցուցած էր։ Եթէ Օլիմբիօ փառասէր երիտասարդ մը եղած ըլլար, իրեն համար շատ դիւրին պիտի ըլլար Օրիի միջոցաւ բարձր դիրքի և աստիճաններու հասնիլը, որովհետեւ ինքն ալ կաթնեղբօրը պէս բարձր զարգացում ըստացած էր և առաջնակարգ քաջ զինուորական մըն էր։ Երկար ատեն Հոլանտայի մէջ մնացած ըլլալով ան լաւ ձի հեծնել և սուր խաղցնել սորված էր։ Նաւասարդեան խաղերու մէջ ան քանի՜ քանի՛ անգամներ հայ իշխաններու ձեռքէն մրցանակներ խլած էր։ Բայց Օլիմբիօ՝ նկարագրով ու փաչքով այնքան խոնարհ ու համեստ էր որ, նախապատուութիւն տալով գեղջկական կեանքին, չէր ուզած իր կաթնեղբօրը հետ Հռոմի մէջ մնալ. հակառակ անոր որ, Օրի քանի քանի անգամներ խոստացած էր ազնուականի տիտղոս մը ձեռք բերել և ազնուական աղջկան մը հետ ամուսնացնել զինքը։

Օլիմբիօ Ռոքքա գիւղակին պատկանող կալուածներուն վրայ հսկելով հանդերձ, բանաստեղծական ու փիլիսոփայական գիրքեր կարդալով, երբեմն որսի ելլալով և երբեմն ալ դէպի գալարազարդ լեռները պտոյտներ կատարելով կ՚անցընէր իր ժամանակը։

Օրի և Օլիմբիօ միեւնոյն տարիքը ունէին, հազիւ երեսուն։ Օլիմբիօ երկայնահասակ և գեղեցիկ երիտասարդ մըն էր, համակրելի դէմք մը ունէր և անկեղծ ու գրաւիչ արտայայտութիւն մը։

Օրիի բոլոր ծառաները կը պաշտէին զինքը և այնպէս կը կարծէին թէ ա՛ն էր իրենց իշխանը, որովհետեւ Օրի բնաւ ոտք չէր կոխեր իր կալուածները։ Օլիմբիօն էր հոն տէրը, հրամայողը, տուրքերն ու տասանորդը հաւաքողը։ Ան, առանց վնասելու Օրիի շահերուն, կարելի եղած չափով կը մեղմացնէր ու կը թեթեւցընէր գիւղացիներուն ու վարձկաններուն վիզին դրուած լուծը. և մինչեւ անգամ չքաւորներէն տասանորդ և տուրք չէր առնէր. մէկ խօսքով, բարի երիտասարդ մըն էր։

Օրի առաջուց սուրհանդակ մը ղրկեց իմացնելու իր կաթնեղբօրը թէ նոյն օրը Ջէնչի կոմսը Ռօքքա դղեակը գալով հոն պիտի մնար։ Օլիմբիօ այն օրը դղեակին սպասաւորները պատուոյ բակին մէջ գլուխը հաւաքելով պէտք եղած հրահանգները տուաւ որ պատրաստ ըլլան։

Երբ կոմսին կառքերը դղեակին դուռներէն ներս մտան, բոլոր սպասաւորները բարեգալստեան մըրմունջներով դիմաւորեցին նորեկները։

Բայց երբ Գաթալանի և կոմս Ջէնչիի դաժան ու կախուած երեսները տեսան, շատ գէշ տպաւորութիւն մը կրեցին։

Օլիմբիօ գլխարկը ձեռքը հիւրերուն մօտենալով և խոնարհութիւն մը ընելով իր անունը և իր պաշտօնին տիտղոսները թուելէ յետոյ, խնդրեց ազնուազարմ կոմս Ջէնչիէն որ ներս հրամմէ։

Այս միջոցին երկրորդ կառքին վարագոյրը բացուեցաւ։ Օլիմբիօյի աչքերը մէկէն ի մէկ շլացան։

Զնաշխարհիկ գեղեցկութեամբ կին մը իջաւ կառքէն վար։

Օլիմբիօ զմայլեցաւ մնաց։

Պէաթրիս Ջէնչի անոր երեսին ժպտելով, քաղաքավարութեամբ ըսաւ.

—Պարոն, կը բարեհաճի՞ք օգնել մօրս որ վար իջնայ, մեր սպասաւորները մեզ բոլորովին մոռցան։

Գաթալան այս բառերը լսելուն պէս առաջ նետուեցաւ, բայց Օլիմբիօ զայն մէկ կողմ հրելով, ձեռքը Լուքրէցիա կոմսուհիին երկարեց։

Բարի կոմսուհին ժպիտով մը իր շնորհակալութիւնը յայտնեց։

Պէադրիս զարմանալ մոռացաւ և այս երկրորդ ժպիտը Օլիմբիօն այնքան ուրախացուց որ, ազնիւ երիտասարդը ինքզինքը մէկէն ի մէկ դրախտ փոխադըրուած կարծեց։

Բայց դրախտէն շուտ դժոխք ինկաւ, որովհետեւ կոմսը կոպտօրէն կը դառնար.

—Հէ՜յ, պարոն կառավարիչ, հոդ ի՞նչ կեցեր աստղերը կը համրես, ճամբայ չի ցուցնե՞ս մեզի.

Օլիմբիօ քաղաքավարութեան մէջ չի թերանալու համար առանց բերանը բանալու կոմսին առջեւը անցաւ։

Կառավարիչին մէկ նշանին վրայ բոլոր սպասաւորները մէկ ձեռքով ձիերուն և կառքերուն շուրջ հաւաքուեցան և սկսան կենդանիները քակել, ոմանք ալ կոմսին սպասաւորներուն սպասարկել սկսան։

Բայց դժբաղդութիւնը հո՛ն էր որ ոչ ոք Գաթալանի երեսը նայեցաւ։ Կոմսին չարասիրտ կամակատարը տեսնելով որ սպասաւորները զինքը երեսի վրայ ձգած էին, միտքը դրաւ որ առիթը ներկայացած պարագային վրէժ առնէ անոնցմէ։

Ֆրանչէսքօ Չէնչի դղեակէն ներս մտած առենը ջղայնաբար ձեռքի մտրակովը իր խոշոր կօշիկները մտրակելով կ'ըսէր.

—Այս դղեակը այնքան տխուր, այնքան մելամաղձոտ ու այնքան լալկան երեւոյթ մը ունի որ, միայն բուերու բնակարան կրնայ ըլլալ..։

Օլիմբիօ պատասխան չի տուաւ։ Աչքերը աղջին դարձուցած չունէր որ ականջը այս պարսաւական խօսքերը լսէր. ան ուղղակի Պէադրիսի երեսը կը նայէր և քալած առենը երազի մէջ կ'ապրէր։ Առաջնորդի պաշտօնը մոռցած ըլլալով նաեւ մոռցած էր ան. կոմսը անոր առջեւը անցած էր եւ սենեակները իրարու ետեւէ մէկիկ մէկիկ աչքէ կ'անցընէր։

—Քու տիրոջմէդ՝ իշխան Բարայէլ Օրլէն նամակ մը

Պէադրիսի եղբայրը Պէրնարտինօ

բերած եմ քեզի, խօսք առաւ յանկարծ Ֆրանչէսքօ։

—Իշխանը իմ տէրս չէ, պատասխանեց Օլիմբիօ անուշ ձայնով մը։ Իր բարեկամը ըլլալուս համար է որ այս կալուածներուն վրայ հսկելու պաշտօնը ըստանձնած եմ։

Ֆրանչէսքօ անակնկալի եկած, ուղղակի անոր աչքերուն մէջ նայեցաւ։

—Արդէն դուն խղճիկի կը նմանիս կոր, կառավարիչ ըլլալու ոեւէ հով չիկայ վրադ, մռլտաց Ֆրանչէսքօ արհամարհական հեգնանքով մը։

Օլիմբիօյի գոյնը նետեց, ձեռքը սուրին տարաւ, այս խօսքին պատասխանը սուրով պիտի տար, բայց Պէատրիչի գառնալով տեսաւ որ ան պաղատական նայուածքով մը իրեն կը նայէր։

Խոնարհեցաւ և գեղուհիին սիրոյն կուլ տալով այդ անարգական խօսքերը ըսաւ.

—Ձերդ վսեմութիւնը իրաւունք ունի ծաղրելու այն մարդուն կաթնեղբայրը որ ձեզ կը հիւրընկալէ իր տանը մէջ։ Չի պիտի բարկանամ, տէր իմ, և իշխան Օրիի հանդէպ ունեցած հաւատարմութիւնս ապացուցանելու համար պիտի ջանամ ամէն գնով ձեր օրերը հաճելի ընել։

Տրուած դասը փառաւոր էր, և եթէ կոմսուհին խօսքի խառնուած չըլլար, կասկած չիկար որ Ֆրանչէսքօ չի պիտի կրնար հանդուրժել այսպիսի քաղաքավարական լուացողականի մը։

—Մեզի նախաճաշ մը կրնայի՞ք պատրաստել, պարոն, ըսաւ կոմսուհին խօսակցութեան նիւթը փոխելով։ Աղջիկս ու ես շատ անօթի ենք։

—Նախաճաշը արդէն պատրաստ է, տիկին, պատասխանեց Օլիմբիօ քաղաքավարութեամբ։ Ձեր հրամանին կը սպասէի։

—Վայրկեան մը, նախ սա նամակը մէյ մը կարդայ, ըսաւ կոմսը անոր թեւէն բռնելով։ Կարդա՛ որ իմ ով ըլլալս հասկնաս և անոր համեմատ վարուիս հետս։

Այս ըսելով, գրպանէն թուղթ մը հանեց զոր Օլիմբիօյի երկարեց։

Կառավարիչը մետաքսէ թելը քակելով հետեւեալը կարդաց.

«Օլիմբիօ Գալվէթի,

«Նորին վսեմութիւն կոմս Ֆրանչէսքօ Զէնչին իբրեւ իմ լաւագոյն բարեկամս հիւրասիրէ իմ կալուածներուս մէջ և որքան ատեն որ ան մեր դղեակին մէջ մնայ, հաւատարիմ եղիր իրեն այնպէս ինչպէս որ ինծի հաւատարիմ ես։

ԻՍՐԱՅԷԼ ՕՐԻ»

Օլիմբիօ նամակը կարդալէ յետոյ ժպտեցաւ և կոմսին առջեւէն անցնելով զայն ճաշասրահ առաջնորդեց։

Կոմսը մռլտալով սեղանին գլուխն անցաւ և անօթի մնացած խոզերու պէս յարձակեցաւ նախաճաշին վրայ, մինչդեռ Պէադրիս և կոմսուհին Ֆրանչէսքօյի բարկացած ըլլալը տեսնելով մատներնուն ծայրովը կը նախաճաշէին։

—Ինծի՛ նայէ, ես այս անհրես սպասաւորները չեմ ուզեր, հասկցա՞ր, ամէնքն ալ ճամբէ, ես հետս իմ սպասաւորներս բերած եմ, ատոնց պէտք չունիմ, խօսք առաւ կոմսը խօսքը Օլիմբիօյէ ուղղելով։ Ես հոս հանգիստ ընելու եկած եմ, այդ կախերես մարդոց անճոռնի դէմքերը դիտելու չեմ եկած...։ Սա սրիկաներու և դատարկապորտներու ջոլիրը դուրս նետէ ըսէ...։

—Շատ լաւ, պարոն, զանոնք գիւղ իմ տունս կը տանիմ, պատասխանեց Օլիմբիօ թուքը կուլ տալով։

Դուք ձեր ուզած սպասաւորը վար գրէք։

—Դուն հոս չե՞ս բնակիր. գիւ՞ղը կը բնակիս, հարցուց Ֆրանչէսքօ զարմացմամբ։ Է՛հ, ատոր համար է որ աս աւազակ սպասաւորները ասանկ երես հաներ ես…։

—Ամէն օր դղեակ կուգամ և մինչև այսօր կոմս Օրիի հպատակները ոեւէ ատեն անհնազանդութեան մէջ չեմ գտած։ Անոնք առանց վարանելու իրենց կեանքը պատրաստ են տալու իրենց տիրոջ համար։ Բայց ահա ձեր գոյքերը բերին։ Ո՞ր սենեակը զետեղել տամ։

—Դուն ատոր մի՛ խառնուիր. ես ո՛րը որ ուզեմ հոն կ'ընտրեմ։ Ես Պալթասարին պէտք եղած հրամանը կուտամ, գնա՛ զայն ինծի ղրկէ և դուն ալ մէյ մըն ալ դէմս չելլաս, հասկցա՞ր.

Օլիմբիօ խոնարհութիւն մը ընելով քաշուեցաւ։

Պէադրիս նայուածքով մը հասկցուց անոր թէ ի՛նքն ալ այդ բռնակալ հօր լուծին տակ մնալով շատ բան կը քաշէր։

Օլիմբիօ հասկնալով այդ նայուածքին բուն իմաստը. միտքը դրաւ ձեռքէն եկածը ընել մեղմացնելու համար հօրենական այդ լուծը։

Դղեակին բոլոր սպասաւորները դուրս հանուեցան. անոնք ամէն բան գուշակած ըլլալով սկսան ատել այն բռնակալը որ գառնուկի մը պէս հեզահամբոյր աղջկան մը ծնունդ տուած էր։

Օլիմբիօ մեկնելէ առաջ պատուհանները վերջին անգամ մը աչքէ անցընելով անոնցմէ մէկուն մէջէն Պէադրիսի դէմքը նշմարեց։ Գեղեցիկ աղջիկը ժպտեցաւ և Օլիմբիօ հրճուեցաւ։

Երիտասարդին մեկնելէն յետոյ, Պէադրիս երկար ատեն խոհուն ու մտածկոտ պատուհանին առջեւ մնաց։

Պահ մը փաղանցիկ ժպիտ մը սահեցաւ իր շրթունքներուն վրայէն և ապա, մելամաղձոտութեան գիծեր յօրինուեցան դէմքին վրայ։

ԱՐԵՒՈՒՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹԸ

Կամաց կամաց կոմսին հիւանդութեան սաստկութիւնը տկարանալ սկսաւ։

Մէկ կողմին թեթեւ կաթուած մը իջած ըլլալով, շաբաթներով իր սենեակէն դուրս չելլալու պարտաւորուեցաւ։ Կինն ու աղջիկը քիչ մը շունչ առին, բայց սպասաւորներուն հոգին բերանը գալ սկսաւ։

Իր թիկնաթոռին քովէն անցնելու անխոհեմութիւնը գործող սպասաւորը կռնակին գաւազանի փառաւոր հարուած մը ստանալով շնորհակալութիւն յայտնելու կը պարտաւորուէր։

Կոմսը ձանձրանալ սկած էր. իր միակ զբօսանքն ու ժամանցը Գաթալանի հետ խօսիլն էր։ Գաթալան, որ լրտեսի պաշտօնը կը կատարէր. դղեակին մէջ անցած դարձածին վրայ օրը քանի մը անգամ տեղեկութիւն կը բերէր տիրոջը։

Բայց այնքան երկարեցան այդ ըսի ըսաւներն ու յերիւրածոյ բարբաջանքները որ, կոմսը այլեւս սկըսաւ ատոնցմէ ալ ձանձրանալ։

— Ինչո՛ւս պէտք, այդ սրիկայ սպասաւորները ուզածնին թող ընեն, ատիկա գիս չի հետաքրքրեր, ըսաւ վերջապէս օր մը։ Ես քեզի լիազօրութիւն տուած եմ, ուզածդ վար կը դնես, ուզածդ կը ճամբես…։ Այս կեանքը անտանելի եղաւ, Գաթալան…։ Երկու զաւակներս հոս կանչել պիտի տամ։ Իշխան Օրլին զանոնք իր բանակին մէջ առաւ, օր մը իր հայրենիքը տանի թերեւս։ Չեմ ուզեր, չեմ ուզեր…։ Աղջիկս ի՞նչ կ'ընէ, ի՞նչպէս ժամանակ կ'անցընէ,

—Օրիորդ Պէաթրիս օրուան մեծ մասը կոմսուհիին վէպեր կարդալով կ'անցընէ, երբեմն ալ դղեակին բակը ելլալով սա աներես սպասաւորներուն կեղտոտ լակոտներուն հետ կը խաղայ, զանոնք կը գրկէ, կը համբուրէ։

—Երբոր աղէկնամ, ես անոր դասը կուտամ։ Չէնչի մը սպասաւորներու լակոտներուն հետ խաղա՜յ... ի՜նչ սրբապղծութիւն ։ Ա՜խ, ո՞ւր է, Տիկնօրան ո՞ւր մնաց, երանի թէ հիմա հոս ըլլար...

Ապա խօսքը մէկէն ի մէկ փոխելով ըսաւ.

—Գաթալեան, կը կարծե՞ս որ պիտի յաջողիմ ազատութիւնս ձեռք անցընել և դարձեալ Հռոմ դառնալով առաջուան երանելի կեանքս վարել ։

—Անշուշտ Աստուած գիտէ, տէր իմ, պատասխանեց Գաթալեան գլուխը թօթուելով։ Իրաւ, իշխան Օրին շատ ազդեցիկ մարդ է, բոլոր կղերականները կը ճանչնայ, բայց մեր նորին սրբազնական օծութիւնն ալ շատ քինախնդիր մարդ է ։

—Խերը անիծածս, սա Գլէման ութերորդի թշնամիները ինչո՞ւ այս միջոցին ոտքի ելլալով զինքը գահէն վար չեն առներ կոր...։ Ո՞ւր են, ո՞ւր մնացին մեր ազնուականները, ո՞ւր մնացին. ինչո՞ւ թող կուտան կոր որ ինծի պէս ազնուական մը ասանկ տէրպապաններու ձեռքը խաղալիք ըլլայ. ։ Ա՜խ, ո՞վ որ օր մը ինծի Բաբին սատկած ըլլալուն լուրը բերէ, սիրով տասը հազար ոսկի պիտի տամ իրեն ։

—Տասը հազար ոսկի՜, մռլտաց Գաթալեան՝ որուն աչքերը փայլիլ սկսան։ Որո՞ւն, Բաբին մեռած ըլլալուն լուրը բերողի՞ն։

Իսկ զայն սպաննողին՝ հարստութեան կէսը պիտի տամ։

—Դժբաղդաբար տասը փարա չի ձգեցին քովերնիս, վսեմաշուք տէր, մըլմլաց Գաթայան։ Ամէն բան գրաւեցին։

—Ապո՛ւշ արարած, Բաբս մեռնելուն պէս իմ բոլոր ստացուածքս դարձեալ իմս կ'ըլլայ․ Գիտե՞ս միլիոններ ունիմ, միլիոննե՛ր։

Ապա ձայնը ցածցնելով աւելցուց․

—Գաթըլա՛ն, հարստանալու փափաք չունի՞ս․

—Բանը այդ է․ հարստութիւնն ալ հարստութիւն, պատասխանեց Գաթայան խոհեմութեամբ։ Զարչարանքը, հալած կապարը, եղունգներուն արմատախիլ ըլլալը, աչքերուն փորուիլը դիւրին մարսուելիք տանջանքներ չեն ..., տէր իմ, մտածելու եմ։

—Ամիս մը մտածելու ատեն կուտամ, գնա՛,

Վարձկանը տիրոջը առաջարկին վրայ մտածելով դուրս ելաւ։

Նրբանցքներէն մէկուն մէջ ան հանդիպեցաւ երկու անբաժանելիներուն, Բիգոլոյի և Ծօվանիի որոնք զինքը տեսնելնուն պէս կեղծ ու պատիր եղանակով մը բարեւ կեցան։

Անոնք դեռ իրենց կերած ծեծը չէին մոռցած։

—Բարի լոյս, որիկաներ, ըսաւ Գաթըլան իր ճամբան շարունակելով։

Դժոխքին կրակներուն մէջ այրիս, մըլմլաց Բիգոլո իր թշնամիին հեռանալէն յետոյ։

—Ճղիկ ճղիկ կոտրտիս. աւելցուց Ծօվանի։

—Կաւա՛տ. չեշտեց Բիգոլո։

—Անիծեալ արարած, վրայ տուաւ Ծօվանի։

-Կ'երդնում որ սա որիկայ Գաթըլանը մեր բարեկամուհիին վրայ տեղեկութիւններ տալէ կը դառնայ կոր։ Այնքան չար սիրտ մը ունի որ, որիկան եթէ յաջողի մեր երիտասարդ տիրուհին բանտարկել տալ, ուրախութենէն քահ քահ խնդալ պիտի սկսի։

—Ճիշդ է, բարեկամս. ճիշդ է. բայց մեր ձեռքերն ալ բանջար չեն ժողվեր կոր. մե՛նք ալ մարդ ենք. արիւն ունի՞նք։ Եթէ ատանկ բան մը պատահի, մենք մեր ընելիքը գիտենք։ Մեր շնորհիւը խեղճ աղջիկը ասանկ առտուները ձի նստելով քիչ մը կրնայ կոր ազատ համարձակ պտըտիլ։

—Ձիով պտոյտ ընելը շատ կը սիրէ։

—Կ'երեւի թէ ճամբան սիրած մարդոցը կը հանդիպի անոր համար։

—Գիտեմ, գիտեմ. պարոն Օլիմպիոյին կը հանդիպի։ Երկու երիտասարդները ծաղիկ կը հաւաքեն։ Օր մը գիտե՞ս ինչ պատահեցաւ. պարոն Օլիմպիոն փունջ մը կազմեց և ձեռքս ոսկի մը գնելով ըսաւ՝ «այս փունջը գեղեցիկ Պէատրիսի տար, բայց չըսես որ ես տուի։»

Երկուքը մէկէն սկսան խնդալ։

Ծօլանի իր լուրջ դէմքը ստանալով ըսաւ.

—Բայց մեր կոմսը քիթը բերանը կախած է։ Գիտե՞ս ինչու համար ամէն օր դրան առջեւի սանդուխին գլուխը պարոն Օլիմպիոյին կը սպասէ և զայն տեսնելուն պէս երեսն ի վեր կը պոռայ՝ «Այսօր քեզի պէտք չունիմ, կրնաս կուքդ քաշել»։ Գիտե՞ս։

—Այդ խեղճ երիտասարդը իրեն ի՞նչ ըրած է որ հետը այդքան խիստ կը վարուի։

—Մեր տէրը սարսափելի մարդ է, Բիգօլօ, սարսափելի՛։ Չուզեր որ Օլիմպիոն իր աղջկանը մօտենայ։ Օլիմպիոն թէ՛ գեղեցիկ է, թէ՛ երիտասարդ։ Այսքանը կը բաւէ.։ Դուն իմ ըսածս թերեւս աղէկ մը չի հասկցար, բայց ես հասկցայ։ Բաներ կան որոնց մասին եթէ բնաւ չի խօսինք աւելի աղէկ կ'ըլլայ։ Կարծեմ մեր տիրուհին հիմա պտոյտէն վերադարձած է. երթամ նայիմ ձին ախոռ քաշա՞ծ են։

Երկուքը մէկէն վար իջան. բայց փոխանակ ախոռ տին կողմը քալելու, պատուոյ գաւիթէն ուրախութեան աղաղակներ լսելով այն կողմը ուղղուեցան։

Պէադրիս գլխուն փոքրիկներ հաւաքած, անոնց հետ կը խաղար. իսկ սպասաւորներն ալ խանդաղատանօք զինքը կը դիտէին։

Փոքրիկ աղջկան մը ձեռքը բռնեց ան. շրջանակ մը կազմեց և փոքրիկները իր հետը քաշելով սկսաւ կլոր կլոր դառնալ։

Բայց յանկարծ վերէն գոռ ու գոչ մըն էր փրթաւ.

—Դուն չե՞ս ամչնար, Պէադրիս, ըսաւ. խիղճ ու ամօթ չունի՞ս որ ատ լակոտներուն հետ մէկ եղեր երեխայի պէս կը խաղաս կոր գոչեց կոմսը պալատին պատշգամը ելլալով։ Կը վայլէ՞ որ Ջէնչի մը այդ լղրճուկ լակոտներուն հետ խաղայ։ Դո՛ւրս կորսուեցէք, իժի ծնունդներ, դո՛ւրս, վարնոց արարածներ ։ Դղեակիս մէջ մէյ մըն ալ ասանկ կեղտոտ լակոտներ չի տեսնեմ ։

Եւ բարկութենէն ինքնիրմէ ելած, Ֆրանչէսքօ վեր վերցուց ձեռքի գաւազանը ու պատրաստուեցաւ փոքրիկ աղջկան գլխուն իջեցնել, բայց փոքրիկը ահաբեկած, աղաղակներ արձակելով կծիկը դրաւ։

Այդ միջոցին Օլիմբիօ ձիովը գաւիթէն ներս մտնելու վրայ էր. փախչող աղջիկը գնաց անոր ձիուն ոտքերուն տակ ինկաւ. երիտասարդը ձիէն վար ցատկելով փոքրիկը գետնէն վերցուց։

—Նորէն դուն եկա՞ր, գոռաց կոմսը խօսքը Օլիմբիօյի ուղղելով։ Ի՞նչ գործ ունիս հոս։

—Տէր իմ, եկած եմ իշխան Օրիի հպատակներուն փոքրիկները ձեր բարկութեան դէմ պաշտպանելու, պատասխանեց Օլիմբիօ փոքրիկը գրկելով և համբուրելով։

—Պէադրի՛ս, նե՛րս մտիր, հրամայեց կոմսը։

Պէադրիս հնազանդեցաւ, բայց ներս մտած միջոցին գողտագողի շնորհակալութեան ակնարկ մը նետեց Օլիմբիօյի որ իր պաշտպանած փոքրիկը մահէն ազատած էր։

Այս միջոցին Գաթթայան իր երկու մարդոցմովը գաւիթէն ներս մտնելով պոռաց.

—Այլեւս ասկէ ետքը առանց իմ հրամանիս ոչ ոք ներս պիտի մտնէ այս դղեակէն եւ ոչ ալ դուրս պիտի ելլէ։ Տէրս ասանկ հրաման տուաւ ։ Հէ՛յ ինծի նայեցէք, սա բանալիները ինծի բերէք նայիմ, ով որ քովը բանալի ունի, թող ինծի յանձնէ.. դուրսը բանալի միայն չէ ։

Եւ արհամարհական շեշտով մը խօսքը Օլիմբիօյի ուղղելով աւելցուց.

—Այս հրամանը ձեզի՛ ալ կը պատկանի, պարոն կառավարիչ ։ Երբ հոս գալ ուզէք. առաջուընէ ինէ հրաման պիտի առնէք եւ ես պէտք եղածը պիտի տնօրինեմ։

Օլիմբիօյի գոյնը նետեց. ձի հեծաւ եւ առանց բերանը բանալու հեռացաւ։ Բերանը չի բացաւ, բայց միտքը դրաւ որ յարմար առիթին լաւ դաս մը տայ այդ աներեսին։

Բիզօլօ քիթին տակէն խնդալով, բանալիներու տրցակ մը յանձնեց Գաթթայանի եւ ըսաւ.

- Պարոն, ասոնք ախոռին եւ դղեակին ետեւի դրան բանալիներն են ։ Եթէ այս բանալիները ունենաք. ասկէ ետքը առանց ձեր հրամանին այլեւս ոչ ոք կրնայ ներս մտնել դղեակէն եւ անշուշտ... դուրս ալ ալ չի կրնար ելլել...։

Գաթթայան գոհունակութեամբ այս բանալիները առնելով իրեն յանձնուած միւս բանալիներուն քով դրաւ եւ իր երկու մարդոց մօտենալով կարգ մը հրամաններ տուաւ։ Այդ երկու ստահակները դռնապան նշանակուեցան։

Ճօվանի տեսնելով որ Բիգօլօ թանալիները Գաթայանի կը յանձնէր, տխրեցաւ և զայն մէկ կողմ քաշելով ականջն ի վար փախաց.

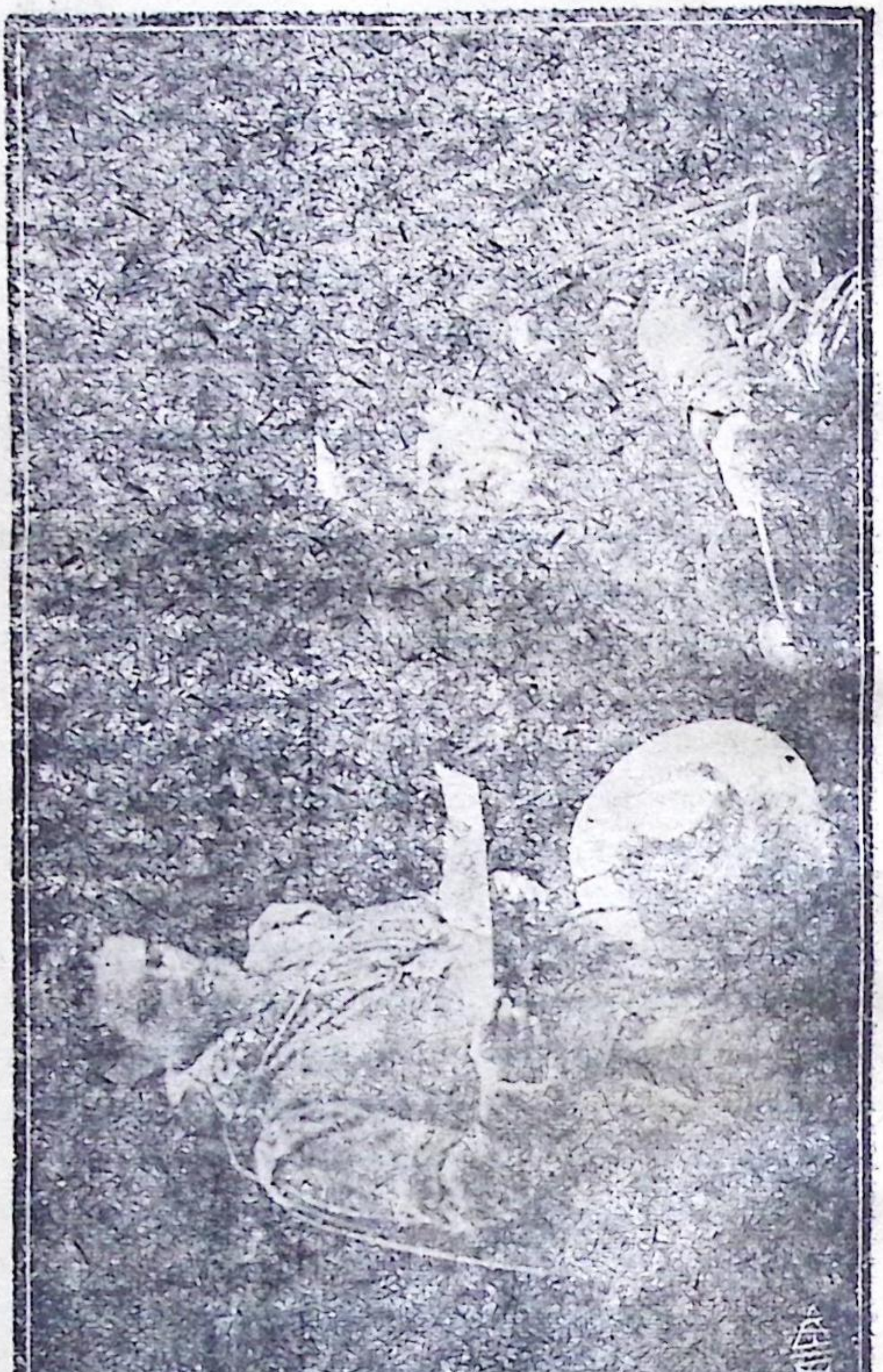

Կառավարիչ Օլիմբիօ և կոմս Ջէնչի

— Ի՞նչ ըրիր ծօ Բիգօլօ. հիմա մեր տիրուհին ինչ պիտի ըսէ. Այ ասկէ ետքը պատանին չի պիտի կրնայ ձեւել. ըրածդ եղա՞ւ:

—Ծօ մխոմխո արարած, ինծի ապուշի տե՞ղ դրեր ես. ես ըրածս չե՞մ գիտեր. մռլտաց Բիգօլօ քիթին տակէն խնդալով: Թող տայ Գաթայան ըսուած սրիկան ուզածին չափ դռները կղպէ, մեր տիրուհին ուզած ատենը նորէն իր պատանիին պիտի երթայ.... Իրեն յանձնածս հին բանալիներն էին, հին ժանգոտած ու մաշած բանալիներ, որոնցմէ մէկ քանին ինծի ու քեզի չափ ծերացած են, ակռանին չէ մնացած, ո՛չ դուռ կը բանան և ո՛չ ալ ծակէն ներս կը մտնեն: Պէտք եղած բանալիները ես իմ քովս պահած եմ, ախոռին փոքր դրան բանալին և պարիսպին գաղտնի դրան բանալին: Այդ կողմէն դուն բնաւ հոգ մի ըներ. ես ամէն բան առաջուընէ մտածած եմ:

Ու քիթերնուն տակէն ժպտելով, երկուքը մէկէն իրենց սենեակը քաշուեցան:

Միայն Պէատրիս տեսաւ անոնց ժպտելով ներս մտնելը և մտածեց թէ այդ երկու հաւատարիմ սպասաւորները անշուշտ պատճառ մը ունէին որ այդքան ուրախ կ՚երեւէին:

Յոյսը իրմէն ներս մտաւ. քանի որ սպասաւորները ուրախ էին, ինքը տխուր ըլլալու պատճառ մը չունէր. կ՚երեւի թէ անոնք բաներ մը յարմարցուցած էին և ինք չի պիտի զրկուէր առտուան այն պտոյտներէն որ իր սիրտը կը բանար և կարենալ տանելու համար հայրական բռնակալութիւնը, համբերութիւն կը պարգեւէր իրեն:

Ինչո՞ւ սակայն:

Անոր համար որ ամէն անգամ դուրս ելլալուն ան կը հանդիպէր Օլիմբիոյի և այս հանդիպումը բարերար արեւու մը կենսատու ճառագայթին պէս կեանք կը պարգեւէր իրեն։

Այն օրէն սկսեալ Պէադրիս առաւօտեան ար-պտոյտին համար ապրիլ սկսաւ։

Պէադրիսի զգայուն և մատաղ սրտին մէջ սէրը մանիշակի մը պէս բացուած էր·

Այս անգամուան սէրը Կիտօ Ռէնիի ներշնչած սէրին բնաւ չէր նմաներ. հաճելի խօսակցութիւններէ, բանաստեղծական երանգաւոր արտայայտութիւններէ և խաբուսիկ համոզումներէ յառաջացած չէր այս սէրը և ո՛չ ալ փառասիրական կամ ցուցամոլական տենչանքներէ շաղախուած։ Այս անգամուան զգացածը բոլորովին տարբեր բան մըն էր։ Երբ Օլիմբիօն տեսնէր, սիրտը սաստիկօրէն զարնել կը սկսէր, իսկ երբ անկէ բաժնուելու ժամը մօտենար և կամ ան իր աչքերէն հեռանար, զարկը կը դադրէր։

Միշտ անոր վրայ կը մտածեր և միշտ ուշն ու ուրուշը անով լեցուած էր. յաճախ, Պէադրիս, ինքնիրենը կ'ըսէր թէ ով որ Օլիմբիօյի կինը ըլլար, շատ երջանիկ պիտի ըլլար։

Ո՛հ, որքա՜ն երջանիկ պիտի ըլլար եթէ ինք անոր կինը ըլլար։

Այսպէս, Պէադրիս, այդ մանկամարդ պատրիկուհին կը մոռնար իր ազնուական ծագումն ու իշխանական ծնունդը։

Ի՞նչ կարեւորութիւն ունէր իրեն համար Զէնչի մը ըլլալը, ի՞նչ կարեւորութիւն ունէր հարստութիւնը։

Ան Օլիմբիօյի կինը ըլլալու, անոր հետ ապրելու համար սիրով յանձն պիտի առնէր չքաւոր մնալը, միջակ կեանք մը ապրիլը, գեղջուկի մը պէս ապրիլը, մինչեւ իսկ մուրացկան ըլլալը, կը բաւէր սակայն որ Օլիմբիօն զինքը սիրէր։

Օլիմբիօ դեռ իրեն սէրէ խօսք չէր բացած, բայց Պէադրիս կռահած էր թէ ան զինքը կը սիրէր։ Արդեօք Օլիմբիօն ալ գուշակա՞ծ էր թէ Պէադրիսն ալ զինքը կը սիրէր։

Առտուները, կանուխ, երկուքն ալ ձի հեծած, երբ անտառներն ու հովանուտ թաւուտները ճեղքելով Ռօքքա դղեակէն կը հեռանային, անոնք, երկուքն ալ, փոխանակ իրենց սէրին վրայ խօսելու, իրենց անցեալը կը պատմէին իրարու։

Օլիմբիօ իր գլխուն եկածները կը պատմէր, իսկ Պէադրիս ալ իր քաշածները։

Օր մը Օլիմբիօ ցաւ յայտնեց Իսրայէլ Օրիի խորհուրդները մտիկ ըրած չըլլալուն համար. ըսաւ թէ եթէ իշխանին հետեւած ըլլար, մինչեւ հիմա ասպետի աստիճան ստացած պիտի ըլլար եւ բարձրագլուխ պիտի քալէր, հպարտօրէն։

Պէադրիս ժպտելով հետեւեալ պատասխանը տուաւ.

—Սիրուելու համար մարդս բնաւ տիտղոսի պէտք չունի, Օլիմբիօ։

Ըսաւ թէպէտ այս խօսքը, բայց ամօթէն կարմրեցաւ։

Օլիմբիօ այս խօսքէն համարձակութիւն առնելով հարցուց.

—Դուք, օրիորդ Պէադրիս, եթէ օր մը անտիտղոս մէկը սիրելու ըլլաք, պիտի հաւանի՞ք անոր խոնարհ ծնունդ մը ունեցած ըլլալը մոռնալ։

—Եթէ ես զայն սիրէի եւ ան ալ զիս սիրելու ըլլար, անանկ պիտի մտածէի որ Աստուծոյ առջեւ բոլոր մարդկային արարածները հաւասար են, պատասխանեց Պէադրիս։ Սէրը անհաւասարութիւն չի ճանչնար։

—Ուրեմն եթէ... ես... եթէ... ես...

—Խօսքդ լմնցուր, Օլիմբիօ։

—Պէադրի՛ս, Պէադրի՛ս...

—Օլիմբիօ՛...

—Կը սիրե՛մ քեզ, Պէադրի՛ս...

Ես ալ քե՛զ կը սիրեմ, Օլիմբիօ...

Երկու ձիերը իրարու մօտեցած էին և կամաց տռնեյով իրար կը հոտուըտային...

Իսկ երկու սիրահարներուն շրթունքները իրարու մէջ կը խմորուէին...:

ԻՍՐԱՅԷԼ ՕՐԻԻ ԲԱՐԻՔԸ

Իսրայէլ Օրի ճշմարիտ ազնուական մըն էր, մեծանձն իշխան մը, արժանի իր ցեղին ու իր ընտանիքին:

Ան բաւական չի համարելով իր դղեակն ու իր հարստութիւնը կոմս Զէնչիի տրամադրութեան տակ դնելը, ըրաւ այն ինչ որ ոչ ոք պիտի համարձակէր ընել. մանաւանդ պատգամաւոր մը, իր ազգին և իր իսկ շահերը վտանգի տակ դնելով:

Ան Պէադրիսի սիրուն էր որ ըրած էր այդ բարիքները և կը յուսար որ օր մը Պէա՛դրիս երախտագիտաբար զինքը պիտի սիրէր: Օրի Պէադրիսը շատ կը սիրէր: Առանց Պէադրիսի իրեն համար կեանք չի կար: Ան միտքը դրած էր որ Պէադրիսի հետ ամուսնանալով Հռոմէն Գերմանիա պիտի անցնէր և խաչակիրներու բանակի մը գլուխն անցած, յաղթական մուտքով մը Հայաստանի դուռները ափ պիտի առնէր: Հոն ինքզինքը հայոց թագաւոր պիտի հռչակէր և գեղեցիկն Պէադրիսն ալ թագուհի օծել պիտի տար ձեռամբ Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Ատրունիի:

Պէադրիսի հանդէպ սնուցած բուռն սէրը կրկնապատկեց իր եռանդն ու գործունէութիւնը, և Օրի Հռոմի բոլոր բարձր դուռները ափ առնել սկսաւ ի խնդիր կամ Ջէնչիի անպարտ արձակման, բոլոր Հռովմայեցի մեծամեծներուն դիմում կատարեց, աղերսագիրներ գրեց, բարձրաստիճան կղերականները իրմով զբաղեցուց, ծիրանաւորներու՝ եպիսկոպոսներու և ազդեցիկ բարեկամներու քով վճռական դիմումներ կատարեց. ոսկի ցանեց և կաշառք բաշխեց, ոմանց մեծամեծ խոստումներ ըրաւ, ուրիշներու գաղտնիքներուն տեղեակ ըլլալով սպառնալիքներով խօսք հանեցուց, սպասաւորներ վարձեց, ծիրանաւորի մը հոմանուհիին մեծ գումարներ յատկացուց, և վերջապէս անանկ միջոցներու դիմեց որ, երեք շաբաթ չանց իրեն լուր տրուեցաւ որ Բաբը իրեն հետ տեսակցիլ կ'ուզէր:

Գլէման ութերորդ Բաբը չար մարդ մը չէր. անյիշաչար էր ան, մանաւանդ այն պարագային երբ իր ամենակարողութիւնը և անսխալականութիւնը չէր արհամարուեր:

Ֆրանչէսքօ Ջէնչիի դէմ ունեցած ոխը տարինէ մը ի վեր իր նախկին թափը կորսնցուցած էր արդէն, մանաւանդ անոր համար որ երկար տարինէ ի վեր «տա անիծեալ ստահակին, Սատանայի զապանակին» վրայ խօսուիլը չէր լսեր:

Քահանայապետը արդէն տեղեկացած ըլլալով թէ Օրի իշխանը Ջէնչի կոմսին մասին բարեխօսելու եկած էր իրեն, զայն սիրով ընդունեց, և երբ հայազգի իշխանը խոնարհաբար ծունկ չոքելով քահանայապետին խաչակիր հողաթափները համբուրելու պատրաստուեցաւ, եկեղեցիին թագաւորը իր քահանայապետական մատանին երկարելով անոր՝ թոյլ չի տուաւ որ իշխանը իր ոտքերը համբուրէ:

Ապա, կարմիր թաւիշով ծածկուած եռոտանի աթոռ մը ցոյց տալով ըսաւ.

—Որդեակ իմ Օրի, գիտեմ թէ ինչու մենէ ունկընգրութիւն մը խնդրեցի։ Բայց գէշ դա՛տ մը պաշտպանելու եկած էք…։ Սատանային փաստաբանին պաշտպանողականները մեր վրայ ոեւէ ազդեցութիւն

Կոմսը անօթի է

չի պիտի գործեն։

—Ամենասուրբ հայր, թող թոյլ տրուի ինծի յիշեցնել ձերդ սրբազնական օծութեան թէ զղջացող մեղաւորի մը համար երկինքի մէջ շատ աւելի տեղ կայ քան թէ իննսունը ինը արդարի համար...

—Այդպէս է, որդեակ իմ, և մենք երկնից արքայութեան դռները չենք գոցեր զղջացող մեղաւորներուն առջև. խօսք առաւ Պապը։ Բայց ըսէ՛ք, կարելի՞ բան է որ սատանան զղջայ, Ձեր Ֆրանչէսքօ Չէնչին անհաւատին մէկն է, անիծապարտ անկրօն ու անօրէն մը։ Իմացայ որ այդ թշուառականը երկար տարիներէ ի վեր ոտքը եկեղեցիէն ներս չէ դրած և ո՛չ ալ օր մը քահանայի մը առջև ծնրադրելով խոստովանանք ըրած ու սուրբ հաղորդութիւն առած է.

—Ամենասուրբ հայր, իր մեղքերը այնքան շատ էին որ, խոստովանելու և սուրբ հաղորդութիւն առնելու ամչցած է։ Եկեղեցիէն ներս մտնելու անարժան զգացած է ինքզինքը։ Ահա ասիկա փաստ մըն է որ ան իր վարած կեանքին անօրէն կեանք մը ըլլալը գիտէ։

—Իշխան Օրի, որդեակ իմ, քու լեզուդ ոսկեզօծուած է և չարիքը բարիքի դարձնելու արուեստը լաւ իւրացուցեր ես ըսաւ Գլէման ութերորդ ժպտելով։ Ֆրանչէսքօ Չէնչի ինքզինքը թող երջանիկ համարէ որ քեզի պէս պաշտպան մը ունի։ Մտիկ ըրէ, որդեակ իմ, կրնա՞ս երաշխաւորել թէ յետ այսու Չէնչին իր վարքը պիտի փոխէ.

—Ան հանդիսաւոր երդում պիտի ընէ որ ասկէ ետքը պատուաւոր կեանք մը պիտի վարէ և ես ալ երաշխաւոր պիտի ըլլամ իրեն։

—Հը՛մ, բայց կարծեմ թէ սխալ քայլ մը կ՛առնես, որդեակ իմ,

—Ամենասուրբ հայր, կոմս Չէնչին ըրածներուն վրայ բոլորովին զղջացած է և ես իմ ամբողջ մարմնովս ու հոգիովս կրնամ հաստատել ըսածս։

—Պահ մը ընդունեցայ ըսածդ, բայց իր արարքներով ան գայթակղութիւն ստեղծեց և Քրիստոս ըսած է՝ «վա՜յ անոր որ գայթակղութեան պատճառ կը դառնայ»։ Այսու հանդերձ մենք կ'ուզենք մեր աննախապաշարութիւնը միշտ և հանապազ ապացուցանել և չենք փափաքիր որ գոռոզ Չէնչիներու անսանձ ու ապերասան հոգին ծայրայեղութիւններու դիմէ։ Մեր քաղցրութեամբն ու հեզութեամբը կ'ուզենք սիրաշահիլ զայն։ Կ'ընդունինք որ բարութիւնը աւելի շուտ կը սիրաշահի սիրտ մը քան թէ խստութիւնը։ Կ'ուզենք ներել Չէնչիի...

—Ո՛հ, ամենասուրբ հայր, չեմ գիտեր թէ ի՞նչպէս շնորհակալ ըլլամ...

Սպասէ՛։ Իր բռնագրաւուած գոյքերը իրեն պիտի վերադարձուին, թոյլ պիտի տանք որ դարձեալ Հռոմ վերադառնայ, բայց պիտի պահանջենք իրմէն որ իր յանցանքները քաւելու համար տարեկան տասը հազար ոսկի տուգանք վճարէ Միաբանական ժողովին կողմէ որոշուած եկեղեցական հաստատութեան մը և այս տուգանքը պէտք է վճարուի մինչև իր մահը. իսկ մահէն վերջը իր անդրանիկը պէտք է շարունակէ վճարումը։

—Իր անդրանիկ զաւակը օրիորդ Պէադրիսն է, ըսաւ Օրի։

—Ամուսնացա՞ծ է։

Ո՛չ, ամենասուրբ հայր։

—Ամուսնացած օրը պէտք է այս պայմանը իմացուի իր ամուսնոյն և ընդունուի անոր կողմէ։

—Պէադրիս այնքան գեղեցիկ է և այնքան ազնիւ սիրտ մը ունի որ, ո՛վ ալ ըլլայ անոր երջանիկ ամուսինը, սիրով պիտի վճարէ այդ տուգանքը, փոփլաւց Օրի։

Գլէման ութերորդ պեխերուն տակէն խնդալով ըսաւ.

—Հասկցայ, հասկցայ որ Պէադրիսի ապագայ ամուսինը այդ տուգանքը վճարել չի պիտի մերժէ և կը մաղթեմ որ, որդեակ իմ Օրի, դուն ըլլաս այդ երջանիկ մահկանացուն։ Ասով չի լմնար սակայն, վերոյիշեալ Զէնչին պէտք է տարին մէյ մը. և օ՛րը օրին, հոս Վատիկան գայ և հպատակութիւն ու հաւատարմութիւն յայտնէ մեզ և իրեն տրուած բարոյական պատիժները գործադրէ։ Գնա՛, որդեակ իմ. Աստուած օրհնէ քեզ և քեզի հետ քու բարեպաշտ ու պերճախօս հայրենակիցներդ։

Իսրայէլ Օրի ուրախութենէն խելայեղած Պապին ոտքերուն փարեցաւ։

Մեծ քահանայապետը սա խօսքերով ճամբու դրաւ զայն.

—Մի՛ մոռնար որ, որդեակ իմ. եթէ Ֆրանչէսքօ Զէնչին իր խօսքը չի բռնէ, քե՛զ է որ պատասխանատու պիտի բռնեմ։

Իսրայէլ Օրի ուրախութեամբ ուղղակի իր պալատը վազեց, ձի մը թամբել տուաւ և հետն ալ հետեւորդ մը առնելով, քառասմբակ, Ռօքքա դղեակին ճամբան բռնեց։

Ինքը, օտարական մը, Զէնչիի գրաւուած պատիւը, հարստութիւնը և ազատութիւնը իրեն կը վերադարձնէր արդեօք այդքան բարիքի փոխարէն կոմսը ի՞նչ վարձատրութիւն պիտի տար իրեն։

Զէնչի անշուշտ իր աղջիկը առ ի երախտագիտութիւն, իրեն կնութեան պիտի տար, իսկ Պէադրիս, որքան ալ որ զինքը չէր սիրեր, իր երախտագիտութիւնը յայտնելու համար պիտի հաւանէր հետը ամուսնանալու։ Եւ անգամ մը որ անոր հետ ամուսնանար, կնոջը սրտին մէջ պիտի կրնար իրեն հանդէպ սէր արթնցնել, այնքան պիտի սիրեր զայն, այնքան պիտի գուրգուրար անոր վրայ որ, վերջապէս Պէատրիս պիտի զգածուէր։

Երբ Գոթալան առաւուան դէմ իշխանին դէպի դղեակ յառաջանալը տեսաւ, անմիջապէս պարիսպին չղթայակիր սանդուխները վար իջեցուց և ինքն ալ գնաց անոր գալուստը կոմսին իմաց տալու։

Հազիւ թէ Գաթալան Օրիի եկած ըլլալը իմացած, այս վերջինը ներս մտնելով գոչեց.

—Բարի լուրեր բերի քեզի, բարեկամս։ Սրբազան դատարանը իր վճիռը բեկանեց. հարստութիւնդ ու կալուածներդ քեզի վերադարձուած են, կրնաս Հռոմ վերադառնալ.

—Իրա՞ւ կ'ըսես, թոթովեց Ֆրանչէսքօ չուզելով հաւատալ՞։

Եւ Օրիի թեւը մտնելով գոչեց.

- Տիպար բարեկամ մըն ես եղեր, սիրելի իշխանս։ Ամէն ոք զիս երեսի վրայ ձգած էր, բայց դուն զիս չի լքեցիր... չեմ գիտեր թէ ի՞նչպէս պիտի կրնամ երախտագիտութիւնս յայտնել։

Խոստացած էի և խոստումս բռնեցի, ըսաւ Իսրայէլ խոնարհաբար։

Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ բանի փոխարէն ըրիր այս անմոռանալի բարիքները, սիրելի բարեկամս։

—Հազար անգամ պարտաւորած կ'ըլլաք զիս եթէ...

Օրի այս խոսքերը ըսած ատենը Պէատրիսի նայեցաւ։

Մանկամարդ աղջիկը հոն մօրը առջեւ ոտքի կեցած էր։

Իսկ Ֆրանչէսքօ դեփ դեղին կտրեցաւ։

Բայց մտածելով օտարազգի բարեկամի մը ըրած մեծ բարիքին վրայ, մոռցաւ իր ոճրապարտ ծրագիրները և սիրալիր եղանակով մը ըսաւ անոր.

—Դուն, Իսրայէլ, իմ զաւակս պիտի ըլլաս...։ Աղջիկս քեզի կուտամ·

Պէադրիս ցնցուեցաւ։

Իսկ կոմսը խօսքը աղջկանը ուղղելով աւելցուց.

—Աղջիկս, այս անստզիւտ բարեկամը որ մեր հարստութիւնն ու ազատութիւնը մեզի դարձուց, քու ձեռքդ խնդրելու պատիւը կ'ընէ մեզ...։ Նշանախօսութեան համբոյր մը տուր նայիմ իրեն։

—Ձեր առաջարկը ինծի պատիւ կը համարեմ մանաւանդ անոր համար որ հօրս մեծ ծառայութիւններ մատուցիք. խօսք առաւ Պէադրիս ուղղակի հայ իշխանին երեսը նայելով։ Ասոր փոխարէն, վարձատրելու համար ձեր ըրած բարիքը, բոլոր հարստութիւնս ձեզ կը թողում, իշխան։

—Ի՞նչ կ'ըսես, Պէադրիս, մրմնջեց կոմսուհին ափ ի բերան մնացած։

Անիծեա՛լ աղջիկ. գոռաց Ֆրանչէսքօ աղջկանը քով խոյանալով և անոր դաստակը բռնելով։ Ինծի բարիք ընող վեհանձն բարերարի մը հանդէպ այդ ի՞նչ տեսակ անվայել խօսք է։ Դեռ համարձակութիւն ունիս և բերա՞նդ կը բանաս։ Ծունկի՛ եկուր, ծունկի՛ եկուր, թշուառական աղջիկ, և շնորհակալութիւն յայտնէ իշխանին որ մեզի ասանկ պատիւ մը կ'ընէ։

—Խնդրեմ, կոմս, այդքան խստութիւն մի բանեցնէք. միջամտեց Օրի։

—Պէտք է սակայն որ հնազանդի ինծի։

—Բռնութեամբ ամուսնանալ չեմ ուզեր, ըսաւ

Օրի ազնուական մեծանձնութեամբ մը։ Անոր սի՞րտը ունենալ կ՚ուզէի և ո՛չ թէ մարմինը։

Ֆրանչէսքօ մռլտալով աղջկանը ձեռքը ձգեց և խօսքը իր բարերարին ուղղելով ըսաւ.

—Իշխան, քեզի պարտիք մը ըրած ըլլալու համար է որ ներողամտութեամբ կը վարուիմ կոր սա մեծամիտ օրիորդին հետ... բայց ըսածս ըսած է...։ Կամայ ակամայ ան քու կինդ պիտի ըլլայ... եթէ դէմ կենայ, բռնի պիտի ամուսնացնեմ զայն հետդ։

—Իսկ ես ալ կ՚ըսեմ թէ սիրտս ազատ է և սիրած մարդուս հետ միայն կրնամ ամուսնանալ, ըսաւ Պէատրիս հօրը աչքերուն մէջ նայելով։ Եթէ մայրս իր սրտին սիրածին հետ ամուսնացած ըլլար, հիմա թերևս մեռած չի պիտի ըլլար։

Եւ դուն ալ ծնած չի պիտի ըլլայիր, ա՞տ ըսել կ՚ուզես կոր, գոչեց կոմսը ինքնիրմէն ելած։

Բայց Իսրայէլ խօսքի խառնուելով ըսաւ.

—Կոմս, կը խնդրեմ, այլևս այս ամուսնական խնդրին վրայ չի խօսելու շնորհն ըրէք ինծի։ Մտածելու ժամանակ տուէք ձեր աղջկան, թերևս զինքը այս աստիճան սիրելս տեսնելով միտքը փոխէ։ Առայժմ մնաք բարով։ Մնաք բարով, տիկին կոմսուհի։ Հռովմ պիտի դառնամ, և անկէ վերջ ով գիտէ թէ ինչ կ՚ըլլայ...։

—Ե՛ս ալ հետդ պիտի գամ, Օրի, ըսաւ Ֆրանչէսքօ աշխուժիւ։ Իսկ դուն, Պէատրիս, մինչև որ իմ հրամանիս հպատակիս, այս դղեակին մէջ բանտարկուած պիտի մնաս։ Կ՚արգիլեմ քեզ այս սրահէն ոտքդ դուրս դնելը։ Գոմթալանի և իր մարդոց հրաման պիտի տամ որ եթէ բակ անգամ ելլալու ըլլաս, կրակ բանան վրադ։

—Ֆրանչէսքօ՛, հայր մը իր աղջկանը հետ այսպէս կը վարուի՞, թոթովեց կոմսուհին։

—Շատ խօսք չեմ ուզեր, ըսածս ըսած է, վերջացուց Զէնչի վճռական շեշտով մը։

Եւ խօսքը Օրիի ուղղելով աւելցուց.

—Եկո՛ւր, իշխան։

Եւ առանց թոյլ տալու որ ան երկու կիները վերջին անգամ մը բարեւէ, Օրիի թեւը մտաւ։

Ժամ մը յետոյ, երեք սպասաւորներով, Ֆրանչէսքօ եւ Օրի Հռոմի ճամբան կը բռնէին։

Կոմսը մեկնելէ առաջ խիստ հրամաններ տուած էր Գաթալանի։

—Դո՛ւն ես հոստեղին կառավարիչը, ըսած էր անոր։ Ինչպէս որ հոս ամէն ոք ինծի կը հնազանդի, կ'ուզեմ որ անանկ ալ քեզի հնազանդին։ Եթէ ոեւէ անակընկալ դէպք պատահի, մէկու մը հետ լուր ղրկէ ինծի։

—Կրնաք իմ վրաս վստահիլ, տէր իմ, մրմնջեց Գաթալան՝ ուրախ ըլլալով որ դղեակին կառավարիչը դարձած էր։

Երբ կոմսը մեկնեցաւ, Գաթալան վեր ելլալով Պէատրիսի և կոմսուհիին պաշտօնապէս տեղեկացուց թէ այն օրէն սկսեալ այլեւս ի՛նքն էր դղեակին կառավարիչը և թէ յետ այնու իր հրամաններուն էր որ պիտի անսային. Ըսաւ նաեւ թէ դղեակին մէջ գտնուող բոլոր ձիերը հեռու տեղ մը ղրկուած էին, որով փախչելու ոեւէ փորձ իրենց կողմէ ապարդիւն պիտի ըլլար։

Պէատրիս սարսռաց։

Բայց Բիգօլօ նշանակալից նայուածքով մը իր տիրուհիին նայելով հասկցուց թէ կրնար ապահով ըլլալ։

Երկու կիներուն սպասաւորները իրենց տիրուհիներուն հետ չէին կրնար խօսիլ, որովհետեւ Գաթալան արգիլած էր անոնց իրենց տիրուհիներուն հետ յարաբերութեան մէջ մտնել։ Ամէն անգամ որ Բիգոլօ կամ Ծովանի ապասարկել ուզէին իրենց տէրերուն, Գաթալանի մարդոցմէն մին անպայման անոնց քով պիտի գտնուէր։

Պէադրիս նշանակալից նայուածքով Բիգոլոյի նայելով սապէս ըսել ուզեց.

—Օլիմբիօն անցուդարձին տեղեակ պահէ։

—Այդ գործը դուք ինծի ձգեցէք, ըսել ուզեց Բիգոլօ իմաստալից նայուածքով մը իր տիրուհիին աչքերուն մէջ նայելով։

Երբ մութը կոխեց, Պէադրիս իր սենեակին պատուհանը բանալով հեռուները աչքէ անցուց։

Մութին մէջ կերպարանք մը նշմարեց որ պատերուն ու ցանկապատերուն քսուելով դղեակին կը մօտենար։

Պէադրիս պահ մը վարանեցաւ, բայց կ'երեւի թէ եկողը ճանչցած էր որ գնաց իր անկողինին բոլոր սաւանները քաշեց և իրարու ծայր կապելով բերաւ պատուհանէն դուրս կախեց և ծայրն ալ պատուհանին երկաթին կապեց։ Սաւանին վարի ծայրը գետին հասաւ։

Կերպարանքը սաւանին ծայրէն բռնեց և ոտքերը պատին կռթնցնելով, կամաց կամաց վեր բարձրացաւ։

Երկու ձիւնակերտ թեւեր դուրս ելան պատուհանէն և վեր ելլողը բռնելով ներս առին,

Սաւանը վեր քաշուեցաւ և պատուհանը գոցուեցաւ։

Եթէ Պէադրիսի հայրը այդքան բռնութիւն չի բանեցներ իր աղջկան վրայ, անշուշտ Պէադրիս այս սխալ քայլը չի պիտի առնէր, բայց բանտարկուած սիրահար մը ամէն բան աչքը կ'առնէ։

Եւ ահա այն գիշեր, Պէադրիս իր սիրահարին անձնատուր եղաւ:

Վայելքի գիշերները իրարու յաջորդեցին:

Օլիմբիօ ամէն գիշեր գաղտագողի դղեակ մտաւ և երկու սիրահարները սենեակի մը մէջ փակուած սիրոյ խորանին առջեւ երկրպագեցին:

Նախկին հովուերգութեան յաջորդեց ճշմարիտ սէրը քուռն թափով մը, անխորտակելի սէր մը:

Եւ օրերը սահեցան:

ՓՈՐՁԵԱԼԸ ԿՐԿԻՆ ՓՈՐՁԵԼԸ ՅԻՄԱՐՈՒԹԻՒՆ Է

Ֆրանչէսքօ Ձէնչի հազիւ Հռոմ դարձած, դարձեալ իր առջի ցոփակեաց կեանքը վարել սկսաւ:

Իր բոլոր բարեկամները գլխուն հաւաքեց և վերադարձը տօնելու համար խնջոյք մը սարքեց:

Տիօնորա և իր պարուհիներու խումբը, ինչպէս նաեւ պերճազգիններու չքախումբը դարձեալ շրջատեցին իրենց նախկին դարպասը:

Կոմսը ամէն բան մոռցած էր, իսկ Իսրայէլ Օրիբինաւ երեւան ելած չունէր:

Գլէման ութերորդ Ֆրանսայի հետ հաշտութեան դաշինք մը կնքելու նպատակաւ Ֆրանսայի թագաւոր Հանրի չորրորդին կին մը պատրաստելու վրայ էր, Քաթէրին տը Մէրիչիսը:

Քահանայապետը իր իշխանութեան գերակայութիւնը պահելու նպատակաւ իր քաղաքական ծրագիրները իրագործելու ետեւէն ինկած էր. ահա այդ պատճառաւ, չափազանց զբաղած ըլլալով, այնքան ալ կարեւորութիւն չի տուաւ Ֆրանչէսքօյի գործած նորանոր յիմարութիւններուն:

Մինչդեռ բոլոր Հռոմի ժողովուրդը Ֆրանչէսքօյի սարքած խնջոյքներուն և վարած ցոփակեաց կեանքին վրայ խօսիլ սկսած էին դարձեալ, քահանայապետը և իր սրբազան դատարանը Վատիկանի քաղաքական հարցերով կլանուած, խուլ ու համր կը ձեւանային հասած բողոքներուն առջեւ:

Բարին և կղերական դասուն ցոյց տուած այս անտարբերութիւնը աւելի հրահրեց Ֆրանչէսքօն: Այնպէս կարծեց թէ այլեւս ոչ ոք իրեն կրնար մօտենալ և կրկնապատկեց իր գայթակղալից կեանքին շռայլութիւնները:

Ան իր կինն ու զաւակները բոլորովին մոռնալով, ջուրի պէս դրամ ծախսել սկսաւ: Տիօնօրան քիչ ատենուան մէջ շնորհազուրկ եղաւ, որուն տեղը գրաւեց ուրիշ պերճաղիճ մը, աւելի երիտասարդ և աւելի գեղեցիկ:

Ուրիշ Հռովմայեցի ազնուականներ տեսնելով Ֆրանչէսքոյի անպատիժ մնալը և Բարին թուլութիւնը, իրե՛նք ալ հետեւեցան անոր բռնած ընթացքին: Քիչ ատենուան մէջ Հռովմի մէջ ամէն կողմ գինարբուքի և հաճոյքի փակարաններ բացուեցան, հանրատունները աւելցան..., խաղարանները կրկնապատկուեցան:

Ամէն ոք ինքզինքը զեղխութեան տուաւ:

. . . .

Տարբեր էր սակայն կեանքը Ռօքքա դղեակին մէջ:

Գաթալանը սեղմօրէն կը հսկէր իր բանտարկեալներուն և դղեակին սպասաւորներուն վրայ, բայց հակառակ այդ խիստ հսկողութեան, ոեւէ տարականոն ընթացք չէր գտներ:

Ըստ երեւոյթին, ամէն ոք իր հրամաններուն կուրօրէն կը հնազանդէր, չի նայած որ այդ հրամանները այնքան ալ գործադրուելիք հրամաններ չէին:

Կոմսին կամակատարը, տեսնելով որ ամէն ոք գառնուկի պէս կը հնազանդէր իրեն, իր հսկողութեան խստութիւնը օրէ օր թուլցուց: Իր մարդիկը օրուան մեծ մասը թուղթ խաղալով, գինովնալով և կամ դիւրամատոյց սպասուհիներու հետ կատակելով անցընել սկսան։

Գաթալան տեսնելով որ Բիգօլօ և Ծօվանի կոյր հնազանդութիւն ցոյց կուտային իրեն, զանոնք իրենց պաշտօնին գլուխը անցուց և մինչև իսկ բարեկամացաւ անոնց հետ։ Պէադրիսի և կոմսուհիին այդ երկու հաւատարիմ սպասաւորները քիչ ատենուան մէջ Գաթալանի վստահութիւնը շահեցան և գղեակին նոր կառավարիչը ամէն բան անոնց վստահեցաւ։

Գաթալան շատ կը զարմանար թէ ի՞նչպէս կ'ըլլար որ Օլիմբիօ բնաւ երևան չէր ելլար։

Գաթալան մօտակայ գիւղը իջաւ, ասդին անդին թափառեցաւ և Օլիմբիօյի մասին տեղեկութիւն առնելու համար ագարակպանները հարցափորձեց։

Ամէն մարդ ըսաւ թէ պարոն Օլիմբիօ շատ պարկեշտ ու առաքինի երիտասարդ մըն էր, միշտ իր պաշտօնին գլուխն էր և բնաւ տունէն չէր հեռանար, իշխան Օրիի կալուածներուն վարձակալները միշտ իր տունը կը յաճախէին և զինքը միշտ հոն կը գտնէին։ Գիւղին բարի ծերունի քահանան, հայր Բէթրուչիօ անոր լաւագոյն բարեկամն էր։

Գաթալան այս տեղեկութիւնները առնելէ և համոզուելէ յետոյ որ այս կողմէն ոեւէ վտանգ չի կար, ինքնիրենը սապէս մտածեց.

—Մենք արդէն հոս հիւր ենք, հազիւ քանի մը շաբաթ հոս կրնանք մնալ, քանի որ կոմսը իր կալուածներուն տիրացաւ, մօտ ատենէն մեզ Հռոմ պիտի կանչէ, կ'երևի թէ Պէադրիսին Օրիի հետ ամուսնանալու հաւանելուն կը սպասէ։ Ինչո՞ւս պէտք, ինչո՞ւ սա Օլիմբիօյի հետ գէշ մարդ ըլլամ, մէկ խօսքով տղան իմ խօսքս մտիկ ըրաւ և մէյ մըն ալ ոտք չի կոխեց հոս, իր պաշտօնը ինծի ձգեց. յիմարին մէկն է եղեր, յիմարներով զբաղիլը յիմարութիւն է։

Բայց իրողութիւնը այն էր որ Օլիմբիօ ամէն գիշեր մութը կոխելուն պէս դղեակ կուգար, մինչեւ առտու Պէադրիսի քով կը մնար և լոյսը դեռ չի ծագած կը մեկնէր հոնկէ։

Իրարու կապուած սաւաններուն և վարագոյրներուն յաջորդեց մետաքսէ հիւսուած նրբաթել այլ հաստատուն սանդուխ մը, որ ժամադրութեան ժամուն առանց ձայնի պատուհանէն վար կախուելով գիշերային հիւրը վեր կը փոխադրէր։

Երկու սիրահարները, որոնք իրարմէ անբաժան այր ու կին եղած էին, ամէն առտու, դեռ արշալոյսը չի ծագած, կը պատրաստուէին իրարմէ բաժնուիլ։ Տեսարաններուն ամենէն սրտաճմլիկը ահա այն ատենն էր որ կը պարզուէր։ Կիսամերկ Պէադրիս իր ձիւնասպիտակ թեւերը Օլիմբիօյի վիզին փաթթած, կարծես թէ այլեւս չի պիտի տեսնէր զայն, հրատոչոր համբոյրներով կ՚օծէր անոր այտերը։

—Այս գիշեր դարձեալ պիտի գամ, սիրունիկս, կ՚ըսէր Օլիմբիօ։

—Կը սպասեմ, պաշտելիս. կ՚ըսէր Պէադրիս։

—Երկնքիս աստղը, իմ մէկ հատիկ Պէադրիսս, համբոյր մը եւս։

—Համբոյր մը եւս, հոգիս, իմ անուշիկ Օլիմբիօս,

—Ոտքերուդ առջեւ մեռնիլ կ՚ուզէի։

—Սէրս անսահման է, ապրէ՛ զիս պաշտելու համար։

—Պէադրի՛ս...։

—Օլիմբիօ՛...։

Եւ համբոյրները իրարու կը յաջորդէին։

Վերջապէս Օլիմբիօ լոյսին ծագիլը տեսնելով կածամ մը վար կը սահէր Մետաքսէ սանդուխէն։

Մետաքսէ սանդուխը վեր քաշուեցաւ, բայց պատուհանը չի գոցուեցաւ մինչեւ Օլիմբիոյի աներեւոյթ ըլլալը։

Պէադրիս, երազկոտ, իր սիրահարին հեռանալը դիտեց պահ մը։

Քանի մը օր յետոյ սիրոյ այս կապոյտ երկինքին երեսը թանձրախիտ ամպերով ծածկուեցան։

Պէադրիս մայր պիտի ըլլար։

Մանկամարդ աղջիկը իր սիրահարին յայտնեց այս ծանր կացութիւնը։

Օլիմբիօ անելի մէջ մնաց։

—Հիմա ի՞նչ պիտի ընենք, ըսաւ ան։ Վիճակնիս ի՞նչ պիտի ըլլայ, զաւակնիս ի՞նչ պիտի ըլլայ։

—Իր սիրելի հօրը անունը պիտի կրէ, պատասխանեց Պէադրիս։ Հայրն ալ Աստուծոյ և մարդկանց առջեւ իմ օրինաւոր ամուսինս պիտի ըլլայ։

—Ի՞նչ ըսիր, Պէադրիս, իրա՞ւ կը հաւանիս իմ կինս ըլլալ, բացագանչեց Օլիմբիօ զարմանահար։

—Քու կինդ ըլլալը իմ ամենամեծ երջանկութիւնս պիտի ըլլայ, սիրելի Օլիմբիօս, գոչեց Պէադրիս ամուսնոյն վիզը փաթթուելով։

—Դո՞ւն, դո՞ւն, ազնուականի մը աղջի՞կը, անտիտղոս ու խոնարհ Օլիմբիոյին կի՞նը ըլլալ։ Բայց Աստուա՛ծ իմ, հաւատալի՞ք բան է։

-Օլիմբիօ, այլեւս դուն ալ ինծի պէս մոռցի՛ր իմ հաւերս ու պապերս...։ Հոս իրար պաշտող երկու էակէ ուրիշ մարդ չկայ։ Աստուած մեզ իրար միացուց որ իրար սիրելով երջանիկ ըլլանք։ Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի իմ ազնուական սերունդէ ըլլալս երբ դուն զիս կը սիրես։ Ես տիկին Գալլէթի ըլլաքով շատ աւելի երջանիկ պիտի ըլլամ քան թէ թագաւորական սիրուհիէ իշխանի մը հետ ամուսնանալով։ Հիմա մեր զաւկին համեստ այլ պարկեշտ անուն մը պէտք է, այդ անունը քու անունդ պիտի ըլլայ։

Օլիմբիօ ուրախութենէն խելայեղած, Պէպպինայի ոտքերուն ինկաւ։

—Դրախտի հրեշտակ, գոյութիւն կրնա՞յ ունենալ մարդկային արարած մը որ քեզ չսիրէ, գոչեց ան յափշտակուած. Այո՛, իրաւունք ունիս։ Դուն իմ կինս պէտք է ըլլաս և պիտի ըլլաս։ Զիս մտիկ ըրէ, հօրդ հոս գալէն ի վեր դղեակին մէջ քահանայ չի մնաց, բայց եթէ ուզես, ես հայր Բէթթրուչիօն գաղտնիքէն հոս կը բերեմ։ Երկու վկաներու ներկայութեան ան դղեակին մատուռին մէջ կը պսակէ մեզ և դուն իմ օրինաւոր կինս կը դառնաս։ Եթէ կոմս Զէնչի չի ճանչնալով մեր ամուսնութիւնը փորձէ չեղեալ նկատել զայն, հայր Բէթթրուչիօ և երկու վկաները կը հաստատեն մեր օրինաւոր կերպով պսակուած ըլլալը. իսկ եթէ հայրդ անոնց վկայութիւնն ալ մտիկ ընել չուզէ, միայն սրբազան քահանայապետը կրնայ ամուսնալուծեալ հռչակել մեզ ։ Բայց մեր Բապը արդար և բարի մարդ է. երբ իրարու հանդէպ մեր սնուցած սէրին մեծութիւնն ու անքակտելիութիւնը տեսնէ, չի պիտի ուզէ մեզ իրարմէ բաժնել...։ Սա ալ կայ որ քահանայապետը հայրդ բնաւ չսիրեր, ոչ միայն չսիրեր, այլ նաև կ'ատէ ։ Այնպէս կը կարծեմ թէ եթէ պէտք ըլլայ, նորին սրբազնական օծութիւնը մինչև իսկ մեզ հօրդ դէմ պիտի պաշտպանէ։

—Եթէ ատանկ պարագայ մը ներկայանայ, ես անձամբ երթալով քահանայապետին ոտքերուն պիտի իյնամ և իր բարձր հովանաւորութիւնը պիտի խընդրեմ։ Բայց չեմ յուսար որ գործերը այդտեղուանքը

Տանիլն, որովհետեւ ես անանկ պարկեշտ, առաքինի և բարեսիրտ փեսայ մը պիտի բերեմ որ, հայրս բերանն իսկ չի պիտի կրնայ բանալ.

—Ո՞վ։

—Իր կինը։

—Չէնչի կոմսուհի՞ն։

—Խորթ մայրս զոր հարազատ մօր մը պէս կը սիրեմ, ան ալ զիս իր զաւկին պէս կը սիրէ։ Մայրս մեր պալատի խորհուրդին ներկայ պիտի գտնուի և աչքովը պիտի տեսնէ քու իմ օրինաւոր ամուսինս ըլլալդ։ Գնա՛, Օլիմբիօ, գնա՛ և վաղը գիշեր հայր Բէթրուչիօն հետդ բեր որ մեր պսակը օրհնէ։

Երկու սիրահարները միտքերնին դրածնին ըրին։

Հայր Բէթրուչիօ, որ Ուրմիայի մէջ Օլիմբիօյի ծնիլը տեսած էր, չի կրցաւ մերժել բարեպաշտ և ազնուասիրտ երիտասարդին առաջարկը։

Գիշերանց, վախէն գողդղալով, Օլիմբիօյի հետ Ռոքքա գղեակը մտաւ, մետաքսէ սանդուխէն հազար դժուարութեամբ վեր մագլցեցաւ և վերջապէս ողջ առողջ Պէատրիսի սենեակը մտաւ։

Մատուռը Պէատրիսի սենեակին քովն էր, երկուքինները, մայր ու աղջիկ մատուռ մտան։

Կոմսուհին, որուն Պէատրիս ամէն բան իմաց տուած էր նոյն օրը, ի՛նքն ալ քահանային պէս կը դողար։

Բարի կոմսուհին Պէատրիսը յանդիմանել կամ անոր պսակի արարողութեան ներկայ չգտնուիլը միտքէն անգամ չանցուց։

Ինքը խոշտանգուած և երեսի վրայ ձգուած կին մըն էր, մանաւանդ մայր մը և աղջկանը վիճակը լաւ կը հասկնար։ Ան կը հիանար իր աղջկանը վրայ որ յանդգնութիւնը ունեցած էր առանց իր հօրը հաւանութեանը անտիտղոս երիտասարդ մը սիրելու։

—Երբոր կոմսը իրողութիւնը իմանայ, մեզ պիտի սպանենք, ըսաւ ան։ Իմ՛ հոգս չէ. ես արդէն գերեզմանին մօտեցած եմ, աղջիկս, բայց դո՞ւն, ի՞նչ պիտի ըլլաս դուն։

— Ամուսինս զիս կը պաշտպանէ, մայր։

—Եթէ կոմսը քեզի բան մը չի կարենայ ընել, հաւանաբար իր բարկութիւնը իմ՛ զաւակներէն պիտի առնէ, թոթովեց խեղճ կինը։

—Օլիմբիօն եղբայրնե՞րս ալ պիտի պաշտպանէ, գոչեց Պէատրիս։ Իսկ ես, մայր իմ, կ'երդնում որ անոնց վրայէն աչքս պակաս չի պիտի ընեմ։ Այդ կողմէն բնաւ հոգ մի՛ ըներ։ Հայրս արդէն մեզ մոռցած է և մինչեւ վերջն ալ պիտի մոռնայ. այս դըղեակէն բնաւ դուրս հանել չի պիտի տայ մեզ։ Ան հիմա իր ազատութիւնը գտած է և աղջիկն ու կինը քովը չունենալուն համար շատ գոհ է։ Մենք իրեն նեղութիւն տալէ ուրիշ ի՞նչ ըրած ենք որ։ Ես անանկ համոզուած եմ որ զինքը այլեւս երկար ատեն չի պիտի տեսնենք։

Ապա ցած ձայնով աւելցուց.

—Երանի թէ մէյ մըն ալ անոր երեսը չի տեսնէինք։

Այս խօսքը զաւկի մը բերնին մէջ թէպէտ անվայել էր, բայց Պէատրիս հօրը ոճրապարտ ցանկութիւններուն տեղեակ ըլլալուն համար էր որ այսպէս արտայայտուած էր։

Ասկէ զատ, Պէատրիս որ մօրը մեռած միջոցին անոր սնարէն գլուխը գտնուած էր, գիտէր թէ հայրը եղած էր մօրը մահուանը պատճառ։ Խեղճ կոմսուհին Ֆրանչէսքօյի վայրագութիւններուն զոհ գացած էր և այս պարագան Պէատրիս բնաւ չէր մոռցած։

Այն օրէն ասդին, մանկամարդ աղջիկը սկսած էր ատել իր հայրը, մահու չափ ատել, բայց դուրսէն բնաւ բան մը յայտնի ըրած չէր։ Բայց օր մը չէ որ մը այդ ատելութիւնը պիտի պայթէր. որովհետեւ տարիներու ընթացքին այլեւս խտացած և թանձրացած էր ան իր մէջ:

Պէտրիս այնքան քաջ էր. այնքան յանդուգն և այնքան կորովի որ. իր ամուսնոյն սիրուն պատրաստ էր հայրը դաշունահարելու:

Ան եթէ այսպիսի հայրասպանութիւն մը գործելու ըլլար. անշուշտ դատաւորները զինքը պիտի դատապարտէին, սակայն Պէտրիս, ինքը իր խղճին առջեւ ինքզինքին թողութիւն պիտի տար: Ի՛նք միայն գիտէր հօրը ինչ ըլլալը. ի՛նք միայն գիտէր հօրը սնուցած որդեպիղծ ցանկութիւնը իրեն հանդէպ և ի՛նք միայն կրնար դատել ու պատժել այդ վատշուէր հայրը:

Բիզօլօ և Ծօվանի երկու հաւատարիմ սպասաւորները ընկերակցութեամբ պառաւ սենեկապանուհիին Մարիէթթայի, հոն կոմսուհիին քով կեցած էին:

Քահանան հապճեպով պատարագը մատոյց, Բիզօլօ սարկաւագութիւն ըրաւ, իսկ Ծօվանի՝ դպրութիւն:

Պատարագին աւարտելէն յետոյ հայր Բեթրուչիօ նշանախօսութեան մատանիները անցընելով և նարօտը կապելով նորապսակ ամոլը իրարու միացուց:

Կոմսուհին թեւերը բանալով Օլիմբիօն գրկեց և ճակատէն համբուրելով «Սիրելի զաւակս» կոչեց զայն:

Իսկ միւս ներկաները թէ՛ լացին, թէ՛ խնդացին:

Պսակի խորհուրդին աւարտելէն յետոյ Պէտրիս ձեռքերը իր հաւատարիմ սպասաւորներուն երկարելով ըսաւ.

-Շնորհակալ եմ, բարեկամներս, դուք ո՛չ թէ իմ սպասաւորներս էք, այլ իմ ճշմարիտ անկեղծ բարեկամներս...: Բնաւ չի պիտի մոռնամ ձեր հաւատարմութիւնը: Օգնեցէք հայր Բէթրուչիօյի որ դղեակէն դուրս ելլայ։

—Ես անոր հետը պիտի երթամ. միջամտեց Օլիմբիօ։ Այսօր Գաւթալանը տեսայ, գիւղին չուրջը կը դեգերէր կոր. չելլայ մեր սիրելի տէր հօր գլխուն փորձանք մը բերէ։

Այս ըսելով, Նորապսակ ամուսինը կնոջը ճակատը և կոմսուհիին ձեռքը համբուրելէ յետոյ քահանային հետ մետաքսէ սանդուխէն վար իջաւ։

Հայր Բէթրուչիօ սանդուխէն վար իջած ատենը քանի մը անգամ պատին զարնուեցաւ, մարմինին զանազան կողմերը կաս կապուտ կտրեցան և երբ դղեակին պարիսպներուն առջեւ հասան, խեղճ մարդուն վրայ այլեւս ոտքի կենալու կարողութիւն չէր մնացած։

Օլիմբիօ զայն չալկելով դղեակէն հեռացուց և գետնի խոտերուն վրայ պառկեցնելով ձեռքէն եկածը ըրաւ զայն ուշքի բերելու համար։

Բայց խեղճ մարդը այդ գիշերային արարողութենէն այնքան զգածուած և այնքան վախցած էր որ, հինգ ժամ յետոյ հոգին աւանդեց։

Այս մահը Նորապսակ ամոլը մեծ տխրութեան մէջ թողեց, մանաւանդ անոր համար որ գիւղին նորընտիր քահանան, հայր Տոմինիքօ Սալվաթի, չար մարդու մը կը նմանէր։

Օլիմբիօ և Պէադրիս իրարու հետ խորհրդակցելէ յետոյ այն նախազգացումը ունեցան թէ գիւղին նորընտիր քահանան գէշ դեր մը պիտի կատարէր իրենց կեանքին մէջ։

Բայց որովհետեւ Պէադրիս քանի մը օրէն մայր պիտի ըլլար, ժամանակ և սիրտ չունեցան նորընտիր քահանային խնդրովը զբաղելու։

Պէտք էր այս դէպքը ծածուկ պահել։ Մինչեւ այն օրը Պէադրիս լայն զգեստներ հագնելով կրցաւ ծածկել իր յղութիւնը, բայց անկէ յետո՞յ։ Ի՞նչպէս գաղտնի պիտի պահէին ծննդաբերութիւնը։

Գաթալան աչքերը չորս բացած, եօթնագլուխեան Կերբերոսի մը պէս կը հսկէր։

Որոշուեցաւ որ Պէադրիս ինքզինքը հիւանդ ձեւացնելով սենեակէն դուրս չելլայ.

Երախան ծնելուն պէս ճերմակեղէնի կողովի մը մէջ դնելով դղեակէն դուրս պիտի հանէին. այս գործը Պաթինայի պիտի յանձնուէր, դղեակին օգնական խոհարարուհիին, որուն մայրը Օլիմբիօյի պաշտպանեալն էր։

Բարեբաղդաբար այդ օրերուն Պաթինայի մօրաքոյրն ալ զաւակ մը պիտի ծնէր, որով ան թէ՛ իր նորածինը պիտի սնուցանէր, թէ՛ Օլիմբիօյի և Պէադրիսի նորածինը։

Ո՞վ պիտի կասկածէր իրենց վրայ. միթէ մայր մը երկուորեակ մը չէ՞ր կրնար ծնիլ. այնպէս պիտի տարաձայնէին թէ Պաթինայի մօրաքոյրը մէկ ծննդաբերութեամբ երկու զաւակ ունեցած էր. չէ՞ մի որ գիւղացի կիները բազմածին կ՚ըլլան և ո՞վ պիտի կասկածէր անոնց վրայ. ո՞վ պիտի գուշակէր թէ այդ երկու փոքրիկներէն մին ոչ թէ գիւղացի կնոջ մը զաւակն էր, այլ Պէադրիսինը։

Տրուած որոշումը գործադրութեան դրուեցաւ, բայց Գաթալան տեսնելով որ Պէադրիս իր սենեակը փակուելով բնաւ դուրս չէր ելլար և ո՛չ ալ մօրը քովը կ՚երթար, կասկածիլ սկսաւ։

Օր մը ան Բիգօլօյի հարցուց.

—Ծօ անզգամ, օրիորդ Պէադրիս ինչո՞ւ երեւան ելած չունի, մօրը հետ սրդողա՞ծ է, ի՞նչ է։

—Ո՛չ, պարոն Գաթալան, ինչո՞ւ սրդողի։ Օրիորդնիս ջերմէ բռնուած է, դեղին ջերմէ. քովը բնաւ մարդ չուզեր կոր...։ Այս հիւանդութիւնը տարափոխիկ է եղեր...:

Գաթալան ծուռ ծուռ Բիգոլոյի նայելով ըսաւ.

—Ծօ քիթի՞ս կը խնդաս կոր, սրիկայ, Բանի որ ջերմէ բռնուած է, ինչո՞ւ բժիշկ մը կանչել չիտար կոր...:

—Բժի՞շկ մի, գիւղի՞ն բժիշկը, սըւոր դահիճ չըսե՞ս, գոչեց Բիգոլօ քիթը բերանը թթուեցնելով։ Տիրուհիս անդիի աշխարհ ճամբորդելու բնաւ միտք չունի. Գաթալան։ Բու տօքթօր Ճուզէբէզ անցեալ օր չորս ձիուն պայտերը մէկէն անկել տուեր է.

Այս բացատրութիւնը գոհացուց Գաթալանը և կամ այնպէս ձեւացաւ...:

Բայց իրականութեան մէջ մտատանջութեան մատնուեցաւ. արտաքոյ կարգի դէպքի մը հոտը առած էր։ Այսու հանդերձ, բնաւ միտքէն չանցուց թէ Պէադրիս ծննդաբերութեան երկունքներու մէջ էր, այլ այնպէս կարծեց թէ փախուստի պատրաստութիւն կը տեսնէին և որոշեց հսկողութիւնը կրկնապատկել։ Այն օրէն սկսեալ այլեւս դղեակին քովէն չի զատուեցաւ։

Մինչդեռ Գաթալան այսպէս աչքերը չորս բացած գիշեր ցերեկ կը հսկէր դղեակէն ներս մտնող և դուրս ելլող սպասաւորներուն վրայ, Պէադրիս, գիշեր մը սիրասուն մանչուկ մը աշխարհ բերաւ։

Ձայն ձուն չելաւ։ Դղեակին մէջ, բացի Բիգոլօէ, Ծօվանիէ և Պաթինայէ, ուրիշ ոչ ոք բան մը իմացաւ կամ տեսաւ։

Արշալոյսը դեռ չի ծագած, երեք հաւատարիմ սպասաւորները նորածինը ճերմակեղէնի կողովի մը մէջ պառկեցուցին և երախային արձակելիք ճիչերը անլսելի դարձնելու համար վրան ճերմակեղէններ լեցուցին։

Երբ այս գործողութիւնը լմնցաւ, Պաթինա կողովը գրկեց. իսկ Բիգօլօ և Ծօվանի անոր հետեւեցան որ առանց ոեւէ չարաբաստիկ միջադէպի զայն դղեակէն դուրս առաջնորդեն։

Գէշ միտք և անհեթեթ գաղափար։

Գաթալան դրան առջև խոշոր քարի մը վրայ նստած, բերանը ծխափող մը և սուրն ալ ծունկերուն մէջտեղ, հաւատարիմ շան մը պէս կը սպասէր։

Ան տեսնելով որ Բիգօլօ և Ծօվանի Պաթինայի դուրս ելլելուն վրայ կը հսկէին, կասկածեցաւ և օգնական խոհարարուհին քովը կանչելով ըսաւ.

—Եկո՛ւր նայիմ, օրիորդ Ջլդիկ, ի՞նչ է այդ կողովին մէջինը։

—Լուացուելիք ճերմակեղէններ. լուալու կը տանիմ կոր և վերադառնալուս հետս ուտելիք պիտի բերեմ, պարոն Գաթալան, պատասխանեց Պաթինա։ Գիտես արդէն, մօրաքոյրս լուացարար է։

Գաթալան սուրը երկարելով կողովին կափարիչը վերցուց։

Խոհարարուհիին ըսածը ճիշդ էր. կողովին մէջ աղտոտ ճերմակեղէններ կային։

Գաթալան դժգոհ մնալով որ կասկածը չէր իրականացած, սուրովը անանկ հարուած մը տուաւ կողովին որ, զէնքին ծայրը կողովին մէկ կողմէն մըտնելով միւս կողմէն դուրս ելաւ։

Պաթինա, ահաբեկած, երկիւղալի ճիչ մը արձակեց։

Բիգօլօ բռունցքները սեղմելով Գաթալանի վրայ խոյանալու պատրաստուեցաւ, բայց Ծօվանի անոր թեւէն քաշելով, հապճեպով զայն առաւ տարաւ։

Երկուքն ալ կմախքի պէս ճեփ ճերմակ կտրեցան։

—Դուրս ելլանք, դուրս ելլանք և տեսնենք թէ փոքրիկը ո՞ղջ է թէ մեռած, փսփսաց Ծօլանի․ Աստուածդ սիրես ատանկ իրար մի՛ անցնիր․ հանդարտէ՛․․ եթէ Գաթալանին ուէ չարիք հասցնես․ մեզ հոս ողջ ողջ կը մորթեն և գաղտնիքնիս ալ երևան ելլալով մեր տիրուհին կորստեան կը մատնուի։

Գաթալան տեսնելով որ երկու ընկերները գլուխնին կախած դուրս կ՚ելլային, կողովը չի բացաւ և խօսքը խոհարարուհիին ուղղելով ըսաւ.

—Ջլդիկ, ատանկ իրար մի՛ անցնիր, ծակած ճերմակեղէններուս տեղը ես քեզի ուրիշը կուտամ։ Կառքդ շուտ քաշէ, կորի՛ր, և նայէ որ չուշանաս։

Պաթինա առանց բերանը բանալու կծիկը դրաւ, բայց խեղճ՝ աղջկան վրայ ոտքի կենալու վիճակ չէր մնացած։

Հազիւ թէ խոհարարուհին իր կողովովը դղեակէն դուրս ելած, Բիգօլօ և Ծօլանի գաւիթ մտան։

—Օրիորդ Պէադրիսին քիչ մը անանուխ բերելու համար դուրս պիտի ելլամ, խօսք առաւ Բիգօլօ խօսքը Գաթալանի ուղղելով։

—Ես ալ երթամ նոր տաներէցը պիտի կանչեմ, աւելցուց Ծօլանի։

—Ի՞նչ է եղեր որ, տիրուհինիդ չա՞տ ծանր է որ քահանայ կը կանչէք կոր, հարցուց Գաթալան կոպտօրէն։

—Անանկ կ՚երևայ կոր, պատասխանեց Ծօլանի։

—Ուրեմն գացէ՛ք, գացէ՛ք, բայց շուտ վերադարձէք, վերջացուց Գաթալան քիչ մը կակուղնալով։

Ապա դռնապանին դառնալով աւելցուց.

—Ծուլիօ, ձգէ՛ որ աս սրիկաները դուրս ելլան։

Ծուլիօ դրան առջևէն մէկ կողմ քաշուեցաւ։

Բիգօլօ և Ծօլանի դղեակէն դուրս ելլալնուն պէս, Պաթինայի հասնելու համար սկսան ունեցած ուժովնին վազել։

Բայց այնքան արագ կը վազէին և Պաթինայի հասնելու համար այնքան անհամբերութիւն ցոյց կուտային որ, միտքերնուն անգամ չանցուցին անգամ մը ետեւնին դառնալով հասկնալ թէ ոեւէ մէկը իրենց կը հետեւէ՞ր։

Այս եղաւ ահա երկու հաւատարիմ սպասաւորներուն գործած ամենէն մեծ անխոհեմութիւնը, որովհետեւ ծառերուն և ցանկապատներուն ետեւէն դաժանաբարոյ դէմք մը տեսնուեցաւ որ վազելով տեղ կը փոխէր... առանց բնաւ Բիզոլոյի և Ծօվանիի հետքը կորսնցնելու...։

ՆԱՄԱԿԸ

Գաթալան գործունեայ մարդ էր. գործունեայ և միանգամայն բանգէտ։

Այդ շրջանին երբ տակաւին քիչերը կարդալ գիտէին, Գաթալան լաւ կարդալ գրել գիտէր։

Ատկէ զատ ուրիշ բաներ ալ գիտէր ան, որովհետեւ աւազակ ըլլալէ առաջ փաստաբանի քով գրագիր եղած էր ։

Սպանիոյ մէջ սպաննած էր այն վանքին մեծաւորը ուր ուսանելու և կրօնական սքեմը հագնելու համար մտած էր։

Ահա այս մարդասպանութիւնը իր ընտրելիք կեանքին յառաջաբանը եղած էր։

Նախկին փաստաբանի գրագիրը վրայէն նետելով իր կրօնական սքեմը, աւազակ եղած էր, աւազակախումբի մը մէջ մտած էր որուն պարագլուխը եղած էր յետոյ. այս աստիճանի բարձրացումը ձեռք անցուցած էր պարզապէս մեծահարուստ մը բաւականաչափ գումար մը փրկագին ստանալու համար նոր չարչարանքներ հնարած ըլլալուն շնորհիւ։

Բայց կայսրութեան բոլոր մեծամեծները զինքը հալածել սկսած էին։

Գաթալան հրաշքով ազատելով անոնց ձեռքէն, նաւ մը նստած էր․ բայց այս նաւն ալ ծովահէններու կողմէ գրաւուելով, անոնց կողմէ իբրեւ գերի Ալճէրիա տարուած էր։

Սակայն հոնկէ շուտ ազատեցաւ, անոր համար որ ծովահէնին կինը գլխէ հանեց և ան ալ օգնեց իր փախչելուն։

Երկուքը մէկէն նաւ մը առին, որ Իտալիոյ մօտերը փոթորիկի բռնուելով ընկղմեցաւ։

Գաթալան այս անգամ ալ կրցաւ ինքզինքը ցամաք նետել, բայց իր կեանքը ազատելու համար առանց ոեւէ խղճի խայթի ծովուն մէջ խեղդեց իր սիրուհին։

Անկէ ետքը ի՞նչ բրաւ, ի՞նչպէս կոմս Ջէնչին գտաւ, տակաւին ինքը և կոմսը գիտէին միայն։

Մեզի սա միայն յայտնի է թէ՝ այն օրէն սկսեալ Գաթալան նոր տիրոջը չար ոգին եղաւ, չար ոգի մը որ կը հիանայ իրեն շունչ տուող չարութեան աղբիւրին վրայ։

Ահա այդ չար ոգին ապացուցանելու համար իր հիացումը, նամակ մը գրեց կոմսին և հրամայեց իր ստորադասներէն մէկուն որ ձի մը առնելով ուղղակի Ջէնչիի պալատը երթայ և այդ նամակը կոմսին յանձնէ։

Այս նամակը սարսափելի գաղտնիք մը կը պարունակէր անշուշտ..։

. . . .

Բիգօլօ և Ճօվանի Պաթինայի հասնելէ յետոյ երեքը մէկէն խոհարարուհիին մօրաքրոջը տունը մտան։ Բայց ուրկէ՛ ուր միտքերնուն պիտի անցընէին թէ կիսափակ պատուհանին ետին երկու աչքեր կային զիրենք լրտեսող և երկու ականջներ՝ զիրենք մտիկ ընող։ Իսկապէս, ուրկէ՛ ուր միտքերնուն պիտի անցնէին թէ մէկը դուրսէն զիրենք կը լրտեսէր և կը տեսնէր երեխան կողովէն ողջ առողջ հանելնին։

Բիգոլօ իր ուրախութիւնը յայտնելու համար բարձրաձայն պոռաց.

—Իրաւ որ տիկին Պէատրիսի ձագուկին գլխուն եթէ փորձանք մը գալու ըլլար, տա սրիկայ Գաթայանը մէկ հարուածով չան սատակ պիտի հանէի։

-Ես ալ նորածինին հօրը ձեռքէն ազատելու համար կծիկը պիտի գնէի, աւելցուց Ճօվանի։

—Է՜հ, է՜հ, աժան ազատեցանք, Ճօվանի։ Եկուր գղեակ դառնանք, բայց անցած գործածին վրայ տիկինին բան մը չըսես...։ Անիծեալ Գաթայան, բորենի ծնելու տեղ մարդու դէմքով վագր ծներ է։

Երբ երկու անբաժան ընկերները գղեակ վերադարձան, Գաթայանը, ծխափողը բերնին, իր առջի տեղը նստած գտան։

—Է՜հ, ըսէք նայիմ, տանկրէցը գտա՞ք, հարցուց ան իր սովորական ամբարտաւանութեամբը։

—Գտանք, պարոն Գաթայան, պատասխանեց Բիգոլօ։

—Գոնէ դուք ալ առիթէն օգտուելով խոստովանեցա՞ք։

—Ո՛չ, պարոն Գաթայան, մենք մեղաւոր չենք որ խոստովանինք։

—Երանի՛ ձեզի, ըսաւ Գաթայան բերնի ծուխը Բիգոլոյի քիթին բերնին փչելով։ Աղէկ, աղէկ, գործերնիդ գացէք։

Երբ Գաթայան առանձին մնաց, սկսաւ մտածել։

Ի՞նչ կը մտածէր արդեօք. ատիկա միայն ինքը գիտէր։

Բաւական ատեն մտածելէ յետոյ ինքնիրենը խօծելով սա անխորհուրդ բառերը արտասանեց։

—Ամէն բան հասկնալու համար պահուրտելու և լրտեսելու է, ուրիշ ճար չկայ։ Պէտք է ամէն բան

Գաթալանի սուրը կողովին մէկ կողմէն մտնելով միւս կողմէն դուրս կ'ելլէ։

գիտնամ և համբերող ըլլամ։

. . . .

Յաջորդ օրը, դեռ չի լուսցած, մեծ վերարկուի մը մէջ փաթթուած մարդ մը Պաթինայի մօրաքրոջը՝ Անճէլինայի տունը մտաւ։

Հազիւ թէ դուռը այս խորհրդաւոր մարդուն վրայէն գոցուած, տան քովի մացառներուն ետևէն գլուխ մը կիսովին դուրս ելաւ, չորս կողմը աչքէ անցուց և տեսնելով որ զինքը լրտեսող մը չկար, ամբողջ մարմինովը դուրս ելաւ ցանկապատին ետևէն և լայն վերարկուն գլխուն քաշելով եկաւ Անճէլինայի տան պատուհանին փակցուց գլուխը։

Ներսը Անճէլինայի և խորհրդաւոր հիւրին միջև հետևեալ տեսակցութիւնը տեղի կ՚ունենար.

—Ըսած երեխաս բերի՞ն, Անճէլինա։

- Այո՛, տէր իմ։

—Գիտցած ըլլաս որ քու զաւկիդ պէս խնամելու ես զայն, Անճէլինա։

-Անշուշտ, տէր իմ, ըսելնիդ աւելորդ է։

—Որովհետև իմ հարազատ զաւակս է։

—Գիտե՛մ, տէր իմ, գիտեմ, թոթովեց Անճէլինա։

Սև վերարկուի մէջ փաթթուած այն լրտեսը որ պահ մը առաջ գլուխը Անճէլինայի տան վարի յարկի պատուհաններէն մէկուն ապակիին փակցուցած էր, այս խօսակցութիւնը բառ առ բառ լսած ըլլալով իւրովի փսփսաց.

—Իր զաւա՛կն է եղեր, Օլիմբիօյի զաւա՛կը...։ Ըսել է այս լակոտին հայրը Օլիմբիօն է...։ Է՛հ, է՛հ, ուզածս եղաւ, եղա՛ւ...։

Գաթալան իր վրէժը պիտի առնէր այդ նորելուկ պարոնէն։ Արդեօք Ֆրանչէսքօ կոմսը ի՛նչ նորահնար չարչարանքներ պիտի վերապահէր այդ աներես սրիկային որ իր աղջիկը գլխէ հանելով անոր արիւնը մտած էր։

Գաթալան այնքան ուրախ էր իր այս գիւտին վրայ որ, բնաւ չի մտածեց թէ Օլիմբիօ և Պէադրիս ո՞ւր իրար գտած և իրարու միացած էին։

Անմիջապէս դղեակ դարձաւ և նամակ մը գրելով, իր մարդոց մէկուն յանձնեց որ տանի։

Երեք օր ետքը Ֆրանչէսքօ Չէնչի քառասմբակ արշաւելով դղեակ հասաւ։

Հռովմի մէջ Գաթալանի նամակը կարդալով այնքան զայրացած էր որ, իր գինարբուքի ընկերները բոլորը մէկէն· ճամբելով ուղղակի Ռօքքա դղեակը ուղղուած էր։

Պէադրի՛սը, իր Պէադրիսը ուրիշի՛ մը անձնատուր եղած էր… ի՛նչ սարսափելի անակնկալ և ի՛նչ ամօթ։ Արդեօք ի՛նչպէս իր վրէժը պիտի առնէր, մանաւանդ տա միւսէն, իր աղջիկը գլխէ հանողէն։

Այդ երկու Թշուառականները տանջելու համար ի՛նչ չարչարանք որ միտքը բերաւ, աչքին թեթեւ երեւցաւ։

Ուրուականի մը պէս դղեակ հասաւ ան։ Ձիուն բերնէն փրփուր կը վազէր։ Խեղճ կենդանին ալ իր տիրոջը պէս կատղած էր։

Վար ցատկեց ձիէն և առանց բերանը բանալու սանձը Գաթալանի յանձնեց։ Այս վերջինը, գլխարկը ձեռքը բռնած, տիրոջը վար իջնելուն օգնեց։

—Եթէ ըսածդ սուտ ելլայ, ոտքերդ ու ձեռքերդ կտրել պիտի տամ և աչքերդ ալ փորել, մռլտաց կոմսը։ Լեզուդ ձեռքովս պիտի քաշեմ փրցնեմ, որիկայ։

—Տէր իմ, նախ ձեր աղջիկը հարցափորձեցէք անգամ մը և իրողութիւնը պիտի հասկնաք, պատասխանեց Գաթալան ժպտելով։ Բայց թոյլ տուէք որ ես ալ ձեր քովը գտնուիմ, որպէս զի եթէ ուրանաչու ըլլայ դէպքերը յիշեցնեմ իրեն։

Եկո՛ւր, սրիկայ, մռնչեց կոյսը կատաղութեամբ։

Պէատրիս դեռ նոր ոտքի ելած էր և մօրը քով նստած, ընելիքին վրայ կը մտածէր Ուրկէ՛ ուր խեղճ աղջկան միտքէն պիտի անցնէր իրողութիւնը։ Ապագային վրայ կ'երազէր ան և օդային դղեակներ կը պատրաստէր իր երջանկութեանը համար։

Ֆրանչէսքօ կատղած յիմարի մը պէս Պէատրիսի սենեակէն ներս մտաւ, Գաթալան անոր հետեւեցաւ։

Երկու կիները, Պէատրիս և Լուքրէցիա, ահաբեկման աղաղակ մը արձակեցին։

Լուքրէցիա կորովի ոստումով մը Պէատրիսի առջեւը նետուելով և անոր մարմինը իր մարմնովը ծածկելով, արժանավայել եղանակով մը ըսաւ.

—Ի՞նչ կ'ուզես, Ֆրանչէսքօ։ Ինչո՞ւ այսպէս աղմուկով աղջկանդ սենեակը կը մտնես։ Չե՞ս գիտեր որ դեռ նոր ելաւ ան անկողինէն, չէի՞ր իմացած որ հիւանդ էր։ Ինչո՞ւ ձեռքդ սուրիդ տարեր ես... մեզ պիտի մեռցնե՞ս...։

Ֆրանչէսքօ Չէնչի նախ սարսափազդու նայուածքով մը Լուքրէցիայի նայեցաւ, ապա Պէատրիս դառնալով խեղդուկ ձայնով մը ըսաւ.

—Իմացայ որ աղջիկս Չէնչիներու անունը անպատուուած է։ Ճի՞շդ է տիկին։

—Ո՛վ կը համարձակի այդ արատը նետել իմ վրաս, գոչեց Պէատրիս արհամարհական շեշտով մը։

Եւ ապա արհամարհական նայուածքով մը Գաթալանի դառնալով աւելցուց.

Կ'երեւի թէ այս թշուառականը իմ մասիս անհիմն տեղեկագիր մը ղրկած է ձեզ։ Թող ան իր ըսածը ապացուցանէ, իսկ ես, ինքզինքս պաշտպանելու չափ չի պիտի սառնանամ։

Պէատրիս խօսիլ մերժելով այնպէս կարծեց թէ վրայ եկած էր. Ան դեռ այնպէս կ՚ենթադրէր թէ Գաթալեան պարզապէս կը կասկածէր իր վրայ. Հետեւաբար չի պիտի կրնար բանը ապացուցանել.

Ֆրանչէսքօ աղջկանը հանդարտ վիճակը տեսնելով ընկճուած մնաց, բայց ակռաներուն տակէն մռլտաց.

—Քիչ ատենէն ես իրականութիւնը մէջտեղ կը հանեմ։ Եթէ իրաւ ատանկ անպատուութիւն մը ըրած ես, վա՜յ քեզի, Պէատրիս։

Եւ նշան ընելով Գաթալեանի որ իրեն հետեւի, դուռնէն դուրս ելաւ։

Երբ երկու կիները առանձին մնացին, Լուքրէցիա ընկճուած վիճակի մը մէջ ակռաներուն տակէն փըսփըսաց.

—Ամէն բան իմացեր է, աղջիկս. կորսուա՛ծ ես..։

—Վստահ եմ որ դեռ բան մը չէ իմացած և մինչև իմանալը արդէն ուշ մնացած պիտի ըլլայ, պատասխանեց Պէատրիս։ Ինծի համար այդքան խրատ մի՛ անցնիր, սիրելի մայրիկ։ Աստուած զաւակս պաշտպանելու և ամուսինս ազատելու համար պէտք եղած ուժը պիտի տայ ինծի։ Քու սենեակդ քաշուէ և Բիգօլօն ինծի ղրկէ. բայց անոր հետ խօսիլդ մարդ չի տեսնէ։

Կոմսուհին դողդղալով Պէատրիսը կուրծքին սեղմեց։

—Ո՛հ, աղջիկս, եթէ քեզ ազատելու համար կեանքըս տալ պէտք ըլլայ, պատրաստ եմ, թոթովեց բարեսիրտ կինը։ Աստուած ողորմի մեր վիճակին։ Կոմսին աչքերը գէշ կերպով դարձած էին, անանկ մը երեսդ կը նայէր կոր որ, կարծեցի թէ քեզ պիտի սպաննէր։ Աչքերը ոճիրով լեցուած էին։ Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ, քու խոնարհ աղախինիդ խնայէ՛...։

—Գողցա՞ն։

—Այո՛, պարոն Օլիմբիօ։ Բայց հոգ մի՛ ընէք, անոր չարիք մը չի հասցուցին…։ Յիսո՛ւս Քրիստոս, ի՛նչ սարսափելի հարուած էր գլխուս իջեցուցածնին… կարծեցի որ գդակին հետ միասին կողմի աշտարակը գլխուս փլաւ…։ Անիծեա՛լ Գաթալան… անոր գործն է…։

Ա՞ն էր, ա՞ն, մանչեց Օլիմբիօ ակռաները սեղմելով։ Է՛հ, անիծեալ կաւատ…։ Թող առնելիքը ըլլայ…։ Առաջին անգամ դէմս ելլալուս իր վասը պիտի տամ…։ Ըսել է մեզ լրտեսեր է, և գիտէ եղեր փոքրիկ մը ունենալնիս։ Բայց ինչո՞ւ գողցաւ զայն…։ Որո՞ւն հաշուոյն գողցաւ։

—Իր հաշուոյն, պատասխանեց Բիգօլօ։

Ինչո՞ւ, նպատակը ի՞նչ է։

Բռնած ընթացքէն յայտնի է թէ սա Գաթալան ըսուած անիծեալ արարածը ամէն բան գիտէ և մինչև անգամ գիտէ թէ փոքրիկը տիկին Պէադրինի զաւակն է…։ Կ'երևի թէ առիթէն օգտուիլ պիտի ուզէ։ Ձեռքովս դրածի պէս գիտեմ թէ զայն հիմա աւազակներու որջ մը տարած պահած է և մինչև որ ձենէ ու տիկին Պէադրինէ խոշորկեկ գումար մը չի կորզէ, ձեր զաւակը չի պիտի վերադարձնէ։ Սա ալ կայ որ, քանի ձեր զաւակը Գաթալանի քով մնայ, իրեն ոեւէ չարիք չի պիտի կրնաք հասցնել, փոքրիկը ձեզի դէմ իբր վահան պիտի գործածէ։ Այդ թշուառականին հիմա բան մը կրնաք ընե՞լ… եթէ մատը արիւնելու ըլլաք, ան ալ ձեր փոքրիկը կը մորթէ…։

Օլիմբիօ բարկութենէն շրթունքները խածնելով սկսաւ մտածել։ Բիգօլօյի ըսածները ճիշդ էին։

Գաթալան անխիղճ, անհաւատ և անօրէն աւազակ մըն էր և վստահաբար փոքրիկը առևանգած էր հարստանալու նպատակաւ։

— Բայց չի՞ կրնար ըլլալ որ կոմսին հաշուոյն գողցած ըլլայ, հարցուց Օլիմբիօ Բիգօլօյի։

— Այո՛, ա՛տ ալ կրնայ ըլլալ, մռլտաց Բիգօլօ ճակտին կապոյտ ուռը շփելով։ Բայց ես կոմսը լաւ կը ճանչնամ, եթէ այս առևանգութիւնը անոր գիտակցութեամբը եղած ըլլար, ինքը անձամբ պիտի գար և ո՛չ թէ Գաթալանը պիտի ղրկէր։ Վսեմաշուք Չէնչի կոմսը վագր մըն է, վա՛գր...։ Եթէ ան զաւակ մը ունեցած ըլլալնիդ գիտնար, ինքը անձամբ պիտի գար, զաւակը ձեռքերնուդ պիտի խլէր և թէ՛ ձեզ, թէ՛ ձեր տիկինը տեղւոյն վրայ դաշունահար պիտի ընէր...։ Իմ տէրս հրէ՜շ մըն է, հրէ՜շ, երբոր բարկանայ, երբ արիւնը գլուխը ցատկէ, աչքին բան չերեւնար...։ Ան ո՛չ կին կը ճանչնայ և ո՛չ ալ աղջիկ...։ Դժողքէն դուրս նետուած սատանայ մըն է ան...։ Չեմ գիտեր թէ ատանկ հայր մը ինչպէս տիկին Պէադրիսի պէս կատարեալ աղջիկ մը կ՚ունենայ։ Է՛հ, ո՛վ գիտէ, աշխարհ է, ամէն բան կ՚ըլլայ, թերեւս ալ անոր հայրը ինքը չէ։

Բայց Օլիմբիօ այս եզրակացութիւնը չի լսեց,

—Մեր ձիերը ո՞ւր են, հարցուց։

—Ձերինը մեռաւ, բայց իմս գաւակէն վիրաւորուած էր.. կ՚երեւի թէ խեղճ կենդանին ինքնիր գլխուն ախոռ վերադարձած է։

—Հիմա ոտքով տուն դառնալէ ուրիշ ճար չի մնաց։

—Բաւական ճամբայ կայ քալելիք.. դուք ալ ատանկ վիրաւորուած...

—Վիրաւորուած ըլլալս բնաւ չեմ զգար..։ Դառնանք, տուն դառնանք և ձի հեծնելով երթանք Պէադրիսը գտնենք...։ Սովորական նշանը կ՚ընեմ ես և Պէադրիս սանդուխը վար կ՚իջեցնէ...

—Աստուծոյ սիրուն ատանկ՝ բան չըսէք, գոչեց

Բիզօլօ ահաբեկած։ Այսօր դղեակ երթալիք օր չէ։ Տիկին Պէատրիս լուր ղրկեց ձեզի և աղաչեց որ առանց վայրկեան մը իսկ կորսնցնելու փախչիք։

—Այո՛, եթէ զաւակս հետս ըլլար, պիտի փախչէի, բայց քանի որ փոքրիկը գողցան...

—Բայց մի՛ մոռնաք որ կոմսը դղեակն է... մինչև լոյս պիտի լրտեսէ... ձեզ պիտի տեսնէ և սպաննէ ։

—Եթէ դուն կը վախնաս, հետս մի գար, ես առանձին կ՚երթամ..։

—Ե՞ս, ես վախնա՞մ, տէր իմ, երբե՛ք, երբե՛ք, ինքզինքիս համար չեմ վախնար,՛ այլ ձեզի և ձեր տիկինին համար...։ Բայց քանի որ ատանկ կը փափաքիք, երթանք, երթանք։ Ուսիս կռթնեցէք..։

Չորս ժամ անընդհատ քալելէ յետոյ վերջապէս չնչասպառ Օլիմբիօյի տունը հասան։

Օլիմբիօ իր երկու սպասաւորները արթնցնելով նախաճաշ պատրաստել տուաւ և հրամայեց որ երկու ձի պատրաստեն։

Երկու մարդիկը քանի մը վայրկեան հանգչելէ յետոյ դէպի դղեակ ճամբայ ելան։

Գաթալան անոնցմէ երկու ժամ առաջ դղեակ հասած ըլլալով փոքրիկը տիրոջը յանձնած էր։

Ֆրանչէսքօ, զայրացած, հետեւեալ հրամանը տուած էր իր կամակատարին.

—Անմիջապէս Հռովմ գնա, այս փոքրիկը ապահով տեղ մը պահէ և Չէնչի պալատը երթալով իմ գալուս սպասէ։

Ֆրանչէսքօ տասը հազար ոսկի տալ խոստացաւ. Գաթալան այս գումարը պիտի ստանար Հռովմի մէջ, երբ տէրը հոն հասնէր։

Աղջկանը ապօրինի զաւակը իր ձեռքը անցած էր.

յաղթանակը Ֆրանչէսքոյի կողմն էր։ Այժմ ան գիտէր Պէադրիսի զաւկին հօրը անունը։

—Օլիմբիօն չի սատկեցուցիր, այնպէս չէ՞, հարցուց Ֆրանչէսքօ իր կամակատարին։

—Ո՛չ, տէր իմ. այդ հրճուանքը ձեզի վերապահեցի։ Դուք ինէ աղէկ գիտէք չարչարանք հնարելը։

—Աղէկ ըրեր ես, ապրիս, Գաթալան։ Վաղը առտու մութն ու լուսուն անոր գործն ալ կը կարգադրենք։

-Տէր իմ, Բիգօլօյի հաշիւը մաքրելու չի մոռնաք։

—Հոգ մի՛ ըներ, Գաթալան. Բիգօլօ բարեկամդ ինէ դժգոհ մնալու պատճառ չի պիտի ունենայ...։ Աղջկանս գործած ոճիրը անոր խոստովանեցնելէ յետոյ թերեւս զայն դղեակին բակին մէջ ողջ ողջ այրել տամ...։

Ահա այս պատուական տրամադրութիւններով առլցուած, մեր արիւնարբու Ջէնչին իր անիծեալ չար ոգիին դուրս ելլելը դիտեց։

Գաթալան փոքրիկին քնաբեր դեղ մը խմցուցած էր անոր պոռչտալը արգիլելու համար։

Կոմսը տեսնելով այս բանը, հարցուցած էր.

-Գաթալան, չըլլա՞յ թէ լակոտը այդ դեղէն սատկի։

—Ո՛չ, տէր իմ. հոգ մի՛ ընէք. ես իմ տուած դեղս գիտեմ, պատասխանած էր Գաթալան։

Եթէ սատկելու ալ ըլլայ. հոգս չեմ ըներ. բայց վերջը պէտք եղածին պէս լուծելու համար պէտք է որ այդ լակոտը քանի մը ամիս եւս ապրի։

—Տէր իմ, որքան որ ուզէք այնքան պիտի ապրի։ Այս սիրոյ պտուղները ոտքերնին շուտ չեն տնկեր... երկաթ կը նետեն կը կենան...։ Երբոր անտանելի դառնայ, այն ատենը ինծի կ'իմացնէք որ մատս կոկորդը խօթելով անդին ղրկեմ...։

Երբ Ֆրանչէսքօ «սիրոյ պտուղ» ասացուածքը լսեց. դէմքը դեփ դեղին կտրեցաւ և աչքերը բարկութենէն դուրս ինկան. ատելութեան այնպիսի արտայայտու-

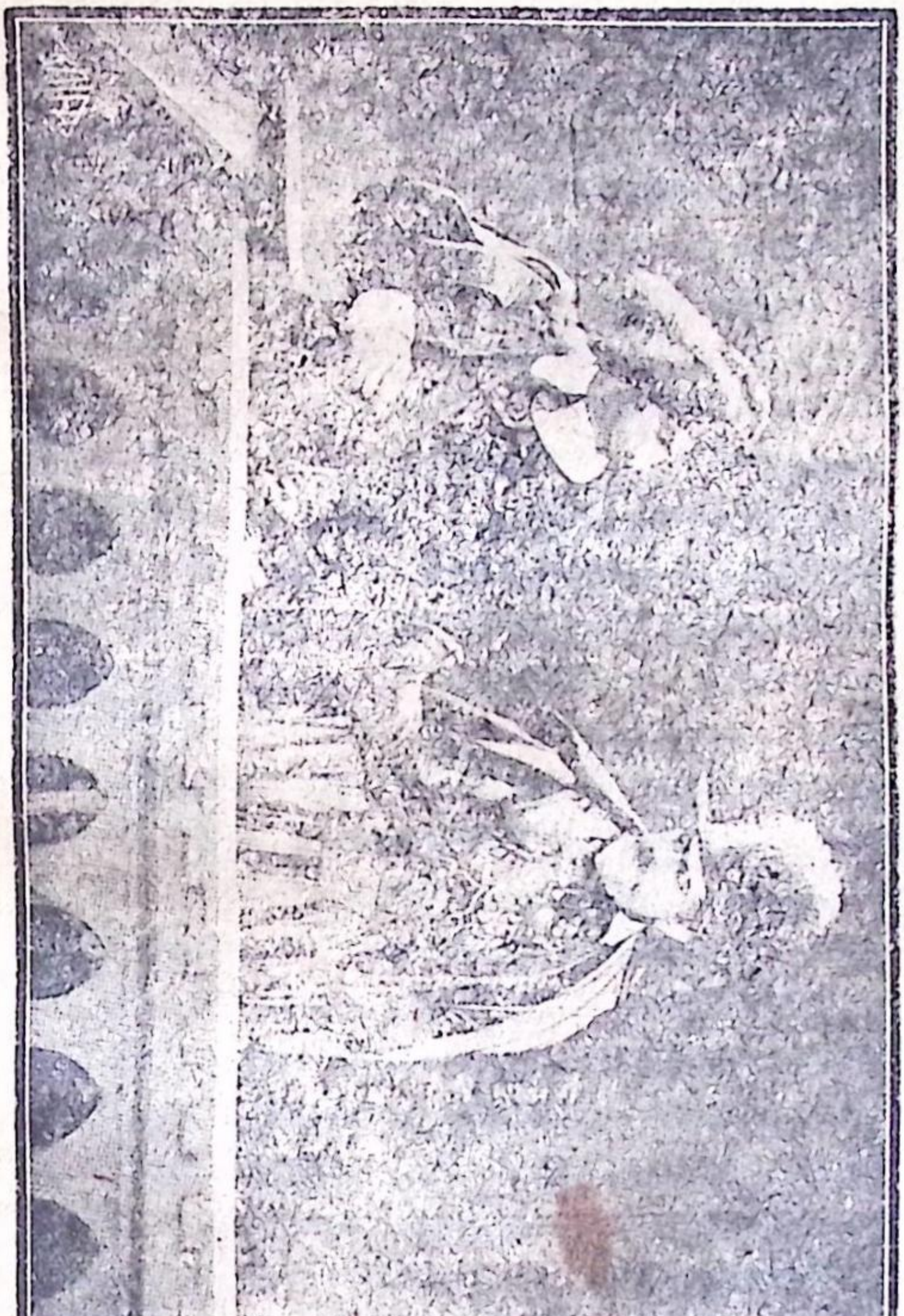

Կոմս Ջէնչի Գաթալանը Ռօքքա դղեակին կառավարիչ կը կարգէ թիւն մը տեսնուեցաւ իր դէմքին վրայ որ, Գաթալանէն ուրիշ ո՛վ որ ալ ըլլար դէմինը, վախէն դողալ պիտի սկսէր։

Ճաշէն վերջ Գաթալան քանի մը գաւաթ գինի խմելով մեկնեցաւ։

Ֆրանչէսքօ այնքան բարկացած էր որ, յուզումէն կաթուածի նշաններ երեւցան վրան. թեւը դժուարաւ շարժիլ սկսաւ։ Իր սենեակին պատուհանը բանալով պատշգամ ելլալ փորձեց, բայց չի կրցաւ հանգիստի պէտք ունէր.. սակայն ո՞վ պիտի հսկէր դղեակին վրայ...։ Հայհոյանքներ արձակելով պատուհանը գոցեց և սենեակ քաշուեցաւ..։

Ահա այսպէս, դղեակին վրայ հսկող չի գտնուելուն, Օլիմբիօ գիշերանց յաջողեցաւ մօտենալ Պէադրիսի պատուհանին։ Երեք անգամ բուի ձայն հանեց. Պէադրիսի պատուհանը բացուեցաւ և մետաքսէ սանդուխը վար կախուեցաւ։

Ֆրանչէսքօ սենեակին խորը աթոռի մը մէջ նստած, մէկ կողմէն իր թմրած թեւը շփելով, միւս կողմէն իր դժոխային ծրագիրին վրայ կը մտածէր։ Գարշելի հայրը ինքնիրենը խորհրդածելով, գիշերը իր ոճրապարտ ծրագիրներուն իրագործման յարմարագոյն ժամը կը նկատէր։

Եթէ յաջողէր իշխել Պէադրիսի վրայ, անշուշտ ան տեղի պիտի տար իր ցանկութեան առջեւ։

Պորճիա Բաբին պատկերը իր աչքերուն առջեւ եկաւ. այդ մծղնի կղերականը, այդ որդեպիղծ հայրը Ֆրանչէսքօյի համար չար օրինակ մը եղաւ։

—Ի՞նչպէս Աղեքսանդր Պորճիան իր հարազատ աղջիկը սիրեց և աղջիկն ալ իր հայրը, մռլտաց ան ակռաներուն տակէն։ Միթէ Աղեքսանդր ինէ աւելի՞ ուժով ու կայտառ էր... երբէ՛ք...։ Ես անկէ աւելի զօրաւոր եմ և աւելի երիտասարդ...։ Պորճիա Բաբին աղջիկը՝ Լուքրէսիա՝ Պէատրիսէն աւելի տգեղ էր ։ Քանի որ Բաբը իր տգեղ աղջկան սիրոյն չի կրցաւ դիմանալ, ե՛ս, ես որ ո՛չ կղերական եմ և ո՛չ ալ Բաբ, ի՞նչպէս կրնամ դիմանալ Պէատրիսի գեղեցկութեան ։ Կարգ մը տկարամիտ մարդոց կողմէ յօրինուած աւելորդապաշտական գաղափարներու ինչո՞ւ կարեւորութիւն և հաւատք պիտի ընծայեմ եղեր...։ Մեր կրօնքը, որ կ՚արգիլէ հօր մը իր աղջիկը սիրել և անոր հետ զուգաւորուիլը, կրնա՞յ բացատրել ինծի թէ Ադամի և Եւայի զաւակները որո՞ւն հետ ամուսնացան։ Բայց ի՞նչ պէտք կայ ատանկ հեռուները երթալու...։ Պէատրիսը թէ՛ կը սիրեմ, թէ՛ կ՚ատեմ...։ Սէրս մեծ է այնքան որքան որ անսահման է ատելութիւնս իր հանդէպ...։ Ան ի՛մս պիտի ըլլայ.. ի՛մս պիտի ըլլայ... և ինծի անձնատուր ըլլալէն յետոյ թերեւս զինքը դաշունահարեմ ։

Խելագարի խօսքեր... կատղած խենդի մը ցափըռտուքները . ։

Բայց այդ միջոցին Ֆրանչէսքօ ի՛սկապէս ինքզինքը կորսնցուցած էր, ի՛սկապէս արիւնը գլուխը զարկած էր... և չար ոգին զինքը որդեսպանութեան կը մղէր։...

. . . .

Պէատրիս այս ամէնքէն անտեղեակ, Օլիմբիոյի թեւերուն մէջ կ՚արտասուէր իր զաւկին վրայ։

—Կ՚երդնում որ զայն պիտի գտնեմ, կը պնդէր Օլիմբիօ։ Դրամ՝ ունիմ, ազդեցիկ բարեկամներ ալ ունիմ։ Ո՛հ. երանի թէ հիմա Օրի կաթնեղբայրս հոս ըլլար, ազնիւ իշխանը մէկ դիմումով մեզ կ՚ազատէր այս անելէն...։ Բայց պարտաւորուեցաւ Հայաստան վերադառնալ ..։ Ի՜նչ դժբաղդութիւն...։ Դղեակը և իր կալուածներն ալ կոմս Մարքօ Սավէլլիի ծախեց, պայման դնելով որ մինչ այդ կալուածին կառավարիչը ես մնամ և հայրդ ալ ուզածին չափ հոն մնայ...։

Սակայն չեմ գիտեր այդ մարդուն ինչ տեսակ մարդ ըլլալը.. դեռ իր հետը հազիւ մէկ երկու անգամ տեսնուած եմ։ Ե՛ս ալ իշխանին հետ պիտի երթայի, բայց կրնայի՞ քեզ հոս ձգել, անուշիկ կինս..։

Պէադրիս երբ Մարքօ Սավէլլի անունը լսեց, կայծակնահար եղած մարդու մը պէս ցնցուեցաւ։

Կոմս Մարքօ Սավէլլին իշխան Օրիէ առաջ իր ձեռքը խնդրած էր, բայց Պէադրիս մերժած էր անոր հետ ամուսնանալ, ճիշտ նոյն պատճառով ինչ պատճառով որ մերժած էր Օրիի ձեռքը։ Բայց Պէադրիս այս պարագան Օլիմբիօյի իմաց տուած չէր, և ոչ ալ Օրիի ամուսնութեան առաջարկին մասին խօսք բացած էր անոր։

Ահա այս անգամ առիթը կը ներկայանար իրեն բարցրաձայն աղաղակելու.

—Ո՛հ, չըլլաս Սավէլլի կոմսին դիմես, ան զիս կնութեան ուզած է, իմ վրաս աչք ունի, և գէշը հոն է որ ան բնաւ Օրի իշխանին չի նմանիր... ցածոգի մարդ է... մինչդեռ Օրին վեհանձն օտարական մըն էր որ իր սէրը սրտին մէջ խեղդելով, փրկելու համար օտարներու լուծին տակ եղող իր հայրենիքը, խաչակիրներու բանակի մը գլուխն անցած՝ Հայաստան վերադարձաւ...։

Բայց մտածելով որ այս խօսքը ցաւ պիտի պատճառէր ամուսնոյն, բերանը չի բացաւ։

Արդեօք Սավէլլի կոմսը կը հաւանի՞ մեզի օգնել.., անգամ մը իրեն դիմում ընե՞մ, թօթովեց Օլիմբիօ։ Գոնէ փոքրիկը գտնելու գործին մէջ մեզի օգնելու ըլլար, ա՛տ ալ բան մըն էր։

—Քու գիտնալիք բանդ է, անուշս, ի՛նչ որ կ՚ուզես այն ըրէ, բայց այս միջոցին հայրս հոս է, բնաւ հոս կենալու չես, չո՛ւտ, չո՛ւտ, մեկնէ հոսկէ։ Եթէ հայրս քու հոս ըլլալդ իմանայ, կը սպաննէ քեզ։

Ըսէ՛. Օլիմբիօս. ետքը ես առանց քեզի ի՞նչ պիտի ըլլամ. ո՞վ պիտի փնտռէ մեր ձագուկը...: Ո՜հ. գնա՛. գնա՛. գնա՛ և ինքզինքդ զգուշացիր:

Այսչափը հազիւ կրցաւ թոթովել Պէադրիս:

—Պիտի երթամ, անուշս, ահա կ'երթամ... կըմկըմաց Օլիմբիօ: Վերջին համբոյր մը տուր ինծի...:

Ահա ճիշդ այս միջոցին դուռը մեծ աղմուկով իր վրայ բացուեցաւ և հնգաստեղեան պղինձէ աշտանակի մը աղօտ լոյսին տակ նշմարուեցան Ֆրանչէսքօ Չէնչիի անասնական դէմքն ու փայլակնացայտ աչքերը:

Գազանային մռնչիւն մը լսուեցաւ սենեակին մէջ:

—Դուն, թշուառակա՛ն, դուն հո՞ս ես եղեր, մռնչեց կոմսը աչքերը խոշոր խոշոր բանալով:

Այո՛, Գաթալանը զիս չի կրցաւ սպաննել, իսկ դուն չիպիտի յաջողիս անոր պակաս ձգածը լրացնել, պատասխանեց Օլիմբիօ:

Ֆրանչէսքօ դէպի առաջ քայլ մը առնելով ձեռքը սուրին տարաւ... ինչ դժբաղդութիւն, գօտին հանած էր և սուրը գօտիին հետ իր սենեակը մոռցած:

Կատաղութեան մռնչիւն մը արձակեց:

—Կը հաւատա՞ս որ այս անգամ ձեռքէս պիտի ազատիս, գոչեց ան փրփրած...: Վա՛տ արարած, հոսկէ ողջ չի պիտի կրնաս ելլալ...: Հիմա ես քեզի կը հասկցնեմ թէ Չէնչիի մը աղջիկը բռնաբարելը ինչ ըսել է...: Սրիկայ, քնացած առենը անոր ծոցը մտնելով զայն բռնաբարեր ես, հա՞... վատ..., ստորին արարած..., Հիմա քեզ ոտքերէդ քու սիրուհիիդ պատշգամին դէմը կախել և տակէդ կաթիլ կաթիլ հալած իւղ թափել պիտի տամ...:

—Լռեցէ՛ք, հայր, Աստուծոյ սիրուն լռեցէք, գոչեց Պէադրիս: Տունին մէջ գայթակղութիւն ծագելուն պատճառ պիտի դառնաք և այդ բանը ձեր պատիւը արատաւորելէ ուրիշ բանի չի պիտի ծառայէ։ Օլիմբիօ Գալլէթթին իմ օրինաւոր ամուսինս է, Աստուծոյ և մարդկանց առջեւ իմ պաշտելի կողակիցս։ Այս դղեակին մատուռին մէջ տեղի ունեցած է մեր պսակի խորհուրդը և քահանայ մըն է մեզ պսակողը. Մեր զաւակը...

—Ձեր լակոտը, ձեր սիրոյ պտուղը, ձեր ապօրինի ծնունդը ըսէ սըւոր, գոռաց Ֆրանչէսքօ։ Գազանային զուգաւորումէ մը ծնած այդ հրէշը ես շան սատակ պիտի հանեմ, մատներովս պիտի խեղդեմ։

Ո՛հ, ըսել է զաւակս դո՞ւք առեւանգեցիք, դո՞ւք փախցուցիք...։

—Այո՛, Գաթալանը փախցուց զայն, բայց ձեր հօրը հրամանովը. մէջ բերաւ Օլիմբիօ։

—Հա՛յր, հա՛յր, զաւակս պէտք է ինծի՛ վերադարձնէք, գոչեց Պէադրիս դողդղալով...։

—Երբէ՛ք..., գոռաց Ֆրանչէսքօ։

—Եթէ չէք ուզեր որ արար աշխարհ ձեր վաւաշուէր ցանկութիւնները իմանայ, եթէ չէք ուզեր որ ձեր որդեպղծութեան գաղափարները ամէնուն իմաց տամ, զաւակս ինծի՛ դարձուցէք, գոռաց Պէադրիս հօրը երեսն ի վեր։ Մի կարծէք որ ձեր նպատակը չեմ գուշակած, մի՛ կարծէք որ ձեր աչքերուն մէջ փայլող որդեպղծութեան արիւներանգ բոցը չեմ նշմարած...։

Օլիմբիօ, դեփ դեղին կտրած, քայլ մը առաւ և սպառնական շեշտով մը ըսաւ.

—Ինչ, առանց բան մը ընելու համարձակութի՞ւնն ալ ունեցաք...

—Այո՛, համարձակեցայ և ասկէ ետքը պիտի գործադրեմ, գոչեց Ֆրանչէսքօ։ Պէադրիս, զաւկիդ կեանքը քու և իմ ձեռքերուս մէջն է։ Եթէ այս սրիկան հոսկէ վռնտելու և զայն բոլորովին մոռնալու ըլլաս. կ'երդնում որ զաւակդ քեզ կը վերադարձնեմ... պայմանաւ սակայն որ ինծի անձնատուր...

Որդեսպիղծ հայրը չի կրցաւ իր խօսքը աւարտել...։ Օլիմբիօ մատները անոր կոկորդին մէջ խոթած էր և ձեռքը աքցանի մը պէս կը սեղմէր...։

—Շնո՛րհ. Օլիմբիօ, շնո՛րհ. գոչեց պաղատագին ձայնով մը Պէադրիս ամուսնոյն վիզը փաթթուելով։ Հա՛յրս է, հա՛յրս. եթէ զայն մեռցնելու ըլլաս. զաւակնիս անիծեալ պիտի ըլլայ...։

Օլիմբիօ Ֆրանչէսքօյի կոկորդը ձգեց։ Կոմսը ետ քաշուած ատենը ձեռքերը տարածեց։ Պղինձէ աշտանակը ձեռքին զարնուեցաւ...։

Ֆրանչէսքօ աշտանակը խլելով կայծակի արագութեամբ ուղղակի Օլիմբիօյի վրայ խոյացաւ և պատահական այդ զէնքը վեր վերցնելով՝ հակառակորդին գլխուն իջեցնել փորձեց, բայց Օլիմբիօ մէկ կողմ քաշուած ըլլալուն. ծանր, աշտանակը ուսին վրայ ինկաւ։

Օլիմբիօ ճիչ մը արձակեց և Պէադրիսի հետ գետին գլտորեցաւ։ Բայց Պէադրիս ոտքի ցատկելով հօրը առջև նետուեցաւ։ Ֆրանչէսքօ աշտանակը վեր վերցուցած. կը պատրաստուէր մահացու հարուածը իջեցնել իր փեսին գլխուն. բայց ինքզինքը Պէադրիսը դէմը գտնելով. աշտանակը առանց ձեռքէն ձգելու. սկսաւ աղջկանը հետ կռուիլ։ Վերջապէս յաջողեցաւ զայն մէկ կողմ հրել... Պէադրիս գնաց պատին տակ գետին փռուեցաւ։

Օլիմբիօ այս առիթէն օգտուելով ոտքի ցատկեց և աչքերը արիւնով լեցած. Ֆրանչէսքօյի վրայ խոյանալով աշտանակը անոր ձեռքէն խլեց. ապա. ունեցած ուժովը զայն պատշգամին կողմը հրեց։

Ֆրանչէսքօ այնքան ծանր էր որ չի կրցաւ ինքզինքը բռնել, և գնաց ամբողջ ծանրութեամբը պատշգամին փայտէ նրբակերտ բազրիքին վրայ ինկաւ։ Բազրիքը չի կարենալով տոկալ, խուլ ճարճատիւնով մը մէջտեղէն երկուքի բաժնուեցաւ..։

Օլիմբիօ և Պէադրիս, անաբեկած, երկիւղալի ճիչ մը արձակեցին։

Ֆրանչէսքօ Չէնչի երրորդ յարկէն գետին ինկած էր և հաւանաբար գետնի քարերուն զարնուելով ոսկորները ջարդ ու փշուր եղած էին։

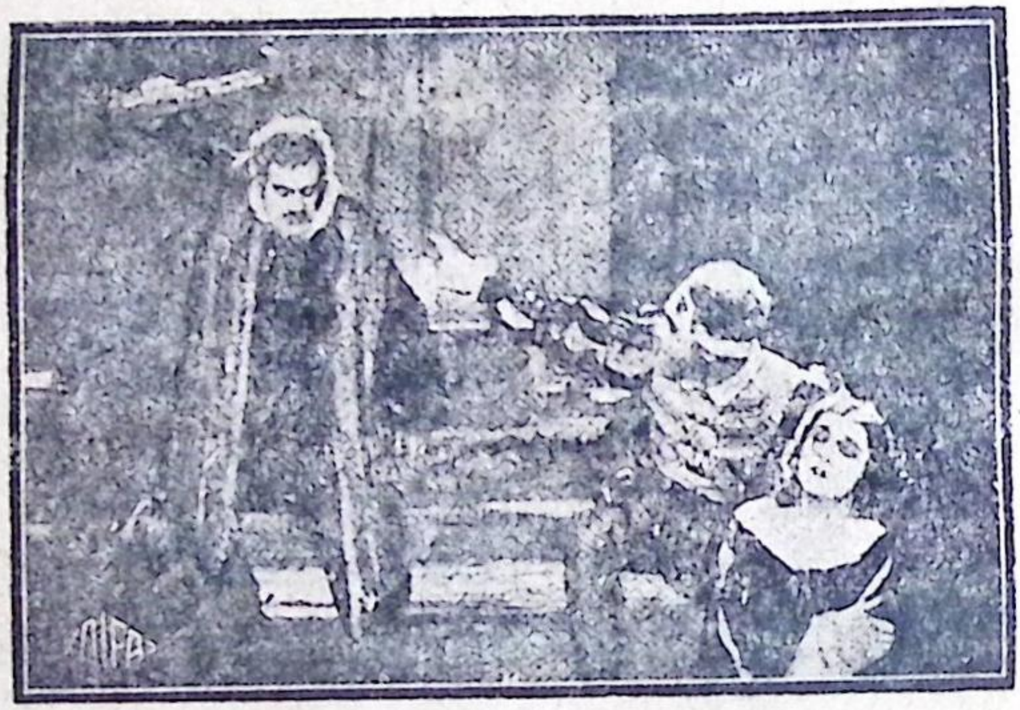

Կոմս Չէնչի աշտանակը Օլիմբիօյի գլխուն կ'իջեցնէ

Օլիմբիօ պատուհանին քով վազեց։

Լուսնի աղօտ նշոյլին տակ բակին մէջ Ֆրանչէսքօի անշարժ մարմինը տեսնուեցաւ որ արիւնի ճապաղինքներու մէջ կը լողար։

—Մեռա՜ւ, թոթովեց Օլիմբիօ խեղդուկ ձայնով մը։

—Մեզ միացնել ուզեց և ինքը մեռաւ, պատասխանից Պէադրիս։ Աստուած թողութիւն շնորհէ...։ Հիմա ողբալուն ատենը չէ... անմիջապէս փախիր. փախիր և զաւակնիս գտիր ։ Ես հօրս մահուան վրայ պէտք եղած բացատրութիւնը կուտամ...։ Փախի՛ր...։

Օլիմբիօ վար իջնելով, դողդղալով կոմսին դիակին քովէն անցաւ,

—Բիգօլօ, սարսափելի աղէտ մը պատահեցաւ, ըսաւ ան երթալ Բիգօլօն գտնելով։ Կոմսը մեռաւ։ Դուն իմ հետս չի պիտի գաս, վաղը դղեակ պիտի դառնաս. թերեւս Պէադրիս քեզի պէտք ունենայ։

Եւ առանց ետին իսկ նայելու, ձի նստելով, ճըշմարիտ մարդասպանի մը պէս առջեւը նայելով փախաւ։

Բիգօլօ գիւղին ճամբան բռնեց։ Պահ մը տխրելէ յետոյ դարձեալ իր սովորական ուրախ դէմքը ստանալով քիթին տակէն մոլտաց.

—Սատանան մեռաւ և ես ուրախ եմ...։

Բայց աւա՜ղ. սատանան դեռ չէր մեռած։

Դղեակին բոլոր սպասաւորները Պէադրիսի և Օլիմբիօյի արձակած աղաղակները լսելով բակ ելան։

Պէադրիս հօրը քով իջած էր։

Ամէն ոք սկսաւ հարցափորձել զայն։

—Աղէտալի արկած մը պատահեցաւ, պատասխանեց Պէադրիս։ Հայրս իմ սենեակս եկած էր, երբ պատշգամ ելլալով բազրիքին կռթնեցաւ, բազրիքը տեղէն ելլալով մէկէն ի մէկ վար ինկաւ։

Ծօվանի, որ միւս սպասաւորներուն հետ ինքն ալ վազած եկած էր, վար ծռելով ձեռքը կոմսին սրտին տարաւ.

Այս հպումին վրայ Ֆրանչէսքօ աչքերը բացաւ և ուղղակի Պէադրիսի նայելով, դժոխային խորդիւնով մը մռնչեց.

—Դուն և սիրողդ մեռցուցիք զիս, հայրասպա՛ն աղջիկ։ Կ՚ամբաստանե՛մ ձեզ...։

Ապա ինքզինքը կորսնցուց։

Հոն գտնուողները ապուշ ապուշ իրարու երես նայեցան։

—Կը զառանցէ կոր, ցաւէ՛ն է, ըսաւ Ճօվանի, Մեր տիրուհին միթէ կրնա՞յ իր հայրը...

—Հայրս իր սենեակը հանեցէք և գացէք քահանան կանչեցէք. հրամայեց Պէատրիս։ Քանի որ դեռ կ՚ապրի. պէտք չէ որ առանց խոստովանութեան և առանց սուրբ հաղորդութիւն առնելու մեռնի...։

Կոմսին մարմինը իր յարկաբաժինը փոխադրուելէ յետոյ սպասաւորները քաշուեցան։

Ֆրանչէսքօ մահամերձ էր։

Լուքրէցիա կոմսուհին այս ցաւալի դէպքը իմանալով վազեց եկաւ և անյիշաչարութեամբ ամուսնոյն սնարին քով ծունկ չոքեց։ Պէատրիս ևս կոմսուհիէն քանի մը քայլ անդին ծունկի գալով սկսաւ աղօթել։

Երկուքն ալ խնդրեցին տիրոջմէն որ գոնէ վերջին ժամուն զղջալու ժամանակ շնորհէ այդ մեծ մեղաւորին։

Լոյսը ծագած էր արդէն երբ գիւղին նոր քահանան՝ հայր Տոմէնիքօ Սալվաթի դղեակէն ներս մտաւ։

Այս քահանան մաղձամիտ և ցածոգի մարդ մըն էր. թէպէտ չար մէկը չէր, բայց համեստ ու չքաւոր պայմաններու մէջ քահանայ եղած ըլլալուն, մեծահարուստ և ազնուական սերունդէ կղերականներու հետ շփման մէջ մտնելէ զրկուած էր։ Այս պարագան իր մէջ ատելութիւն ու նախանձ ստեղծած էր, որովհետև փառամոլական ձգտումներ ունէր ան։

Միշտ իր երազներուն մէջ եպիսկոպոսական վեղար կը տեսնէր ան և եպիսկոպոս ըլլալու վրայ կը մտածէր։

Բայց քահանայապետին կողմէ եպիսկոպոս ձեռնադրուելու համար, նախ պէտք էր վարդապետ ըլլալ. մեծ ընտանիքներու մէջ ընդունուիլ, անոնցմէ հովանաւորուիլ և սիրուիլ։

Քանի Տոմէնիքօ Սալվաթի իր կեանքը Սպրուցի այդ գիւղակին մէջ անցընելու ըլլար, ոեւէ ատեն եպիսկոպոսութեան վեղարը չի պիտի կրնար առնալ ։ Յաջողելու միայն մէկ միջոց կը մնար իրեն... մեծերուն ուշադրութիւնը իր վրայ հրաւիրել...,

Բիթը բերանը թթուեցուցած, այն օրը Ռօքքա գղեակը ներկայացաւ ան։ Իմացած էր գղեակին որուն ըլլալը. գիտէր նաեւ թէ Իսրայէլ Օրի իշխանը հիւրասիրաբար Ջէնչի կոմսին տրամադրած էր զայն. բայց ինչ որ չէր գիտեր, ան ալ սա էր թէ՝ Օրի Հայաստան մեկնելէ առաջ կոմս Մարքօ Սավէլլի ծախած էր իր բոլոր կալուածները։

Քահանան կոմսին մօտենալով մռլտաց.

—Ուշ մնացեր էք, ուշ, խոստովանելու ատենը անցեր է. վերջին հաղորդութիւնը տալու է...։ Ամէն մարդ թող ներս մտնէ և այս մեծ մեղաւորին համար աղօթէ։

Այս խօսքերը կարծես թէ Ֆրանչէսքօյի կեանք տուած ըլլային. մէկէն ի մէկ իր վրայ ցցուեցաւ անկողինին մէջ նստաւ և գերագոյն ճիգ մը ընելով, խեղդուկ այլ որոշ ձայնով մը սա ամբաստանութիւնը արտասանեց.

-Աղջիկս և իր սիրահարը կ'ամբաստանեմ... իրարու գիրկի մէջ տեսած ըլլալուս համար զիրենք. զիս պատուհանէն վար նետեցին...։ Պէատրիս Ջէնչի հայրասպան մըն է...։

Այս խօսքերը արտասանելէ յետոյ սադայէլական ժպիտով մը անկողնին մէջ ինկաւ։ Ամէն ոք լսեց այս հայրական ամբաստանութիւնը։

Մեռած էր։

—Սո՛ւտ է, սո՛ւտ է, հայրս սուտ խօսեցաւ, փըսփըսաց Պէադրիս։

—Երկնաւոր դատաւորին առջեւ ելլալիք մահամերձ մը չի կրնար սուտ խօսիլ, դիտել տուաւ հայր Տօմէնիքօ։ Ամէնքդ ալ լսեցի՞ք լուսահոգիին ամբաստանութիւնը.

Բոլոր սպասաւորները ահաբեկած դուրս ելան սենեակէն։

—Մեռնողը իր ողջութեանը անհաւատարիմ մէկն էր. դիտել տուաւ Ծօվանի։

—Պէադրիս իր հայրը չսպաննեց, ըսաւ կոմսուհին բողոքի ձեւով։ Ես կը վկայեմ թէ ան անմեղ է։

—Ես իմ պարտականութենէս ուրիշ բան չեմ գիտեր, պատասխանեց հայր Տօմէնիքօ. Սուրբ Աթոռին պիտի գրեմ եղելութիւնը։

—Դո՛ւրս նետեցէք սա սրիկայ քահանան, հրամայեց կոմսուհի Լուքրէցիա։

Միայն Ծօվանի հնազանդեցաւ այս հրամանին, իսկ միւս սպասաւորները երեսնին խաչակնքելով մէյ մէկ կողմ քաշուեցան։

Տօմէնիքօ Սալվաթի սենեակէն դուրս հանուած միջոցին ակռաներուն տակէն քինախնդրութեամբ մռլտած.

—Հռոմը պիտի դատէ ձեզ։

Ապա խօսքը Ծօվանիի ուղղելով աւելցուց.

—Իսկ գալով քեզի, ամբարիշտ հեթանոս, Աստուծոյ պաշտօնեային վրայ ձեռք դրած ըլլալուդ համար հաւատաքննութեան ատեանին պիտի յանձնուիս։

Բայց Ծօվանի, որ հոգւով մարմնով Պէադրիսի հաւատարիմ սպասաւորն էր և որ այնքան ալ մոլեռանդ հաւատացող մը չէր եթէ ոչ կրօնքին՝ գէթ կրօնականներու անկողմնակալութեան, սա պատասխանը տուաւ.

Թող անանկ ըլլայ. վեղարապաշտ սատանայ. բայց, գոնէ ալ սա գիտցիր թէ՝ եթէ իմ մեռնելէս առաջ տիրուհիս մէկ մազին թելին դպչիս, մեր խոհարարուհիին չամփուրը կրակը խոթելէ ու քիթիդ պէս կարմրցնելէ ետքը ուղղակի յետոյքէդ ներս կը խոթեմ։

Տոմէնիքօ Սալվաթի ամօթէն երեսը խաչակնքելով. արագ քայլերով դղեակէն դուրս ելաւ.

Իսկ վերը, մայր ու աղջիկ իրարու փաթթուած կը հեծկլտային։

ՀԱՅ ԻՇԽԱՆԻՆ ՅԱՋՈՐԴԸ՝ ԿՈՄՍ ՄԱՐՔՕ ՍԱՎԷԼԼԻ

Իշխան Իսրայէլ Օրիի պալատը Զէնչիի պալատէն վար չէր միայն շքեղութեան կողմէ. բայց հանդարտաբարոյ և բարոյականի տէր իշխանի մը բնակարանը ըլլալուն, աղմուկ և եռուզեռ չէր տեսնուեր հոն։

Սպասաւորները առանց ձայնի կ՚երթեւեկէին և ամէնքն ալ իրարու հետ սիրով էին։

Ներդաշնակութիւն կը տիրէր հոն, այնպէս ինչպէս որ ներդաշնակութեան տիպար մըն էր իշխանը։

Բայց դժբաղդաբար հայազգի իշխանը ամիս մը առաջ այցելութիւնը ընդունած էր Մեսրոպ արքեպիսկոպոսի Ատրունիի, որ իբրեւ կրօնական պատգամաւոր Հայաստանէն Հռոմ գալով իշխան Օրին գտած և Հայ ազգին բերնով խօսելով, իր վրայ դրուած յոյսերուն իրականացումը պահանջած էր անկէ։

Օրի, մտիկ ընելէ յետոյ այդ հայրենասէր կղերականը, քանի մը օրուան մէջ ծախած էր իր գոյքերն ու կալուածները կոմս Սավէյլի, և գլուխն անցած խաչակիրներու բանակի մը. Միսրաք արքեպիսկոպոսի հետ ճամբայ ելած էր դէպի Հայաստան։

Արդեօք ի՞նչ սրտով զատուած էր ան Հռովմէն ուր կը թողուր իր սիրեցեալ Պէատրիսը... անիկա ինքը և Աստուած գիտէր... բայց... հայազգի իշխանը եթէ գիտնալու ըլլար թէ Սավէյլի կոմսը աչք տնկած էր իր սիրելի Պէատրիսին, անշուշտ անոր չի պիտի ծախէր իր ստացուածքները։ Ազնուասիրտ իշխանը մեծանձնութեան երկու ապացոյցներ տուած էր այս առթիւ, մին Պէատրիսի հանդէպ, իսկ միւսը իր կաթնեղբօր հանդէպ. անշուշտ առանց գիտնալու Սավէյլի կոմսին նպատակը։ Առաջինը այն էր որ պայման դրած էր կոմս Ջէնչին և իր ընտանիքը չի հեռացնել Ռօքքա ղղեակէն մինչև որ իրենք կամովին չի ձգէին ղղեակը. իսկ երկրորդը այն էր որ ցմահ իր կաթնեղբայրը՝ Օլիմբիօ Գալվէթին Ռօքքա դղեակին և շրջակայ կալուածներուն կառավարիչը պիտի մնար...։

Ի՞նչ առեղծուած.... Եթէ իշխան Օրի գիտնար թէ Պէատրիս Օլիմբիօն՝ իր կաթնեղբայրը սիրելուն համար էր որ զի՞նքը մերժած էր. արդեօք դարձեալ այդ մեծանձնութիւնը պիտի ընէ՞ր...։

Այո՛... Եւ ահա հայուն հոգին ատո՛ր մէջ կը պատկերանար...։

Ո՞վ գիտէր թէ իշխանը իմացած չէր Պէատրիսի ուրիշ մը սիրելը և այդ ուրիշն ալ իր կաթնեղբայրը ըլլալը։ Ո՞վ կրնար հաստատել թէ Օրի այդ սէրէն փախչելու համար չէր որ կը հեռանար Հռովմէն։ Ո՞վ գիտէր թէ ան իր սէրը իր կաթնեղբօրը չէր զոհած։

Ասոնք այնպիսի կնճռոտ հարցումներ են որոնց պատասխանը միայն հայուն սիրտը մօտէն ճանչնալէ յետոյ կրնանք տալ.։

. . . .

—Բարի եկար, Օլիմպիօ, ո՞ր հովը քեզ հոս քշեց, խօսք առաւ կոմս Մարքօ Սավէլլի իր կալուածներուն կառավարիչը դիմաւորելով։ Բայց ի՞նչ եղեր ես, ինչո՞ւ ճակատդ ու թեւդ կապեր ես։ Խօսէ՛, բարեկամս, եթէ կարենամ քեզի օգտակար ըլլալ, շատ ուրախ պիտի ըլլամ։

—Վսեմաշուք տէր, ձենէ ուրիշ ոեւէ մէկու վրայ յոյս չունիմ, խօսք առաւ Օլիմպիօ գոհ ժպտալով որ կոմսը մտերմական սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրած էր իրեն։ Ֆրանչէսքօ Չէնչի կոմսը մեռաւ։

—Ի՜նչ, մեռա՞ւ, գոչեց կոմս Սավէլլի։ Ե՞րբ, ինչպէս։

—Ձեր Ռօքքա դղեակին մէջ մեռաւ, տէր իմ, արկածով։ Պատուհանէն վար ինկաւ։ Բայց եթէ ուզեն, կրնան ոճիրի վերագրել այդ անկումը, որովհետեւ իրարու հետ կռուելնին Պէադրիսէն ուրիշ ոչ ոք տեսաւ։

—Պէադրի՞ս ըսիր։ Ո՞ր Պէադրիսը։

—Պէադրիս Չէնչին։

—Ի՞նչ, կոմսին աղջի՞կը։

—Այո՛, որ հիմա իմ կինս եղած է…։

—Ի՞նչ, ի՞նչ, ի՞նչ ըսիր։

—Պէադրիսը, իմ կինս, տիկին Գալվէթին։

—Կարծեմ սխալ իմացայ, սիրելի Օլիմպիօ։ Ի՞նչ ըսիր, կոմս Չէնչիի աղջի՞կը։

—Իմ կինս է…։

Մարքօ Սավէլլի անշարժացաւ մնաց…։ Կարծես թէ կայծակնահար եղած էր…։

Մարմնապէս անշարժացաւ մնաց ան, բայց հոգեպէս խռոված էր և ուղեղին մէջ բարկութիւնը եռա.

ցած ջուրի պէս կը թթքթար.

Պէադրիսը իր ձեռքէն առնողը ըսել է Օլիմբիօն էր. Օրիի կաթնեղբայրը, իր կալուածներուն կառավարիչը.

Ի՜նչ անօրէնութիւն, ի՜նչ անմտութիւն, կոմսի մը աղջիկը, Պէադրիս, որ հօրը չափ հպարտ կին մըն էր, ի՜նչպէս կ'ըլլար որ իր ծառային, իր մէկ պաշտօնէին կը սիրահարուէր:

- Աստուա՜ծ իմ, այս կիները ի՜նչ տեսակ կու է, ի՞նչ տեսակ տիղմէ շաղախուած են. կը մտածէր Սավէլլի: Ես որ Հռովմի ամենէն անուանի գերդաստանին կը պատկանիմ, ես որ երիտասարդ, գեղեցիկ, հարուստ, քաջ և խելացի եմ, ես որ հիացում պատճառած եմ Հռովմէական ազնուականութեան ի՞նչպէս արժանի չըլլամ Պէադրիսի ամուսինը ըլլալու և Պէադրիս զիս մերժելով իմ խեղճուկ սպասաւորիս տայ նախապատուութիւնը: Ի՞նչ արժանիք կը ներկայացնէ սա Օլիմբիօն, ո՛չ անուն ունի, ո՛չ ալ հարստութիւն. Իրաւ որ կնոջ սիրտը անդունդ մըն է ուր միայն թշուառներու ծիրտերը կը թափին...: Բայց չի՞ կրնար ըլլալ որ սա սրիկան Պէադրիսը գլխէ հանած ըլլայ, չի՞ կրնար ըլլալ որ զայն կանխաւ պղծած ըլլայ...: Այդպէս պիտի ըլլայ...: Ըսել է Պէադրիս իր պատիւը փրկելու համար է որ պարտաւորուած է անոր հետ ամուսնանալ, ըսել է զայն չսիրեր...:

Մինչդեռ կոմսը այս բաներուն վրայ կը մտածէր, Օլիմբիօ ինքզինքը կ'ուտէր:

—Ի՞նչ ունիք, վսեմաշուք տէր, դէմքերնուդ այնպէս յայտնի է թէ կը տառապիք, ըսաւ Պէադրիսի ամուսինը ցաւակցական շեշտով մը:

—Բան մը չէ, տղաս, մէկէն ի մէկ գէշութիւն մը եկաւ վրաս՝ բայց հիմա կ'անցնի, պատասխանեց կամար իր յուզումը ծածկել ջանալով։ Պատմէ՛ նայիմ, պատմէ՛ տեսնեմ, ի՞նչպէս պատահեցաւ որ այդ աղջկան սիրահարուեցար և վերջն ալ հետը ամուսնացար...։ Քեզ պէտք եղածին պէս պաշտպանելու համար պէտք է որ ամէն բան տեղն ի տեղօքը գիտնամ։

- Իրաւունք ունիք, վսեմաշուք տէր։

Այս ըսելով, Օլիմբիօ, առանց բնաւ միտքէն անցընելու թէ իր գերեզմանն էր որ կը փորէր, սկսաւ մանրամասնօրէն ամէն բան պատմել կոմսին։

Մարքօ Սավէլլի անոր պատմութիւնը ուշի ուշով մտիկ ընելէ յետոյ, բան մը յայտնի չընելու համար ինքզինքը զսպելով հարցուց.

—Օլիմբիօ, վստա՞հ ես որ Ֆրանչէսքօ Չէնչին մեռած է։

—Աչքովս հոգին փչելը չի տեսայ, բայց վստահ եմ որ մեռած էր, որովհետեւ երրորդ յարկէն քարերուն վրայ իյնալով անշարժացաւ մնաց։ Երանի թէ մեռած ըլլար, եթէ ողջ մնացած ըլլար, ով գիտէ դեռ ի՛նչ փորձանքներ պիտի տեղացնէր խեղճ աղջկանը գլխուն։

—Երթալ աչքովս անոր մեռած ըլլալը տեսնելու եմ որ ապահովուիմ...։

—Բայց ժամանակ չունինք, տէր իմ։

Ուրիշ կերպ չի կրնար ըլլալ. պէտք է անգամ մը Ռօքքա դղեակը երթամ...։

—Հապա այդ միջոցին զաւակս ի՞նչ պիտի ըլլայ։

—Հանգարտէ՛ և մի՛ վախնար. ես վստահ եմ որ զաւկիդ գլխուն դեռ սեւ փորձանք չէ եկած։ Պապական ոստիկանութիւնը ես անմիջապէս շարժման մէջ դնել պիտի տամ որ զաւակդ փնտռեն ու գտնեն... ոստիկանութիւնը մենէ աւելի շուտ կը յաջողի... միայն թէ քիչ մը կրծօն կերցնելու է... ատիկա ինծի ձգէ։ Հռոմի ծակն ու ծուկը քանի մը օրուան մէջ խուզարկել և ատ սրիկայ Գաթալանը անմիջապէս գտնել պիտի տամ։

Ո՛հ, տէ՛ր իմ, ձեր վեհանձնութեամբը զիս անհունս երախտապարտ կը թողուք...։

—Նախ սակայն պէտք է որ քեզմով զբաղինք...։

—Ինձմո՞վ... ինչ կայ որ...։

—Պէտք է ատենի մը համար դուն բնաւ երեւան չելլաս... ապահով տեղ մը պահուըտելու ես...։ Եթէ Զէնչին իրաւ մեռած է, անշուշտ անոր մահուան շուրջ հարցաքննութիւն պիտի կատարուի... և թերեւս քեզ իբրեւ մարդասպան հետապնդեն...։ Ֆըրանչէսքօն կարգ մը սրիկայ բարեկամներ ունի ; անոնք անշուշտ վրէժ առնել պիտի ուզեն իրենց բարեկամը սպաննողէն...։ Մտի՛կ ըրէ որ ըսեմ...։ Դուն հոսկէ ելլալուդ պէս ուղղակի Զիգոլանօ պիտի երթաս։ Եթէ իմ ձիերէս մին առնելու ըլլաս, երկու ժամէն հոն կը հասնիս...։ Ճիարային ուղղուած յանձնարարական նամակ մը պիտի յանձնեմ ես քեզի... հոն որո՛ւ որ հարցնելու ըլլաս, Ճիարան քեզի ցոյց կու տան... ամէն մարդ կը ճանչնայ զայն... Հրոսախումբի մը պետն է, որ աւազակախումբ մը կազմելէ առաջ, վերջին պատերազմին իմ հրամանիս տակ ծառայած է իբրեւ զինուոր։ Քաջ մարդ մըն է... Զիգոլանօյի բնակչութեան սիրելին է...։ Ճիարա իր գտնուած տեղին բնակչութիւնը ուրիշ աւազակներու դէմ կը պաշտպանէ, չի թողուր որ Սուրբ Աթոռին ոստիկանութիւնը տուրք գանձէ անկէ և տասանորդի կապալառուները գիւղէն դուրս կը վռնտէ։ Ես իմ կալուածներէս դղեակ մը և քանի մը արտավար հող նուիրած եմ իրեն, որով երախտապարտ մնացած է ինծի։ Մինչեւ քու զաւակդ փնտռելս ու գտնելս, ան մէկ խօսքովս պիտի պահէ և ամէն պատահականութեան առջեւ պիտի պաշտպանէ քեզ։

Օլիմբիօ Գալվէթի բնաւ չի զարմացաւ իրեն եղած այս առաջարկին վրայ։

Այդ շրջանին մեծատուններէ շատերը այդպէս աւազակներու պաշտպան կը կանգնէին և անոնց թոշակ կը կապէին և կամ կալուածներ կը յատկացնէին, և ի պահանջել հարկի, երբոր անձնական ոխէ վրէժ առնելու և կամ դրացի զօրաւոր թշնամիներու վրայ յարձակելու պէտք ունենային, զանոնք իրենց օգնութեան կը կանչէին։

—Տուէք այդ նամակը, վսեմաշուք տէր։

Ահա այս եղաւ Օլիմբիօյի պատասխանը։

Մարքօ Սավէլլի սեղանին վրայէն մագաղաթ մը առաւ, սագի փետուրէ գրիչը մելանի թաթխեց և վճռական ձեռքով մը քանի մը տող գիր գրեց մագաղաթին վրայ։ Ստորագրեց, ոլորեց և կնքամոմով կնքեց։

—Վազէ՛, Շիարայի քով գնա, Օլիմբիօ, վիշտերուդ դարմանը դուն հոն պիտի գտնես, վերջացուց Մարքօ կոմսը։ Ես հոս քու երջանկութիւնդ պիտի պատրաստեմ, հոգ մի՛ ըներ։

Օլիմբիօ արտասուաթոր աչքերով շնորհակալութիւն յայտնեց կոմսին և հրաժեշտ առնելով դուրս ելաւ։

Բայց եթէ յանկարծ ետ դառնալով կոմսին դէմքին փոխուիլը տեսած ըլլար, անշուշտ պիտի վախնար։

Կոմսը մոռնալով Օրիի տուած խոստումը, ըստ որում Օլիմբիօն եղբօր պէս պիտի սիրէր, պիտի պաշտպանէր և զայն բնաւ չի պիտի հեռացնէր իր կալուածներէն, կոմսը մոռնալով այս խոստումը, սկսած էր վատաբար դաւադրել անոր դէմ։

Սավէլլի այդ վայրկեանէն ատել սկսած էր Օլիմբիօն. Պէատրիսի սէրն էր այդ ատելութեան պատճառը։ Պէատրի՜ս, Պէատրի՜ս, որ զինքը մերժած էր, ինչո՞ւ իր ստորադաս պաշտօնեան սիրէր։ Ինքը, կոմս մը. Ի՞նչպէս չէր կրցած գրաւել գեղուհիի մը սիրտը և երկու փարա չարժող կառավարիչ մը յաջողած էր տիրել անոր սրտին։

Օլիմբիօ եկած էր իրեն ապաւինելու, մինչդեռ ինքը կորստեան մատնած էր զայն...

Օլիմբիօ առանց բնաւ կասկածելու կոմս Սալէյլի վրայ, կայծակի արագութեամբ Հռոմէն անցնելով Զիգոլանօ ուղղուեցաւ...։

Ան ճամբան Պէպպրիօի և իր սիրելի հովանաւորին վրայ մտածեց...։ Կասկած չունէր այլեւս, կոմս Սալէյլ անոնց պաշտպան պիտի կանգնէր և երկուքն ալ պիտի ազատէր։

Գալով կոմս Զէնզիի, եթէ իրաւ մեռած ըլլար, Սալէյլին շատ ազդեցիկ մարդ ըլլալուն, պիտի կըրնար իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնը բեկանել։

Պէպպրիօ և Սալէյլ ի նպաստ իրեն վկայութիւն պիտի տային և կասկած չկար թէ զինքը պիտի ազատէին։

Ահա Օլիմբիօ այսպէս սփոփիչ մտածումներով Զիգոլանօ հասաւ։

Գիւղէն ներս մտնելուն պէս, Օլիմբիօ առաջին հանդիպած մարդուն Շիարան հարցուց։ Այս մարդը իրեն արտաքին երեւոյթով հաստատուն տուն մը ցոյց տըւաւ որուն պատուհանները երկաթէ վանդակորմներով պաշտպանուած էին։

Այս շէնքին փողոցի դրան վրայ գոյնը նետած ցուցատախտակ մը կար որուն գիրերը արեւուն ու անձրեւին տակ մաշելով անընթեռնելի դարձած էին։

Ըստ երեւոյթին, ժամանակին պանդոկ մը եղած էր ան, և թերեւս դեռ պանդոկ մըն էր։

— Ահա սինեօր Շիարան այս տունը կը բնակի, պատասխանեց անցորդը։

Եւ իր ճամբան շարունակեց։

Օլիմբիօ ձիէն վար իջնելով գնաց բռունցքովը հաստաբեստ դուռը զարկաւ։ Դրան ետեւէն խնդալու, երգելու և գաւաթներու իրարու զարնուելու աղմուկներ լսուեցան։

Դուռը բացուեցաւ։

Մարդկային դէմքով միթխարի հրէշ մը, դիմակաւորի պէս այլանդակ զգեստներ հագած, գունաւոր փետուրով զարդարուած թաղիքէ գլխարկը մինչեւ ականջները իջեցուցած, պատառոտուն կապայով մը Օլիմբիօյի դէմը ելլալով զայն անգամ մը վերէն վար չափեց։

Սինիօր Շիպրան հո՞ս է, հարցուց Օլիմբիօ,

Հրէշակերպ մարդը տեսնելով որ վայելուչ զգեստներ հագած մէկու մը դէմը կը գտնուէր, զայն բարեւելով ըսաւ.

—Գնդապետ հոս է։ Ի՞նչ կ՚ուզէք իրմէ։

—Կոմս Մարքօ Սավէլլիէն նամակ մը բերած եմ իրեն, պատասխանեց Օլիմբիօ ձեռքի թուղթը ցոյց տալով անոր։

—Հէ՜յ, Բէբօ, սա ձին բռնէ, պոռաց հրէշակերպ մարդը ներսէն մէկը կանչելով։

Եւ ապա խօսքը Օլիմբիօյի ուղղելով աւելցուց.

—Ներս մտէք, պարոն։

Կանչուող Բէբօն թզուկ մըն էր, որ հրէշին ոտքերուն տակէն դուրս սպրդելով, գնաց ձիուն սանձը բռնեց, իսկ Օլիմբիօ կապելայի նմանող սրահ մը մտաւ։ Այս կապելայանման սրահին բոլոր յաճախորդները կախաղան հանուելիք մարդասպաններու կը նմանէին։

Շիպրան անասնական դէմքով և լայն ուսերով հրէշակերպ մարդ մըն էր որուն դէմքը թաւ մօրուքով մը շրջանակուած էր։

Ան ոտքի ելլալով այցելուին դէմը կեցաւ։

Օլիմբիօ քաղաքավարութեամբ զայն բարեւելով ըսաւ.

—Զօրավար Շիարա, Մարքօ Սավէլլի կոմսը այս նամակը ինծի յանձնեց որ ձեզ բերեմ, և ձեր մասին գովեստով խօսեցաւ ինծի։

Շիարա սեղանի մը առջեւ նստելով Օլիմբիօն հրաւիրեց որ իր դէմը աթոռ մը գրաւէ. և հրամայելէ վերջ որ շիշ մը հին գինի բերեն, նամակը բանալով սկսաւ կարդալ։

Յանկարծ դէմքին վրայ նշանակալից ժպիտ մը նշմարուեցաւ։

—Հը՛, ըսել է դուք մեր ազնուական ու պատուական կոմս Սավէլլիի բարեկա՞մն էք եղեր. հա՞... խօսք առաւ աւազակապետը։ Ի՜հ, չա՛տ ուրախ եմ, չա՛տ...։ Բարի՛ եկաք, բարի՛ եկաք, տուներնիս ձերն է...։

Այս ըսելով ոտքի ելաւ և զուարթ ձայնով մը սկսաւ պոռալ.

—Բէրօ՛, Աքարբիթա՛, Լօրէնցօ՛, Ճօվանէթթօ.... հո՛ս եկէք, որդիանք, շու՛տ հոս եկէք։ Բանացէ՛ք սա մանչուկը և ուղղակի նկուղը նետեցէք...։ Եթէ դէմ դնելու ըլլայ, լաւ մը տփեցէք...։

—Ի՞նչ, նկո՞ւղ, լաւ մը տփեցէ՞ք. թոթովեց Օլիմբիօ յանկարծակիի գալով։ Ի՞նչ կ'ըսէք, վարպետ Շիարա, խելքերնո՞ւդ եկաւ...։ Նամակը չի կարդացի՞ք։

—Մանչուկս, նամակը կարդացած ըլլալուս համար է որ հետդ այդպէս հիւրասիրաբար կը վարուիմ կոր. պատասխանեց Շիարա հեգնական շեշտով մը։ Կոմսին լաւագոյն բարեկամն ես, այնպէս չէ՞. Հ՛մ. արժանի կերպով պիտի հիւրասիրենք քեզ. տուներնիս քուկդ է... և գիտցած եղիր որ այս պատիւը ուրիշներու չենք ըներ...։

Ապա չորս մարդոցը դառնալով հրամայեց.

—Ըսածս ըրէ՛ք. շո՛ւտ. անզգամնե՛ր...։

Չորս մարդիկը ակնթարթի մը մէջ Օլիմբիօի վրայ նետուեցան զայն կապկպեցին, ուսերնին զարկին և առնելով տունին տակի մութ ու խոնաւ զնդանը նետեցին, ուր Օլիմբիօ սա խօսքերը մռլտաց.

—Ոեւէ յոյս չի մնաց...։

Եթէ սակայն իր բարեկամին՝ Սավէլլի կոմսին Տիարայի գրած նամակը կարդացած ըլլար, իրաւ յուսահատութեան պիտի մատնուէր քաջ երիտասարդը։

Ահա թէ ինչ էր այդ բարեկամական յանձնարարականին բովանդակութիւնը։

«Գրաբերս Օլիմբիօ Գուլվէթին բանտարկեցէք ձեր մօտ և մինչև որ նոր հրաման մը չտամ, զայն մի ձգէք։ Խստօրէն հսկեցէք իր վրայ և եթէ փախչիլ ուզէ, առանց այլևայլի սպաննեցէք զինքը։ Այս ծառայութեան փոխարէն հինգ հազար ոսկի պիտի ստանաք ինէ։»

ՄԱՐՔՕ ՍԱՎԷԼԼԻ

ՎԱՏԸ

Մարքօ Սավէլլի ոտնակոխ ընելով իր նախահայրերուն անցեալ փառքն ու պատիւը, ըրաւ այն վատութիւնը զոր չի պիտի ընէր ամենէն հասարակ ու ստորին մահկանացուն։

Մէկ ոստումով ինքզինքը վատութեան տիղմին մէջ նետեց։ Սէրն էր այս բանը ընել տուողը։

Պէատրիսի տիրանալու կիրքն ու տենչը ամէն բան մոռցնել տուաւ իրեն, իր լաւագոյն զգացումները սպաննեց։ Կիրքը ատելութիւն և նախանձ սերմանեց անոր հոգիին մէջ և գէշ խորհուրդներ գրաւ անոր միտքը. մարդասպանութիւն, ոճիր. պատրաստ էր, ամէն բան աչքը առած էր։

Եւ իր ատելութեան յագուրդ տալու համար նախ Օլիմբիոն բանտարկել տալով սկսաւ։

Զայն Շիրայի պէս աւազակի մը ձեռքը մատնած էր, դաժան դահիճի մը ձեռքը։

Իրաւ, թեպէտ զայն մեռցնել չի տուաւ, բայց ատոր պատճառը կար։ Սամէլլի թերևս անոր պէտք ունենար, իր դժոխային վրէժը առնելու համար ձեռքը զէնք մը ունենալու էր։

Իր ծրագիրը պարզ էր, պարզ բայց հրէշային։

Օլիմբիոյի պատմութիւնը ծայրէ ի ծայր մտիկ ընելէ յետոյ ան սապէս մտածած էր.

—Ամէն արտաքին երևոյթ Օլիմբիոյի դէմ է, ամէն փաստ զայն կ'ամբաստանէ իբրև մարդասպան։ Պէտրիսը մարդասպանին մեղսակիցը ընել շատ դիւրին պիտի ըլլայ։ Իմ մէկ խօսքս կը բաւէ. եթէ Բարական ոստիկանութեան երթամ վկայութիւն տամ թէ Օլիմբիոն է մարդասպանը և Պէտրիսն ալ անոր մեղսակիցը, այս վերջինը իբրև հայրասպան մահուան կը դատապարտուի։ Օլիմբիոն արդէն բանտարկուած է. դատարանը պիտի կարծէ թէ իր աները սպաննելէ յետոյ փախած է։ Պէտրիսի անմեղութիւնը միայն Օլիմբիոն կրնայ երևան հանել։ Եթէ դատարան ներկայանալով խոստովանի թէ ինքն է մարդասպանը, Պէտրիս կ'ազատի։ Բայց Օլիմբիոն կրնա՞յ Շիրայի ձեռքէն ազատիլ. մինչև որ ես ազատ արձակելու հրաման չի տամ, Շիրա անոր օձիքը չի պիտի ձգէ, հակառակ պարագային խոստացած հինգ հազար ոսկիս չի պիտի կրնայ շահիլ։ Բայց ես ալ մինչև որ Պէտրիս ինծի անձնատուր չըլլայ, Օլիմբիօն արձակել չի պիտի տամ. Իսկ եթէ վերջնականապէս մերժէ իմ կինս ըլլալ, Օլիմբիօն մեռցնել կուտամ և դատարանը Պէատրիսը իբրև հայրասպան հաւատաքննութեան չարչարանքներուն կ'ենթարկէ: Ասոնց ամէնքն ալ լաւ, բայց չի՞ կրնար ըլլալ որ կոմսը դեռ մեռած չըլլայ...: Երբոր կոմսը ողջ ըլլայ, ծրագիրներս ջուրը կ'իյնան. ուրեմն ամէն բանէ առաջ կոմսին մեռած ըլլալը հաստատելու եմ: Բայց եթէ ողջ ալ ըլլայ, անշուշտ Օլիմբիօն իբրև մարդասպան պիտի ամբաստանէ, որով դարձեալ Պէատրիսը ինծի պիտի մնայ. Ի՛մս է, ի՛մս է, Պէատրիսը ի՛մս է: Խենդի պէս կը սիրեմ զայն և եթէ պէտք ըլլայ, ինչպէս որ անունս ու պատիւս ոտքի տակ առնելով խղճիս դէմ գործեր կատարեցի, պատրաստ եմ ուրիշ չարիքներ ալ հասցնելու իրեն: Ի՞նչ ոճիր որ պէտք ըլլայ գործել Պէատրիսի հասնելու համար, աչքերս գոցելով պիտի գործեմ:

Այս չար խորհուրդները ճիշդ էին: Մարքօ Սավէլլի կոմսին հոգին գեհեն իջած էր... դժոխքի չարութեան սատանան անոր մէջ բնակիլ սկսած էր...: Ամէն չարիք, ամէն վատութիւն, ամէն ստորնութիւն աչքը առած էր ան:

Ձին թամբել տալու և հետը չորս սպասաւոր առնելով, ժամ առաջ կոմսին մեռած ըլլալուն լուրը հաստատելու համար Ռոքքա դղեակը ուղղուեցաւ:

Յանկարծ կէս ճամբան յուղարկաւորութեան թափօր մը հանդիպեցաւ:

Ֆրանչէսքօ Չէնչի կոմսին մարմինը Հռոմ կը փոխադրէին:

Սեւ կառքի մը մէջ սեւեր հագած երկու կիներ թափօրին կը հետեւէին:

Կոմսուհին և Պէատրիսն էին անոնք:

Սավէլլի բարեւ տուած ըլլալով, երկու կիները գլուխնին թօթվեցին։

Չորս ձիերէ քշուող մեռելակառքը ձիաւորներով շրջապատուած էր։ Ուրիշ ձիաւորներ մեռելակա-

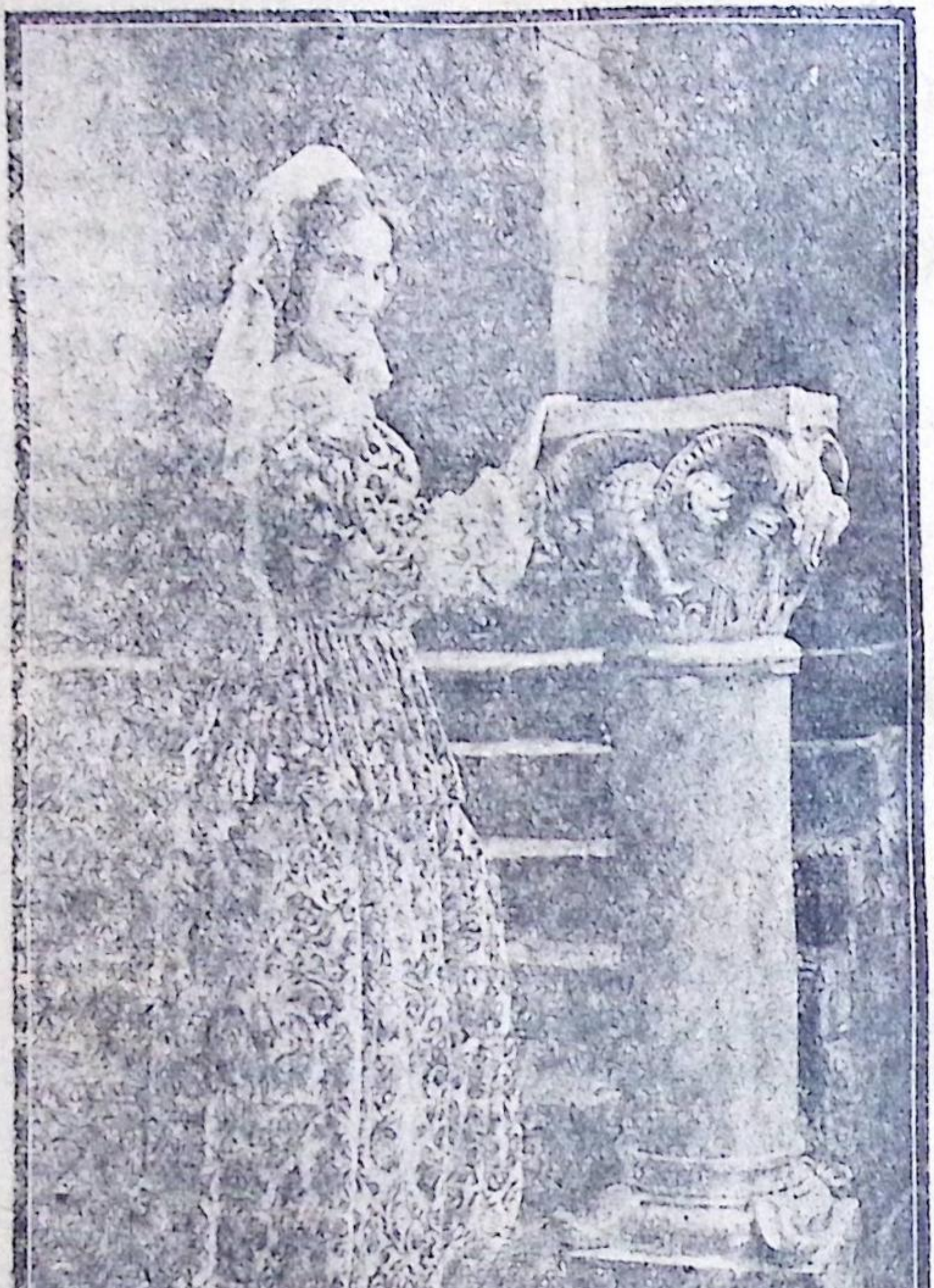

Պեշագրիս մայր ըլլալէ վերջ

քին տունէն կ'երթային։

Մարքօ Պէատրիսը տեսնելուն պէս դեղ դեղին կտրեցաւ եւ պահ մը վարանմամբ կեցած տեղը մնաց։

Իրեն անանկ եկաւ որ հանգուցեալ բարեկամը խորհուրդ կուտար իրեն ետ կենալ իր չար ծրագիրներէն։

Մարքօ յօնքով թափօրին հետեւող սպասաւորներէն մէկուն իրեն մօտենալու նշան մը ըրաւ։

Բիգոլօն էր այդ սպասաւորը որ կոմսը ճանչցած ըլլալով յարգանօք գլխարկը հանեց եւ խոնարհեցաւ անոր առջեւ։

—Ըսել է այսպէս տէրդ մեռա՞ւ, բարեկամս, հարցուց Մավէլլի։

—Այո՛, վսեմաշուք տէր։ Նորին վսեմութիւն կոմսը առջի գիշեր պատշգամին բազրիքին կռթնած միջոցին բազրիքը կոտրեր է եւ սիրելի տէրերնիս վերէն վար գլխուն վրայ բակ ինկեր է...։

—Ի՛նչ ցաւալի աղէտ. ի՛նչ սոսկալի մահ, կակազեց կոմսը։ Բայց ինչո՞ւ քահանայ չկայ թափօրին մէջ, ինչո՞ւ մեռելակառքը առանց քահանայի կը ճամբորդէ։

—Իւհի՛ւ, իւհիւ։ Ներողութիւն, պարոն կոմս... չա՛տ կը յարգէինք մեր կոմսը... անդարմանելի կորուստ մը ունեցանք...։ Իւհի՛ւ, իւհի՛ւ...։

—Մի՛ լար, տղաս. ամէնքս ալ նոյն ճամբուն ճամբորդներն ենք...։ Ինչո՞ւ քահանայ մը բերել չի տուիք։

—Իւհի՛ւ, իւհի՛ւ։ Վսեմաշուք տէր, Ռօքքայի քահանանիս մեռաւ, նոր քահանայ մը եկաւ... իւհիւ.. իւհի՛ւ...։ Նոր քահանան մեր տէրը չէր ճանչնար.. եւ չուզեց...։

Բիգոլօ աչքերուն կեղծ արցունքները սրբելով խօսքը կտրեց եւ հասկնալով որ բերնէն անտեղի խօսք մը պիտի փախցնէր. ջօրին խարազանելով Թափօրին ետեւէն վազեց...:

—Այս անզգամին ըսածները սուտ են, մռլտաց Սավէլլի ակռաներուն տակէն: Քահանայ մը ասանկ իւղոտ պատասար փախցնել չի պիտի ուզէր անշուշտ: Ասոր մէջ գաղտնիք մը կայ...: Է՛հ, ատ ալ կ'իմանանք...:

Ապա խօսքը իր մարդոց ուղղելով հրամայեց.

—Առա՛ջ, բարեկամներս:

Եւ հինգը մէկէն դէպի Ռօքքա գիւղակը արշաւեցին:

Սավէլլի ուղղակի գիւղին աւագերէցին ներկայացաւ:

Կեղծաւոր քահանան գիւղին տիրոջ առջեւ մինչեւ գետին խոնարհելէ յետոյ երբ իմացաւ թէ կոմսը մեղաւոր Ֆրանչէսքօ Չէնչիի մահուան պարագաներուն մասին տեղեկութիւն առնելու եկած էր, անգամ մը եւս խոնարհելով անոր առջեւ, սապէս պատասխանեց.

—Վսեմաշուք տէր, դժբաղդաբար այդ դժբաղդ մարդը չի կրցայ խոստովանեցնել եւ ո՛չ ալ յաջողեցայ փրկութեան լուսաւոր ճամբան ցոյց տալ իրեն. որովհետեւ խեղճ մարդը հազիւ թէ իմ դէմքս տեսած, հոգին աւանդեց... քանի մը բառեր փախայց թէպէտ... սարսափելի բառեր... բայց...:

—Այդ մասին չէ՞ք կրնար զիս տեղեակ պահել...:

—Ինչո՞ւ չէ, տէր իմ: Արդէն Սուրբ Աթոռին պիտի գրեմ... տեսնենք թէ ի՞նչ յարմար պիտի դատէ... այնպէս կը կարծեմ որ հարցաքննութիւն բանայ այս ոճրին հեղինակները պատժելու համար...:

—Ոճի՞ր, ոճի՞ր ըսիք. տէր հայր, գոչեց Սավէլլի ուրախութիւնը ծածկել ջանալով:

—Եւ այնպիսի սարսափելի ոճիր մը որ երկնից բարկութեան արժանի է, մռլտաց քահանան:

—Ո՛չ, ըսէ՛ք, խնդրեմ։

—Կոմսը մեռնելէն առաջ իր աղջիկը և ուրիշ մէկը ամբաստանեց, ըսաւ թէ Պէտրոս և իր սիրահարը սպաննած են զինքը։ Սիրահարին ով ըլլալը չեմ գիտեր...։ Մեղա՜յ, մեղա՜յ, թողութի՜ւն շնորհէ, երկնաւոր տէր, որ այս գարշելի բառը առաջին անգամ ըլլալով բերնէս փախաւ։

—Այդ խօսքը ըսած ատենը քովերնիդ ուրիշ մարդ կա՞ր, տէր հայր։

—Բոլոր սպասաւորներն ալ հոն էին, Զէնչի կոմսուհին և իր աղջիկն ալ հոն էին։ Պէտրոս ուրացաւ. բայց այդ երկու կիները Թող ուզածնուն չափ ուրանան..., ես լուսահոգիին վէրքերը աչքովս տեսայ... աչքո՛վս... գլուխին վրայ խոշոր ծակ մը բացուած էր և վստահ եմ որ գաւազանի հարուածով բացուած էր այդ ծակը։ Ատոր համար էր որ աճապարանօք Հռոմ ղրկեցին մարմինը, Թող ուզածնուն չափ ուրանան, մարմինը դագաղին մէջն է, եթէ մարդասպանները դատարանին առջև ուրանալու ըլլան, դագաղը կը բանան և դիակը կը քննեն։

—Տէր հայր, կարծեմ թէ խեղճ մարդուն դիակը անհանգիստ ընելու բնաւ հարկ չի պիտի մնայ, դիտել տուաւ Սամէլլի։ Ձեր և ծառաներուն վկայութիւնը բաւական է, և եթէ այդ այլասերած աղջկան մեղսակիցն ալ իրողութիւնը խոստովանելու ըլլայ, վկայութիւն մը աւելի կ'ըլլայ...։ Չի՛ պիտի ձգեմ, չի՛ պիտի ձգեմ որ սիրելի բարեկամիս սպաննիչները անպատիժ մնան, ե՛ս պիտի առնեմ անոր վրէժը։

Սրիկայ քահանան ուրախութեամբ ձեռքերը իրարու շփեց։

—Կարծեմ թեմս ձգելով Հռոմ երթալ պէտք պիտի ըլլայ որպէս զի մինչեւ դատավարութեան վերջանալը սրբազան դատարանին տրամադրութեան տակ գտնուիմ, ըսաւ ան քիթին վրայէն կոմսին երեսը նայելով։ Եւ կը յուսամ որ Հռոմի միաբանութիւնը եկեղեցիին և հանրային բարոյականին մատուցած այս ծառայութիւնս աննկատ չի պիտի ձգէ . . . ։

— Տէր հայր, արդէն ձեր տեղը հոս չէ, դուք աւելի մեծ աստիճաններու արժանի էք, ըսաւ Մարքօ։ Եկեղեցին և կրօնքը պաշտպանելու ձեր խանդը արժանի է քնահատութեան։ Կը խոստանամ որ ձեռքէս եկածը պիտի ընեմ ձեզի աւելի վայելուչ պաշտօն մը տրուելուն համար։

— Շնորհակալ եմ, վսեմաշուք տէր։

Մարքօ Սավէլլի անոր խօսքը կտրելով հարցուց.

— Տէր հայր, ձեզի շատ կարեւոր բան մը պիտի հարցնէի։ Անգամ մը սա ձեր թաղին արձանագրութեանց տոմարը աչքէ անցուցէք նայինք, կրնայ ըլլալ որ ձեր նախորդը Պէադրիսի հօր թշնամիին անունը հոն արձանագրած ըլլայ։ Զէ՞ մի որ Պէադրիս յայտարարած է թէ ամուսնացած է, եթէ իրաւ ամուսնացած է, ձեր նախորդին օրով կատարուած պիտի ըլլայ այդ պսակը։ Անհրաժեշտ է գիտնալ թէ ո՞վ է անոր սիրողը, եթէ արձանագրութեանց տոմարին դիմենք, թերեւս այդ անունը երեւան հանենք։

— Հիմա ես ատիկա երեւան կը հանեմ, պարոն կոմս։

Այդ շրջանին գիւղերու քահանաները մէկ մէկ անշուք տետրակ ունէին իրենց տունը որոնց մէջ թաղին քահանան խղճմտօրէն կ'արձանագրէր տեղի ունեցող ծնունդները, ամուսնութիւնները և մահերը։ Այդ տոմարէն ուրիշ քաղաքական ոեւէ վիճակագրութիւն գոյութիւն չունէր։

Տօմէնիքօ Սալվաթի դուրս ելլալով գնաց այդ տոմարը բերաւ։

Մարքօ Սավէլլի միտքը դրած էր որ եթէ Պէադրիսի եւ Օլիմբիօյի իրարու հետ ամուսնացած ըլլալուն արձանագրութիւնը գտնէր այդ տոմարին մէջ, առանց այլեւայլի պիտի պատռէր այդ էջը։ Ահա այսպէսով, քահանան ալ իրեն մեղսակից ու գործակից ունենալով. Մարքօ Սավէլլի պիտի յաջողէր ջնջել Պէադրիսի ամուսնացած ըլլալուն օրինաւոր փաստը. եւ որով, անկէ ծնած փոքրիկը ապօրինի յարաբերութեան մը ծնունդը եղած պիտի ըլլար։ Այսպէսով, Պէադրիս պոռնիկ պիտի հռչակուէր եւ ըստ այնմ հօրը սպանութեան պատասխանատուութիւնը իր վրայ ծանրացած պիտի ըլլար։

Բայց Մարքօ Սավէլլի այս նոր ոճիրը գործելու պէտք չունեցաւ, որովհետեւ հայր Բէթրուչիօ Պէադրիսի Օլիմբիօյի հետ ամուսնացած ըլլալը տետրակին մէջ արձանագրելէ առաջ հոգին աւանդած էր արդէն։

Տեսնելով որ տոմարին մէջ իր փնտռած արձանագրութիւնը չէր գտած, Մարքօ Սավէլլի ուրախութեան ժպիտ մը ունեցաւ։

—Ըսել է կոմս Ջէնչիի աղջիկը ստած է, այո՛, ստած է, չարունակեց սրիկայ քահանան։ Տեսէ՛ք, ոեւէ արձանագրութիւն չկայ հոս։ Հայրը սպաննող աղջկան մը համար սուտ մը աւելի խօսիլը ի՞նչ կարեւորութիւն ունի։

—Այո՛, այո՛, լսածնիդ ճիշդ է, Պէադրիս սուտ խօսած է, թոթովեց կոմսը։ Եւ այս սուտը իր գործած ոճիրին վրայ պիտի աւելնայ։ Քիչ մը առաջ ըսիք որ նորին սրբութիւն Հռոմի կառավարիչ Թավէրնա եպիսկոպոսին ամբաստանագիր մը պիտի ներկայացնէիք այս մասին. կը հաճի՞ք այդ ամբաստանագիրը ինծի յանձնել որ ես իմ ձեռքովս իրեն տանիմ։ Այսպէսով գործերը աւելի շուտ առաջ պիտի երթան. ես ալ իմ կողմէս երկու խօսք կ՚աւելցնեմ և Պէատրիսի յանցապարտութիւնը հաստատուելէ առաջ դատապարտութեան վճիռը արձակել կուտամ։ Թշուառական կին. թող երթայ հասկնայ թէ ի՛նչ կը նշանակէ պոռնկութիւնն ու հայրասպանութիւնը։

—Բայց ասոր համար ժամանակ պէտք է։

-Նամակը գրա՞ծ էք։

—Դեռ չեմ գրած. պաշտօնական ամբաստանագիր գրելը դիւրին բան չէ. ժամանակի կը կարօտի։

—Գիտցած եղէք կակայն որ ասանկ գործերու մէջ ժամանակ կորսնցնել չըլլար։

—Պարոն կոմս, կը հաճի՞ք տուն տալ որ ես ալ գրեմ։

—Ամենայն սիրով։

Սավէլլի հետեւեալ նամակը տուն տուաւ. իսկ անարժան քահանան գրեց.

Նորին գերապատուութիւն
Ծիրանաւոր արքեպիսկոպոս Թավէռնա
Հռովմի կառավարիչ

«Գերապատիւ հայր,

«Մեր հոգիներն ու սրտերը կարդացող Աստուծոյ առջեւ, գիտակցութիւնն ունենալով մեր պարտականութեան, Պէատրիս Չէնչին կ՚ամբաստանենք իբրեւ հայրասպան։ Կոմս Ֆրանչէսքօ Չէնչի մեռած միջոցին, գերագոյն դատաւորին առջեւ ելլալէ առաջ իր աղջիկը ամբաստանեց։ Այս ամբաստանութիւնը ես իմ ականջովս լսեցի. ինծի պէս ուրիշ վկաներ ալ լսեցին, իր կինը՝ Լուքրէցիա կոմսուհին և տունին այն սպասաւորները որոնք մահամերձին սնարին քով հաւաքուած ազօթելու վրայ էին: Հիմնուելով այս փաստերուն վրայ, խաչին առջեւ հանգուցեալին անունով երդում կ'ընեմ որ Պէադրիս Չէնչիի դէմ եղած այս ամբաստանութիւնը ճիշդ է և պատրաստ եմ միանգամայն անձամբ ներկայանալու ձերդ գերապատուութեան նշանակալից դատարանը և ջախջախիչ փաստերով ապացուցանելու այդ թշուառական արարածին գործած գարշելի ոճիրը: Ծնրադիր ձերդ գերապատուութեան առջեւ խոնարհաբար կը թախանձեմ որ ընդունիք իմ հաւատարմութեանս ամենախորին հաւաստիքը և կը մնամ ձերդ բարձրագոյն սրբազնութեան ամենախոնարհ զաւակը:

ՏՕՄԷՆԻՔՕ ՍԱԼՎԱԹԻ

—Տո՛ւր հիմա այդ նամակը որ ես անձամբ ներկայացնեմ կառավարիչին: Վստահ եղիր որ քիչ ատենէն Հռոմ պիտի հրաւիրուիս: Իմ պալատս քու տրամադրութեան տակ կը դնեմ: Առ այժմ մնաս բարով, տէր հայր: Սա ալ չի մոռնամ ըսելու որ յետ այսու իմ լաւագոյն բարեկամս ես և ձեռքէս եկածը պիտի ընեմ քեզ պաշտպանելու համար:

—Ո՛հ, վսեմաշուք տէր, այնպիսի պատիւ մը կ'ընէք ինծի որ, չեմ գիտեր թէ ի՛նչպէս պիտի կրնամ երախտագիտութիւնս յայտնել:

Մարքօ մտերմաբար ձեռքը քահանային ուսին դնելով աւելցուց.

—Եպիսկոպոսական վեղարը սա լայն ճակատիդ լաւ կը վայլէ, տէր հայր, և եպիսկոպոսական ասան ալ սա հաստատուն ձեռքերուդ: Ասկէ ետքը եկեղեցին կամքը հաւատացեալներուն կրնաք պատադրել:

Տօմէնիքօ Սալվաթի շշմած շլմորած, խոնարհութիւն մը ըրաւ և երբ գլուխը վեր վերցուց տեսաւ որ Սավէլլին աներեւոյթ եղած էր:

Ձգենք փառասէր քահանան որ իր երազները փայփայէ և մենք հետեւինք կոմսին:

Երբ Սավէլլի դուրս ելաւ, հետեւեալ հրամանը արձակեց իր չորս սպասաւորներուն.

-Դէպի Հռոմ և կայծակի արագութեամբ:

Ատելութեան դեւը սկսաւ իր մէջ մռնչել.

—Պէատրիսը ձեռքս ինկած է, իմս պիտի ըլլայ:

Յաջորդ օրը, առանց զգեստները փոխելու համար իր պալատ երթալու, փոշիներով և քրտինքով ծածկուած, Հռոմի կառավարիչին ներկայացաւ:

Ընդունելութիւնը անմիջական եղաւ:

Ծիրանաւոր իշխան Թավէրնա ի՛նքն ալ ազնուական ըլլալուն գիտէր թէ ինչպէս պէտք էր ընդունիլ ազնուական մը:

Սավէլլի կոմսը երկու բառով եղելութիւնը անոր իմաց տալէ յետոյ ըսաւ թէ վատաբար աղջկանը կողմէ սպանուող Ֆրանչէսքօ կոմսին վրէժը լուծելով արդարութիւնը գործադրելու եկած էր:

—Այո՛, գերապատիւ տէր, բարեկամիս մահուան սնարին քով գտնուող քահանային ամբաստանագիրը, ըսաւ ան: Որքան ալ խորշանք պատճառէ մեզ այս ոճիրը և որքան ալ անհաւատալի թուի ան մեզի, ձեռքս խղճիս վրայ դնելով ամենայն հանդարտութեամբ կրնամ երդում ընել որ լուսահոգի Ֆրանչէսքօն հոգին աւանդած միջոցին իրաւը խօսած է իր աղջիկը ամբաստանելով: Կը պահանջեմ ուրեմն որ կոմսին մահուան վրէժը առնուի:

Ծիրանաւոր Թավէրնա խուզարկող նայուածքով մը Մարքօյի նայեցաւ: Կոմսը թաշկինակը աչքերուն տարած, կեղծ ու պատիր արցունքները սրբելու ձեւ մը առած էր և իբրեւ թէ չի լալու համար եղած ըլլար, շրթունքները կը կրծէր:

—Կոմս Ջէնչին ամբողջ կեանքին մէջ անզգամ սրիկային մէկը եղած է, մեղաւոր մը և գէշ քրիստոնեայ մը, գիտել տուաւ ծիրանաւորը անաչառութեամբ։ Ո՛չ նորին սրբազնութիւն քահանայապետը

Գաթալան

իրմէ գոհ մնացած է և ո՛չ ալ մենք։ Իր փրկութեանը համար մեր թափած ջանքերը ի զերեւ ելած են...։ Անշուշտ մեզի անծանօթ մնացած ծանր դրդապատճառ մը կայ որ աղջիկը այսպէս ձեռք բարձրացուցեր է իր հարազատ հօրը վրայ...., ապա թէ ոչ. Պէատրիսի պէս առաքինի աղջիկէ մը բնաւ չի յուսացուիր որ ատանկ գարշելի ոճիր մը գործէ...։

—Ատանկ պատճառ մը գտնուիլը կամ չգտնուիլը չենք գիտեր, գերապատիւ տէր, բայց արդիւնքը մէջտեղն է. աղջիկ մը իր հայրը սպաննած է. կրնա՞ք զինքը անմեղ հռչակել. կրնա՞ք դուք հայրասպան մը չես ըսել իր երեսին և ձգել որ ժողովրդային ցասումը պատժէ զինքը...։

—Իրաւունք ունիք, կոմս։ Մեռեալը որքան ալ մեղաւոր ըլլայ, անոր գործած մեղքերը չեն կրնար արդարացնել իր աղջկան գործած ոճիրը։ Կրնաք մեկնիլ, պարոն կոմս, հանդարտ սրտով կրնաք մեկնիլ, և վստահ եղէք որ արդարութիւնը իր տեղը պիտի գտնէ։

Այս ըսելով, կառավարիչ Թավէրնա վանական մը կանչեց և Տօմէնիքօյի նամակը անոր յանձնելով ըսաւ.

—Կարդա՛ սա և առանց բնաւ ժամանակ կորսնցնելու պէտք եղածը ըրէ։

Սավէլլի կառավարիչն ու վանականը բարեւելով դուրս ելան։

Դժոխային ծրագիրը յաջողած էր. Պէատրիս հայրասպան պիտի հռչակուէր։

Մութը չէ կոխած, Պէատրիս, իր մայրը և իր երկու եղբայրները ձերբակալուելով Սուրբ-Հրեշտակապետ բանտը նետուեցան։

Օլիմբիօյի դժբաղդ կնոջ չարչարանքը սկսած էր։

Դէպի վե՜ր..., դէպի Գողգոթա։

— 11 —

ՇՈՒՇԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱՊԵԼԱՆ

Շուշաններու կապելան իր անունին համապատասխանող ոչինչ ունէր իր վրայ։

Կարգ մը չարագործներու, դատարկապորտներու և մաքսանենգներու հաւաքավայրն էր ան,

Վատահամբաւ կիներ կարգ մը թափառաշրջիկներու շուրջ կը սլքտային հոն և Բարին կառավարութեան ոստիկանները եթէ մեծ թուով չըլլային, հոնկէ ներս մտնելու կը վախնային։

Կռիւն ու հակառակութիւնը բնաւ պակաս չէր կապելային մէջ. ամէն օր արիւն կը թափէր հոն, ամէն օր մէկ երկու հոգի կը վիրաւորուէին. օր չէր ըլլար որ ոճրագործական դէպք մը չի պատահէր։

Գիշեր ըլլալուն պէս, կապելային ետեւի պատուհանները իրարու ետեւէ կը բացուէին և մարդկային մարմիններ դուրս կը նետուէին, որոնք Թիպր գետին ցոլցլուն ալիքներէն քշուելով ջրամոյն կ'ըլլային։

Կապելային կռնակի կողմը Թիպր գետին վրայ կը նայէր. գետին ամենէն սաստիկ յորձանքին վրայ, և եթէ ոեւէ առարկայ գետը նետուելու ըլլար, մէկ երկվայրկեանի մէջ աներեւոյթ կ'ըլլար։

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, Շուշաններու կապելային մէջ զինուորական կարգապահութիւն կը տիրէր. ամէն ոք իր խմածին փոխարժէքը կանոնաւոր կերպով կը վճարէր. հազուագիւտ էր որ յաճախորդ մը, որքան ալ անպարտաճանաչ կամ ազդեցիկ ըլլար ան, առանց խմածին փոխարժէքը վճարելու կարենար ողջ առողջ դուրս ելլալ հոնկէ։ Ատոր ալ պատճառը այն էր որ, կապելապետուհին, տիկին Լուչիա, ամենուն սարսափ ազդող հոմանի մը ունէր՝ Գաթալոնը։

Կոմսին կամակատարը, որ երկար ատենէ ի վեր կը ճանչնար գեղեցիկն Լուչիան, Պէապրխի զաւակը երկու ամիսէ ի վեր հոն բերած էր և այն օրէն սկըսեալ այդ կապելային մօտերը բնակիլ սկսած էր. մէկ կողմէն տիրելով Լուչիայի սրտին վրայ, միւս կողմէն՝ կապելային վտանգաւոր յաճախորդներուն վրայ։

Զէնչի կոմսին մեռնելէն ի վեր Գաթալան այլևս սեփական բնակարան չունէր։ Տիրոջը մահուամբ իր հարստանալու երազները թուղթէ դղեակներու պէս քանդուած էին։ Միւս կողմէ, Պէտրիս և եղբայրները բանտարկուած էին, որով պզտիկը անոնց ծախելու յոյսն ալ կորսնցուցած էր։

Ոստիկանութիւնը որ մինչև այն ատենը կոմս Զէնչիի ծառայութեանը մէջ ըլլալուն պատճառաւ աչք գոցած էր անոր կարգ մը անկարգութիւններուն, կոմսին մեռնելէն ետքը սկսած էր փնտռել զայն։ Բայց նկատելով որ օր մը չէ օր մը անոր պիտի հանդիպէր, ետևէն չէր ինկած։

Ահա այդ պատճառաւ, Գաթալան գիտնալով որ զինքը կը փնտռէին, ոտքը Շուաններու կապելայէն դուրս չէր դներ։ Հոն բաղդախաղ կը խաղար և իր ապրուստը ատով կը հայթայթէր, մինչև իսկ բաւական ալ դրամ խնայած էր։ Քանի մը յաճախորդ ունէր, ամէնքն ալ աւազակներ, որոնց մենամարտի դաս կուտար. մենամարտի դաս, այսինքն մարդ մեռցնել կը սորվեցնէր անոնց...։

Գաթալան դաշոյնը իր թշնամիին կռնակէն մխելուն եղանակը շատ լաւ գիտէր, ատոր համար, իր մենամարտի աշակերտները լաւ կը վճարէին իրեն։

Ահա Պէտրիսի զաւակը այսպիսի միջավայրի մը մէջ կը մեծնար, լքուած՝ պառաւ սպասուհիի մը խնամքին, որ իր կարգին պզտիկը սիրել սկսած ըլլալով, մօր մը պէս կը խնամէր զայն։

Լուչիա փոքրիկին երբեմն անգամ չէր նայեր։

Գաթալան երբեմն մտատանջութեամբ փոքրիկը կը գիտէր... կը մտածէր թէ արդեօք օր մը պիտի կըրնա՞ր անոր երեսէն հարստանալ...։ Պէ՞տք էր շարունակել զայն մեծցնելու և սնուցանելու գործը. թէ գիշեր մը զայն եւս Թիպրի ալիքներուն յանձնելը աւելի շահաւէտ պիտի ըլլար։

Ֆրանչեսքոյի մահը ամէն հաշիւ տակն ու վրայ ըրած էր։ Պէատրիս բանտն էր։ Այդ կողմէն ուրեմն ոեւէ յոյս չկար. ի՞նչ կը մնար իրեն ընելիք։

Օլիմպիօն կար, փոքրիկին հայրը. եթէ անոր դիմելու ըլլար, անշուշտ պիտի կրնար բաւական մեծ գումարի մը փոխարէն առեւանգուած փոքրիկը հօրը ծախել։

Բայց ո՞ւր գտնելու էր զայն։

Փոքրիկին գողցուած օրէն ի վեր Օլիմպիօ անհետացած էր։ Գաթալան մարդ ղրկած էր Ռօքքա ղրդեակը հասկնալու համար թէ ո՞ւր գացած էր ան, բայց տեղեկաբերները գալով յայտարարած էին թէ ոչ ոք գիտէր անոր ուր ըլլալը։

- Ո՞ւր գացած է արդեօք այս անիծեալ Օլիմպիօն, կը հարցնէր Գաթալան իւրովի։ Անկէ ուրիշ յոյս չի մնաց։ Եթէ մինչեւ ամիս մը չի գտնեմ զայն, այս անիծեալ լակոտը գետ պիտի նետեմ որ ազատիմ ըրած ծախսերէս։ Ապրիլը դիւրին չէ, ամէն օր կաթ գնէ, վարտիկ շապիկ կարել տուր... օր մը մեր Լուչիան գլուխ բռնել պիտի սկսի...։ Սատկելիք աղջիկ, ի՞նչ տեղը կար որ հայրը սպաննէր և զիս ալ ասանկ նեղ դրութեան մատնէր։ Իրաւ որ, քանի մտածեմ, բնաւ հաւատալս չի գար. ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ Պէատրիս իր հայրը կը սպաննէ։ Վստահ եմ որ Օլիմպիօն է զայն սպաննողը։ Պէատրիս իրողութիւնը գիտէ և իր սիրահարը ազատելու համար ինքզինքը ամբաստանելը նախապատիւ կը համարէ. Անդին այդ վատ արարածըն ալ պահուըտած է անշուշտ։ Պէտրոս սիրողին տեղ պիտի դատապարտուի։ Վա՛տը, Զայն մեռցնելու էր... եթէ աղիքները դուրս թափած ըլլայի. հիմա տէրս մեռած չի պիտի ըլլար և ես ալ հարստացած պիտի ըլլայ..., Վա՛տ արարած... ես քեզի կը հասկցնեմ...,

Այն օրը Գաթալան քիթը բերանը կախած էր... սիրտը կը նեղանար...։

Թիպը գետին վրայ բացուող պատուհանի մը կըռթընած, տեղատարափ անձրեւէն գետին բարձրացող ալիքները կը դիտէր։ Երեք օր անդադար ջրհեղեղային անձրեւ մը տեղացած էր և գետը յորդիլ կը սպառնար։

Կայծակները բոցեղէն օձերու պէս երկինքը ճեղքելով իրար կը խաչաձեւէին։ Ամպերը, ելեկտրականացած, իրար զարնուելով կը գոռային։ Պահ մը անձրեւը դադրեցաւ։

Գաթալան դժգոհութեամբ գլուխը ցնցելով փըռփըռաց.

—Գետին ջուրերը բարձրանալ սկսան. եթէ երկինք իր ջրվէժներուն դուռները բանայ, պատուական ջըրհեղեղ մը պիտի ունենանք... ամբողջ գիւղը ջուրերուն տակ պիտի մնայ... տուները պիտի փլլին... և շատերը պիտի խեղդուին...։ Գէշ գործ չէ...։ Կողոպտելիք որսեր պիտի ունենանք...։ Գործերնիս Աստուծոյ մնաց, տեսնենք երկինքին դուռները պիտի բանա՞յ որ մեր երեսն ալ քիչ մը խնդայ...։

Դէմքին վրայ ուրախութեան ժպիտ մը տեսնուեցաւ։ Մարդ խեղդելու, գողութիւն ընելու և դիակները կողոպտելու հեռապատկերը հրճուանք պատճառեց իրեն։ Եթէ իսկապէս անձրեւը սկսէր, ամբողջ գիւղը ջուրով պիտի ողողուէր և Գաթալանի ալ գործ թացուած պիտի ըլլար։

Այս միջոցին Լուչիա անոր մօտենալով ըսաւ.

— Հէ՜յ, Գաթալան, ինչ նստեր ջուրը ինկած հաւերու պէս կը մտածես կոր։ Եկո՛ւր, հա՛ս եկուր, երկու պարոններ եկեր գործի մը համար հետդ խօսիլ կ'ուզեն կոր։

Գաթալան գլուխը անդին դարձուց։

Սեւեր հագած երկու մարդիկ, որոնք մեծատունի մը սպասաւորին կը նմանէին, գլխարկնին գլուխնուն հանելով անոր առջեւ տնկուեցան։

Անոնցմէ մին որ գիրուկ մարդ մըն էր, Գաթալանը բարեւելով ըսաւ.

— Քանի որ պարոն Գաթալանի հետ խօսելու պատիւն ունիմ, պիտի խնդրէի իրմէն որ բարեհաճի մեզի հետեւիլ։

— Ձեզի՞ հետեւիլ մի՛, բացագանչեց Գաթալան ահ ու դողի մատնուելով։ Ինչո՞ւ, ի՞նչ կայ եղեր որ...։

— Մեծատուն մը ձեզ տեսնել կ'ուզէ կոր եւ կարծեմ ձեզի պէտք պիտի ունենայ, պատասխանեց գիրուկ մարդը։

— Այդ մեծատունին անունը կրնա՞ք տալ, հարցուց Գաթալան անվստահութեան շեշտով մը։

— Երբոր մեր հետը գաք, այն ատեն կ'իմանաք, պատասխանեց գիրուկ մարդը խորհրդաւոր եղանակով մը։

— Մինչեւ որ անոր ով ըլլալը չիմանամ, տեղէս չեմ երերար, ըսաւ Գաթալան։

Գիրուկ մարդը բերանը անոր ականջին մօտեցնելով բաներ մը փսփսաց։

Գաթալան տեղէն վեր ցատկեց եւ մէջքի գօտին կապելով իւրովի մտածեց.

— Վա՜յ խեղճ անիծածս, ճիշտ ատենին հասաւ...։ Քիչ մնաց որ խելքս պիտի կորսնցնէի։ Անմի՛տ Գաթալան, ապո՛ւշ արարած...:

Ապա Լուչիայի մօտենալով ականջն ի վար փըսփըսաց.

—Անուշիկ Լուչիաս, կրծկալդ պատրաստէ... այս իրիկուն ոսկիով պիտի լեցնեմ...:

Այս ըսելով, ուրախ զուարթ, երկու սեւազգեստ մարդոց հետեւեցաւ:

Երբ Գաթալան պալատէն ներս մտնելով Սամէլլի կոմսին առջեւ հանուեցաւ, այս վերջինը մէկէն ի մէկ սա հարցումը ըրաւ իրեն.

-Պէադրիսի գաւակը ո՞ւր է:

Գաթալան որ բնաւ այս հարցումին չէր սպասեր, այլ անանկ կը կարծէր որ կոմսը Պէադրիսի սիրահարուած ըլլալով զայն ձեռք անցընելու համար իր օժանդակութիւնը պիտի խնդրէր, սա պատասխանը տուաւ.

—Ի՞նչ ըսիք, վսեմաշուք տէր. Պէադրիսի գաւա՞կը. Ես գիտե՞մ թէ ուր է:

—Հիմա կը գտնաս, բարեկամս, ըսաւ կոմսը:

Եւ սեղանի մը վրայէն ոսկիներով լեցուն քսակ մը առնելով և մէջի ոսկիներուն ձայնը հանելով աւելցուց.

—Եթէ առեւանգած փոքրիկդ ուր պահուած ըլլալը ըսես, այս քսակը քուկդ պիտի ըլլայ:

Գաթալան քսակը անգամ մը աչքէ անցուց. բաւական խոշոր էր. առնուազն հազար ոսկի կրնար պարունակել:

-Իսկ եթէ չըսես, ողջ դուրս չի պիտի կրնաս ելլալ հոսկէ, շարունակեց կոմսը:

Գաթալան հեգնական քրքիջ մը արձակեց, բայց երբ երկու սեւազգեստ մարդիկը իրենց լայն վերարկուին տակէն մէյ մէկ խոշոր դաշոյն քաշելով իր դէմը անցան, քրքիջը շրթունքներուն վրայ մարեցաւ:

Բայց տալ չէր լինար:

Երկու մարդիկ ետ ետ քաշուեցան և անոնցմէ իւրաքանչիւրը գնաց իր կռնակը լինող դուռը բացաւ: Բացուող դուռները սարսափազդու տեսարան մը պարզեցին. Գաթալեան այն կողմը դառնալով տեսաւ որ երկու կողմէն մինչեւ ակռաներնին զինուած սպասաւորներու սպառնական բանակով մը պաշարուած էր. Ամէն մէկ դրան առջեւ մէյ մէկ մերկ դահիճ կեցած, ձեռքերնին հաստ ու գամազարդ գլուխով մէյ մէկ բիր, հոգեառի մը պէս սպառնական նայուածքով մը իրեն կը նայէին:

Կամս Սալէհի ձեռքը սուրին կոթին տարաւ:

Իրաւ, թէպէտ Գաթալեան վախկոտ մէկը չէր, բայց մինակը ի՞նչ կրնար ընել քառասունէն յիսուն զինուած մարդոց դէմ. մանաւանդ որ գիտէր թէ կամը իր սուրը պարապ տեղը պատեանէն դուրս հանող մարդոցմէն չէր.

—Ծուղակը ինկանք, մռմռեց Գաթալեան: Ուրիշ ճար չկայ, ճակտին պահուըտած տեղը ըսելու է...:

Ապա, ձայնը բարձրացնելով և խոնարհութիւն մը ընելով աւելցուց.

—Վսեմաշուք տէր, այնպիսի անդիմադրելի փաստեր զետեղեցիք աչքերուս առջեւ որ, այլեւս ձենէ բան չեմ կրնար պահել: Ձեր բարեկամին երդում ըրած էի որ փոքրիկին պահուած տեղը մարդու չի պիտի ըսէի, այս երդումը իբրեւ պարկեշտ մարդ բռնելու համար էր պարզապէս որ ձերդ վսեմութեան առջեւ ամբաստան գտնուեցայ...: Անշուշտ ներողամիտ կը գտնուիք և...

—Շատ խօսք չուզեր, սրիկայ, հարցումիս պատասխանը տուր, գոչեց կամը ձեռքը միշտ սուրին վրայ:

Գաթալեան տեսնելով որ ծառաներուն առջեւ նախաստուած էր, ծառացաւ, և գլուխը վեր ցցնելով լսաւ.

—Տէր իմ, ասանկ գաղտնիք մը այսքան հոգիի առջեւ չեմ կրնար ձեզի յայտնել. եթէ բերնիս բացուիլը կը փափաքիք, հրաման ըրէք որ ասոնք դուրս ելլան։

Մարքօ ուսերը ցնցելով ձեռքի նշան մը ըրաւ։

Երկու սեւազգեստ մարդիկը դուրս ելան և զինեալ դուռները գոցուեցան։

—Հիմա գանք փոքրիկին, խօսք առաւ Գաթալան։

—Առանց յառաջաբանի և երկարապատում բացատրութիւններու, երկու խօսքով ըսէ՛ նայիմ անոր գտնուած տեղը։

—Ծառայ եմ տիրոջս, շարունակեց Գաթալան խոնարհութիւն մը ընելով։ Փոքրիկը Շուշաններու կապելան է. կինս՝ տիկին Լուսիան և ես իր վրայ կը հսկենք...։ Խե՛նդ կ'ըլլանք իր վրայ, մեր զաւկին պէս կը սիրենք...

—Աղէ՛կ, շարունակեցէք այդ պաշտօնը... սակայն աչքերնիդ չորս բացէք, մեծ ու անուանի գերդաստանի մը շառաւիղին գլխուն պէտք չէ որ ոեւէ փորձանք գայ..., հասկցա՞ք...։ Ա՛ռ սա խոստացած դրամս...։

Գաթալան իր ոսկրուտ ձեռքը երկարելով քսակը խլեց և տափատին խոշոր գրպանը նետեց։

—Իսկ յետո՞յ, տէր իմ, հարցուց խոնարհութիւն մը ընելով։

—Յետո՞յ։ Յետոյ ոչինչ։ Իմ գտնալ ուզածս գտայ. փոքրիկը ձեր քովն է եղեր. զայն պիտի պահես և իր վրայ պիտի հսկես։ Բայց առաջուընէ ըսեմ քեզի որ եթէ հիմակուան տեղէն առնելով ուրիշ տեղ մը պահելու ըլլաս, ձեռքէս չես ազատիր։

—Ո՛հ, տէր իմ, մենք, էրիկ կնիկ խենդերու պէս կը սիրենք զայն, և անոր մազին թելին դպչողը ջղկտելու պատրաստ ենք:

Կամըր սեղանին վրայէն փայտէ մուրճ մը առնելով տեսակ մը զանգակի երկու հարուած իջեցուց. երկու սեւազգեստ սպասաւորները անմիջապէս ներս մտան:

— Բարեկամս պալատէն դուրս առաջնորդեցէք, ըսաւ Կամըր խօսքը անոնց ուղղելով: Ստորերկրեայ դուռնէն դուրս հանեցէք որ մարդ չի տեսնայ զինքը:

Երկու մարդիկը առանց բերաննին բանալու գլուխնին խոնարհեցուցին. Գաթալեանը հրաւիրեցին որ իրենց հետեւի և երեքը մէկէն սենեակէն դուրս ելան:

Գաթալեան ուրախ էր. այլեւս մինչեւ մահը այն օրուան վաստկած դրամը կը բաւէր. կը մտածէր թէ յետ այնու ո՛չ մենամարտի դաս տալու պիտի պարտաւորուէր և ո՛չ ալ ասոր անոր հետ բաղդախաղ խաղալու. Լուչիայի հետ հանգիստ կեանք մը պիտի վարէր

Երկու առաջնորդները զինքը մութ նրբանցքի մը խորը տանելով քարէ սանդուխի մը քովը առաջնորդելէ յետոյ, սկսան սանդուխին աստիճաններէն վար իջնել:

Գաթալեան առանց բերանը բանալու անոնց հետեւեցաւ:

Այս սանդուխին ստորոտը գիշերուան պէս մութ էր: Հոն, քիւէտի պատի մը վրայ գիշերային ճրագ մը կախուած էր որուն բեկբեկուն լոյսը հազիւ երկու՛ մէթրի չափ բոլորակաձեւ վայր մը կը լուսաւորէր:

Սեւազգեստ մարդոցմէն մին պատին վրայէն ճրագը առաւ և խօսքը Գաթալեանի ուղղելով ըսաւ.

— Դեռ պիտի իջնենք:

Իսկ միւս մարդը երկաթէ հաստ դուռ մը բացաւ, որուն առջեւ հորի պէս սանդուխ մը եւս կը բացուէր:

Այս դուռնէն քանի մը քայլ ներս մտնելէ յետոյ, երեք մարդիկը երկրորդ սանդուխի մը առջեւ հասան

Գաթալան սկսաւ հաշիւ ընել. ապահովաբար պալատին տակ կը գտնուէր այժմ և առանց մէկէ մը տեսնուելու դուրս ելլալու համար անհրաժեշտ էր այդ ստորերկրեայ նկուղներէն անցնիլ:

Առանց բնաւ բերանը բանալու, յիսուն ոտք ունեցող սանդուխէն վար իջաւ, բայց երբ գլխուն վերեւը խուլ մրմունջներ լսել սկսաւ. ներսը վախ մտաւ:

Աչքերը չորս կողմը պտըտցուց և ճրագին դողդոջուն լոյսովը նշմարեց որ պատերէն ջուր կը կաթկըթէր: Քալած միջոցին զգաց թէ ձեռքին վրայ պաղ տեղ մը կը մտնէր. սարսռաց. ձեռքը աչքին մօտեցուց. նկուղին կամարէն կաթիլ մը պաղ ջուր կաթած էր:

Երբ սանդուխին ստորոտը հասան, մտան մութ գետնուղի մը որուն ծայրը ուրիշ դուռ մը ելաւ դիմացնին:

Ճրագը բռնող մարդը մէջքին գօտիէն բանալի մը քաշելով դուռը բացաւ և մէկ կողմ քաշուելով ըսաւ.

—Հասանք:

Գաթալան կանգ առնելով սպասեց որ նախ իր առաջնորդները ներս մտնեն, բայց ձեռքը ճրագ ունեցող մարդը մութին մէջ կամացուկ մը ոտքը Գաթալանի ոտքերուն առջեւ երկարեց. իսկ ետեւը մնացող միւսն ալ մարմնոյն ամբողջ ծանրութեամբը անանկ մը Գաթալանի վրայ նետուեցաւ որ, մեր սրիկայ չարագործը իր հաւասարակշռութիւնը կորսնցնելով դրան մէջի կողմը ինկաւ:

Հազիւ թէ դուռը վրայէն գոցուած ու կղպուած, անվախ Գաթալան իր պաղարիւնութիւնը կորսնցուց։ Խոշոր մուկեր, առնէտներ, մողէսներ, կարիճներ, օձեր և խոնաւութեան մէջ ապրող ու աճող ժահրատեսիլ սողուններ, անսովոր ձայն մը լսած ըլլալով գլուխնին վեր վերցուցին և ապա հոս ու հոն փախչելու և կամ իրենց նորեկ թշնամիին վրայ խոյանալու պատրաստուեցան։

Մութ զնդան...։

Դուրսէն խնդուքի ձայն մը լսուեցաւ, ապա առաջին սանդուխին գագաթը բացուող դուռն ալ գոցուեցաւ։

Գաթալան սարսափելի մանչիւն մը արձակեց. վերէն, պատերուն ճեղքէն, ջուրի բարակ մուզ մը վար իջնելով ուսին վրայ կը վազէր։

Կացութիւնը սոսկալի էր... այժմ ամէն բան հասկցաւ. Թիպր գետին ալքերուն տակ գտնուող ստորերկրեայ նկուղ մը առաջնորդած էին զինքը... ուր գետէն մղուող ջուրերը հետզհետէ կուտակուելով ճահիճ մը պիտի գոյացնէին և ինք այդ ճահիճին մէջ, շրջապատուած բազմատեսակ զազրատեսիլ սողուններէ ու խայթող միջատներէ, պիտի գալարուէր մինչև որ վերջին շունչը սատանային յանձնէր։

Դեռ ցերեկ էր, բայց դուրսը անձրևը սկսած էր արդէն. մութը կոխելէն առաջ գետը պիտի յորդէր ու նկուղը ջուրով պիտի ողողուէր...։ Խոնաւ ու միջատալի նկուղը մէկ ժամէն միւսը ջրալից հորի մը պիտի վերածուէր...։

Գաթալան միջատակեր խեղդամահ ըլլալու դատապարտուած էր։

Սկսաւ պոռչտալ, պաղատական աղաղակներ արձայնել, հայհոյանքներ և անէծքներ տեղացնել...:

Ջուրը ոտքերուն տակ հետզհետէ կը բարձրանար..., ծունկերուն կը հասնէր..., միշտ կը բարձրանար, կը բարձրանար և կը սառեցնէր իր մարմինը:

Գազանի մը պէս մռնչելով եղունգներովը պատերուն վրայ յարձակեցաւ և սկսաւ խոնաւ ու թրջած հողը ճանկռտել...:

Եղունգները կոտրեցան ղարձան և մատները արիւնեցան:

Ջուրը մէջքին հասած էր,

—Գթութի՜ւն, գթութի՜ւն, վսեմաշուք տէր, ազատեցէ՜ք զիս, գոչեց ան ունեցած ձայնովը աղեկտուր աղաղակ մը արձակելով: Ուզածնիդ կ'ընեմ, ձեր գերին պիտի ըլլամ, ձեր ոտքին փոշին, ձեր շունը պիտի ըլլամ և ձեր թշնամիները ակռաներովս պիտի ուտեմ...: Ո՛հ, շնո՛րհ, ձեր սիրելիին անունովը կը պաղատիմ, շնորհ...: Զիս հոսկէ ազատեցէք և ես ձեր սեփականութիւնը, ձեր ստրուկը պիտի ըլլամ...: Կ'երդնում, Յիսուս Քրիստոսի վրայ կ'երդնում որ ձեր գերին պիտի ըլլամ և երբոր ինէ զզուիք, ինքզինքս պիտի սպաննեմ...: Կ'ուզէ՞ք, կ'ուզէ՞ք որ Բարը սպաննեմ, ա'ն ալ պիտի ընեմ, միայն թէ հոսկէ դուրս հանեցէք զիս...: Հրամայեցէք, հրամայեցէք եթէ կ'ուզէք, կ'ուզէ՞ք որ ձեր թշնամիները մէկիկ մէկիկ թունաւորեմ կամ սուրէ անցընեմ: Ո՛հ, ազատեցէ՜ք զիս, ջուրը ուսերուս հասաւ...: Անիծեա՛լ ըլլաս, Սավէլլի, դժոխքին մէջ այրիս, սրիկայ կոմս...: Օգնութի՜ւն, օգնութի՜ւն, մեռա՜յ, խեղդուեցա՜յ...:

Այս պաղատական կոչերուն, այս դժոխային անէծքներուն ու հայհոյանքներուն պատասխանը պատէն ներս խուժող ջուրին կարկաչը եղաւ.

—Ո՛ւժ, ո՛ւժ, ո՛ւշ, ո՛ւշ, գո՛ւժ, գո՛ւժ...:

Ջուրը կոկորդին հասած էր։

Թշուառականին կոկորդէն անասնական ճիչ մը թռաւ։

Ջուրին երեսը մնալու համար, արիւնոտ ձեռքերով, սառած թեւերով և անդամալուծուած ոտքերով սկսաւ լողալ...։ Բայց շուտ յոգնեցաւ...։ Կոնակը ջուրին տալով ետեւի վրայ պառկեցաւ...։

Մողուններն ու կարիճները, օձերն ու մողէսները այս անգամ լաստ մը գտած ըլլալով իր վրայ յարձակեցան...։

Առնէտ մը անոր շրթունքները սկսաւ կրծել, իսկ մուկ մը քիթը խածաւ։ Ականջին վրայէն կարիճ մը կախուեցաւ...։

Գաթալանի մարմինը ջուրին մէջ իջաւ...։ Գլուխը պահ մը ջուրին երեսին վրայ արմատախիլ եղած ծառի մը արմատին պէս ծփալէ յետոյ մէկ կողմ ծռեցաւ։ Խոշոր քար մը պատէն փրթելով գլխուն վրայ ինկաւ և գանկը ջախջախեց...։

Հոգեվարքը վերջ գտած էր...։

Գաթալան իր չար հոգին սատանային ափը դրաւ։

ՍՈՒՐԲ ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏ ԲԱՆՏԸ

Միեւնոյն ժամուն, անդին, Պէադրիս, թեւերը բանտին պատուհաններէն մէկուն երկաթէ ձողերուն կռթնցուցած, տրտում ու տխուր, քանի մը օրէ ի վեր անդադար տեղացող հեղեղանման անձրեւը կը դիտէր։

Պէադրիսի խորհուրդները թափանցիկ սլաքի մը պէս ծակել անցնելով իր բանտին պատերն ու Սուրբ Քաղաքին անառիկ պարիսպները, հեռուները կը մխուէին։

Իր սիրելի Օլիմբիօյին և զաւկին վրայ կը մտածէր ան․ այն զաւկին որուն դէմքն անգամ չէր տեսած դեռ․ այն խեղճին որուն ինչ եղած ըլլալը յայտնի չէր։

Արդեօք դեռ ո՞ղջ էին թէ մեռած։

Ո՛հ, ո՛չ, Աստուած իր չարչարանքներուն վրայ այդ վիշտը չի պիտի աւելցնէր անշուշտ։

Անոնցմէ հեռու ապրիլը, անոնցմէ բաժնուած ըլլալը արդէն մեծ ցաւ մը չէ՞ր իրեն․ ասկէ աւելին ի՞նչպէս պիտի տոկար...։

Զինքը իբրեւ հայրասպան կ՚ամբաստանէին․ ի՛նչ զարհուրելի զրպարտութիւն...։

Իրաւ, թէպէտ ինք քանի մը անգամ միտքէն անցուցած էր հայրը սպաննել, բայց այս սպաննութեան մէջ ոեւէ մաս չունէր...։

Պէատրիս առաքինի աղջիկ մըն էր և եթէ հայրը զինքը բռնի կերպով պղծել ուզէր, անշուշտ ինքզինքը անոր դէմ պաշտպանելու համար ծայրայեղ միջոցներու պիտի դիմէր, բայց բարեբաղդաբար դէպքը ուրիշ կերպով վերջ գտած էր և հայրը պատուհանէն վար իյնալով մեռած։

Պէատրիսի անհասկնալի կը թուար թէ ինչո՞ւ ամէն ոք իրեն դէմ կ՚ելլար, ինչո՞ւ բոլոր դատաւորները խօսք մէկ ըրած զինքը կ՚ամբաստանէին, ինչո՞ւ զինքը պաշտպանող ոեւէ մէկը չիկար։

Շատ պարզ էր։

Անոր համար որ սա զարհուրելի արարածը, սա նողկալի անասունը, կոմս Չէնչին, մեռնելէ առաջ դժոխային սուտով մը իր աղջիկը ամբաստանած էր։

Ի՞նչ կ՚ուզէր իրմէ սա գայլացուկ քահանան, ինչո՞ւ իրեն դէմ ելած էր և անգթօրէն ամբաստանագիր մը խմբագրած։ Դատարանը ասկէ ուրիշ ոեւէ փաստ և վկայ չունէր։

Կոմսին բոլոր սպասաւորները անգտանելի դարձած էին։ Միմիայն երկու հոգի մնացած էր անոնցմէ, Ֆիգօլօն և Ծօլանին, որոնք պատարանին առջեւ ցայտարարած էին թէ իրենք այդ տեսակ խօսք մը չէին լսած մահամերձին բերնէն։

Բայց պատարանը ոչ միայն ականջ չէր հախած

Նուշաններու կապելան

անոնց վկայութիւն, այլ նաեւ Տոմէնիքօ Սալվաթիի աղերսագրին վրայ, որոշած էր իբրեւ սուտ-վկայ բանտարկել զանոնք։

Բիգօլօ և Ծօվանի դատարանին այս վճիռը լսելով կծիկը դրած էին... և Տոմէնիքօ Սալվաթի այս անարդար դատավարութեան միակ վկան մնացած էր։

Զրոյց կը շրջէր նաեւ թէ ազդեցիկ մեծատուն մը կար գործին մէջ, որ իր բարեկամին սպանութեան վրէժը առնելու համար ուժ կուտար այս ամբաստանութեան,

Բայց Պէատրիս այդ մեծատունին ով ըլլալը չէր իմացած տակաւին։ Ուրկէ՛ ուր պիտի գուշակէր թէ Սավէլլի կոմսն էր այդ անզգամ արարածը։ Մինչեւ իսկ եղբայրներուն և մօրը մասին տեղեկութիւն չունէր. անոնց բանտարկուած ըլլալը դեռ չէր իմացած։

Ասպետ Թամթուլ Կամսարական, որ Օրի իշխանին հետ Հայաստանէն Հռոմ եկած և իշխանին քաղաքական դէպքերու մասին տեղեկութիւն հայթայթելու համար հոն մնացած էր, Բաբական կոնդակով մը Սուրբ Հրեշտակապետ բանտին կառավարիչ նշանակուած էր ամիսէ մը ի վեր։

Կամսարական ասպետը պատուոյ և սրտի տէր մարդ մըն էր. ան թէ՛ Պէատրիսը կը ճանչնար, թէ՛ Լուքրէցիա կոմսուհին։ Երբ իմացաւ երկու կիներուն բանտարկուած ըլլալը, այցելութիւն մը տալով մխիթարեց զանոնք և խորհուրդ տուաւ դատավարութեան վախճանին սպասել։

Ճագօմօ և Պէրնարտինօ, Պէատրիսի երկու եղբայրները, միեւնոյն սենեակին մէջ բանտարկուած էին, իսկ Պէատրիս և կոմսուհի Լուքրէցիա զատ զատ սենեակներու մէջ։ Հսկողութիւնը աւելի խիստ և սաստիկ էր Պէատրիսի վրայ քան թէ իր եղբայրներուն և մօրը վրայ։

Հայազգի ասպետ՝ Թաթուլ Կամսարական, հաւատացած ըլլալով Պէադրիսի անմեղութեան, յաճախ մանկամարդ կնոջ սենեակը երթալով սիրտ կուտար անոր։

Երկու ամսուայ բանտարկութիւնը, չարակամ ու կրքոտ հարցաքննութիւնները, դատաւորներու, վկաներու և կղերականներու իր դէմը ըլլալու ցաւալի պարագան Պէադրիսի առողջութիւնը խաթարեցին։

Շուշանի և վարդի գոյն ունեցող իր դէմքը մոմի գոյն առնել սկսաւ և իր գեղեցիկ աչքերը իրենց սովորական քնքուշ ցոլքը կորսնցուցին։ Եթէ քանի մը շաբաթ ևս շարունակուէր այսպէս, միայն շուք մը պիտի մնար այն պաշտելի Պէադրիսէն որուն հմայիչ գեղեցկութիւնը գեղեցկագէտ Կիտօ Ռէնին անգամ զմայլեցուցած էր։

. . . .

Բանալի մը ճռնչեց բանտին մեծ դրան փականքին մէջ։

Ծեր ու կորաքամակ բանտապահ մը դուռը հրեց։

Թաթուլ Կամսարական ասպետը դէմքը կախած ներս մտաւ. ան սովորաբար հաճելի դէմքով մը ներս կը մտնէր ամէն օր, բայց այն օրը կ'երեւէր թէ կամքէն անկախ պատճառով մը եկած էր հոն, կ'երեւէր թէ անախորժ պաշտօն մը յանձնուած էր իրեն։

Ասպետը յարգանօք խոնարհեցաւ Պէադրիսի առջեւ և չոր եղանակով մը ըսաւ.

—Սուրբ Աթոռի մասնաւոր արտօնութեամբը կոմս Մարքօ Սավէլլի ձեզ տեսնելու եկած է, բայց եթէ զինքը տեսնել չուզէք, ազատ էք այս ընդունելութիւն մերժելու։

Պատուախնդիր և ուղղամիտ ասպետը իր պաշտօնին բերումովը իմացած էր որ Մարքօ Սավէլլին ալ

Պէշադրիսը կորստեան մատնել ուզողներու չորջին մէջ կը գտնուէր. և ատոր համար էր որ այսպիսի թշնամական գիրք մը բռնած էր անոր հանդէպ։

Գաղտնիք իր որսին առջեւ պիտի ելլար, այս պարագան պարկեշտ ասպետին ցաւ կը պատճառէր, բայց իրաւունք չունէր այս այցելութիւնը արգիլելու և ո՛չ ալ բացէ ի բաց անոր երեսին պատալու թէ վստահութիւն չէր ըրածը։

Պէշադրիս ոխուր եղանակով մը կառավարիչին երեսին ժպտեցաւ։

—Ինչո՞ւ չընդունիմ զայն, կոմս Սամէլլի պատուաւոր ազնուական մըն է և թերեւս եկած է գիս այս անկէն ազատելու և օգնելու որ ապացուցանեմ իմ անմեղութիւնս, ըսաւ Պէշադրիս։

Ասպետ Կամսարականի բերանը բաց մնաց։ Որքա՜ն միամտութիւն և որքա՜ն անմեղութիւն։

—Կը խնդրեմ, ասպետ, բարեհաճեցէք կոմսը հոս առաջնորդել, վերջացուց Պէշադրիս։

Թաթուլ առանց բերանը բանալու դուրս ելլալով նրբանցքին մէջ կոմսը գտաւ և ըսաւ.

—Եկէ՛ք։

Զայն բանտին դրան առջեւ առաջնորդեց, մէկ կողմ քաշուեցաւ որ ներս մտնէ և դուռը անոր վրայէն կղպելով հոն գտնուող բանտապահին ըսաւ.

—Գնա՛, հոս մի կենար, պետական գաղտնիքի մը մասին պիտի խօսին ներսը, պէտք չէ որ բան մը իմանաս։

Բանտապահը այս խօսքերը լսելուն պէս կծիկը դրաւ, իսկ Թաթուլ ասպետը, երբ առանձին մնաց, ձեռքը սուրին կոթին տանելով ակռաներուն տակէն մռլտաց.

—Կոմս Սամէլլի, քու ինչ մարդ ըլլալդ գիտեմ։ Զգուշացի՛ր, զգուշացի՛ր, եթէ հայ իշխանի մը ափբած աղջիկը սրիկայաբար ուզես բռնաբարել. գիտցած ըլլաս որ գործած վատութեանդ վրայ այդ իշխանին փոխանորդին հաշիւ չի տուած դուրս չի պիտի կրնաս ելլալ հոսկէ։

Թաթուլ ասպետը անշուշտ գիտէր թէ Իսրայէլ Օրի իշխանը Պէադրիսի սիրահարուած էր, գիտէր նաեւ թէ Պէադրիս մերժած էր անոր հետ ամուսնանալ և ամուսնացած էր իշխանին կաթնեղբօրը՝ Օլիմբիօ Գալվէթիի հետ, բայց իր մեծին՝ իշխան Օրիի հանդէպ ունեցած յարգանքն ու հաւատարմութիւնը ապացուցանելու և միանգամայն խղճի պարտականութիւնը կատարած ըլլալու համար միտքը դրած էր ամէն գնով պաշտպանել Պէադրիսը։

Ասիկա արեւելեան բարոյականն էր որ փարոսխներով բարձր ու հեռու կը մնար արեւմտեան բարոյականէն։

Հայ մը, Ասիոյ խորերէն Եւրոպա կուգար մեզի բարոյականի և վեհանձնութեան օրինակելի դասեր տալու....։ Ի՜նչ պանծալի օրինակ Հռոմի համար որ լոյսի ու հաւատքի վառարանը կը համարուէր այդ շրջանին։

Պէադրիս Մարքոյի ներս մտնելը տեսնելուն պէս դէպի առաջ քանի մը քայլ առնելով ձեռքը անոր երկարեց։

Մարքո անոր ձեռքը բռնեց և միւս ձեռքովն ալ մանկամարդ աղջկան մէջքէն բռնելով զայն ուժով մը իրեն քաշեց. Պէադրիս կոմսին թեւերուն մէջ ինկած էր։

—Ո՛հ, վերջապէս իմ ժամս ալ հասաւ, առանձին ենք..., թոթովեց կոմսը։

Պէադրիս ահ ու դողի մատնուած, ինքզինքը անոր ձեռքէն ազատելով գոչեց.

—Կոմս Սավէլլի, ի՜նչ յիմարութիւն է այս, խելքերնո՞ւդ եկաւ:

—Սիրային յիմարութիւն մը, անուշիկս. սիրայի՜ն..., կակազեց կոմսը: Չե՞ս գիտեր որ քեզ կը սիրեմ...: Ասկէ տարի մը առաջ իմ կինս ըլլալ չուզեցիր... և գացիր ուրիշի մը անձնատուր եղար... բայց հիմա ալ ի՛մս պիտի ըլլաս...:

Պէադրիս դէպի ետ քանի մը քայլ առաւ:

—Գիտեմ, գիտեմ որ զիս չես սիրեր, շարունակեց կոմսը: Եւ թերեւս կ՚ատես զիս..., անուշիկ հոգեակս..., բայց ես քեզ կը սիրեմ և ցանկութիւններուս յագուրդ տալու համար ամէն բան աչքս առած եմ.

Պէադրիս չուզեց հաւատալ այս խօսքերուն, երա՞զ կը տեսնէր արդեօք... ուղղակի այդ մարդուն երեսը նայեցաւ ապշահար..., Այո՛, ճիշդ էին բառերը. Սավէլլի կոմսին աչքերը դարձած էին, թռունգքները սեղմած էր ան, և կքած, իր որսին վրայ յարձակելու պատրաստուող յովազի մը դիրքն առած էր:

—Ո՛հ, որքա՜ն սխալեր եմ, մրմնջեց խեղճ կինը խորշանքով:

—Քու ճակատագիրդ իմ ձեռքս է այլեւս, կակազեց Սավէլլի հատկտուր բառերով: Ուզածս կրնամ ընել քեզի, եթէ ուզեմ, մէկ խօսքով կորուստի կը մատնեմ և կամ կ՚ազատեմ:

Պէադրիս Չէնչի արհամարհական նայուածքով մը զայն չանթահարելով ըսաւ.

—Կը յանձնուիմ, բայց չե՛մ ծախուիր: Կեանքս չի՛ պիտի գնեմ ձեր առաջարկած գինովը: Կը սիրեմ և կ՚ատեմ, բայց ո՛չ կը խոնարհիմ և ո՛չ ալ տեղի կուտամ...:

—Պէադրի՜ս, Պէադրի՜ս, քու զաւկիդ ուր ըլլալը միայն ես գիտեմ, մռլտաց կոյրը խեղդուկ ձայնով մը։ Եթէ ուզես, հի՛մա, հի՛մա անմիջապէս քեզի կրնամ յանձնել զայն...։

Պէադրիս Մարքօյի վրայ խոյանալով ուրախութեամբ գոչեց.

—Զաւակս դեռ կ՚ապրի՞...։ Ո՞ւր է, ըսէ՛ք, ո՞ւր է։ Եթէ ըսէ՛ք, ձեր վատաբարոյ առաջարկը պիտի մոռնամ, պիտի ներեմ ձեզի...։

—Եթէ...

—Ո՛հ, բերաննիդ մի՛ բանաք, լսեցէ՛ք, լսեցէ՛ք...։ Երբէ՛ք. երբէ՛ք...։ Ես իմ ամուսինս կը սիրեմ, անո՛րն եմ ես, անկէ ուրիշին չե՛մ կրնար ըլլալ...։ Եթէ գիտնամ որ զաւակս չի պիտի գտնեմ, եթէ գիտնամ որ չի պիտի ապրիմ, դա՛րձեալ անորն եմ, դա՛րձեալ անորը...։

—Զգուշացիր սակայն, այն մարդը որ դուն կը սիրես, ա՛ն ալ իմ ձեռքս է, ամուսինդ իմ գերիս է...։

Պէադրիս սարսռաց։

—Ի՞նչ, ա՞ն ալ քու ձեռքդ է, անոր կեա՞նքն ալ քու ձեռքդ է։

—Այո՛, Պէադրիս...։ Եթէ հոսկէ ելլալէս առաջ ինծի անձնատուր չըլլաս, ժամ մը վերջը Օլիմբիօն մեռցնել պիտի տամ...։

—Վա՛յ, վա՛յ, մռնչեց Պէադրիս բազուկները կարկառելով։ Դուն բնաւ սիրտ չունի՞ս որ ինծի պէս խեղճ կին մը այսպէս կը չարչարես...։ Մօր մը սիրտը պատառ պատառ ընելէ յետոյ կնոջ մը հոգին ալ կ՚այրես...։ Ի՛նչ անգութ գազան ես եղեր...։

—Պէադրիս, եթէ կ՚ուզես որ զաւակդ ու ամուսինդ քեզ վերադարձնեմ, պէտք է ինծի անձնատուր ըլլաս...։ Պատուոյս վրայ կ՚երդնում որ ըսածներս ճիշդ են։

—Պատի՞ւ, դուն պատի՞ւ ունիս որ, մանչեց մանկամարդ կինը:

Դուռը կռնակի վրայ բացուեցաւ և Կամսարական ասպետը սուրը ձեռքը առիւծի մը պէս ներս խոյացաւ: Սուրը օդին մէջ շրջանակ մը գծեց, դարձաւ և կոմսին այտին վրայ բարակ սկռթուք մը շինեց:

Դերձանի բարակութեամբ արիւնի գիծ մը նկարուեցաւ կոմսին դէմքին վրայ:

Սավէլլի մռնչելով ետ քաշուեցաւ և ինքն ալ իր սուրը քաշեց:

—Օգնութի՜ւն, ասպետ, պաշտպանեցէք զիս սաթշուառականին դէմ, գոչեց Պէատրիս պաղատական եղանակով մը:

—Տկարն ու անմեղը պաշտպանելու համար է որ եկայ, տիկին Պէատրիս, մռնչեց ասպետ Կամսարական սուրը վեր բարձրացնելով:

Ապա խօսքը սրիկայ կոմսին ուղղելով աւելցուց.

—Կոմս Սավէլլի, ամէն բան լսեցի. վատին մէկն էք եղեր: Ձեր նախահայրերուն բնաւ պատիւ չէք բերեր: Ձեր աղտոտ պատիւը մաքրելու համար ձեզ հոս սպաննելէ ուրիշ միջոց չունիմ:

—Դուրս ելլալուս պէս քեզ ձերբակալել պիտի տամ, անամօ՜թ, կակազեց Սավէլլի:

—Եթէ ողջ դուրս ելլալու ըլլաք, ուզածնիդ կըրնաք ընել:

—Ի՞նչ, զիս սպաննելու մի՞տք ունիս:

—Իմ անունս Թաթուլ Կամսարական է և ո՛չ թէ Մարքօ Սավէլլի: Եթէ տիկին Պէատրիսի զաւկին գտնուած տեղը ըսելու ըլլաս, ողջ դուրս կրնաս ելլալ...:

—Իսկ եթէ մերժե՞մ...:

—Քեզի պէս վատ սրիկայ մը թող պակաս ըլլայ աշխարհի երեսէն:

Բայց քաջարի ասպետը սուրը այդ վատ դաւաճանին ազդրին մխելու ժամանակ չունեցաւ...։ Մարքօ Սավէլլի անկէ առաջ, կայծակի արագութեամբ սուրը շարժելով անոր ձախ բազուկին մխած էր...։

Ասպետ Կամսարական, որ քաջ սուսերամարտ մըն էր, առանց կարեւորութիւն իսկ ընծայելու թեւին վրայ բացուած թեթեւ վէրքին, սուրը ետ քաշեց եւ այնպիսի արագ յարձակում մը գործեց որ, Մարքօ մեծ դժուարութիւն քաշեց ինքզինքը անոր հարուածներուն դէմ պաշտպանելու համար։

Բանտին մէջ երկու հակառակորդներուն միջեւ սուսերամարտը սկսած էր։

Կոմսը, զայրացած, սկսաւ դաւաճանական նորանոր հարուածներ իջեցնել, մենամարտի օրէնքէն դուրս հարուածներ, զորս քաջարար ետ մղեց Թաթուլ, եւ ետ քաշուելով անանկ զօրաւոր կերպով սուրը անոր ուսը մխեց որ, զէնքին ծայրը կոմսին ոսկեճամուկ ջղեսը ծակելով միւս կողմէն դուրս ելաւ...։ Սավէլլի աղեկտուր ճիչ մը արձակեց..., եւ ուժգնօրէն իր հակառակորդին վրայ խոյացաւ, բայց երիտասարդ ասպետը իր սուրովը անոր սուրին անանկ կողմնակի հարուած մը իջեցուց որ, զէնքը կոմսին ձեռքէն թռաւ...։

Մարքօ Սավէլլի զինաթափ եղած էր...։ Եթէ ասպետ Կամսարական ուզէր, կրնար մէկ հարուածով սպաննել զայն...։ Այն ատենները մենամարտի օրէնքը դեռ իր նախնական գիծերուն մէջ կը գտնուէր... երբ երկու հակառակորդներէն մին սուրը ձեռքէն ձգելու կամ թողնելու ըլլար, միւսը իրաւունք ունէր զայն սպաննելու...։

Ասպետ Կամսարական սուրը իր հակառակորդին կուրծքին դպցուց եւ մէկ հարուածով զայն մեռցընելու կազմ ու պատրաստ, կանգ առաւ։

—Շնո՛րհ, գթա՛, կականչեց Մարքօ դէփ դեղին կտրած։

Կոմսը ետ ետ քաշուած ըլլալով պատին կռթնած էր. փախուստի տեղ չէր մնացած...։

—Տիկին Պէտըրլիսի զաւկին տեղը լսէ՛, հրամայեց հայրդէի ախոյեանը սպառնական շեշտով մը։ Ո՞ւր է փոքրիկը։ Եթէ անմիջապէս երեխային ուր ըլլալը չըսես, Տիրամայր Անահիտի վրայ կ'երդնում որ սուրիս ծայրովը քեզ սա պատին պիտի գամեմ։

—Շուշաններու կապելան է, թոթովեց Մարքօ։

—Ո՞վ հոն տարաւ զայն, հարցուց ասպետը։

—Գաթալան անունով մէկը։

—Ո՞ւր է այդ մարդը։

—Պալատիս տակի նկուղներուն մէջ խեղդել տուի զայն...։

—Հասկցա՛յ, հասկցա՛յ, քու մեղսակիցդ քեզ նեղութիւն կը պատճառէր անոր համար մէջտեղէն վերցուցիր զայն. այնպէս չէ՞։ Աղէ՛կ, ա՛ռ սա սուրդ, առ և կորսուէ՛ հոսկէ...։

Մարքօ գետնէն սուրը վերցուցած ատենը կատաղութեան աղաղակ մը արձակեց։ Զէնքը վար ինկած միջոցին այնպէս մը ծռած էր որ, գրեթէ անգործածելի դարձած էր։

Վատ արարածը տեսնելով որ չի պիտի կրնար այդ ծռած սուրով կրկին իր հակառակորդին վրայ յարձակիլ, գետին նետեց զայն, բայց քաջարի ասպետը սուրը գետնէն վերցուց, ծունկին զարնելով երկուքի բաժնեց և սուրին կոթը հակառակորդին երկարելով վեհօրէն ըսաւ.

—Հետերնի՛դ տարէք վատութեան այս յիշատակը որ Թաթուլ Կամսարականը չի մոռնաք...։

—Անելիքնիդ ըլլայ, ասպետ, ես ձեր դասը պիտի տամ, կաղկանձեց Սավէլլի։

Ապա խօսքը Պէտրիսին ուղղելով աւելցուց.

—Իսկ քու կեանքդ, Պէտրիս, արդէն իմ ձեռքս է...։ Տասը օր չանցած գլուխդ կտրել պիտի տամ..։

Երբ Պէտրիս այս խօսքը լսեց, չի կրցաւ ոտքի վրայ կենալու ուժը պահել... իր վրայ երերաց և այն միջոցին երբ վար պիտի իյնար, ասպետը անոր քով վազելով գրկեց զայն...։

Մարքօ այս առիթէն օգտուելով բանտէն դուրս սպրդեցաւ։

Կառքը բանտին առջեւ հեղեղանման անձրեւին տակ իրեն կը սպասէր...։

—Ինքզինքնո՛ւդ եկէք, տիկին Պէտրիս, զաւակնիդ պիտի տեսնէք, ո՛ւժ առէք, կ'ըսէր Թաթուլ Մարքօյի զոհին կենդանութիւն տալու նպատակով։

—Սավէլլի կոմսը ինէ առաջ պիտի երթայ զայն ուրիշ տեղ մը պիտի փախցնէ, կակազեց Պէտրիս յուսահատութեամբ.

—Մենք անկէ առաջ պիտի հասնինք։

—Մե՞նք, մե՞նք, անկէ առա՞ջ, ի՞նչպէս...։

—Այո՛, ես ձեր հետը պիտի գամ մինչեւ Շուշաննիրու կապելան...։ Այս բանտը պիտի վերադառնաք այն ատեն միայն երբ զաւակնիդ գիրկերնուդ մէջ ըլլայ...։ Մարդկային ոեւէ օրէնք, որքան ալ անգութ ըլլայ ան, չի կրնար մայրը իր զաւկէն զատել...։ Եթէ Սուրբ Աթոռը պարտաւանքի քուէ տայ ինծի և կամ նզովէ զիս, սիրտ ունեցող մարդիկը իմ կողմս պիտի ունենամ..., իսկ եթէ զիս հաւատաքննութեան ատեանին առջեւ հանեն, Օրիի պիտի դիմեմ...։

—Օրի՛ն, Օրի՛ն, Սավէլլին և Օրի՛ն, ի՛նչ մեծ տարբերութիւն, ի՛նչ անջրպետ այս երկու մարդոց միջեւ, թոթովեց Պէտրիս...։

—Եկէ՛ք, տիկին Պէտրիս, եկէ՛ք, և գիտցէք թէ

Հայաստանի զաւակը ո՛ւր որ ալ ըլլայ, ի՛նչ պայմանի առջեւ ալ գտնուի, միշտ նո՛յնն է։

—Ո՜հ, ազնուոգի կտրիճներ..., կեանքս ձեզի կը պարտիմ...։ Շնորհակալ եմ, ասպետ, մա՛յր մըն է ձեզ օրհնողը։ Աստուած ձեզ և ձերինները երջանիկ ընէ...։

Այս ըսելով, Պէաթրիս ասպետը իր բազուկներուն մէջ առաւ և անոր գլուխը բռնելով, իր մաքրամաքուր շրթունքները քաջ երիտասարդին ճակտին դրաւ...։

Մօր մը երախտագիտութեան համբոյրն էր ան, տրուած՝ ազգայնապէս որբի մը...։

ԵՐԱԽԱՆ

Գաթալան ճիշդ գուշակած էր․ գետը յորդած էր, ողողումը՝ իրականացած և աղէտը՝ մօտալուտ։ Վնասները մեծ պիտի ըլլային, աւազակութեան և կողոպուտի դուռ պիտի բացուէր, հերոսութեան կողքին՝ վատութիւնն ալ գործ պիտի տեսնէր...։

Գետեզերեայ տուները գետին ջուրերովը ողողուած էին արդէն, որոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ Շուշաններու կապելան

Կապելային վարի յարկը ջուր լեցուած էր և յաճախորդներն ու վատահամբաւ կիները Գաթալանին մեկնելէն յետոյ, կապելային վարի յարկէն վեր ելած էին, իսկ Լուչիա, չուզելով զանոնք վերի յարկին մէջ պահել, ամէնքը մէկէն դուրս նետած էր, փողոց, ուր խեղճերը անձրեւին տակ, պաղատական կոչեր արձակելով արցունք կը թափէին։

Վերջին յաճախորդները դուրս նետուելէ յետոյ, կապելային սպասաւորը, մինչեւ ծունկերը ջուրերուն մէջ թաղուած, դուռը անոնց երեսին գոցեց։

Յետոյ, Լուչիա և իր սպասաւորները մտածեցին թէ՝ այն պարագային երբ ջուրը առաջին յարկը ողողելով երկրորդ յարկին հասնէր, ի՞նչ միջոց պիտի գտնէին խեղդամահ չըլլալու համար։

Յորդող գետին հոսանքը քշելով կը տանէր ինչ որ գտնէր իր առջեւ, արմատախիլ եղած ծառերու կոճղեր, պարապ տակառներ, իրենց ծխնիներէն խլուած դուռներ, աղքատիկ բնակիչներու թափթփուն կարասիներ և փլած տուներու գերաններ ու փլատակներ։ Նաւաբեկութիւն։

Կապելային նաւակը սիւնի մը կապուած կը կենար. Լուչիա աչքը այն կողմը դարձնելով հանդարտեցաւ։

—Եթէ Գաթալան հասնի, մեզ կ՚ազատէ, կը մըտածէր ան։

—Տիկի՛ն, տիկի՛ն, վարի յարկի սանդուխը փլաւ և ջուրը վեր կը բարձրանայ կոր, գոչեց սպասուհիներէն մին ահ ու դողի մատնուած տիրուհիին քով վազելով։

—Ապուշ արարած, ես եղածը չե՞մ տեսներ կոր, հիմա Գաթալանը ուր որ է կուգայ, դուն սա նաւակին չղթան քակէ որ պատրաստ ըլլայ, պատասխանեց Լուչիա։

Մտահոգիչ ճարճատիւններ լսուեցան։ Սպասուհիները, ահաբեկած, սկսան ոռնալ, անոնցմէ մին նաւակին մէջ ցատկելով ըսաւ.

—Տիկին, նաւակ ապաստանինք, ուրիշ ճար չունինք, տունը ջուրով լեցաւ։

—Իրաւունք ունիս, աղջիկ, իրաւունք ունիս, թոթովեց Լուչիա ինք ալ վախնալ սկսելով։

Եւ ինքն ալ նաւակ մտաւ. երկու սպասուհիներ և Պէաղրիխի երախան խնամող պառաւ սպասուհին եւս նաւակ մտան աճապարանօք։ Բայց պառաւին միտքը իյնալով որ փոքրիկը վերը մոռցեր էին, գոչեց.

—Հապա փոքրի՞կը. վերը մոռցանք։

—Հապա շուներնի՞ս, կակաղեց ուրիշ մը։

—Նաւակը լեցաւ, տեղ չիկայ, պատասխանեց Լուչիա։ Շունն ու երախան ալ թող ինքզինքնին ազատեն։

Սրտակեղէք աղաղակ մը լսուեցաւ։

Հաստարուն ծառի կոճղ մը հոսանքէն քշուելով եկաւ նաւակին շղթային զարնուեցաւ. շղթան փըրթաւ և նաւակը մէկէն ի մէկ ջուրին հոսանքին մէջ ճեալով շրջեցաւ. մէջինները գետը թափեցան։

Ոչ ոք կրցաւ անոնց օգնութեան հասնիլ։ Ամէն ոք ինքզինքը ազատելու ետեւէ ինկած էր։

Անձրեւին տակ կարմիր բոց մը երեւցաւ։

Փայտէ տուն մը, նաւակ շինողի մը տունը, որ կուպրով ու դիւրավառ նիւթերով լեցուն էր, կայծակէն կրակ առած էր ու գիշերուան մութին մէջ ջուրին երեսը կը բռնկէր։

Պահ մը բոլոր փլած ու ջուրէն քշուած փայտաշէն տուներու խլեակները լուսաւորուեցան։

Շուշանններու կապելային տանիքին վրայ մեծ շուն մը տեսնուեցաւ որ ակռաներով փոքրիկ երեխայի մը խանձարուրը խածած՝ ջուրէն վեր կը բռնէր զայն։

Վեց թիավարներէ քշուող հաստատուն նաւակ մը անցաւ։ Մութին մէջ ձայն մը լսուեցաւ որ կ՚ըսէր.

—Ահա այս է։

Բռնկող տան արձակած բոցերը այս նաւակը լուսաւորեցին։ Կին մը տեսնուեցաւ նաւակին մէջ, որ երիտասարդի մը թեւէն բռնած, Շուշանններու կապելային տանիքին վրայի շունը ցոյց տալով պաղատական շեշտով մը կը գոչէր.

—Ահա՛ զաւակս, ահա՛ զաւակս...։ Թշուառականները զինքը երեսի վրայ ձգեր փախեր են...։ Աստուա՜ծ իմ, ազատեցէ՛ք զինքը, ազատեցէ՛ք զաւակս...։

Շուշաններու կապելան խուլ ճարճատիւնով մը փլչելով գետին ջուրերուն տակ աներեւոյթ եղաւ.

Բայց քաջ ու հաւատարիմ շունը ջուրին երեսը մնաց։ Գլուխը ջուրէն դուրս, կիսովին ջուրին մէջ մտած խանձարուր մը բերանը, ուշիմ կենդանին լողալով նաւակին հասնելու ճիգ կը թափէր։

Թիավարները իրենց թիերուն վրայ ծռած, նաւակը առաջ քշեցին։

Ասպետ Կամսարական նաւակէն դուրս կախուելով երեխան շունին բերնէն առաւ։

Ասոր վրայ, շունը, որուն գանկը գերանի մը զարնուած ըլլալով ծակած էր, բերանը բացաւ, ակռաներուն մէջէն խանձարուրը ձգեց, վերջին մնաս բարովի սրտաճմլիկ կաղկանձիւն մը արձակեց և ջուրին տակ աներեւոյթ եղաւ...։

Անբան կենդանին իր բանական պարտականութիւնը կատարած էր...։

Պէադրիս ամէն բան մոռնալով՝ մայրական գորովով ու կարօտով մը զաւակը կուրծքին սեղմեց և սկսաւ արտասուալից համբոյրներով օծել անոր քնքոյշ այտերը։

Ասպետը չափէն աւելի յուզուած այս սրտաճմլիկ տեսարանէն, փսփսաց.

—Բանտ դառնանք, բարեկամներս։ Խեղդամահ ըլլալէ ազատեցինք այս փոքրիկը բայց հիմա անոր բանտապահը պիտի ըլլանք...։

Ասպետը ուրախութեամբ խնդաց. Մարքօ Սավէլլին ուշ մնացած էր։

. . . .

Կոմսը կառք ցատկելուն պէս, ժամ առաջ Շուչաններուն կապելյան հասնելու համար հրաման տըւաւ կառապանին ունեցած ուժովը մտրակել ձիերը, Բայց կառապանը տեսնելով որ ողողուած փողոցներէն անցնիլը անկարելի էր, դիտել տուաւ որ ուրիշ փողոցներ մտնեն։

—Խօսք չեմ ուզեր, անզգամ, ձիերը մտրակէ, կէս ժամէն հոն ըլլալու ենք. ապա թէ ոչ, ոտքերէդ կա-

[illegible]ոմս Սալէլլի և Պէատրիս դէմ դիմաց ջինլ կուտամ քեզ, մռնչեց կոմսը սպառնական շեշտով մը։

Կառապանը պարտաւորուեցաւ հնազանդիլ և ձիերը ջուրը դժուարաւ ճեղքելով դանդաղօրէն ճամբայ ելան։

—Մտրակէ՛, մտրակէ՛, կը պոռար կոմսը ամէն հինգ վայրկեանը անգամ մը։

Բայց ձիերը անձրեւէն կուրացած և կայծակներէն խրտչած. դանդաղեցուցին իրենց վազքը։

Ջուրը խեղճ կենդանիներուն կուրծքին հասած էր. քայլ նետելը անկարելի կը դառնար. անոնք վազելէ աւելի կը լողային ջուրին մէջ, կը փնչէին և ետեւի ոտքերնուն վրայ ծառանալ կը փորձէին...։

—Մտրակէ՛, մտրակէ՛, անզգա՛մ, կը մռնչէր Մարքօ։

Մտրակի հարուածները անձրեւի պէս տեղալ սկսան։

Խեղճ կենդանիները քանի մը քայլ եւս յառաջացան։ Բայց շատ չանցած ջուրին երեսը մնացին. ոտքերնին ցամաքին չէր դպեր այլեւս. ջուրը այնքան բարձրացած էր որ, ձիերը փետուրի մը պէս վեր կը բարձրացնէր։

Այս անգամ ջուրը կառքէն ներս խուժեց. Մարքօ պարտաւորուեցաւ կառքին մէջ ոտքի կենալ. ջուրը գլխերուն բարձրացած էր. ճար չկար, ետ վերադառնալ պէտք էր։

—Ե՛տ դարձիր, անզգամ, ե՛տ դարձիր, ապա թէ ոչ պիտի խեղդուինք, գոռաց ան յուսահատութեամբ։

—Ուշ մնացինք, տէր իմ, այլեւս չենք կրնար ետ դառնալ, պատասխանեց կառապանը։

Այս ըսելով, անագորոյն ժպիտով մը սանձը ձեռքէն նետեց, ձիերն ու տէրը ջուրին մէջ թողուց և ինքը իր սեփական մորթը ազատելու ետեւէն ինկաւ։

Մարքօ, ինքն ալ ուզեց իր կառապանին պէս ինքզինքը ազատել, բայց նախախնամութիւնը, որուն աչքը ամէն տեղ է, վրայ հասաւ։ Պէադրիսի թշնամին հազիւ թէ ոտքը կառքէն դուրս հանած, տուն մը փլաւ. վար իյնող գերաններն ու քարերը ճամբան գոցեցին։ Կոմսին կառքը փլատակներուն տակ մնալով լուցկիի տուփի մը պէս ճռնչեց ու ջարդ ու փշուր եղաւ։

Կոմս Մարքօ Սավէլլի, որ լողալու համար ջուրին քմայքին յանձնած էր ինքզինքը, ժամանակ անգամ չունեցաւ բազուկները տարածելու։ Հոսանքը կուլ տուաւ զինքը և պահ մը վերջը ոչինչ մնաց այն ոճրագործէն որ թէ՛ Պէադրիսը կորստեան մատնած էր, թէ՛ Գաթալանը խեղդամահ ըրած։

Այսպէս, նախախնամութեան գիտակցութեամբը, Պէադրիսի երկու թշնամիները, Գաթալան և Սավէլլի, իրենց անմեղ զոհին պատժուիլը աչքովնին տեսնելու բաղդը չունեցան....

Եւ ջուրը կը բարձրանար...։

Գերմարդկային ուժն էր ան..., Աստուածային արդարութիւնը...։

ՕԼԻՄԲԻՕ ՏԽՈՒՐ Է

Օլիմբիօ Գալվէթի Շիարայի կալանաւորը ըլլալէն ի վեր տխուր էր։

Պէադրիսէ և իր զաւկէն զրկուած ըլլալու վիշտին վրայ կ'աւելնար նաև Մարքօ Սավէլլիի իրեն հանդէպ բռնած պախարակելի ընթացքը։

Մարքօն ի՞նչ կ'ուզէր իրմէն, ի՞նչ էր ըրած անոր որ իր հետը այսպէս անգթօրէն կը վարուէր։

Շատ մտածեց, բայց այս հարցումներուն պատասխանը չի կրցաւ գտնել.

Եթէ Պէադրիս իր ամուսնոյն պատմած ըլլար Մարքոյի զինքը սիրելը. Անշուշտ Օլիմբիօ ամէն բան պիտի հասկնար. պիտի հասկնար անշուշտ թէ ատելութեան ու հակառակութեան մը զոհն էր., բայց Պէադրիս վիշտ չի պատճառելու համար Օլիմբիոյի, չէր ուզած անցեալ դէպքերը յիշել։

Օլիմբիօ քանի մը անգամ փորձեց փախչիլ բանտէն. պարապ աշխատանք. աւազակները աչքերնին չորս բացած էին. Օլիմբիօ եթէ թռչուն ըլլար, դարձեալ չի պիտի կրնար իր վանդակէն փախչիլ։

—Եթէ փախչիլ փորձես, գլուխդ կը ջախջախեմ, ըսած էր Շիարա։ Կոմսին հրամանը այս է։

Օլիմբի տխուր էր ու յուսահատ։ Ախորժակն ու քունը կորսնցուց։ Շատ չանցած, այնքան նիհարցաւ որ, անճանաչելի դարձաւ։ Գետնափորեան խոնաւ բանտին մէջ կարծես թէ շուք մըն էր ան, անշարժ պատին կռթնած շուք մը որ ո՛չ կը խօսի և ո՛չ ալ կը խնդայ։

Շիարա Ծուլիա անունով աղջիկ մը ունէր։ Բոլոր աւազակները Ծուլիան կը սիրէին ու կը յարգէին, որովհետեւ շատ քաղցր ու ազնիւ նկարագիր մը ունէր։ Դժոխքին մէջ ան հրեշտակ մըն էր կարծես, բուրումնաւէտ ծաղիկ մը որ վայրի մացառներու և ցախերու մէջ ծլած է։

Բոլոր աւազակները «Աստուածամայր» կը կոչէին զայն։

Շիարա, այդ գայլը, այդ անօրէն ու անհաւատ աւազակը կը պաշտէր իր աղջիկը. ոճիրով ուռճացած իր անագորոյն հոգիին քնարերգութիւնն էր Ծուլիան, բանաստեղծութիւն մը որ մոռցնել կու տար իրեն խղճի սայթաքումներն ու վրիպումները։

Օր մը, Ծուլիա, Օլիմբիոյի ուտելիք տանող աւազակին հետ բանտ գնաց, հոն, բանտարկեալին տխբութիւնը տեսնելով զգածուած, հարցափորձեց զայն։

—Ինչպէ՞ս տխուր չըլլամ, զիս կնոջմէս զատեցին, զաւկէս ոեւէ լուր չունիմ, բարեկամս դաւաճանեց ինծի դէմ. ասոնք պզտի՞կ բաներ են, յուսահատութենէս պիտի մեռնիմ, պատասխանեց Օլիմբիօ։ Մահուանս կը սպասեմ և կը յուսամ որ չի պիտի ուշանայ...։

Ճուլիա այս խօսքերուն ոեւէ մխիթարական պատասխան չի կրցաւ գտնել։

Բայց երբ իրիկուն եղաւ, հօրը քով գալով ըսաւ.

—Հայրիկ, կալանաւորդ տա մութ ու օդազուրկ բանտին մէջ պիտի մեռնի, ատանկ տեղ մարդս երկար չապրիր. ինչո՞ւ զայն երբեմն պարտէզ չէք հաներ կոր որ քիչ մը օդ առնէ...։

—Պարտէզ հանել տամ որ փախի՞, աղջիկ։

—Այդ խեղճ մարդուն վրայ ոտքի կենալու վիճա՞կ մնացեր է որ փախի, դիտել տուաւ Ճուլիա։ Երդում առ իրմէ որ չի պիտի փախի և քիչ մը ազատ ձգէ զինքը։

—Ի՞նչ, երդո՞ւմ ըսիր, քու խելքի՞դ եկաւ, աղջիկ։ Անանկ սրիկաները երդումը կ՚ընեն, ետքն ալ առիթը ներկայանալուն պէս ամէն բան մոռնալով կծիկը կը դնեն.

—Հայրիկ, իրաւ կ՚ըսեմ որ այս մարդը քու գիտցած մարդոցմէդ չէ, անգամ մը որ երդում ընէ, իր երդումը կը բռնէ։

—Աղջիկ, դուն դեռ այդ անզգամը մէկ անգամ տեսար, ինչէ՞ն գուշակեցիր անոր պարկեշտ մարդ ըլլալը, գոչեց Շիարա հեգնական շեշտով մը։ Սա նայեցէք, դեռ հետը մէկ անգամ խօսած, իր վրայ խօսած ատենս երեսդ կաս կարմիր եղաւ...։ Հը՛, ըսէ նայիմ, չըլլա՞ս տա պեխազուրկին սիրահարուած ըլլաս։ Զգուշացիր, աղջիկ, օրերը համրուած են...։

—Ինչե՞ր ալ կ'ըսես, հայր, գոչեց Ծուլիա քրքիջ մը արձակելով։ Ես ատանկ խեղճ ու կրակ մարդոց կրնա՞մ սիրահարուիլ. ես քեզի պէս քաջ և կամքի տէր մարդիկը կը սիրեմ միայն. հրամայող պետեր, զօրաւոր ու բռնակալ հրամանատարներ, այն տեսակ մարդիկ որոնց իշխանութիւնը անսահման ըլլայ. ահա այդ տեսակ մարդիկն է որ հլու ու հնազանդ ստրուկը պիտի դարձնեմ իմ քմահաճոյքիս։

Բոլոր աւազակները խնդալ սկսան։

—Դուն իմ հարազատ աղջիկս ես եղեր, Ծուլիա, գոչեց Շիարա, երանի այն օրիկային որ քու ամուսինդ պիտի ըլլայ...։ Աղէկ, աղջիկս, աղէկ, քեզի հաճոյք մը պատճառելու համար վաղը քու բանտարկեալդ պարտէզ պիտի հանենք։

Օլիմբիօ երդում ընելէ յետոյ որ փախչելու ոեւէ փորձ չի պիտի ընէր, յաջորդ օրը պարտէզ հանուեցաւ։

Օրերը այսպէս անցնիլ սկսան։

Շիարա մտահոգութեան մէջ էր. հինգ հազար ոսկին դեռ չէր եկած. ո՞ւր մնացած էր Սավէլլի կոմսը, ինչո՞ւ երեւան չէր ելլար և իր ղրկած բանտարկեալին մասին ոեւէ նոր հրահանգ չէր տար։

Արդեօք զինքը մոռցա՞ծ էր։ Արդեօք Հռոմ մէկը ղրկէ՞ր և հինգ հազար ոսկին պահանջէ՞ր...։

Աղջկանը կարծիքը հարցուց։

—Կ'երեւի թէ կոմսը թէ՛ մեզ մոռցած է, թէ՛ իր բանտարկեալը, պատասխանեց Ծուլիա։ Բնաւ մարդ ղրկելու չէ իրեն և եթէ ատեն մըն ալ երեւան չելլայ, ազատ արձակելու է սա խեղճ բանտարկեալը։

—Աղջիկ, խելքի՞դ եկաւ, հապա մեր հինգ հազար ոսկի՞ն...։

—Ո՛հ, հայր, կոմսը առատաձեռն մարդ է, քանի որ խօսք տուած է, կը վճարէ։

—Բայց երեւցածին նայելով կոմսը ծրագիրներ ունի եղեր։

—Ի՞նչ տեսակ ծրագիր։

—Իրաւ որ չեմ գիտեր, բայց քանի մը օրէն ատ ալ կ'իմանանք. անգամ մը որ Ասթօրիա գղեակին գործը լմնցնեմ, այդ գործով պիտի զբաղիմ։ Ասթօրիա գղեակը պարապ է, գղեակին տէրերը քանի մը սպասաւոր ձգելով Հռոմ մեկներ են. այցելութիւն մը պիտի տանք հոն և եղածը չեղածը հոս պիտի կրենք...։

—Հայրիկ, Ասթօրիայի տէրերը չելլա՞ն Հռոմի ողողումին ատենը խեղդուած ըլլան. Լսածիս նայելով չատ մը մեծատուններ ջուրին մէջ մնացեր են...։

Շիրարա մատը ճակտին տարաւ։

—Վայ չար սատանայ, աղէկ միտքս ձգեցիր, գոչեց մէկէն ի մէկ։ Արդեօք մեր կո՞մսն ալ ջուր կըլլելով հոգին փչեց...։ Ամիս մըն է որ իրմէ լուր չունիմ...։

—Ողողումներուն սկիզբը վեց չաբաթ եղաւ, հայրիկ։

—Ա՛խ, անիծեալ քաղաք, մեր հինգ հազարը կուլ տուաւ, մռնչեց Շիրարա։

—Հայրիկ, կեցիր նայինք, շրջուն վաճառորդ մը կուգայ կոր հեռուէն, Նայէ՛, տեսա՞ր։ Կռնակը մախաղ մը ունի, մեծ ճամբան կը դառնայ կոր...։ Թերեւս Հռոմէն կուգայ...։ Այս տեսակ մարդիկը ամէն տեղ կը պտըտին, ամէն բան կ'իմանան...։

—Իրաւունք ունիս, աղջիկս։ Հէ՛յ, Պաթիսթա՛, Սբօլէ՛թօ, գացէ՛ք, տղաքս, գացէ՛ք սա շրջուն վաճառորդը հոս բերէք...։ Հետը քիչ մը պիտի խօսիմ..., տեսնեմ ի՞նչ լուր ունի...։

Պաթիսթա և Սբօլէթօ անմիջապէս շրջուն վաճառորդին քով վազելով զայն իրենց տիրոջ քովը բերին։

Շրջուն վաճառորդը Շիրայի դէմը ելլալուն պէս հասկնալով որ գործը աւազակներու հետ էր, առանց բնաւ իր պաղարիւնութիւնը կորսնցնելու սկսաւ իր արհեստը ի գործ դնել։

—Տիկիններ և պարոններ, ըսաւ ան սկսելով իր գոց ըրած բանախօսութեան նախաբանը։ Ես շրջուն վաճառական Բասքինօն եմ, ամէնքը զիս կը ճանչնան, աշխարհը ոտքիս տակ առած և ամէն երկիր պտըտած եմ. այս արհեստը կ'ընեմ նորին սրբազնական օծութիւն քահանայապետին արտօնութեամբը, զոր տեսնելու պատիւն ունեցայ վերջին անգամ Հռոմ եղած ատենս։ Հոս մախաղիս մէջ ամենէն զօրաւոր սուրբերուն պատկերները ունիմ, գունաւոր կապոցներ՝ որոնք սուրբ միւռոնով օրհնուած են, պզտիկ հայելիներ, ասեղ, դերձան, աչքի ցաւի դեղ և չի քնացողներու համար քուն բերող փոշի, օրհնուած համրիչներ, աստուածամօր փոքրիկ արձանիկներ՝ մատի՛ չափ, ո՛վ որ օրը երեք անգամ համբուրէ զանոնք, բաղդը կը բացուի...։

—Ինծի՛ նայէ, մարդուկ, այդ գայլի աւետարանները դուն ուրիշին կարդաս, ետքը ծախածներդ կը նայինք, ըսաւ Շիրա։ Հիմա դուն ան ըսէ ինծի թէ Հռոմի մէջ ի՞նչ կ'անցնի կոր, բանէ մը լուր ունի՞ս։

Բասքինօ ուրախութեամբ ձեռքը գրպանը խոթեց և մագաղաթ մը հանելով ըսաւ.

—Տիկիններ և պարոններ, Բասքինօն շրջուն լրագիր մըն է, ամէն բան գիտէ և ամէն բան կը տեսնէ։ Ձեզի համար բերի այս լուրերը, ձեզի պէս ազնիւ և աստուածավախ քրիստոնեաներու համար մասնաւորապէս գրել տուի։ Տեսէ՛ք, տեսէ՛ք, կարդացէ՛ք, ամէնքիդ համար ալ մէյ մէկ լուր կայ...։ Սատանային փորձութենէն ձեզ հեռու պահելու համար մագաղաթին վրայ Նորին սրբազնական օծութեան օրհնութիւնը գրուած է։ Սա տակի տողը Ֆրանսայի դեսպանին այցելութեան մասին կը խօսի, որ ասկէ տասներկու օր առաջ մեծ շուքով ընդունուեցաւ Նորին սրբազնութեան քահանայապետէն։ Գաթէրին տը Մէտիչիսը Ֆրանսայի թագաւորին հետ պիտի կարգուի։ Նորին սրբազնութիւն քահանայապետը երեք օրէ ի վեր հիւանդ է։ Սպանիացի Տալպաֆէրա դուքսը ձիէն ինկած ըլլալով մէկ ոտքը կոտրեց։ Էլէօնօրա Սապրէնի իշխանուհիին ամուսինը մեռած ըլլալով, իշխանուհին վանք մը քաշուեցաւ ուր մայրապետ պիտի օծուի։ Սրբազան դատարանը Պէադրիս Չէնչին իբրեւ հայրասպան ամբաստանելով մահուան դատապարտեց. հայրասպան աղջիկը խոստովանեցաւ հայրը սպաննած ըլլալը և դատարանը զայն դահիճին յանձնեց։ Վաղը գլխատման գործողութիւնը պիտի կատարուի. Ժողովուրդը ազատ է հանդիսատես ըլլալու հաւատաքննութեան չարչարանքներուն։

Աղեխարշ աղաղակ մը լսուեցաւ։

Օլիմբիօ այս խօսքերը լսած ըլլալով ամէն բան հասկցած էր։

Ան Բասքինոյի քով ցատկեց, մագաղաթը անոր ձեռքէն խլեց և բարձրաձայն հետեւեալը կարդաց.

«Պէադրիս Չէնչի հայրը սպաննած ըլլալուն համար մահուան դատապարտուած է։»

Օլիմբիօ մագաղաթը ձեռքէն նետելով գոչեց.

—Սո՛ւտ է, սո՛ւտ է։ Զիս անմեղ հանելու համար ամբաստանած է ինքզինքը։ Ե՛ս մեռցուցի կոմս Չէնչին, առանց ուզելու ե՛ս մեռցուցի զայն։ Իմ կինս, Պէադրիսը անմե՛ղ է, անմե՛ղ է, ան ատանկ ոճիր մը չէ գործած և չի կրնար գործել։

Աւազակները և Բասքինօ այս խօսքերը լսելով ափ ի բերան միացին։

Այս խոստովանութեամբ Օլիմբիօ կնոջը տեղը ինքզինքը դահիճին դանակին տակ կը դնէր։

—Լռութի՜ւն, գոռաց Տիրարա։

Ապա խօսքը շրջուն վաճառորդին ուղղելով աւելցուց.

—Գնա՛, գնա՛ և լսած խօսքերդ մոռցիր։ Այս խեղճ մարդուն խելքին եկած է, քիչ մը փախուկ է։

—Ըսածս իրաւ էր, ես ո՛չ խենդ եմ և ո՛չ ալ փախուկ, պնդեց Օլիմբիօ. Մէկ յանցաւոր միայն կայ, ան ալ ե՛ս եմ։ Ե՛ս պէտք է մեռնիմ Պէատրիսի տեղը...։ Տիրարա, երդումս ինծի դարձուր, թո՛ղ տուր որ Հռովմ վազեմ։ Այլեւս հոս գործ չունիմ, իմ տեղս հո՛ն է, դահիճին տապարին տակ։ Քանի որ վաղը դահիճը գլուխս պիտի կտրէ, ի՞նչ կարեւորութիւն ունի ազատ արձակուած ըլլալս։ Մարգօն գոհ պիտի մնայ քենէ և դուն ալ իմ վրաս հսկելու պէտք չի պիտի ունենաս այլեւս։ Աստուծոյ սիրուն, Տիրարա, աղջկանդ սիրուն, ձգէ՛ որ երթամ։

Բոլոր աւազակները չափէն աւելի յուզուած, հաստատական նայուածքով մը իրարու երես նայեցան։

Օլիմբիօ մարդ սպաննած էր և չէր ուզեր որ անմեղ մը իր տեղը պատժուի...։ Ասիկա ազնուականի վայել ընթացք մըն էր, վեհանձնական ընթացք մը։

Ներկաներուն մէջ վայրկենական համակրութիւն մը ստեղծուեցաւ Օլիմբիօյի հանդէպ.

—Ճիշտ է, անա՛նկ ալ պիտի մեռնի անա՛նկ ալ, ըսաւ Սբօլէթօ։ Քանի որ կոմսը զայն մեր քովը ղրկելով մահուան դատապարտած է, թող երթայ իր կնոջը հոգին ազատելով մեռնի։

—Այո՛, այո՛, թող ազատ արձակուի, ոռնացին բոլոր աւազակները միաբերան։

Բայց Շիրա բարկացաւ։

Ընկերներուն այսպէս իր կամքին դէմ ճնշում բանեցնելը իր հեղինակութեան և իշխանութեան հարուած մը տալ կը նշանակէր։

Եթէ աւազակները ի նպաստ Օլիմբիոյի ձայն բարձրացուցած չըլլային, թերևս Շիրա անոր խօսքերէն զգածուելով զայն ազատ արձակէր․ բայց իր հեղինակութիւնը չի կորսնցնելու համար, չի կրցաւ հանդուրժել որ ընկերները իր գործերուն միջամուխ ըլլան։

Իր հպարտութիւնը ծառացաւ անոնց դէմ։

— Ո՞վ թոյլ տուաւ ձեզի որ ձեր պետին խրատ տաք, չունե՛ր, գոռաց ան կծու շեշտով մը։ Հոս հրամայողը ո՞վ է։ Ես իմ գործս գիտեմ և ոչ ոքէ խրատ կը սպասեմ․ ե՛ս եմ իմ խորհրդականս։ Շիրա պատուաւոր մարդ է և չի կրնար հանդուրժել որ ուրիշները խելք սորվեցնեն իրեն։ Սավէլլի կոմսին խոստացած եմ Օլիմբիօ Գալվէթին հոս պահել և պիտի պահեմ։

— Շիրա, եթէ դուն բարեսիրտ և պատուաւոր մարդ մըն ես, պէտք է այս վիճակիս մէջ իմ վրաս գթաս և թոյլ տաս որ երթամ Պէադրիսը մահէ ազատեմ, գոչեց Օլիմբիօ պաղատական շեշտով մը։ Եթէ ես հոս մնամ, կինս պիտի մեռցնեն, գլուխը պիտի կտրեն։ Թո՛յլ տուր որ երթամ ե՛ս մեռնիմ իր տեղը, թո՛յլ տուր որ երթամ գլուխս դահիճին տապարին տակ դնեմ և ազատեմ անմեղ կնոջս մաքրամաքուր գլուխը։ Շիրա՛, Շիրա՛, Աստուծո՛յ սիրուն, թոյլ տուր որ երթամ․․․։

— Է՛հ, ալ կը բաւէ, հէքեաթ մտիկ չեմ ըներ, գոռաց աւազակապետը։

— Զգուշացի՛ր, Շիրա, գոռաց Օլիմբիօ այս անգամ սպառնական շեշտով մը։ Պատահող անակնկալ գիշերը զիս երդումէս քակեցին...։ Խօսքս ետ առած եմ... և...

—Ի՞նչ պիտի ընես, պիտի փախի՞ս, գոչեց Շիրա հեգնական շեշտով մը։

—Այո՛, կեանքս վտանգի դնելով պիտի փախչիմ։ Աւելի լաւ է ինծի համար մեռնիլը քան թէ քեզի պէս աւազակի մը ձեռքը մնալը։

Այս ըսելով Օլիմբիօ Շիրային վրայ նետուելով սուրը խլեց անոր մէջքէն։

Բոլոր աւազակները տեսնելով որ իրենց տիրոջ կեանքը վտանգի մէջ էր, իրարու միացան և Օլիմբիօյի վրայ խոյանալով ակնթարթի մը մէջ զէնքը առին ձեռքէն։ Օլիմբիօ արդէն տկար ըլլալուն չի կրցաւ այդքան հոգիի դէմ դնել։

—Ստորերկրեայ նկուղը նետեցէք զինքը, ոռնաց Շիրա։ Թող երթայ հոն սատկի։ Եթէ փախչելու ըլլայ, ձեզ պատասխանատու պիտի բռնեմ...։

Օլիմբիօ պարապ տեղը դիմադրեց. քանի մը հարուած գլխուն, եղած տեղը մնաց. ձեռքերն ու ոտքերը կապելով դարձեալ ստորերկրեայ նկուղը իջեցուցին զինքը, ուրկէ այլեւս չի պիտի կրնար դուրս ելլալ...։

Տարօրինակ բան սակայն։

Ինչո՞ւ Ծուլիա անտարբեր մնացած էր, ինչո՞ւ ի նպաստ Օլիմբիօյի ոեւէ խօսք արտասանած չէր։

Քիչ մը դեղնած էր սակայն և շրթունքներն ալ թեթեւ մը կը դողային...։

Շիրա, անգամ մը որ Օլիմբիօյէն ազատեցաւ, աղջկանը դառնալով բարկութեամբ ըսաւ.

—Ալ անգամ մըն ալ այս մարդուն վրայ չի խօսիս ինծի, հասկցա՞ր, անգամ մըն ալ անոր երեսը չի պիտի տեսնես։

—Շատ լաւ, հայրիկ, պատասխանեց Ծուլիա երկչոտութեամբ։

—Գնա՛, գնա՛ գիշերուան ճաշը պատրաստէ։ Վաղը գործի պիտի սկսինք, ամէնքս ալ պիտի երթանք։ Երկու հոգի պիտի ձգեմ հոս որ քու և բանտարկեալին վրայ հսկեն։ Ի՞նչ, գործդ գէշ է, աղջիկ, եթէ լսեմ որ զայն տեսնելու համար բանտ իջեր ես, ոսկորներդ սա ձեռքերովս մէկիկ մէկիկ պիտի համրեմ, հասկցա՞ր։

—Այդ խօսքերուն բնաւ տեղը չկայ, հայրիկ. Շիրայի աղջիկը ատանկ բաներու բնաւ ականջ չի կախեր. ես իմ պարտականութիւնս գիտեմ. երթամ ճաշերնիդ պատրաստեմ։

Այս ըսելով, քաջ աղջիկը տուն մտնելով աներեւոյթ եղաւ։

Քանի մը վայրկեան յետոյ, աւազակները սեղանին շուրջ բոլորուած, Ծուլիայի երգած հետեւեալ երգը մտիկ կ'ընէին.

Շիրայի աղջիկն եմ ես գեղեցիկ,
Յելուզակներ ունիմ շուրջըս ազդեցիկ,
Ես ալ անոնց պէս կտրիճ եմ անվեհեր,
Սպառնալիքն ու վախ ինծի չեն ազդեր։

Աչքեր ունիմ սեւուլիկ,
Մազեր ունիմ ծովալիք։
Աւազակի աղջիկ եմ,
Խնդումերես, ժպտադէմ։

—Կեցցէ՛ աղջիկս, ապրի՛ս, գոչեց Շիրա։ Հօրդ հարազատ աղջիկն ես եղեր։ Իր երակներուն մէջ իմ արիւնս կրողը չի կրնար ստել։

Ապա խօսքը իր մարդոցմէն երկուքին ուղղելով գոռաց.

—Հէ՛յ, Սրօյէթօ՛. Ալտօպրանտինի՛, չո՛ւա, տղաքներ. շուտ շտեմարան իջէք և քանի մը շիշ հին գինի բերէք որ ախորժակնիս բացուի։ Աստնի օր է. վաղը գործի պիտի սկսինք, այսօրուընէ քիչ մը զօրանալու ենք...։ Գացէ՛ք, տղաքներ, գացէ՛ք, բերէ՛ք, կեա՛նք բերէք։

Հայր մը իր զաւկին նկարագիրը չի կրնար դիւրաւ ճանչնալ, որովհետեւ երիտասարդ հոգին պարագաներու բերմամբ միշտ փոփոխութեան կ'ենթարկուի։

Ճուլիա ուրախ զուարթ կ'երգէր. բայց ներքնապէս տխուր էր, Օլիմբիոյի ճակատագրին և սիրած կնոջը ենթարկուելիք տանջանքներուն վրայ կը մտածէր ան։

Սիրած կի՛նը։ Ըսել է Օլիմբիօ կը սիրէր այդ կինը։ Ճուլիայի միտքը մէկէն ի մէկ դառն մտածումով մը պաշարուեցաւ։ Օլիմբիոյի սիրտը գրաւուած էր։ Բարկացաւ, ինքզինքին դէմ ընդվզեցաւ։ Արդեօք Օլիմբիօն սիրե՞լ սկսած էր...։

Հակառակ իր կամքին, արդեօք իրա՞ւ զայն կը սիրէր...։

Ճուլիա ազնիւ սիրտ մը ունէր...։ Թերեւս կը սիրէր զայն և նախանձիլ սկսած էր, բայց վեհանձն աղջիկը ամէն դառնութիւն, ամէն յոյզ զգացում դուրս վտարեց իր սրտէն և Օլիմբիօն ազատելու միջոցին վրայ մտածեց միայն։

—Քանի որ սիրտը ուրիշի մը տուած է. քանի որ զիս չի կրնար սիրել, քանի որ մահուան դատապարտուած է, գոնէ իր սիրելի կինը ազատելու գերագոյն հրճուանքը պարգեւենք իրեն։

Ահա ա՛յս եղաւ Ճուլիայի վերջին մտածումը։

Եւ այն օրէն սկսեալ այլեւս ուրիշ բանի վրայ չի մտածեց։

Մտածել և որոշելը դիւրին է, բայց գործադրելը՝ դժուար։

Օլիմբիոյի բանտին բանալիները բերեր հօրը յանձներ էին և ան ալ զանոնք մէջքի գօտիէն կախած էր։

Ասկէ զատ, հսկողութիւնը բանտին շուրջ շատ խիստ էր. ամէն գիշեր, հերթապահներ, իրարու ետեւէ, կարգով, կուգային պահակ կը կենային նկուղին առջեւ։

Տիարա ամիսներ առաջ Հռոմէն քնաբեր փոշի մը բերած էր. այս փոշիին շնորհիւ, աւազակապետը, մօտակայ դղեակներէն մէկուն սպասաւորները քնացուցած էր և դղեակը կողոպտած։ Այս փոշին երբոր գինիի մէջ թափուելու ըլլար, առանց ըմպելիքին համը փոխուելու, քնաբեր դեղի մը կը վերածուէր։

Ճուլիա խոհանոցին մէջէն գտաւ այդ փոշին. անգամ մը քիթին քաշեց, փորձեց և համոզուելէ յետոյ որ ոեւէ հոտ չունէր, եփած կերակուրները լաւ մը համեմեց անով. առատ լեցուց որպէս զի ազդեցութիւնը անմիջական ըլլայ։

Եւ առանց աչքը կերակուրներուն վրայէն հեռացնելու, ակռաներուն տակէն ինքնիրենը մռլտաց.

—Եթէ լաւ մը ուտելնուն ետքը քնանան, կ'երթամ բանտին դուռը կը բանամ, զինքը ախոռ կ'առաջնորդեմ, ձի մը կուտամ և եթէ մինչեւ առտու ճամբորդէ, դեռ չի լուսցած կրնայ Հռոմ հանիլ...։

. . . .

Ճաշի ժամանակ էր։

Աւազակները անօթեցած էին, մանաւանդ որ Ճուլիայի եփած բուրումնաւէտ կերակուրներուն հոտը առնելով ախորժակնին աւելի բացուած էր։

Ամէնքն ալ խմբուած էին սեղանին շուրջ և կանչուրախելով ու պոռչտալով իրարու հետ կը խօսակցէին։

Գինիի շիշերը պարպուած էին...։

Վերջապէս Ճուլիա իր համեղ կերակուրներուն պնակները ափսէի մը մէջ դրած ճաշասրահէն ներս մտաւ։

Բոլոր աւազակները անօթի գայլերու պէս ուրախութեան կաղկանձիւններ արձակել սկսան։

—Կեցցէ՛ մեր կորիճ Ճուլիան, պոռաց անոնցմէ մին։

—Կեցցէ՛ Շիարայի արժանի աղջիկը, ոռնաց ուրիշ մը։

—Այս ապուրը կերէք որ ետեւէն ալ համեմուած երշիկի խորոված բերեմ պիտի ձեզի, բարեկամներս, ըսաւ Ճուլիա։ Համեղ աղանդերներ պատրաստեցի այսօր ձեզի, հաւկիթի մէջ թաթխուած խոզի գլուխ, համեմուած ապուխտ և լեարդ։ Կերէ՛ք, խմեցէ՛ք և ուրախ եղէք...։

—Աղջիկ, այս ո՞րքան ուտելիք է, ըսաւ Շիարա, տեսնելով որ աղջիկը սովորականէն աւելի առատ աղանդերներ պատրաստած էր այն օրը։

—Վաղը գործի պիտի սկսիք, հայրիկ, հեռու տեղեր պիտի երթաք, ուժ առնելու պէտք ունիք։ Երբ մարդս կուշտ ըլլայ, քաջ կ'ըլլայ և շուտ չի յոգնիր... իսկ գալով գինիին... զայն քիչ մը շատ ծընկող կորիճը առիւծ կը կտրի...։

—Հօրը փառքն ու պարծանքն է աղջիկս, գոչեց Շիարա հպարտութեամբ։ Եթէ ամուսնանալու ըլլաս, հրաշալի տանտիկին մը պիտի ըլլաս...։ Երանի՛ այն մարդուն որ փեսաս պիտի ըլլայ...։

Եւ ապագայ փեսացուին կենացը գաւաթներն ու շիշերը իրարու ետեւէ մէյ մըն ալ պարպուեցան։

Ճաշը սկսաւ...։ Հողէ պնակները լեցուեցան...։

ծուլիս կծիկը գրաւ... բայց ոչ ոք նշմարեց անոր հոն չըլլալը...։

Ամէն ոք մեծ տխրութեամբ սկսաւ ճաշել...։ Տիարա ինքնիր գլխուն վեց հոգիի բաւելու չափ կերակուր կերաւ...։ Բայց հազիւ թէ վերջին պատառը բերանը դրած, յանկարծ ձեռքը ճակտին տարաւ...։

—Զարմանալի՛ բան, գլուխս ծանրանալ սկսաւ, թոթովեց գինովի մը պէս թարթափուն եղանակով մը։ Աչքերս կը գոցուին կոր...։

Եւ բերանը աւանակի մը բերնին չափ բանալով սկսաւ յորանջել...։

Յորանջումը ամենէն տարափոխիկ հիւանդութիւնն է կ՚ըսեն։

Բոլոր աւազակները, կարծես թէ իրենց տէրը կապկել ուզէին, անկէ վարակուելով սկսան յորանջել։ Անոնցմէ մին եռոտանի աթոռին վրայէն գետին գլտորելով՝ եղած տեղը պառկեցաւ մնաց։

Տիարա, անակնկալի եկած, ոտքի ելաւ այդ անքաղաքավար սեղանակիցը յանդիմանելու համար, բայց տեսաւ որ իր քովը նստող մէկ սեղանակիցն ալ գլուխը մէկ կողմ ծռելով խռկալ կը սկսէր։

Աւազակապետը ճիգ մը թափելով ոտքի ելաւ, ոտքովը գետինը պառկող մարդուն կիցի հարուած մը իջեցուց, բայց տակէ աւելի չի կարենալով ինքզինքը բռնել, ինքն ալ միւսին քովը գետին փռուեցաւ և հայհոյանք մը արձակելէ յետոյ ինքզինքը բոլորովին կորսնցուց։

Խուպոտ ու աններդաշնակ ձայներու համերգ մըն է սկսաւ սենեակին մէջ և խեղդուկ շնչառութիւններն ու խորդիւնները իրարու խառնուեցան։ Մորփէոսը թեւերը տարածած էր...։

Սեմին վրայ յանկարծ գօն դէմքով կին մը տեսնըուեցաւ։

Ճուլիան էր ան, որ պահ մը իր կատարած գործին արդիւնքը դիտելէ յետոյ, առանց փոքր շշուկ մը իսկ հանելու, կամացուկ մը հօրը մօտեցաւ և անոր գօտիէն բանալիներու տրցակը առաւ:

Շիարա երերակաց... բայց չի կրցաւ աչքերը բանալ...:

Ասոր վրայ, Ճուլիա թեթեւոտն վայրի այծեամի մը պէս հօրը մարմնին վրայէն ցատկելով, գնաց անկիւնէ մը ջահ մը խլեց և ուղղակի ստորերկրեայ նկուղը վազեց:

Օլիմբիօ պատի մը կռթնած, իր անզօրութեան վրայ կը մտածէր:

Երբ Ճուլիան եկաւ, ոստումով մը ոտքի ցատկեց:

—Ազա՛տ ես, ազատեցա՛ր, գոչեց մանկամարդ աղջիկը ուրախութեամբ:

—Իրա՞ւ, իրա՞ւ, թոթովեց Օլիմբիօ չուզելով լսածին հաւատալ:

—Ամէնքն ալ վերը կը քնանան: Պահակ չի կայ բանտին շուրջը...: Եկո՛ւր, եկո՛ւր ախոռ երթանք և ձի մը առնելուդ պէս փախիր...: Ժամանակ մի՛ կորսնցներ, վերջը կերակուրին մէջ խառնած քնաբեր փոշիին ազդեցութիւնը կ'անցնի և ամէնքն ալ կ'արթննան...: Շո՛ւտ, շո՛ւտ, եկո՛ւր...:

Օլիմբիօ կրնա՞ր այս հրամանը կրկնել տալ...:

Ճուլիա ձեռքը երկարեց որ ճամբան ցոյց տայ, բայց Օլիմբիօ անոր ձեռքը խլելով և երախտագիտական շարժումով մը շրթունքներուն տանելով՝ սկսաւ համբուրել:

—Երկինքէն ղրկուած հրեշտակ մըն ես եղեր, հրեշտա՛կ մը, թոթովեց երիտասարդը, Շնորհակալ եմ: Պաշտուելու արժանի սիրտ մը ունիս եղեր...:

—Փախի՛ր, փախի՛ր, մրմնջեց Ճուլիա:

Եւ անոր ձեռքէն բռնած, ետեւէն քաշեց։

Սանդուխներէն վեր խոյացան և անցան այն սրահէն ուր աւազակները գետնը պառկած էին...։

Ծուլիայի ձեռքի ջահին լոյսը Շիարայի վրայ ինկաւ...։

Աւազակը ասդին դառնալով քանի մը բառ մռըլտաց...։

—Քնաբեր փոշին իր ազդեցութիւնը կորսնցնել սկսաւ, կակազեց Ծուլիա անլսելի ձայնով մը...։ Շո՛ւտ, շո՛ւտ, Աստուծո՛յ սիրուն, շո՛ւտ ըրէ...։

Երկուքը մէկէն արագ քայլերով սենեակէն դուրս ելլալով ախոռ մտան։ Ախոռին մէջ քսանի մօտ ձիեր կային։ Օլիմբիօյի ձին ալ հոն էր, որ իր տէրը ճանչնալով վռնչել սկսաւ։

—Շո՛ւտ, ես թամբեմ, իսկ դուն ալ սանձը անցուր, ըսաւ Ծուլիա ձին թամբելով։

Ակնթարթի մը մէջ ձին թամբուեցաւ և ախոռէն դուրս հանուեցաւ։

Ծուլիա ձեռքի ջահը գետին նետեց։ Լուսինը լուսաւորեց անոնց դէմքը։

Օլիմբիօ ձին հեծնելէ առաջ բազուկները բացաւ և Ծուլիան գրկելով ու կուրծքին սեղմելով յուզեալ շեշտով մը ըսաւ.

—Սիրելի քոյրիկս, ազնուասիրտ աղջիկ, մեռնելու գացողի մը շնորհակալութիւնն է որ կը յայտնեմ քեզ։ Բարձրեալն Աստուծոյ քով երթալիք մարդուն օրհնութիւնը թող քեզ երջանկութիւն բերէ, արդար հրեշտակ։ Մեռած ատենս քու վրադ պիտի մտածեմ և պիտի աղօթեմ Աստուծոյ որ երջանկութիւն պարգեւէ քեզի։

Այս ըսելով, Իսրայէլ Օրլի կաթնեղբայրը սրտին սեղմեց աւազակին աղջիկը։

Ծուլիայի աչքերը սիրոյ և վշտի արցունքներով ջնջան։

—Աստուած ձեզ պիտի պաշտպանէ, մրմնջեց ան։ Եւ թոյլ չի պիտի տայ որ դուք և Պէտրոս...

Այս անունը յիշեցնել տալու Օլիմպիօյի թէ կինը վտանգի մէջ էր. առանց այլեւս երկարելու, ձիուն վրայ ցատկեց...։

Սարսա՞փ...։

Ահա այս միջոցին դրան սեմին վրայ Շիարայի հըսկայ մարմինը նշմարուեցաւ։ Աւազակը դեռ նոր արթնցած ըլլալով քունէն, աչքերը շփելու վրայ էր։

—Շո՛ւտ, շո՛ւտ, փախի՛ր, ըսաւ Ծուլիա պաղատական շեշտով մը։

—Հասէ՛ք, հասէ՛ք, բանտարկեալը կը փախի կոր, հասէ՛ք, կրակեցէ՛ք, սկսաւ պոռալ Շիարա ունեցած ձայնովը։

Եւ ներս մտնելով, սկսաւ ձեռքին անցած աթոռն ու գինիի շիշերը խլել ու քնացողներուն գլխուն փշրելով պոռալ.

—Ոտքի՛, սրիկանե՛ր, ոտքի՛ ելէք, անիծապարտ արարածներ, ոտքի՛ ելէք, ապա թէ ոչ ամէնքդ ալ կ՚այրեմ, կը սատկեցնեմ...։

Պատին կախուած հրացան մը նշմարեց որ բանտապահին հրացանն էր. խլեց զայն, ուսին տարաւ, փողը պատուհանէն դուրս հանեց և նշան առաւ։

Աւազակները մռլտալով ու հայհոյանքներ արձակելով իրարու ետեւէ արթննալ սկսան։

Ծուլիա բակին դուռը բացած էր և Օլիմպիօյի ձին դուռնէն դուրս կը խոյանար։

Ահա այս միջոցին հրացանի պայթիւն մը լսուեցաւ։

Ծուլիա աղաղակ մը արձակեց։

Օլիմպիօ, վիրաւորուած, ձիուն վրայ ինկաւ, իսկ կենդանին, խրտչած, իր ոտքը առնելով քշեց տարաւ,

—Վիրաւորուեցա՜ւ, վիրաւորուեցա՜ւ, ձիերնիդ հեծէ՛ք որ հետապնդենք, հրամայեց Շիրարա։

Եւ հետը հինգ հոգի առած, ախոռին կողմը վազեց։

Ճուլիա բակն էր։ Շիրարա իր աղջկան դողալը տեսնելով ամէն բան կռահեց։

—Անիծեալ աղջիկ, դո՛ւն էիր բանտարկեալը փախցընողը, հա՞, գոռաց Շիրարա։

—Այո՛, ե՛ս էի, պատասխանեց Ճուլիա։ Վա՛յ քեզի, հա՛յր, վա՛յ քեզի եթէ անոր մազին մէկ թելին դպչիս։ Գիտցած եղիր որ ե՛ս ալ Շիրարա մըն եմ...։

Բայց աւազակը իր խոշոր թաթը վեր բարձրացնելով անանկ զօրաւոր հարուած մը իջեցուց ազնուասիրտ աղջկան գլխուն որ, խեղճ աղջիկը կիսամեռ գետին փռուեցաւ։

Շիրարա առանց ժամանակ կորսնցնելու, իր հինգ մարդոցմովը ախոռ մտաւ և քանի մը վայրկեանի մէջ վեց ձի թամբելով վեցը մէկէն դուրս խոյացան։

Բայց երբ բակ ելան, Ճուլիան հոն չի գտան։

—Ջլղիկը դեռ ողջ մնացեր է, մռնչեց Շիրարա կատղութեամբ։ Է՛հ, առնելիքը թող ըլլայ, վերադարձիս դաշոյնս սիրտը պիտի մխեմ...։ Առա՛ջ...։

Վեցը մէկէն կայծակի արագութեամբ ճամբայ ելան։

Բայց հեռուէն, ծառի մը տակէն հեգնական ձայն մը լսուեցաւ որ կ՚ըսէր.

—Ո՛ւշ մնացիք, ո՛ւշ, Օլիմբիօն ազատեցա՛ւ...։

Սէրն էր այս բառերը արտասանողը, Ճուլիա՛ն...։

ՀԱՒԱՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պէտրոսի չարչարանքը վերջ գտած էր։ Զաւակը բանտին մէջ մեռած էր արդէն։ Ամուսինէն ոեւէ տեղեկութիւն չունէր. մեռա՞ծ էր թէ ողջ. յոյսը թոլորովին կտրած էր։ Զինքը մահուան դատապարտած էին, ի՞նչ կարեւորութիւն ունէր այս վճիռը. ինք միթէ հոգիպէս մեռած չէ՞ր արդէն։ Ուրախ էր ինքը. ուրախ էր արդար գառնուկի մը պէս զոր սպանդանոց կ'առաջնորդեն...։ Ուրախ էր, ուրախ էր անոր համար որ, վերը, աւելի լաւ ու աւելի արդար աշխարհի մը մէջ պիտի միանար իրեններուն, իր զաւկին և սիրեցեալ ամուսնոյն։ Զաւակը իր գիրկին մէջ աւանդած էր հոգին. Օլիմբիօյի մեռնիլը չէր տեսած, բայց այն համոզումը ունէր որ ա՛ն ալ մեռած էր։ Մէկ մէկ ալ երկուք կ'ընէր. Մարքօ Սամէլլի տեսնելով որ անձնատուր չէր եղած, իրմէ վրէժ առնելու համար ամուսինը սպաննել տուած էր։ Ահա այս էր Պէադրիսի հանած եզրակացութիւնը։

Ի՞նչ կարեւորութիւն ունէր այլեւս կեանքը իրեն համար։

Սրբազան դատարանը յենլով վկաներու յայտարարութեան վրայ, հայրասպան հռչակած էր Պէադրիսը։

Այսպէս, վճռին գործադրութիւնը քաղաքական դատարանին յանձնուած էր։

Քաղաքական դատարանը նկատելով որ դեռ Պէադրիս չէր խոստովանած իր գործած ոճիրը, գերազանցելու համար կղերական դատարանը, որոշած էր իր զոհին բերնէն ամէն գնով խոստովանութիւն մը կորզել։

Եւ իր նպատակին հասնելու համար, մեծ դատաւորը, Ամպրօզիօ Թօսքաթօ, գարշելի միջոցներու դիմեց։

Դատարանին չարչարանքի սրահին մէջ, Պէադրիսի աչքերուն առջեւ, Պէադրիսի երկու եղբայրները՝ Պէրնարտինօ և Ճագօմօ, իրենց երկու ձեռքերէն պարանով մը կախել տուաւ ձեղունէն։ Ապա անոնց ոտքերէն երկաթէ ծանրութիւններ կախել հրամայեց, անանկ ծանր որ, խեղճ տղոց հասակը լարուելով լարուելով երկարեցաւ։

Ապա Պէտրոսի դառնալով հարցուց.

—Պիտի խոստովանի՞ս հայրդ սպաննած ըլլալդ։

Պէտրոս աչքը իր երկու եղբայրներուն դարձնելով տեսաւ անոնց արհաւրալից նայուածքը և ծանրութիւններուն կախուելէն յետոյ լսեց նաև անոնց արձակած ցաւի ու տագնապի մռնչիւնները։

—Քո՛յր իմ, սիրելի՛ քոյր, գթա՛յ մեր վրայ, մեղքըցի՛ր մեզի, գոչեց Պէրնարտինօ սրտաճմլիկ եղանակով մը։

—Շնո՛րհ, շնո՛րհ, մրմնջեց Ճագոմօ։

—Պիտի խոստովանի՞ս, հարցուց դատաւոր Թօսքամօ։

—Բայց ես անմեղ եմ, դժոխքին մէջ թող այրիմ եթէ անմեղ չեմ, գոչեց Պէտրոս։ Հայրս չեմ սպաննած, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ սպաննած եմ ըսեմ։

—Հը՛, իրա՞ւ, մռնչեց դատաւորը։ Հիմա կը տեսնենք, հիմա կը տեսնենք. տեսնենք մեղսակիցներդ ալ նոյն բանը պիտի պնդե՞ն...։

Ապա, խօսքը դահիճին ուղղելով հրամայեց.

—Դահի՛ճ, կարմիր աքցաններդ բեր և աս ոճրագործներուն միսերը փեթռտէ տեսնեմ։

Կրակի մէջ կարմրած աքցանները բերուեցան և դահիճը անոնցմէ մին խլելով Պէրնարտինոյի մօտեցաւ։

Խեղճ երիտասարդը կախաղանին վրայ կարկամեցաւ...։ Ճագոմօ աչքերը փակեց...։ Պէտրոս անգին դարձաւ...։ Ներկաները ձեռքերնին աչքերնին փակեցին...։

Պէտրոս ծառացաւ...։ Ի՛նչ որ ալ ըլլար, վտանգ էր որ զինքը մահուան դատապարտած էին, ինչո՞ւ ուրեմն իր անմեղ ըլլալուն վրայ պնդէր յամառօրէն։ Ի՞նչ օգուտ. չէ՞ մի որ դահիճը իրեն կը սպասէր. չէ՞ մի որ Սրբազան դատարանը իր գերագոյն և անբեկանելի վճիռը արձակած էր. միթէ քաղաքային դատարանը կրնա՞ր կղերական դատարանին տուած վճիռը բեկանել, երբե՛ք...։

Այսպէս մտածեց Պէադրիս և սուտ մը խօսելով ուզեց գոնէ եղբայրները ազատել մահէն։

—Կը խոստովանի՛մ, գոչեց ան դատաւորին դառնալով և ձեռքը վեր բարձրացնելով։

—Գիտէի արդէն, գիտէի որ պիտի խոստովանիս, մռնչեց գազանաբարոյ Թօսքաթօ յաղթական շեշտով մը։ Խօսէ՛։

Ապա խօսքը քարտուղարին ուղղելով աւելցուց.

—Հայրասպան կնոջ խոստովանութիւնը բառ առ բառ արձանագրէ՛։

—Մինչև որ եղբայրներս կախաղանէն վար չիջեցնէք, ազատ չարձակէք և անոնց ոևէ չարիք չի հասցնելու խոստում չի տաք, չի պիտի խօսիմ, գոչեց Պէադրիս։

—Զանոնք ազատելը քու ձեռքդ է, գիտել տուաւ դատաւորը։

Ապա խօսքը դահիճին ուղղելով աւելցուց.

—Վա՛ր իջեցուցէք զանոնք։

Խեղճ տղաքը մարած վիճակի մէջ վար իջեցուցին կախաղանէն և դատարանէն դուրս հանեցին։

—Փա՛ռք Աստուծոյ, այլեւս անոնց տառապիլը չի պիտի տեսնեմ, փսփսաց Պէադրիս մխիթարական հառաչանք մը արձակելով։

—Հիմա խոստովանէ՛ տեսնեմ, հայրդ դո՞ւն սպաննեցիր, հարցուց Թօսքաթօ անհամբերութեամբ.

—Այո՛, պատասխանեց Պէադրիս։

—Կը խոստովանի՞ս թէ քեզի կեանք տուողը ձեռքովդ զարկած և զայն պատուհանէն վար նետած ես։

—Այո՛,

—Ոեւէ մէկը քեզի օգնե՞ց այս գործին մէջ։

—Ո՛չ։

—Բայց հայր Տոմէնիքօ Սալվաթի իր ամբաստանագրին մէջ ըսած է թէ ոճիրին գիշերը սենեակիդ մէջ առանձին չես եղեր, պնդեց դատաւորը։ Քովդ մէկը կայ եղեր. Մարքօ սավէլլի կոմսն ալ այդպէս յայտարարեր է։

—Կոմս Սավէլլին զիս կը սիրէր և իրեն անձնատուր չըլլալուս համար ինէ վրէժ առնել մտադրած էր, պատասխանեց Պէատրիս։ Ինչո՞ւ զիս կոմսին հետ դէմ դիմաց չէք հաներ որ անոր երեսին զարնեմ այս ճշմարտութիւնը։

Թէպէտ դատաւորը կոմս Սավէլլիի ողողումներու միջոցին մեռած ըլլալը երևան պիտի հանէր, բայց նկատելով որ դատապարտեալը կրնար այդ վկային բացակայութենէն օգտուիլ, որոշեց ստել։

-Կոմսը ձեր վրայ մեղքնալուն և ձեզ յարգելուն համար չուզեց ձեզի հետ դէմ դիմաց ելլալ, ըսաւ ան։ Ան ձեր հօրը լաւագոյն բարեկամն էր և դուք Ջէնչի անունը կը կրէք։ Սավէլլի կոմսը անշուշտ չի պիտի ուզէր իր մէկ բարեկամին աղջիկը հրապարակաւ ամբաստանել... ան փափկանկատ ազնուական մըն է...։

—Կը սխալիք, պարոն դատաւոր, կոմս Սավէլլի այնպիսի մարդ մըն է որ չի կրնար այդքան փափկանկատ ըլլալ...., դիտել տուաւ Պէատրիս։ Ես վըստահ եմ որ եթէ ան ողջ ըլլար, պիտի վազէր պիտի գար և իմ գլխատումս պիտի պահանջէր ձենէ...։ Բայց բնազդաբար կը գուշակեմ թէ Աստուած չուզելով տեսնել անոր գործած չարիքներուն յաւեր-

Ժայռումը, պատռած է զայն...։ Զիս ծուղակի մէջ ձգելու համար կողմնակի միջոցներու մի՛ դիմէք.

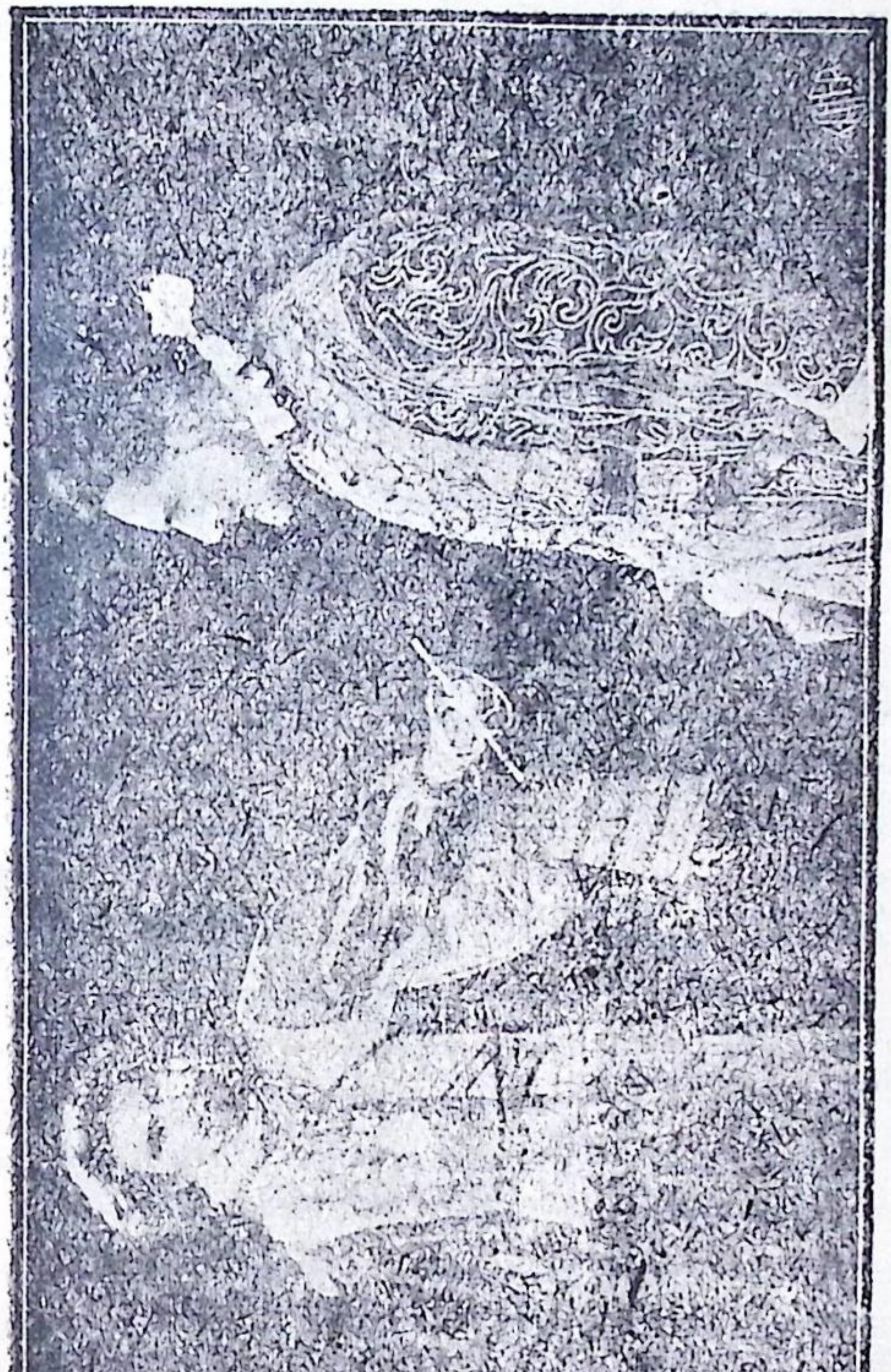

Աւագեա Թոթուլ Կամսարական կոտրած սուրը կնոջ
Յակէլլին կը յանձնէ

պարոն դատաւոր։ Ահա յանցանքս խոստովանեցայ․ ատկէ աւելի ինչ կ'ուզէք։ Բարձրաձայն կ'աղաղակեմ և կ'երդնում որ ե՛ս եմ յանցաւորը, ե՛ս եմ մեղաւորը։ Ես իմ ձեռքովս սպաննեցի հայրս և զայն պատուհանէն դուրս հրեցի։ Ե՛ս եմ միակ յանցաւորը և միայն ե՛ս պէտք է պատժուիմ։

Այսպիսի պայծառ խոստովանութեան մը առջեւ այլեւս ինչ հարկ կար հարցաքննութիւնները շարունակելու...։

Պէադրիս բանտ առաջնորդուեցաւ։

Քանի մը օր յետոյ բազմաթիւ ամբոխի մը առջեւ կարդացուեցաւ մահավճիռը։

Դատաւորները կը սպասէին որ ժողովուրդը խանդավառ ցոյցերով ընդունի այս վճիռը, բայց այնպէս չեղաւ։

Ընդհակառակը, ամբոխին մէջ դժգոհութեան և տրտունջի շշուկներ լսուեցան, որոնք ուղղուած էին դատարանին դէմ։

Քանի մը օրէ ի վեր հանրային կարծիքը փոխուիլ սկսած էր։

Մարդիկ, որոնց ով ըլլալը յայտնի չէր, գաղտնի կերպով գործել սկսած էին ի նպաստ Պէադրիս Ջէնչիի և ատենէ մը ի վեր յամառ շշուկներ կը շրջէին թէ Պէադրիս անմեղ էր և դատարանը խախուտ հիման վրայ արձակած էր իր վճիռը։ Միւս կողմէ բերնէ բերան զրոյց կը շրջէր թէ՝ եթէ մինչև իսկ ան յանցաւոր եղած ըլլար, ատոր պատճառը այն էր որ իր պատիւը ուզած էր պաշտպանել զինքը բռնաբարել ուզող անարժան ու գազանաբարոյ հօրը դէմ։

Հռովմի ժողովուրդը կոմս Ֆրանչէսքօ Ջէնչին լաւ ճանչցած էր արդէն, դեռ չէր մոռցած անոր սարքած կերուխումի ու զինարբուքի գայթակղալից ու պագչըմբեր խնջոյքները։ Ժողովուրդը Պէադրիսն ալ կը ճանչնար․ աղքատներու և չքաւորներու բաժնուած ողորմութիւններն ու նպաստները, հիւանդներու և բանտարկեալներու տրուած խնամքներն ու այցելութիւնները տակաւին չէին մոռցուած։ Սիրտերը լեցուն էին անոր թարմ յիշատակովը, աչքերը ակաղձուն՝ անոր չքնաղ գեղեցկութեամբն ու շնորհովը։

Օր մը, մարդ մը, որուն ով ըլլալը ոչ ոք գիտցաւ, Պէտրոսի վրայ խօսող խումբի մը մէջ ապշելով ըսաւ.

— Արդար հայրասպան մըն է ան։

Այս խօսքը պատմական դառնալով ամէնուն բերնին ծամոցը եղաւ։

Ամէն ոք գիտնալով հանդերձ թէ Պէտրոս իր հայրը սպաննած էր, դարձեալ անոր հանդէպ ներքին համակրութիւն մը պահեց իր մէջ. և երբ դատաւորը մահավճիռը գործադրութեան դնելէ առաջ բարձրաձայն յայտարարեց թէ Պէտրոս երդում բրած էր որ ի՛նքն էր հայրը սպաննողը, ամբոխին մէջ աղաղակ մը լսուեցաւ որ կը գոչէր.

—Շատ աղէկ ըրեր է այդ սրիկան սպաննելով, կեցցէ՜ Պէտրոս...։

Յարմար առենին արձակուած այս յուզումնարար ու վարակիչ բացագանչութեան հեղինակը պարապ տեղը փնտռեցին։ Յանդուգն խռովարարը, օգտուելով իր խօսքերուն յառաջ բերած խառնաշփոթութենէն, յաջողած էր կծիկը դնել...։

Դատաւորները զարմանքով նշմարեցին թէ ամբոխին մէջէն ոչ ոք բողոքեց այդ անծանօթին անպատշաճ խօսքերուն դէմ։

Հռովմայեցի ժողովուրդին համար այս հայրասպանութեան արարքը ոճիր մը ըլլալէ դադրած էր։ Քանի որ Պէտրոս «Արդար հայրասպանը» տիտղոսին արժանացած էր, ի՞նչպէս մեղաւոր կ՚ըլլար։ Ժողոմի՛այն էր դատողը։

Պէտրոս իրեն ի նպաստ արձակուած այդ դատակը լսելով սարսռաց։

—Իմ բարեխօսս Բիգոլոս դեռ գետ չէ մնացեր, փըսփըսաց ան իւրովի։

Իրաւ ալ Բիգոլո և Ծովանի իրենց բողոքի ցոյցը կատարելու եկած էին այս անարդար վճռին դէմ։

Երկու շաբաթէ ի վեր այդ երկու հաւատարիմ և խորամէտ անբաժան պաշտպանները կապելայէ կապելայ, գինետունէ գինետուն և հանրային վայրերը պտըտելով ի նպաստ Պէտրոսի միտքերը պատրաստած էին և ժողովուրդը այդ անարդար վճռով հետաքրքրած։

Բաւական կուսակիցներ համախմբած էին անոնք իրենց շուրջը։

«Արդար հայրասպան» պոռացողը Բիգոլօն էր, իսկ Ծովանի, որ անոր ականջին ի վար հետեւեալ խօսքերը մռլտացած էր․

—Ես անոնց քով կ՚աշխատէի, պաշտօնեար էի, աչքովս տեսայ, հայրը իր աղջիկը բռնաբարել ուզեց, և աղջիկն ալ իր պատիւը պաշտպանելու համար հայրը դաշունահարեց։

—Այո՛, Պէտրոս, շա՛տ աղէկ ըրեր է, քա՛ջ աղջիկ, կը պատասխանէին մօտիկ եղողները։

—Սրիկա՛ն, անամօ՛թը, առաջին անգամն է կը լսենք սանկ որդեպղծութեան գազանային արարք մը, կ՚աւելցնէին ուրիշներ։

—Եթէ ես անոր տեղը ըլլայի, հում հում ակռաներովս կ՚ուտէի սանկ հայրը, կ՚ըսէր աղքատիկ կին մը որ գիրկը երեխայ մը ունէր։

—Ասիկա անարդարութի՜ւն է, իր պատիւը պաշտպանել ուզողը ինչո՞ւ մահուան դատապարտեն, կը մռլտար ծերունի մը, Բիգօլօ և Ծօվանի, երկուքն ալ, մեծ խանդով գործի սկսած էին, բայց, աւա՛ղ, ի՞նչ կրնային ընել։

Միայն մէկ յոյս կը մնար իրենց. գլխաւոր օրը խռովութիւն մը պատրաստել, բնակչութեան մէջ խառնակութիւն մը յարուցանել և խառնակութեան միջոցին Պէադրիսը առեւանգել։

Խելացի մէկը անշուշտ այս տեսակ անմիտ ծրագրի մը վրայ կուշտ ու կուռ պիտի խնդար, բայց Բիգօլօ և Ծօվանի մեծ յոյս ունէին որ յաջողութեամբ պիտի պսակուէր իրենց թափած ճիգը։

Պէադրիսի եղբայրը՝ Պէրնարտինօ իր ամբողջ հարըստութիւնը անոնց տրամադրութեան տակ դրաւ. երկու անբաժան ընկերները առանց ուրիշին բերաննին բանալու գործի սկսան. գողեր, դատարկապորտներ, բանտէն փախած ոճրագործներ և մաքսանենգներ կաշառելով առատ դրամ խոստացան անոնց. ապա գացին գլխաւոր հրապարակին առեւը իյնող կողմնակի փողոցի մը մէջ խանութ մը վարձեցին. այս խանութին կռնակը ընդարձակ ախոռ մը կար։

Եթէ յաջողէին, Պէադրիս և իր պաշտպանները հոն պիտի ապաստանէին և հոնկէ՛ էր որ պիտի փախէին։

Այս ծրագիրը անհեթեթ ու անհիմն էր. դիւրի՞ն բան էր հարիւրաւոր զինուորներու ձեռքէն փախչիլը։

Բայց մեր երկու եռանդոտ ընկերները, Բիգօլօ և Ծօվանի, երբ գլխաւոր օրը գլխաւոր ամպիոնը շրջապատող չորս շարք զինուորները տեսան, յոյսերնին բոլորովին կորեցին։

Հրապարակին վրայ նայող փողոցներուն բերանը նիզակաւոր զինուորներով գրաւուած էր, իսկ կեդրոնը գեղարդակիրները կը պաշտպանէին։

Հրապարակը պաշարման մէջ առնուած էր։

Ժողովուրդը ամէն կողմէ խուժած եկած էր և զինուորներն ու ոստիկանները կարգը պահելու համար մեծ դժուարութիւն կը քաշէին։

Բիզօլօ և իր յիսուն վարձկանները, որոնք վարձըուած խանութին մէջ պահուըտած, դրան վրայ բացուած ծակէ մը դուրսի անցած դարձածը կը լրտեսէին. Ձքիմերնին բերաննին կախեցին։

Քայլ մը առնելն իսկ անկարելի պիտի ըլլար։ Ո՞վ կը համարձակէր ինքզինքը դժոխք նետել։

— Բնաւ յոյս չկայ, խեղճ տիրուհինիս կորսուած է, մռլտաց Բիզօլօ։

— Ատիկա միայն Աստուած գիտէ, պատասխանեց Ծօվանի։ Եթէ այսօր ապրելու ըլլանք, շատ բան պիտի տեսնենք։ Վերջին սպասենք....

Խանութին մէջ պահուըտած, բաւական երկար ատեն սպասեցին։

Պէաղրիս Չէնչի երկնային դատաւորին առջև ելլալէ առաջ ուզած էր խոստովանանք ըլլալ և վերջին պատարագ մը մտիկ ընել։

Թաթուլ Կամսարական ասպետը, որուն վիճակուած էր դատարանին վճիռը և եղերական վայրկեանին եկած ըլլալը Պէաղրիսի հաղորդելու պաշտօնը, երբ իր պաշտօնը կատարելու համար բանտ ներկայացաւ, դատապարտեալ կինը իր փափաքը հաղորդեց անոր։

Թաթուլ, որ համոզուած էր Պէաղրիսի անմեղութեան վրայ, իր անզօրութիւնը տեսնելով ինքզինքը կ'ուտէր։

Պէաղրիսը ազատելու համար Կամսարական ասպետին կատարած բոլոր դիմումները ոեւէ արդիւնք չէին տուած, մեծ դատաւորը, Ամպրօզիօ Թօսքաթօ, անդրդուելի մնացած էր։ Տոմէնիքօ Սալվաթի, անարժան քահանան, մեծ դատաւորին բարեկամութիւնը չահած ըլլալով, մօտ օրէն Սուրբ-Խաչ եկեղեցիին աւագերէց պիտի կարգուէր։

Ասպետը իր կատարած դիմումներուն ապարդիւն

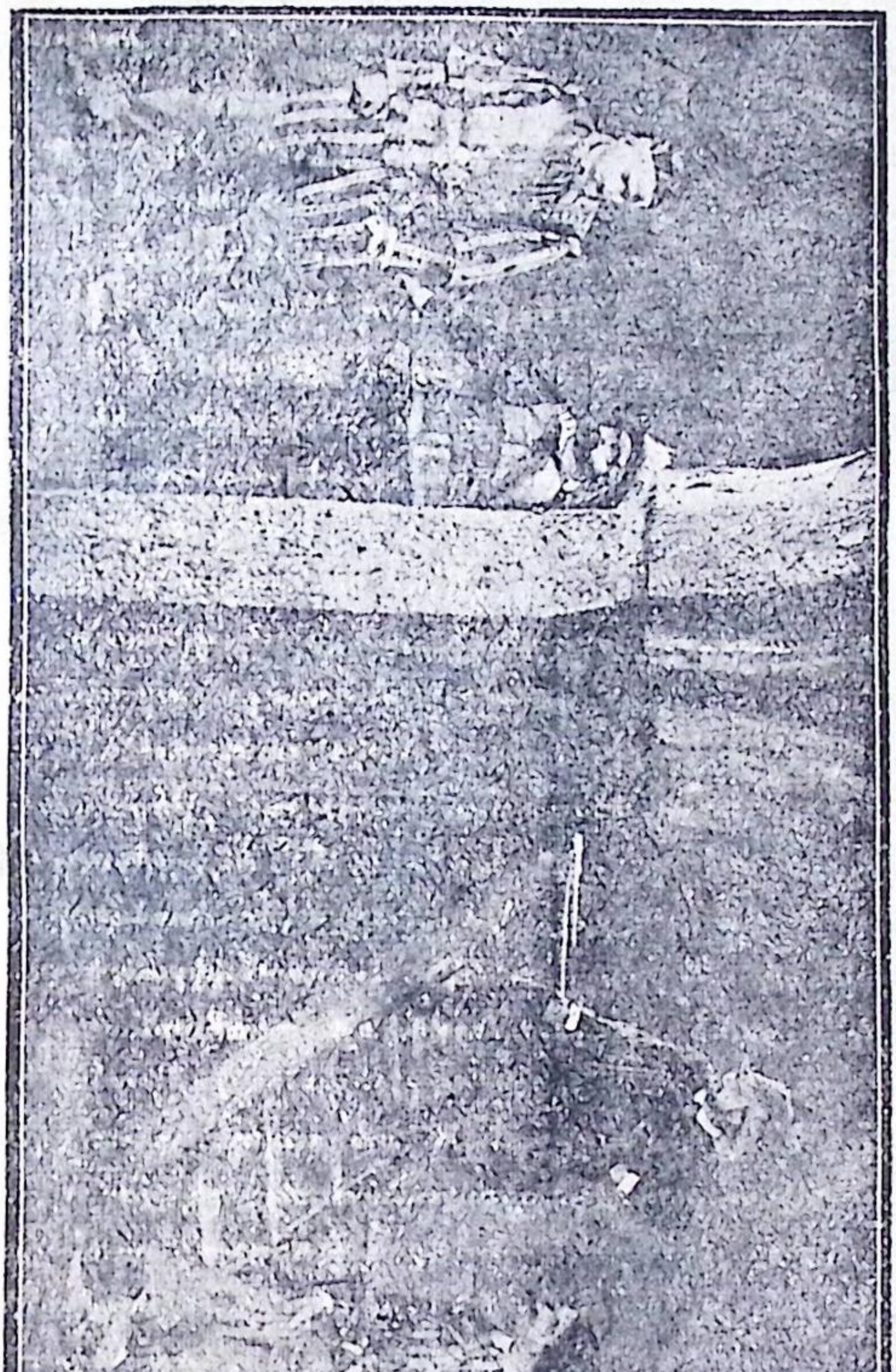

Օլիմբիօ Շիարայի բանտին մէջ

մնալը տեսնելով յուսահատած, սրտաբեկ ու տխուր, բանտէն ներս մտաւ և դողդոջուն ձայնով մը ըսաւ.

—Քաջութի՛ւն, տիկին Պէատրիս։ Երկինք ձեզի կը սպասէ։

—Ասպետ, այնքա՛ն քաջ եմ և այնքան անվախ որ, կեանքէ՛ս իսկ զզուած եմ և յաւիտենական հանգիստին պատրաստուած, պատասխանեց անիրաւութեան ու մոլեռանդութեան զոհը։ Գոհունակութեամբ կը բաժնուիմ այս չար ընկերութենէն ուր քեզի պէս ազնուասիրտ մարդիկը այնքան հազուագիւտ են։ Երէկ Տօմէնիքօ Սալվաթին եկաւ և զիս խոստովանանք ընել ուզեց. վերջնականապէս մերժեցի։ Բայց այսօր կը փափաքիմ հաշտուիլ երկինքին հետ և եթէ ուրիշ խոստովանահայր մը չուզեն դրկել...

—Տիկին Պէատրիս, ձեր փափաքին տեղեակ ըլլալով հետս խոստովանահայր մը բերած եմ, հայր Բարսեղը։ Հայ է, բայց իտալացիէ մը աւելի իտալերէն գիտէ։ Կ'ուզէ՞ք անոր խոստովանիլ.

—Ո՛հ, սիրելի՛ ասպետ, չեմ գիտեր թէ ինչպէ՛ս յայտնեմ շնորհակալութիւնս։ Խեղճ Պէատրիսին համար ըրածներնուդ վարձատրութիւնը Աստուծմէ պիտի ըստանաք։

Այս ըսելով, մահամերձ կինը ձեռքը անոր երկարեց և ասպետը սկսաւ համբուրել ձեռքը այն առաքինի կնոջ որ Հայոց աշխարհի տիկնանց տիկինը պիտի ըլլար... եթէ առանց սիրելու ամուսնացած ըլլար Իսրայէլ Օրիի հետ...։

Ասպետը այնքան յուզուած էր որ, բառ մը իսկ չի կրցաւ արտասանել։ Հայր Բարսեղ բանտին նրբանցքին մէջ իրեն կը սպասէր, գնաց զայն գտաւ և Պէատրիսի քով առաջնորդեց։

Խոստովանանքը երկու ժամ տեւեց։

Երբ բարի քահանան Պէատրիսի բանտէն դուրս

Այսու, խեղճ մարդուն աչքերէն յորդառատ արցունք կը թափէր։

Դատապարտեալ կինը կախաղան առաջնորդելու համար եկող զինուորները բանտէն ներս մտած էին. քահանան անոնց դէմը եկած ատենը փախաւ.

—Պէադրիս Չէնչի անմեղ է… գիտցած եղէք որ նահատակ մը կ'առաջնորդէք կախաղան…։

Բոլորը մէկէն բանտին մատուռը մտան վերջին պատարագին ներկայ գտնուելու համար։ Կոմսուհի Չէնչին և իր երկու զաւակներն ալ եկած էին ներկայ գտնուելու այդ մահաշուք պատարագին, ուր իրենց սիրելի Պէադրիսը պիտի պատարագուէր…։

Պէադրիս ճերմակներ հագած մատուռէն ներս մտաւ։

Սովորութիւն էր որ հայրասպաններու գլուխը սեւ շղարշ մը կ'անցընէին, նորահարսի քօղ մը, բայց Պէադրիս դէմ կեցաւ այս սովորութեան. չի կրցաւ հանդուրժել որ հայրասպանութեան սեւ քօղը գլուխը անցընեն, և ոչ ոք համարձակեցաւ բռնի կերպով անոր կամքին դէմ ելլալու։

Խորանին առջեւ աղօթելու յատուկ ցած աթոռ մը դրուած էր. Պէադրիս մօրն ու եղբայրներուն երեսին ժպտելէ յետոյ գնաց աթոռին վրայ ծունկի եկաւ։

Պատարագը սկսաւ.

Պէադրիս, աչքերը գոցած, ձեռքերը երեսին, ջերմեռանդօրէն աղօթեց։ Աղօթեց իր զաւկին համար, աղօթեց նաեւ իր սիրելի ամուսինին համար։

Ո՛հ, բարի՛ աղջիկ… աղօթեց նաեւ հօրն ու Մարքօ Սալէլլիի համար որ Աստուած թողութիւն շնորհէ անոնց։

Թաթուլ Կամսարական ասպետը կռնակը դուռին տուած, պարապ տեղը կը ջանար իր յուզումը ծածկել. արցունքները առատօրէն կը վազէին աչքերէն…։

Անմեղութեան թագուհին էր կախաղան հանուելիք կինը։

Վերջին հաղորդութիւնը տրուեցաւ, Հայր Բարսեղ սուրբ սկիհը Պէատրիսի բերնին մօտեցուցած ատենը սա բառերը փսփսաց.

— Ո՛վ անմեղ հրեշտակ որ երկինք պիտի ելլաս, աղօթէ՛ մեզ մեղաւորներուս համար։

Եկեղեցիին մէջ գտնուող բոլոր հաւատացեալները այս խօսքերը լսելով սկսան խեղդուկ հառաչանքներ ու սրտաճմլիկ ողբեր արձակել։

Հայր Բարսեղ ձեռքը երկարելով օրհնեց Պէատրիսը։

Արարողութիւնը աւարտած էր։

Ասպետ Կամսարական եկեղեցին գտնուողները դուրս հանեց որպէս զի Պէատրիս կարենայ քանի մը վայրկեան ազատօրէն իրեններուն հետ տեսակցիլ։

Պէատրիս Պէրնարտինօն գրկեց, քաղցր բառեր ըսաւ անոր, համբուրեց և յետոյ տիկին Լուքրեցեայի և Ճագօմօյի գիրկը նետուելով ըսաւ.

—Մնաք բարո՛վ, սիրելիներս. Աստուծոյ սիրուն այլեւս հետս մի՛ խօսիք... հոգիս յօժար է, բայց մարմինս տկար...։ Թո՛յլ տուէք որ Չէնչիի մը վայել կերպով առանց տկարանալու քաջօրէն մեռնիմ...։

Եւ անոնց ձեռքէն ազատելով ինքզինքը, դրան կողմը ուղղուեցաւ։

Ասպետ Կամսարական զինուորական բարեւ կեցաւ անոր առջեւ և հակիրճ հրամանով մը գոչեց.

—Բարեւ կա՛ց։

Պահակազօրքը զինուորական բարեւ կեցաւ արդար հայրասպանին առջեւ։

Պէատրիս, հպարտօրէն գլուխը ցցած, վճռական քայլով մը անցնելով երկու շարք զինուորներուն մէջէն, գաւիթ ելաւ։

Հոն, վանականներ, ձեռքերնին կերոններ բռնած, մահապարտին գալուն կը սպասէին։

Երբ Պէտրոսի գալը նշմարեցին, միօրինակ եղանակով մը սկսան երգել հետեւեալ ննջերգը.

«Ի վերին Երուսաղէմ, ի բնակարան ննջեցելոց...»

Պէտրոս ձեռքերը կուրծքին վրայ խաչաձեւելով ինքն ալ սկսաւ երգել։

Գլուխին սեւ կնգուղ դրած վանական մը, ձեռքը մեծկակ խաչ մը որուն վրայ Քրիստոս ձեռնատարած դէպի երկինք կը նայէր, Պէտրոսի առջեւէն երթալով ճամբայ ցոյց կուտար։

Երբ Պէտրոս մութ բանտէն դուրս ելաւ, արեւուն առատ լոյսէն աչքերը խտղտեցան։

Աչքերը գոցեց եւ պահ մը կանգ առաւ։

—Քաջ եղիր, աղջիկս, տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ալ խաչուեցաւ, ըսաւ խաչակիր վանականը։

—Վախնալուս համար չէր որ կեցայ, տէր հայր, պատասխանեց Պէտրոս, այլ՝ արեւուն լոյսը աչքերուս զարկաւ...։

Ո՞վ հասկցաւ սակայն այս խորիմաստ խօսքը եւ ո՞վ պիտի կանգ առնէր լոյսին առջեւ...։

Ամբոխին մէջ երկարատեւ շշուկ մը սկսաւ շրջան ընել...։ Շատեր համոզուած էին անոր անմեղութեան վրայ. իսկ ոմանք կ'ըսէին թէ պէտք էր անյիշաչարօրէն վարուիլ... պէտք էր որ դատարանը մշտենջենական բանտարկութեան դատապարտէր զայն փոխանակ մահուան դատապարտելու...։

Կառափնատին քովէն Տօմէնիքօ Սալվաթիի ձայնը լսուեցաւ որ կը գոռար.

—Ծունկի՛ եկէք, ծունկի՛ եկէք եւ աղօթեցէք որ Աստուած թողութիւն շնորհէ սա գարշելի հայրասպանին։

Բոլոր ներկաները զայրացան անարժան քահանային արտասանած նողկալի խօսքերուն վրայ, բայց այն ատենները կրօնական սքեմը այնքան մեծ ազդեցութիւն ունէր որ, ոեւէ կրօնաւորի մը խօսքը երկուք չէր ըլլար...: Ամէնքը մէկէն իրենց գլխարկը հանելով հլու ու հնազանդ ոչխարներու պէս ծունկի եկան...:

Բիգօլօ և Ճօվանի կառափնատէն քանի մը քայլ անդին, դեռ ի դեղին կորած, վերջին անգամ իրենց տիրուհին ողջունելու եկած էին:

Յոյս չկար. անկարելի էր զայն ազատելը. ամէն կողմ զինուոր...:

—Անիծեալ աբեղայ, սրիկայ քահանայ, այս ամէնքը իր պատճառովը եղաւ, մռթաց Բիգօլօ:

—Լռութիւն. Բիգօլօ, ձայն մի՛ հաներ, դեռ եպիսկոպոս չեղաւ, դեռ աւագերէց է, ես գիտեմ ընելիքս, մռլտաց Ճօվանի:

Սգակիր թափօրը կը մօտենար: Պէատրիս, զինուորներէ և կղերականներէ շրջապատուած, երեսը պատի գոյն, ժպտելով կը յառաջանար:

Երբ կառափնատը նշմարեց, ակռաներուն տակէն փսփսաց.

Ողորմէ՛. Տէր, գթա՛յ իմ վրաս...:

Բիգօլօ և Ճօվանի այլեւս այս անգամ չի կարենալով ինքզինքնին զսպել, միաբերան գոռացին.

—Պէատրիս Չէնչին անմե՞ղ է...:

—Այո՛, անմեղ է ան... արդար մըն է..., շարունակեց Բիգօլօ: Արդար հայրասպան մըն է... պէտք ձգե՞ք որ դահիճին տապարին տակ մեռնի...:

—Ազատե՛նք, ազատե՛նք անմեղը, փսփսացին քանի մը հոգիներ:

Ամբոխը, առանց սակայն ընդվզումի և կամ ըմբոստութեան ոեւէ փորձի, սկսաւ յուզուած ծովու մը պէս երերտկալ ու տատանիլ...:

Բայց դատաւոր Թօսքաթօ ամէն նախազգուշական

միջոց զանց չէր ըրած։

Ձիաւորը նշան մը ըրաւ, և հեծեալ պահակները, նիզակ ի ձեռին, ամբոխը ետ մղեցին։

Ոստիկանները սկսան Բիգօլօն և Ճօվանին փնտռել, բայց ժողովուրդը դիւրացուց անոնց փախուստը։

—Դահի՛ճ, պատրաստուէ՛, հրամայեց դատաւորը։

Դահիճը, տապարը ձեռքը, փայտէ սանդուխին մօտեցաւ. Պէադրիս կառափնատին սանդուխներէն վեր ելլալ սկսաւ. դահիճը ձեռքը երկարելով անոր ձեռքէն բռնել ուզեց, բայց Պէադրիս զայն ետ հրելով, դանդաղ քայլերով գնաց կեցաւ գլխատման կլոր կոճղին քով։ Այս կոճղը սեւ քօղով մը ծածկուած էր.

—Հանուէ՛, կուրծքդ բա՛ց, հրամայեց դահիճը։

Բայց գլխատման գործողութենէն առաջ պէտք էր որ մահավճիռը կարդացուէր։

Դատաւորը մագաղաթէ մահավճիռը ձեռքը բռնած կառափնատին վրայ բարձրացաւ և խօսքը Պէադրիսի ուղղելով՝ պաշտօնական կոպտութեամբ մը հրամայեց.

—Ծունկի՛ եկուր, հայրասպան։

Պէադրիս, այտերը կաս կարմիր կտրած, մէկէն ի մէկ ծառացաւ անոր դէմ։

Միայն յանցաւորներն են որ ծունկի կուգան, դատաւո՛ր, գոչեց ան արժանավայել չեշտով մը։ Իսկ ես յանցաւոր չեմ։ Դուք ինէ լաւ գիտէք թէ եղբայրներուս չարչարուիլը չուզելուս համար էր որ յանցանքը վրաս առի...։ Զանոնք չարչարանքէ ազատելու համա՛ր էր որ ստեցի...։ Բայց հի՛մա, հիմա քանի որ Աստուծոյ առջեւ պիտի ելլամ, սուտս ե՛տ կ'առնեմ և ճշմարտութիւնը կը խոստովանիմ. բացարձակապէս և վճռական կերպով կը յայտարարեմ Աստուծոյ և մարդկանց առջեւ որ հայրս արկածով մեռաւ... ես ձեռքս անգամ չի դրի իր վրայ...։ Կ'երդնում, Քրիստոսի խաչին վրայ կ'երդնում որ միակ ճշմարտութիւնը ա՛ս է...։

Այս ըսելով, անմեղ կինը ձեռքը խաչին կողմը դարձուց։

Ամբոխը սկսաւ մռնչել ու ոռնալ...։

—Դահի՛ճ, պարտականութիւնդ լրացո՛ւր, հրամայեց Թօսքաթօ։

Պէադրիս, արհամարհոտ, խաչակիր արեգային մօտենալով Քրիստոսի ոտքերը համբուրեց։

—Հիմա այլեւս քուկդ եմ, դահիճ, ըսաւ ան։

Բայց ահա ամբոխին մէջէն աղաղակ մը լսուեցաւ որ կը գոռար.

—Կեցէ՛ք, կեցէ՛ք, ի՛նչ կ'ընէք, Աստուծո՛յ սիրուն, կեցէ՛ք, անարդարութիւն է ըրածնիդ...։

Բոլոր ներկաները գլուխնին ձայնին եկած կողմը դարձնելով նշմարեցին ձիաւոր մը որ պահակ զինուորներն ու ոստիկանները ճեղքելով, շնչասպառ, ճամբայ կը բանար։

—Պէադրիսը անմե՛ղ է, անմե՛ղ է կ'ըսեմ ձեզի... յանցաւորը ե՛ս եմ, ե՛ս, գոռաց ան ձեռքերը դէպի առաջ տարածելով։

Եւ ձին առաջ քշելով, դէմը ելլողը ոտքին տակը առնելով, ճզմելով, գոռաց.

—Մարդասպանը ե՛ս եմ, ե՛ս սպաննեցի Ֆրանչէսքօ Չէնչի կոմսը։

—Ո՛հ, իմ սիրելի՛, պաշտելի՛ Օլիմբիօս, դեռ ո՞ղջ է եղեր, գոչեց Պէադրիս։

Եւ դահիճին ձեռքէն փախչելով, կառափնատէն վար խոյանալ փորձեց, բայց դահիճը անոր ետեւէն վազելով ձեռքէն բռնեց։

—Դահի՛ճ, ինծէ դեռ տնտնալու ըլլաս, գլուխդ կտրել պիտի տամ, գոռաց Թօսքանօ։

Բայց դահիճը այլեւս իր դահճութիւնը կորսնցուցած էր... ո՛չ ալ սիրտ ունէր, ո՛չ ալ մարդ էր...։

Պէադրիս, որ ժամ առաջ մեռնիլ որոշած էր, այժմ այլեւս ապրիլ կ՚ուզէր, ապրի՛լ ապրողին համար, ապրի՛լ իր սիրելի Օլիմբիօյին համար որ դեռ կ՚ապրէր...։

Սկսաւ դահիճին դէմ դնել, կռուիլ, ակռաներովը խածնել, ձեռքերովը ճանկռտել, ոտքերովը դիմադրել եւ պոռալ.

—Հասի՛ր, Օլիմբիօ՛, հասէ՛ք, բարեկամներս, հասէ՛ք, ժողովուրդին արդար զաւակները...։ Ես անմե՛ղ եմ, Օլիմբիօ՛ն ալ անմեղ է...։

Օլիմբիօ կառափնատին քով հասած էր արդէն։

Ձիէն վար ցատկեց, օձաձուկի պէս սահեցաւ պահակներուն մէջտեղէն եւ գլխատման դարեւանդակին սանդուխներէն վեր խոյացաւ։

Պէադրիս ուրախութենէն խելագարած ինքզինքը անոր թեւերուն մէջ նետեց,

Դահիճը, կատղած, տապարը վեր վերցուց զանոնք իրարմէ բաժնելու համար։

Ուշ մնացած էր։

Այս խառնակութենէն օգտուելով, Բիգօլօ եւ Ծօլանի, հետերնին ունենալով իրենց մարդիկը, ամբոխին մէջ ճամբայ բացին եւ գլխատման դարեւանդին վրայ յարձակեցան։

Դահիճը ակնթարթի մը մէջ անոնց ձեռքը ինկաւ. զոր առանց իր տեղէն վար իջեցնելու, ոտքերնուն տակ առնելով, տեղւոյն վրայ հոգին հանեցին։

Ծօլանի տապարը անոր ձեռքէն խլելով նշան առաւ եւ օդին մէջ երեք անգամ դարձնելէ յետոյ անանկ մը վար նետեց որ, այն գործիքը որ Պէադրիսի գլուխը պիտի կտրէր, գնաց անարժան քահանայ Տօմէնիքօ Սալվաթիի գլուխը մէջտեղէն երկուքի բաժնեց։

—Բռնեցէ՛ք սա մարդիկը, ձերբակալեցէ՛ք, հրամայեց դատաւոր Թօսքաթօ։

Հրամաններ արձակելը դիւրին էր, բայց գործադրելը՝ դժուար։

Գեղարդակիր զինուորները առաջ խոյանալով գըլխատման դարեւանդակը շրջապատեցին։

Կացութիւնը տագնապալից էր..։ Պէադրիս, Օլիմբիօ և իր երկու հաւատարիմ սպասաւորները այս անգամ երկու սուրի մէջ մնացած էին...։ Մէկ կողմէն նիզակակիրներ, միւս կողմէն գեղարդակիր հեծելազօրքեր, զէնքերնին ցցած, իրենց վրայ կը խոյանային։

Բայց ահա զինուորական ազդու հրաման մը լսուեցաւ որ կը գոռար․

—Ե՛տ քաշուեցէք, ե՛տ քաշուեցէք, աշխարհակալ զինուորներ։

Եւ հայազգի քաջարի ասպետը՝ Թաթուլ Կամսարական, ձի հեծած, սուր ի ձեռին, յարձակումի պատրաստուող պահակներուն առջեւը նետուելով՝ մինակը արիաբար ետ մղեց զանոնք։

Ձիաւոր գեղարդակիրները նահանջած ատեննին գացին գլխատման դարեւանդակին զարնուեցան..։ Կառափնատը մեծ շառաչիւնով տապալեցաւ... տակը առնելով իր վրայ գտնուողները..։

Բարեբաղդաբար Պէադրիս, Օլիմբիօ, Բիգօլօ և Ծօվանի այս միջամտութեան միջոցին ժամանակ գտած էին սանդուխներէն վար խոյանալով ամբոխին խառնուելու։

Դատաւոր Թօսքաթօ և դահիճին անկենդան մարմինը գլխատման գործիքին տակ մնալով ճզմուեցան տափակցան...։

Իրարանցում ու վայնասուն մըն էր փրթաւ...։ Վերջին դատաստանի օր...։

Բայց ահա այս միջոցին խելքէ միտքէ չանցնող միջադէպ մը տեղի ունեցաւ։

Սպայ մը, նիզակաւոր զինուորներու սպան, տեսնելով որ Պէադրիս կարգ մը մարդոց կողմէ առեւանգուած կը փախչէր, սուր ի ձեռին անոր ետեւէն վազեց. հասաւ եւ սուրը երկարելով ուղղակի անոր կուրծքը մխեց...։

Բայց ամբոխին մէջէն մանկամարդ կին մը որ տեսած էր սպային այս շարժումը, կայծակի արագութեամբ իր տեղէն դուրս ելլալով ինքզինքը սպային սուրին առջեւ նետեց..., այնպէս որ, սուրը փոխանակ Պէադրիսի կուրծքը մխուելու, գնաց այդ կնոջ կուրծքը մխուեցաւ...։

Մանկամարդ անծանօթուհին թեւերը տարածեց եւ բերանը բանալով հազիւ սա բառերը թոթովեց.

— Փախի՛ր, Օլիմբիօ՛...։

Ապա, սրտէն զարնուած, գլխապատառ գետին փռուեցաւ...։

Աւազակի մը աղջիկն էր այս անձնուրաց հերոսուհին, Ծուլիա՛ն, որ իր սիրած մարդուն կինը ազատելու համար իր կեանքը զոհած էր... զոհա՛ծ եւ ոտքի կոխան եղած...։

. . . .

Այս իրարանցումէն եւ արիւնալի կռիւէն ժամ մը վերջը հինգ ձիաւորներ տեսնուեցան Հռոմի բացատաններուն մէջ, որոնք կայծակի արագութեամբ դէպի Փրանսական սահմանագլուխը կ'արշաւէին։

Ձիաւորներէն մին կին մըն էր, Պէադրիսը, իսկ միւսները չորս այրեր էին, Օլիմբիօն, ասպետ Թաթուլ Կամսարականը, Բիզօլօն եւ Ծօվանին, որոնք *օձիքնին թօթւելով կը փախչէին Սուրբ-Յովաքէն..... ուրկէ փախած էր նաեւ հազար վեց հարիւր տարի առաջ։ Ներոնի շրջանին, Պետրոս առաքեալը և ճամբուն վրայ սա հրեղէն բառերը լսած.*

Քօ՛ վատիս, տօ՞մինէ (Ո՞ւր կ՚երթաս, վարդա՛պետ)։

Հեղինակ՝
ԳԼՕՏ ԷՆՐԻՕ

Թարգմանիչ
Տ. ԱՐԳՈՍ

ՎԵՐՋ

ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒՈՎ

ԺԱՆՊԱՐ